

Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet

*Betänkande av Utredningen om
dataskydd vid Rättsmedicinalverket*

Stockholm 2017

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2017:80

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2017

ISBN 978-91-38-24683-2

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 1 september 2016 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur regelverket för Rättsmedicinalverket ska anpassas så att verksamheten kan bedrivas med effektiva arbetsformer och stor hänsyn tagen till människors integritet (dir. 2016:75). Utredaren skulle bl.a. ta ställning till möjligheten och behovet av att införa en särskild personuppgiftsreglering för Rättsmedicinalverket, se över hur uppgifter kan inhämtas och hanteras i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och analysera hur regleringen av myndighetens hantering av humanbiologiskt material bör se ut. I uppdraget ingick också att analysera och ta ställning till i vilken utsträckning Rättsmedicinalverket ska utföra uppdrag på begäran av enskilda.

Till särskild utredare förordnades samma dag f.d. lagmannen Sigurd Heuman.

I utredningen har från och med den 19 september 2016 följande experter medverkat: enhetschefen och överläkaren Petra Råsten Almqvist, Rättsmedicinalverket, verksamhetsexperten Ricky Ansell, Polismyndigheten (Nationellt forensiskt centrum), advokaten Lena Isaksson, juristen Sara Markstedt, Polismyndigheten, kanslirådet David Oredsson, Justitiedepartementet och chefsjuristen Anton Svensson, Rättsmedicinalverket.

Sekreterare i utredningen har fr.o.m. den 1 september 2016 varit hovrättsassessorn Anna Dieden.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om dataskydd vid Rättsmedicinalverket (Ju 2016:18).

Härmed överlämnar utredningen sitt betänkande *Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet* (SOU 2017:80).

Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Ängelholm i oktober 2017

Sigurd Heuman

/Anna Dieden

Innehåll

Förkortningar	13
Sammanfattning	17
1 Författningsförslag	27
1.1 Förslag till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000).....	27
1.2 Förslag till lag (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas.....	35
1.3 Förslag till lag (2018:000) om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket	39
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättpsykiatrisk undersökning.....	42
1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.....	45
1.6 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	47
2 Vårt uppdrag och arbete	49
2.1 Vårt uppdrag.....	49
2.2 Vårt arbete.....	50
2.3 Betänkandets disposition.....	52
3 Rättsmedicinalverket	53
3.1 En myndighet med fyra huvudsakliga verksamhetsområden	53

3.2	Det rättsmedicinska verksamhetsområdet.....	55
3.3	Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet	58
3.4	Det rättskemiska verksamhetsområdet.....	59
3.5	Det rättsgenetiska verksamhetsområdet.....	61
4	Bestämmelser om behandling av personuppgifter.....	63
4.1	Inledning	63
4.2	Grundläggande bestämmelser om integritetsskydd.....	64
4.3	Gällande rätt för personuppgiftsbehandling.....	66
4.4	Nya EU-rättsliga instrument om dataskydd	69
4.5	Två viktiga lagstiftningsarbeten.....	73
5	Personuppgiftsbehandling vid Rättsmedicinalverket i dag.....	75
5.1	Sammanfattning.....	75
5.2	Inledning	76
5.3	Personuppgiftsbehandling på det rättsmedicinska området	77
5.4	Personuppgiftsbehandling på det rättskemiska området	82
5.5	Personuppgiftsbehandling på det rättsgenetiska området	86
5.6	Personuppgifter på det rättspsykiatriska området	89
5.7	Personuppgiftsbehandling i övrigt	94
6	En datalag för Rättsmedicinalverket.....	95
6.1	Sammanfattning.....	95
6.2	Inledning	97
6.3	Behövs det en särskild författning om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket?	99

6.3.1	Registerlagar innehåller särregler för vissa myndigheter och verksamheter	99
6.3.2	Det finns ett behov av en särskild reglering av behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket.....	101
6.4	Tillämpningen av EU:s dataskyddsrättsliga regelverk på Rättsmedicinalverkets verksamhet.....	104
6.4.1	Två parallella regelverk.....	104
6.4.2	Dataskyddsförordningen kompletteras av dataskyddslagen.....	104
6.4.3	Brottsdatalagen genomför dataskyddsdirektivet	107
6.4.4	I vilket syfte behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket utförs avgör vilket regelverk som ska tillämpas	108
6.4.5	Några exempel på vilket regelverk som regelmässigt bör tillämpas i vissa ärendetyper	112
6.5	En lag om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket – våra överväganden och förslag	118
6.5.1	Lämplig normgivningsnivå och författningens namn.....	118
6.5.2	Rättsmedicinalverkets datalag gäller utöver brottsdatalagen och i stället för dataskyddslagen.....	121
6.5.3	Några utgångspunkter för vårt förslag till lag	123
6.5.4	Lagens syfte	124
6.5.5	Lagens tillämpningsområde	126
6.5.6	Förhållandet till andra författningar.....	128
6.5.7	Lagen ska i tillämpliga delar även omfatta uppgifter om avlidna personer.....	129
6.5.8	Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig.....	131
6.5.9	Rättslig grund och särskilda ändamål för behandling av personuppgifter	135
6.5.10	Känsliga personuppgifter	148
6.5.11	Elektroniskt utlämnande av personuppgifter	161
6.5.12	Föreskrifter	163
6.5.13	Särskilda bestämmelser för behandling av personuppgifter på brottsdatalagens område.....	164

6.5.14	Särskilda bestämmelser för behandling av personuppgifter på dataskyddsförordningens område	165
6.5.15	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	173
7	En lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas	177
7.1	Sammanfattning.....	177
7.2	Inledning	178
7.3	Rättsmedicinalverket har behov av en elimineringsdatabas	179
7.3.1	Analys av dna genomförs vid Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska enhet	179
7.3.2	Det finns en risk att dna-prover kontamineras ...	180
7.3.3	Elimineringsdatabasen i dag	181
7.4	Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas bör författningsregleras	182
7.5	En lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas – våra överväganden och förslag.....	184
7.5.1	Lagens ändamål	184
7.5.2	Innebörden av vissa uttryck	185
7.5.3	Lagens förhållande till Rättsmedicinalverkets datalag och annan personuppgiftsreglering	186
7.5.4	Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig....	188
7.5.5	Elimineringsdatabasens innehåll.....	188
7.5.6	Provtagning	190
7.5.7	Användning av elimineringsdatabasen.....	192
7.5.8	Längsta tid för behandling.....	193
7.5.9	Skadestånd	194
7.5.10	Föreskrifter.....	195
7.5.11	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	196
7.5.12	Sekretess för uppgifter i elimineringsdatabasen..	197
8	Hantering av humanbiologiskt material	199
8.1	Sammanfattning.....	199
8.2	Inledning	200

8.3	Vilken hantering av humanbiologiskt material äger rum vid Rättsmedicinalverket?	201
8.3.1	Det rättsmedicinska verksamhetsområdet.....	201
8.3.2	Det rättskemiska verksamhetsområdet.....	204
8.3.3	Det rättsgenetiska verksamhetsområdet.....	205
8.3.4	Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet	208
8.3.5	Bevarande av prover av humanbiologiskt material.....	208
8.4	Gällande rätt.....	212
8.5	En lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket – våra överväganden och förslag	217
8.5.1	Utgångspunkter för våra överväganden	217
8.5.2	Lagens tillämpningsområde och vissa definitioner.....	219
8.5.3	Den enskildes inställning till hantering av humanbiologiskt material	223
8.5.4	Rättsmedicinalverkets forskning samt kvalitets- och utbildningsarbete	225
8.5.5	Utlämnande av prover av humanbiologiskt material.....	226
8.5.6	Bevarande och förstöring av prover av humanbiologiskt material	229
8.5.7	Anställdas tillgång till prover av humanbiologiskt material	230
9	Uppgifter för rättspsykiatriska undersökningar	231
9.1	Sammanfattning	231
9.2	Inledning.....	232
9.3	Genomförande av rättspsykiatriska undersökningar och utfärdande av s.k. § 7-intyg	234
9.3.1	Undersökningar på uppdrag av domstol.....	234
9.3.2	Ett underlag för att bestämma påföljd	235
9.3.3	Rättspsykiatrisk undersökning	236
9.3.4	Läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.	240

9.4	Uppgifter till Rättsmedicinalverket i dag.....	241
9.4.1	En lagstadgad skyldighet för vissa aktörer att lämna uppgifter till Rättsmedicinalverket	241
9.4.2	Vilka ytterligare uppgifter efterfrågar Rättsmedicinalverket och i vilken utsträckning får verket del av sådana uppgifter?	243
9.5	En utökad möjlighet till uppgiftsinhämtning – våra överväganden och förslag.....	251
9.5.1	Ett berättigat behov av ytterligare uppgiftsinhämtning.....	251
9.5.2	Inhämtande av uppgifter från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst för rättspsykiatriska undersökningar och § 7-intyg är angeläget	253
9.5.3	Uppgiftsinhämtning från fem ytterligare myndigheter vid rättspsykiatriska undersökningar.....	256
9.5.4	En mer begränsad uppgiftsinhämtning för undersökningar enligt 7 § personutredningslagen än för rättspsykiatriska undersökningar	259
10	Uppdrag från enskilda	261
10.1	Sammanfattning.....	261
10.2	Inledning	262
10.3	Rättsmedicinalverkets uppdragsverksamhet i dag.....	263
10.3.1	Gällande rätt	263
10.3.2	I vilken utsträckning utför Rättsmedicinalverket i dag uppdrag på begäran av enskilda?	263
10.4	Synpunkter om behov av en utökad skyldighet för Rättsmedicinalverket att åta sig uppdrag från enskilda.....	266
10.5	Ingen utökad uppdragsverksamhet för Rättsmedicinalverket – våra överväganden	267

11	Tre frågor av betydelse för Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsverksamhet	273
11.1	Sammanfattning	273
11.2	Inledning.....	274
11.3	Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning.....	275
11.3.1	Tillämpliga bestämmelser.....	275
11.3.2	En tillämpning av häkteslagen vid Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning – våra överväganden och förslag.....	277
11.4	Provtagning för att bedöma medicinskt eller psykiatriskt tillstånd	278
11.4.1	Tillämpliga bestämmelser.....	278
11.4.2	En möjlighet för Rättsmedicinalverket att ta prover av utredningsskäl – våra överväganden och förslag.....	279
11.5	Sekretess för vissa uppgifter om ordning och säkerhet, m.m.	282
11.5.1	Gällande rätt	282
11.5.2	Förslag till utökning av sekretessen hos Kriminalvården	282
11.5.3	Utökade sekretessbestämmelser – våra överväganden och förslag.....	283
12	Konsekvenser av förslagen.....	287
12.1	Sammanfattning	287
12.2	Inledning.....	287
12.3	Konsekvenser av dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen	289
12.4	Ekonomiska konsekvenser	291
12.5	Konsekvenser för skyddet av enskildas integritet.....	292

12.6	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.....	293
12.7	Konsekvenser i övrigt.....	293
13	Författningskommentar	295
13.1	Förslaget till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000)	295
13.2	Förslaget till lag (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas	321
13.3	Förslaget till lag (2018:000) om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket.....	329
13.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning	337
13.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.	340
13.6	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	341
Bilaga		
	Kommittédirektiv 2016:75	343

Förkortningar

§ 7-intyg	Läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.
Artikel 29-gruppen	Artikel 29-arbetsgruppen för skydd av personuppgifter
dataskyddsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF
dataskyddsförordningen	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)
dataskyddslagen	Lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, föreslagen av Dataskyddsutredningen i SOU 2017:39

dataskyddsrambeslutet	Rådets rambeslut 2008/977/RIF av den 27 november 2008 om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete
dir.	direktiv
dnr	diarienummer
Ds	Departementsserien
DVI	Disaster Victim Identification
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europakonventionen	Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta Nationerna
HFD	Högsta förvaltningsdomstolens årsbok
JK	Justitiekanslern
Ju	Justitiedepartementet
NFC	Nationellt forensiskt centrum vid Polismyndigheten
OSL	offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
prop.	regeringens proposition
PuL	personuppgiftslagen (1998:204)
Rättsliga rådet	Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor
RMV	Rättsmedicinalverket

SKL	Statens kriminaltekniska laboratorium
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

Sammanfattning

Uppdraget

Vårt uppdrag har varit att föreslå hur regelverket för Rättsmedicinalverket (RMV) ska anpassas så att verksamheten kan bedrivas med effektiva arbetsformer och stor hänsyn tagen till människors integritet.

I uppdraget har ingått att ta ställning till möjligheten och behovet av att införa en särskild personuppgiftsreglering för RMV. Uppdraget i den delen har bestått i att identifiera de integritetsintressen och övriga intressen som har betydelse för RMV:s personuppgiftsbehandling och behandling av uppgifter om avlidna personer. Vi har dessutom haft till uppgift att analysera möjligheten och behovet av att införa en särskild registerlagstiftning för RMV och ta ställning till i vilken utsträckning denna i så fall bör ha lagform. En särskild fråga har varit om det behövs ett starkare skydd för uppgifter om avlidna. I vårt uppdrag har också ingått att anpassa våra förslag till det pågående reformarbetet inom Europeiska unionen när det gäller att reglera behandlingen av personuppgifter.

Inom RMV:s rättsgenetiska verksamhetsområde förs en elimineringsdatabas, som används för att upptäcka och utreda kontamineringsar i samband med rättsgenetiska dna-analyser. Vi har haft i uppdrag att ta ställning till behovet av att författningsreglera elimineringsdatabasen.

Vid RMV hanteras humanbiologiskt material (ben, blod, vävnad, hår, saliv, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler från människokroppen) från både levande och avlidna för olika undersökningsändamål. I vårt uppdrag har ingått att analysera hur denna hantering bör se ut och föreslå en reglering för RMV:s hantering av humanbiologiskt material.

Till ledning för valet av påföljd i ett brottmål genomför RMV rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och undersökningar för att utfärda läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen). Vi har haft i uppdrag att ta ställning till vilka uppgifter som RMV i sin rättspsykiatriska undersökningsverksamhet behöver ha tillgång till för att de utlåtanden som lämnas ska hålla tillräckligt hög kvalitet. Inom det rättspsykiatriska verksamhetsområdet har vi också tagit ställning till vissa frågor som rör ordning och säkerhet i samband med rättspsykiatriska undersökningar och provtagning av utredningsskäl i anslutning till undersökningarna. Dessutom har vi behandlat vissa frågor om sekretess inom RMV för bl.a. uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning i RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet.

RMV får enligt sin instruktion (se 3 § förordningen [2007:976] med instruktion för Rättsmedicinalverket), utöver sitt huvuduppdrag, utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Vi har haft i uppdrag att ta ställning till hur myndigheten ska bedriva sin uppdragsverksamhet.

En datalag för Rättsmedicinalverket

Det finns ett behov av en registerförfattning för Rättsmedicinalverket

RMV bedriver verksamhet av central betydelse för rättsväsendet. Verket ansvarar för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet och en huvuduppgift för myndigheten är att lämna sakkunnigutlåtanden till rättsväsendets myndigheter. Framst rör det sig om utredningar i form av analyser och utlåtanden till polis, allmän åklagare och domstol. Utredningarna är ofta viktiga beståndsdelar i brottsutredningar, men verksamheten innefattar också uppdrag som inte rör brottsbekämpande eller liknande verksamhet. Ett exempel på sådan verksamhet är fastställande av faderskap eller annat släktskap, liksom rättsmedicinska åldersbedömningar på begäran av Migrationsverket.

Vid RMV förekommer en rad olika ärendetyper. Gemensamt för i princip samtliga ärenden är att de innefattar behandling av personuppgifter som i många fall är känsliga ur integritetshänseende. Upp-

gifterna kommer från bl.a. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Migrationsverket, men det förekommer också uppgifter från andra myndigheter liksom från enskilda personer. En mängd uppgifter genereras också vid RMV:s utredningsarbete i de olika ärendetyperna.

Merparten av den personuppgiftsbehandling som sker vid RMV i dag regleras av personuppgiftslagens (1998:204) bestämmelser. Någon särskild lag om behandling av personuppgifter vid RMV finns inte. I syfte att åstadkomma ett starkare integritetsskydd för enskilda, samtidigt som RMV:s behov av en ändamålsenlig reglering av personuppgiftsbehandling tillgodoses, föreslår vi att en författning om behandling av personuppgifter vid RMV införs. Vi föreslår att författningen ska ha lagform och heta Rättsmedicinalverkets datalag.

De EU-rättsliga dataskyddsbestämmelsernas tillämpning på Rättsmedicinalverkets personuppgiftsbehandling

Behandlingen av personuppgifter är föremål för ett omfattande unionsrättsligt reformarbete. Grunden för generell personuppgiftsbehandling inom EU utgörs enligt reformen av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan kallad dataskyddsförordningen. Förordningen är direkt tillämplig i Sverige och ska tillämpas från och med den 25 maj 2018. Det finns ett visst utrymme för kompletterande nationella bestämmelser. Dataskyddsutredningen har i sitt betänkande *Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*, SOU 2017:39, lämnat förslag till lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen).

Dataskyddsförordningen omfattar inte behandling av personuppgifter i myndigheters brottsförebyggande och brottsutredande verksamhet. På det området gäller i stället Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF, nedan

kallat dataskyddsdirektivet. Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har haft regeringens uppdrag att föreslå hur dataskyddsdirektivet ska genomföras i svensk rätt. I sitt betänkande *Brottsdatalag*, SOU 2017:29, har utredningen föreslagit att dataskyddsdirektivet i huvudsak ska genomföras genom en ny ramlag, brottsdatalagen.

De båda EU-rättsliga regelkomplexen på dataskyddsområdet kommer att tillämpas parallellt vid RMV. För behandling av personuppgifter vid verket kommer som utgångspunkt dataskyddsförordningen att gälla. När RMV som behörig myndighet fullgör ett uppdrag i syfte att stödja sådan brottsutredande och liknande verksamhet som avses i dataskyddsdirektivet, är i stället brottsdatalagen tillämplig. Syftet med personuppgiftsbehandlingen avgör vilka regler som ska tillämpas.

Huvuddragen i förslaget till Rättsmedicinalverkets datalag

Rättsmedicinalverkets datalag ska, med några uttryckligt angivna undantag, vara tillämplig på all behandling av personuppgifter vid RMV. Lagen gäller utöver brottsdatalagen och i stället för dataskyddslagen. Bestämmelserna är fördelade i tre kapitel, där 1 kap. innehåller allmänna regleringar, 2 kap. innehåller bestämmelser om behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av brottsdatalagen och 3 kap. bestämmelser om personuppgiftsbehandling på dataskyddsförordningens område. Lagen gäller i tillämpliga delar även vid behandling av uppgifter om avlidna personer.

På dataskyddsdirektivets område innehåller Rättsmedicinalverkets datalag bestämmelser som kompletterar brottsdatalagen. Det rör sig om bestämmelser om de tillåtna rättsliga grunderna för personuppgiftsbehandling, om sökning i personuppgifter, elektroniskt utlämnande av personuppgifter, administrativa sanktionsavgifter och skadestånd.

För RMV:s personuppgiftsbehandling på dataskyddsförordningens område ska vissa bestämmelser i dataskyddslagen vara tillämpliga. Rättsmedicinalverkets datalag innehåller därutöver bestämmelser om rättslig grund för personuppgiftsbehandling, behandling av känsliga personuppgifter i bild, sökning i personuppgifter, tillgången till personuppgifter, anmälningsskyldighet för dataskyddsombud, elektroniskt utlämnande av personuppgifter och rätt till information.

En lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas

Vid RMV:s rättsgenetiska enhet genomförs dna-analyser. Sådana genetiska analyser är normalt sett mycket tillförlitliga, men det finns en risk att dna-prov kontamineras. Resultatet av en dna-analys kan därigenom bli felaktigt och missvisande. För att upptäcka och utreda kontamineringar för RMV en elimineringsdatabas. Möjligheten att genom jämförelser med dna-profiler i en elimineringsdatabas upptäcka och utreda kontamineringar är av avgörande betydelse för att RMV:s arbete med dna-analyser ska hålla fullgod kvalitet.

Grunden för registrering i databasen är i dag samtycke från de personer vars dna-profiler registreras. Det kan ifrågasättas om detta är en tillräcklig rättslig grund för förändret av databasen. Rättsliga förutsättningar för att RMV ska kunna föra en elimineringsdatabas bör införas och vi föreslår därför en lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas.

I lagen slås fast att RMV får föra en elimineringsdatabas i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser. Databasen får innehålla dna-profiler från personer som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa. Den får också innehålla dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person. En profil från ett dna-prov som analyserats vid RMV får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen. Jämförelser får också göras mellan dna-profiler som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser och dna-profiler i databasen.

Anställda vid RMV och andra som återkommande kan komma i kontakt med och därigenom riskera att kontaminera material som används vid dna-analys, prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs, ska vara skyldiga att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Detsamma ska gälla även för andra personer, om de ska få tillträde till en lokal där RMV hanterar eller förvarar dna-prover som ska analyseras. Uppgifter i elimineringsdatabasen får inte behandlas när de inte längre behövs för att utreda om en persons dna kan ha kontaminerat material, prover eller lokaler.

En lag om hanteringen av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket

Hanteringen av humanbiologiskt material är mycket betydelsefull för merparten av verksamheten vid RMV. Materialet innehåller ofta integritetskänslig information och den lagreglering som finns på området är inte tillräcklig. Vi har därför lämnat ett förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket.

Lagen omfattar frågor om bevarande, utlämnande och förstöring av prov som utgör humanbiologiskt material. Med humanbiologiskt material avses i sammanhanget mänskligt biologiskt material som har tagits från en levande eller avliden person eller ett foster.

Humanbiologiskt material får enligt den föreslagna lagen som huvudregel hanteras även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen. Vid sådana uppdrag som RMV har åtagit sig som förutsätter den enskildes samtycke, får däremot hantering av humanbiologiskt material endast ske om den från vilken provet härrör samtycker till en sådan hantering. Om ett lämnat samtycke återkallas, ska materialet förstöras.

Bestämmelser om när RMV får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material regleras i andra författningar. Genom lagen ges RMV därutöver en rätt att bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten, utbildning i undersökningsverksamheten samt forskning inom verket.

Lagen innehåller en bestämmelse om i vilka situationer RMV, utöver när det framgår av annan lag, får lämna ut prover av humanbiologiskt material som verket har tagit eller tagit emot för undersökning och analys.

Prover av humanbiologiskt material har olika hållbarhet och behovet av att spara proverna varierar. Hur länge materialet ska bevaras och vad som ska gälla för förstöring av prover, ska regleras av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Uppgifter till rättspsykiatriska undersökningar

I RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet är det av stor vikt att myndigheten har ett fullgott underlag för att kunna lämna ett utlåtande till ledning för domstolens påföljdsbestämning. Uppgifter som kan vara betydelsefulla vid utredningarna på det rättspsykiatriska området finns framför allt inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Den person som utredningen avser kan också ha haft kontakt med ett antal myndigheter, som kan ha viktig information att lämna. Främst rör det sig om uppgifter från Migrationsverket, Kriminalvården, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.

Vid genomförandet av rättspsykiatriska undersökningar och s.k. § 7-undersökningar begär RMV regelmässigt in uppgifter från hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, liksom från en del av de nyssnämnda myndigheterna. Lagen om rättspsykiatrisk undersökning och personutredningslagen innehåller bestämmelser som gör det möjligt för RMV att få del av uppgifter från offentligt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Med stöd av främst dessa bestämmelser, men även av 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) får RMV i varierande omfattning även del av uppgifter från några av de aktuella myndigheterna. Uppgiftsinhämtning från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst som drivs av privata utförare förutsätter dock som regel den undersöktes samtycke. Det är vanligt förekommande att den person som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning inte lämnar något sådant samtycke.

Eftersom hälso- och sjukvård samt socialtjänstverksamhet i allt större utsträckning bedrivs i privat regi och det finns ett berättigat behov för RMV att få del av uppgifter därifrån, ska RMV ges möjlighet att hämta in uppgifter från dessa aktörer. Lagen om rättspsykiatrisk undersökning och personutredningslagen föreslås därför kompletteras med bestämmelser som innebär att uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen, ska lämnas från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Skyldigheten att lämna uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning, dock inte en § 7-undersökning, ska dessutom utvidgas på så sätt att uppgifter, med vissa begränsningar, ska lämnas från Arbetsförmedlingen, För-

säkringskassan, Kriminalvården, Migrationsverket och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.

Uppdrag från enskilda

RMV har möjlighet att, inom sitt ansvarsområde och i den mån verksamheten i övrigt medger det, utföra uppdrag på begäran av enskilda. Verket har kritiserats för att det inte i tillräckligt stor utsträckning utför sådana uppdrag och Advokatsamfundet har (se skrivelse till Justitiedepartementet, Ju2002/06579/Å) begärt att RMV ska ha en skyldighet att åta sig rättsmedicinska uppdrag från enskilda. I dag utför RMV i begränsad omfattning uppdrag från enskilda. Det sker främst på det rättsgenetiska området och i princip aldrig på det rättsmedicinska verksamhetsområdet.

Det behov av förändrade bestämmelser som Advokatsamfundet framför allt har gjort gällande, består i att det borde vara möjligt för en misstänkt eller tilltalad att vända sig till RMV med en begäran om undersökning och utlåtande, utan att detta kommer till Polismyndighetens, Åklagarmyndighetens eller domstolens kännedom.

Enligt vår mening är de bestämmelser som i dag reglerar enskilds möjlighet att få tillgång till RMV:s sakkunskap tillräckliga. Det är inte lämpligt med en ordning där enskilda kan vända sig till RMV med uppdrag som är hemliga för polis, åklagare och domstol. Detta skulle vara oförenligt med RMV:s roll som oberoende expertmyndighet med uppdrag från rättsväsendets aktörer. Vi föreslår därför inte några förändrade bestämmelser om RMV:s uppdragsverksamhet.

Bestämmelser om bl.a. ordning och säkerhet i den rättspsykiatriska verksamheten

Under utredningens gång har tre frågor av betydelse för RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet visat sig angelägna att behandla. Frågorna har sådant nära sammanhang med utredningsuppdraget i övrigt, att de bedömts kunna rymmas inom uppdraget.

När RMV genomför rättspsykiatriska undersökningar är vissa bestämmelser i häkteslagen (2010:611) tillämpliga. I de fall då Socialstyrelsens Rättsliga råd genomför kompletteringar av en rättspsykiatrisk undersökning, kan den misstänkte vistas vid en under-

sökningsenhet vid RMV. Enligt vår mening bör de bestämmelser i häkteslagen som är tillämpliga när RMV genomför en rättspsykiatrisk undersökning också vara tillämpliga då den undersökte vistas vid RMV i samband med Rättsliga rådets kompletteringar. Vi föreslår därför att lagen om rättspsykiatrisk undersökning ändras så att dessa bestämmelser i häkteslagen blir tillämpliga även i den nyss-nämnda situationen.

RMV kan ta bl.a. urin- och blodprov på en person som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning, om detta är påkallat av ordnings- och säkerhetsskäl. Sådan provtagning föreslås, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, få ske även om det behövs för att vid undersökningen kunna bedöma den enskildes psykiatriska eller medicinska tillstånd. Kompletterande bestämmelser av denna innebörd föreslås i lagen om rättspsykiatrisk undersökning och i personutredningslagen.

Det finns, enligt vår mening, behov av att utöka sekretesskyddet för vissa uppgifter vid RMV. Sekretess ska gälla inom RMV för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs. Detsamma ska gälla för uppgifter om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet. Kompletterande bestämmelser med denna innebörd föreslås därför i offentlighets- och sekretesslagen.

Konsekvenser av förslagen

Förslagen på det dataskyddsrättsliga området är del av den pågående unionsrättsliga dataskyddsreformen. Konsekvenserna av reformen i sin helhet är inte föremål för vår bedömning.

För RMV kommer förslagen att kräva vissa utbildningsinsatser. Kostnaderna härför bedöms rymmas inom befintliga anslag.

Förslagen bedöms förbättra skyddet för enskildas personliga integritet. Förutsättningarna för ett välfungerande informationsutbyte mellan RMV och de brottsbekämpande och brottsutredande myndigheter som lämnar uppdrag till verket bedöms bli bättre genom de nya dataskyddsbestämmelserna. Detta kan få positiva effekter för det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet.

Några konsekvenser i övrigt förväntas förslagen inte få.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000)

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens syfte

1 § Syftet med denna lag är att ge Rättsmedicinalverket möjlighet att behandla personuppgifter på ett ändamålsenligt sätt i sin verksamhet och att skydda fysiska personer mot att deras personliga integritet kränks vid sådan behandling.

Lagens tillämpningsområde

2 § Denna lag gäller vid behandling av personuppgifter i Rättsmedicinalverkets verksamhet.

Lagen gäller för sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad och för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier.

Förhållandet till annan reglering om personuppgiftsbehandling

3 § För behandling av personuppgifter som utförs av Rättsmedicinalverket som behörig myndighet i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, gäller brottsdatalagen (2018:000).

4 § För behandling av personuppgifter i sådant syfte som anges i 3 §, ska denna lag tillämpas utöver brottsdatalagen (2018:000).

5 § För annan behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket än som avses i 3 §, ska Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) tillämpas.

Kompletterande bestämmelser till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 finns i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

6 § Om inte något annat anges i 3 kap. 1 § gäller denna lag i stället för lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

7 § Denna lag gäller inte då personuppgifter behandlas med stöd av

1. lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister,
2. lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor,
3. patientdatalagen (2008:355), eller
4. kameraövervakningslagen (2013:460).

Uppgifter om avlidna

8 § Denna lag gäller i tillämpliga delar även vid behandling av uppgifter om avlidna personer. För Rättsmedicinalverkets behandling av uppgifter om avlidna personer, ska Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679, lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och brottsdatalagen (2018:000) gälla, på samma sätt som enligt denna lag gäller för behandling av personuppgifter avseende personer som är i livet.

Personuppgiftsansvar

9 § Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför.

Lagens uppbyggnad

10 § Bestämmelserna i 1 kap. denna lag gäller för all behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket.

För sådan behandling av personuppgifter som utförs av Rättsmedicinalverket inom det område som omfattas av brottsdatalagen (2018:000) gäller, utöver vad som framgår av första stycket, bestämmelserna i 2 kap.

För annan behandling av personuppgifter än som avses i andra stycket gäller, utöver vad som framgår av första stycket, bestämmelserna i 3 kap.

2 kap. Behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av brottsdatalagen

Tillåtna rättsliga grunder för behandling av personuppgifter

1 § Personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att Rättsmedicinalverket, i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden, ska kunna utföra en arbetsuppgift i sin rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska eller rättsgenetiska verksamhet.

Arbetsuppgiften ska framgå av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt Rättsmedicinalverket att ansvara för en sådan uppgift.

2 § Förutsättningarna för att behandla personuppgifter, som behandlas med stöd av 1 §, för nya ändamål regleras i 2 kap. 4 och 22 §§ brottsdatalagen (2018:000).

Sökning

3 § Sökförbudet i 2 kap. 14 § brottsdatalagen (2018:000) gäller inte vid sökningar som omfattas av bestämmelserna i detta kapitel. I stället gäller vid sökning i personuppgifter bestämmelserna i 4 och 5 §§ och i föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag.

4 § Det är förbjudet att göra sökningar som grundar sig på ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör sexualliv eller sexuell läggning.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Förbudet i första stycket gäller inte vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

5 § Sökningar som grundar sig på hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person eller genetiska uppgifter är tillåtna.

Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Sökförbudet i 4 § första stycket hindrar inte att uppgifter som beskriver en persons utseende används vid sökning.

Elektroniskt utlämnande av personuppgifter

6 § Personuppgifter får lämnas ut elektroniskt, om det inte är olämpligt. Utlämnande får dock inte ske i form av direktåtkomst.

Administrativa sanktionsavgifter

7 § Sanktionsavgift får tas ut av Rättsmedicinalverket vid överträdelse av bestämmelserna i 1 § om tillåtna rättsliga grunder för behandling av personuppgifter eller 3–5 §§ om sökning.

Sanktionsavgift får också tas ut om Rättsmedicinalverket överträder de föreskrifter om sökning som meddelats med stöd av denna lag.

Sanktionsavgiften ska vara lägst 50 000 kronor och högst 20 000 000 kronor.

Skadestånd

8 § Bestämmelsen i 7 kap. 1 § brottsdatalagen (2018:000) om skadestånd ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den.

Föreskrifter

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om ytterligare begränsningar av

1. möjligheten att använda de uppgifter som anges i 5 § vid sökning i personuppgifter, och
2. möjligheterna enligt 6 § att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

3 kap. Behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679

Tillämpliga bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning

1 § För behandling av personuppgifter som vid Rättsmedicinalverket omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 ska följande bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning gälla:

1. 1 kap. 4 § första stycket om förhållandet till tryck- och yttrandefriheten,
2. 2 kap. 1, 3 och 4 §§ om rättslig grund,
3. 3 kap. 1–3 §§, 5 §, 6 § första stycket och 7 § om känsliga personuppgifter,
4. 3 kap. 11 § om behandling för arkivändamål av personuppgifter som rör lagöverträdelser,
5. 5 kap. 1 § första stycket och 2 § om undantag från rätten till information och tillgång till personuppgifter,
6. 6 kap. 1 §, 2 § första och andra styckena och 3–5 §§ om tillsynsmyndighetens handläggning och beslut,
7. 7 kap. 1, 3 och 4 §§ om administrativa sanktionsavgifter,
8. 8 kap. 1 § om skadestånd, och
9. 8 kap. 2–6 §§ om överklagande.

Rättslig grund

2 § Personuppgifter får, under förutsättning att minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 är uppfyllt, behandlas i Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska och rättsgenetiska verksamhet.

3 § Personuppgifter som behandlas enligt 2 § får även behandlas om det behövs

1. för att fullgöra uppgiftslämnande som sker i överensstämmelse med lag eller förordning, eller

2. för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål i enlighet med artikel 89.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

Att personuppgifter även får behandlas för andra ändamål framgår av artiklarna 5.1 b och 6.4 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

4 § Personuppgifter får även behandlas för de ändamål som framgår av 3 § första stycket när de vid Rättsmedicinalverket behandlas eller har behandlats med stöd av brottsdatalagen (2018:000) eller 2 kap. denna lag.

Känsliga personuppgifter

5 § Känsliga personuppgifter i bild får, utöver vad som framgår av 1 § 3, behandlas i Rättsmedicinalverkets verksamhet.

Sökning

6 § Vid sökning i personuppgifter är det förbjudet att som sökbegrepp använda uppgifter som avslöjar sådana känsliga personuppgifter som anges i artikel 9.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Förbudet i första stycket gäller inte vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

7 § Förbudet i 6 § första stycket gäller inte vid Rättsmedicinalverkets sökningar som grundar sig på hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person eller genetiska uppgifter.

Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Sökförbudet i 6 § första stycket hindrar inte att uppgifter som beskriver en persons utseende används vid sökning.

Tillgången till personuppgifter

8 § Tillgången till personuppgifter ska begränsas till det som varje tjänsteman behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Dataskyddsbud

9 § Om den personuppgiftsansvarige bryter mot bestämmelser för behandling av personuppgifter och rättelse inte vidtas, ska dataskyddsbudet anmäla det till tillsynsmyndigheten.

Elektroniskt utlämnande av personuppgifter

10 § Personuppgifter får lämnas ut elektroniskt, om det inte är olämpligt. Utlämnande får dock inte ske i form av direktåtkomst.

Avgiftsfri information

11 § Om någon begär information och uppgifter enligt artikel 15 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 oftare än en gång per år, får Rättsmedicinalverket ta ut en rimlig avgift eller avslå begäran.

Begränsning av rätten till information

12 § Bestämmelserna om den registrerades rätt enligt artikel 34 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 att få information om en personuppgiftsincident, gäller inte om Rättsmedicinalverket, enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning, inte får lämna ut uppgifter till den registrerade.

Föreskrifter

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om

1. begränsningar av möjligheten att använda de uppgifter som anges i 7 § vid sökning i personuppgifter,
2. tillgången till personuppgifter enligt 8 §, och
3. begränsningar av möjligheterna enligt 10 § att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

-
1. Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.
 2. Sanktionsavgift enligt 2 kap. 7 § och 3 kap. 1 § 7 får beslutas endast för överträdelser som har begåtts efter ikraftträdandet.
 3. Bestämmelsen om skadestånd i 48 § personuppgiftslagen (1998:204) gäller fortfarande för skada som har orsakats vid behandling av personuppgifter före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens ändamål

1 § Rättsmedicinalverket får föra ett register över dna-profiler i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser (elimineringssdatabasen) i enlighet med denna lag.

Uppgifter i elimineringssdatabasen får endast behandlas för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser.

Innebörden av vissa uttryck

2 § I denna lag avses med

dna-analys: varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra i humant material, och

dna-profil: resultatet av en dna-analys som presenteras i form av siffror eller bokstäver.

Förhållandet till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) och annan personuppgiftsreglering

3 § Denna lag gäller utöver Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och brottsdatalagen (2018:000), ska för Rättsmedicinalverkets elimineringssdatabas tillämpas på motsvarande sätt som enligt Rättsmedicinalverkets datalag gäller för övrig personuppgiftsbehandling vid myndigheten.

Personuppgiftsansvar

4 § Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen.

Databasens innehåll

5 § Elimineringsdatabasen får innehålla dna-profiler från personer som anges i 6 och 7 §§ och som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa.

En dna-profil som registreras i databasen får endast ge information om identitet. Utöver dna-profiler får elimineringsdatabasen innehålla uppgifter om vem dna-profilen avser.

Databasen får också innehålla dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person.

Provtagning

6 § Anställda vid Rättsmedicinalverket och andra som återkommande kan komma i kontakt med och därigenom riskerar att kontaminera material som används vid dna-analys, prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs, är skyldiga att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Provet tas i form av salivprov.

7 § För att få tillträde till en lokal där dna-prover som ska analyseras i Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska verksamhet hanteras eller förvaras, är även den som inte omfattas av 6 § men som riskerar att kontaminera lokalen, prover som ska bli föremål för dna-analys eller material som används för dna-analys skyldig att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Provet tas i form av salivprov.

8 § Ett prov för dna-analys som har tagits med stöd av 6 eller 7 § får inte användas för något annat ändamål än det som provet togs för och ska förstöras senast sex månader efter det att provet togs.

Användning av elimineringsdatabasen

9 § En dna-profil från prov som analyseras vid Rättsmedicinalverket, får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen.

En dna-profil som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser i den rättsgenetiska verksamheten får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen.

Längsta tid för behandling

10 § Uppgifter i elimineringsdatabasen får inte behandlas när de inte längre behövs för att utreda om en persons dna kan ha kontaminerat material, prover eller lokaler.

Uppgifter som rör anställda vid Rättsmedicinalverket får inte behandlas längre än två år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde. Uppgifter som har registrerats med stöd av 7 § får inte behandlas längre än ett år efter det att uppgifterna registrerades.

Uppgifter som rör andra än de som anges i andra stycket får inte behandlas längre än ett år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde.

Skadestånd

11 § Bestämmelserna i 2 kap. 8 § och 3 kap. 1 § 8 Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) om skadestånd ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den.

Föreskrifter

12 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om vilka personalkategorier vid Rättsmedicinalverket och vilka andra personkategorier enligt 6 och 7 §§ som är skyldiga att lämna prover för dna-analys till elimineringsdatabasen. Detsamma ska gälla för möjligheten att meddela föreskrifter om tillgången till upp-

gifter i elimineringsdatabasen och förfarandet vid överensstämmelse mellan en dna-profil i elimineringsdatabasen och en annan dna-profil.

1. Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.
2. Bestämmelserna om skadestånd i 11 § ska endast tillämpas på skada som inträffat efter ikraftträdandet.
3. En dna-profil som har registrerats före den 25 maj 2018 i syfte att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser, får registreras i elimineringsdatabasen om den registrerade samtycker till det. De dna-profiler som inte registreras i elimineringsdatabasen ska gallras senast den 1 januari 2019.

1.3 Förslag till lag (2018:000) om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § I denna lag regleras Rättsmedicinalverkets hantering av humanbiologiskt material. Prover av humanbiologiskt material som har tagits i syfte att ingå i Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas omfattas inte av lagen. För hantering av sådana prover gäller i stället lagen (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas.

Med humanbiologiskt material avses mänskligt biologiskt material som tagits från en levande eller avliden person eller ett foster.

Med hantering av humanbiologiskt material avses i denna lag bevarande, utlämnande och förstöring av prov som utgör humanbiologiskt material.

2 § Bestämmelser om när Rättsmedicinalverket får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material regleras, förutom i 6 §, också i andra författningar.

3 § Denna lag är tillämplig även vid Rättsmedicinalverkets hantering av material som undersöks i syfte att fastställa om det är humanbiologiskt eller inte.

Om det fastställs att materialet inte är humanbiologiskt, är denna lag därefter inte tillämplig.

4 § Rättsmedicinalverkets rätt till behandling av personuppgifter med anledning av hanteringen av humanbiologiskt material enligt denna lag framgår av Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000).

Den enskildes inställning till hantering av humanbiologiskt material

5 § Humanbiologiskt material får, om inte annat följer av andra stycket, hanteras enligt denna lag även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen.

I ärenden då Rättsmedicinalverket utöver sin verksamhet i övrigt har åtagit sig att utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde, får hantering av humanbiologiskt material ske endast om den från vilken provet härrör samtycker till hanteringen. Om ett lämnat samtycke i ett sådant fall återkallas, ska det humanbiologiska material som härrör från den person som återkallat sitt samtycke förstöras.

Rättsmedicinalverkets forskning samt kvalitets- och utbildningsarbete

6 § Rättsmedicinalverket får, utöver den rätt till hantering som framgår av 2 §, bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten, utbildning i undersökningsverksamheten samt forskning inom Rättsmedicinalverket under förutsättning att forskningen har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

Utlämnande av prover av humanbiologiskt material

7 § Prover som Rättsmedicinalverket har tagit eller tagit emot för undersökning och analys får endast lämnas ut om det följer av annan lag eller är tillåtet enligt andra stycket.

Prover får lämnas ut av Rättsmedicinalverket för

1. en extern undersökning på begäran av åklagare eller allmän domstol med anledning av en förundersökning eller ett brottmål,
2. en klinisk genetisk undersökning inom hälso- och sjukvården avseende en avliden person som är eller har varit föremål för en rättsmedicinsk undersökning,
3. forskning som har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor,

4. gravsättning, identifiering eller utredning om brott, på begäran av utländsk myndighet, eller

5. att det föreligger fara för enskilds liv eller att det annars föreligger allvarlig risk för enskilds hälsa.

8 § Rättsmedicinalverket får, när prover av humanbiologiskt material lämnas ut, ställa upp särskilda villkor för vad som ska gälla vid hanteringen av materialet hos mottagaren.

Bevarande och förstöring av prover

9 § Prover, som Rättsmedicinalverket har tagit eller tagit emot, ska bevaras hos Rättsmedicinalverket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om tiden för bevarande och förstöring av prover.

Vid utformningen av närmare föreskrifter om tiden för bevarande och förstöring av prover ska provernas hållbarhet och användbarhet för det eller de ändamål de hanteras inom Rättsmedicinalverket vara vägledande.

Tillgång till prover

10 § Tillgången till prover ska begränsas till vad varje tjänsteman vid Rättsmedicinalverket behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om tillgången till prover.

Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

dels att 12 och 14 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 5 b §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 b §

Urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning om det behövs för att vid undersökningen kunna bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd.

12 §

Rätten får inhämta yttrande av Socialstyrelsen över sådan utredning som avses i 3 eller 4 §.

Om det behövs, *skall* styrelsen komplettera utredningen. *Skall* en rättspsykiatrisk undersökning kompletteras, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 5 §, 6 § första stycket och 8–11 §§ om en sådan undersökning. Styrelsen får uppdra åt en viss läkare att utföra kompletteringen.

Om det behövs, *ska* styrelsen komplettera utredningen. *Ska* en rättspsykiatrisk undersökning kompletteras, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 5 §, 5 a §, 6 § första stycket och 8–11 §§ om en sådan undersökning. Styrelsen får uppdra åt en viss läkare att utföra kompletteringen.

14 §¹

Från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning. *Detsamma gäller uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarutlåtande som anges i 4 § andra stycket liksom för ett yttrande av Socialstyrelsen över ett sådant utlåtande eller sådant läkarintyg som anges i 4 § första stycket.*

Från en verksamhet där sekretess gäller enligt *följande bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)* ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning:

1. 25 kap. 1–5 §§,
2. 26 kap. 1 §,
3. 28 kap. 1 § hos Försäkringskassan,
4. 28 kap. 11 eller 12 § hos Arbetsförmedlingen,
5. 35 kap. 15 § hos Kriminalvården,
6. 37 kap. 1 § hos Migrationsverket, eller
7. 38 kap. 1 § första stycket 1–3 och 5 hos Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.

Från en verksamhet där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av tystnadsplikten lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning.

Uppgifter om den misstänkte från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sek-

¹ Senaste lydelse 2009:450.

retesslagen eller där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen eller 6 kap. 12 § patient säkerhetslagen ska utan hinder av sekretessen eller tystnadsplikten lämnas ut om det behövs för ett läkarutlåtande som anges i 4 § andra stycket liksom för ett yttrande av Socialstyrelsen över ett sådant utlåtande eller sådant läkarintyg som anges i 4 § första stycket.

Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

dels att 8 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 7 a §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 a §

Urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en person som genomgår en läkarundersökning enligt 7 § om det behövs för att i läkarintyg enligt samma bestämmelse kunna bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd.

8 §²

Från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter om en misstänkt som behövs för ett läkarintyg enligt 7 §.

Från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av sekretessen eller tystnadsplikten lämnas

² Senaste lydelse 2009:451.

ut sådana uppgifter om en misstänkt som behövs för ett läkarintyg enligt 7 §.

Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.

1.6 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 11 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2016/17:208 Föreslagen lydelse

18 kap.

11 §

Sekretess gäller, utöver vad som följer av 1–3 och 8–10 §§, inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Sekretess gäller därutöver inom Kriminalvården för uppgift om åtgärd som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i myndighetens verksamhet, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Sekretess gäller, utöver vad som följer av 1–3 och 8–10 §§, inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården och Rättsmedicinalverket för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Sekretess gäller därutöver inom Kriminalvården och inom Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsverksamhet för uppgift om åtgärd som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i myndighetens verksamhet, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.

2 Vårt uppdrag och arbete

2.1 Vårt uppdrag

Regeringen beslutade den 1 september 2016 att tillkalla en särskild utredare, med uppdrag att föreslå hur regelverket för Rättsmedicinalverket (RMV) ska anpassas så att verksamheten kan bedrivas med effektiva arbetsformer och stor hänsyn tagen till människors integritet.

I vårt uppdrag ingår att ta ställning till möjligheten och behovet av att införa en särskild personuppgiftsreglering för RMV. Uppdraget i den delen innebär bl.a. att vi ska identifiera de integritetsintressen och övriga intressen som har betydelse för RMV:s personuppgiftsbehandling och behandling av uppgifter om avlidna personer. Vi ska ta ställning till om det behövs en särskild registerlagstiftning för RMV och i vilken utsträckning denna i så fall bör ha lagform. Dessutom ska vi uppmärksamma frågor om bl.a. bevarande, gallring och utlämnande av personuppgifter och uppgifter om avlidna personer. Vårt uppdrag innefattar också att ta ställning till behovet av att författningsreglera RMV:s elimineringsregister.

RMV hanterar humanbiologiskt material (ben, blod, vävnad, hår, saliv, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler från människokroppen) från både levande och avlidna för olika undersökningsändamål. I vårt uppdrag ingår att analysera hur RMV:s hantering av humanbiologiskt material bör se ut. Vi ska bl.a. överväga i vilken utsträckning som sådant material ska bevaras, lämnas ut och förstöras, särskilt mot bakgrund av behovet av kvalitetssäkring, utvecklingsarbete och stöd åt forskning.

Till ledning för valet av påföljd i ett brottmål genomför RMV rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och undersökningar för att utfärda läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i

brottmål, m.m. I vårt uppdrag ingår bl.a. att kartlägga RMV:s möjligheter att i denna undersökningsverksamhet få tillgång till uppgifter om den undersökte och att ta ställning till vilka uppgifter som RMV behöver ha tillgång till för att de utlåtanden som lämnas ska hålla tillräckligt hög kvalitet. Intresset av uppgiftsinhämtning ska vägas mot intresset av skydd för den enskildes personliga integritet.

RMV får enligt 3 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket, utöver sitt huvuduppdrag, utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Vi ska bl.a. kartlägga hur och i vilken utsträckning RMV utför rättsmedicinska uppdrag på begäran av enskilda och ta ställning till hur myndigheten ska bedriva sin uppdragsverksamhet.

Vi har, enligt våra utredningsdirektiv, möjlighet att ta upp sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas, under förutsättning att uppdraget ändå bedöms kunna redovisas i tid. Utöver de frågor som framgår av direktiven behandlar vi därför, efter förfrågan från Justitiedepartementet, också frågor gällande sekretess för vissa uppgifter som förekommer vid RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet. Dessutom tar vi ställning till vissa frågor som rör ordning och säkerhet i samband med sådana undersökningar och provtagning i anslutning till undersökningarna.

Våra utredningsdirektiv (dir. 2016:75) finns i bilaga till betänkandet.

2.2 Vårt arbete

Vårt arbete påbörjades i september 2016. Utredningsarbetet har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden. Vi höll vårt första sammanträde den 28 oktober 2016 och har därefter haft ytterligare sju mötestillfällen.

Under utredningens gång har vi haft omfattande kontakter med RMV. Vi har bl.a. träffat generaldirektören och chefsjuristen – den senare en av utredningens experter.

Vi har genomfört en hearing med anledning av frågan om RMV:s inhämtande av uppgifter till rättspsykiatriska undersökningar. Vid hearingen, som hölls den 8 mars 2017, medverkade företrädare för Famna – Riksorganisationen för idéburen vård och social omsorg,

Försäkringskassan, Kriminalvården, Migrationsverket, Rättsmedicinalverket och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet. Skriftliga synpunkter har lämnats in från Vårdföretagarna, som var inbjuden till hearingen, men förhindrad att medverka. Synpunkter har också inhämtats från Arbetsförmedlingen, som inte heller hade möjlighet att medverka vid hearingen. Inbjuden till hearingen var också Svenska Vård.

Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv (Ju 2016:06) har haft regeringens uppdrag att föreslå hur EU:s direktiv om skydd av personuppgifter vid brottsbekämpning, brottmålshandling och straffverkställighet ska genomföras i svensk rätt. Vi har samrått med utredningen vid möten den 11 oktober 2016 och den 30 juni 2017.

Utredningen om regleringen av biobanker (S 2016:04) har regeringens uppdrag att genomföra en översyn av den lagstiftning som reglerar hanteringen av humanbiologiskt material och information om proverna i biobanker. Vi har samrått med utredningen den 21 februari 2017.

Forskningsdatautredningen (U 2016:04) har regeringens uppdrag att bl.a. analysera vilken reglering av personuppgiftsbehandling för forskningsändamål som är möjlig och kan behövas utöver den generella reglering som Dataskyddsutredningen (Ju 2016:04) har föreslagit med anledning av EU:s nya dataskyddsförordning. Vi har haft kontakt med utredningen och följt dess arbete.

Ett flertal andra utredningar har haft i uppdrag att anpassa svensk rätt till EU:s dataskyddsreform. Tillsammans med dessa andra utredningar har vi ingått i en informell samordningsgrupp och medverkat vid möten i gruppen.

Vi ska, enligt våra kommittédirektiv, rådgöra med och inhämta upplysningar från RMV, Datainspektionen, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. RMV och Polismyndigheten är representerade i utredningen. Vi har haft kontakt med Datainspektionen och Åklagarmyndigheten.

Utredningens arbete har bedrivits i nära samråd mellan den särskilde utredaren och utredningens experter. Utredaren och experterna är i allt väsentligt ense om de förslag som lämnas. Betänkandet har därför skrivits i vi-form.

2.3 Betänkandets disposition

Våra författningsförslag finns i *avsnitt 1*.

I *avsnitt 3* lämnar vi en kortfattad beskrivning av RMV:s verksamhet.

Gällande rätt om integritetsskydd och om behandling av personuppgifter redovisar vi i *avsnitt 4*. Dessutom redovisar vi grunddragen i EU:s dataskyddsreform.

I *avsnitt 5* beskriver vi den behandling av personuppgifter som i dag äger rum vid RMV.

Våra överväganden och förslag till en lag om behandling av personuppgifter vid RMV finns i *avsnitt 6*.

RMV:s elimineringsdatabas och våra överväganden och förslag när det gäller regleringen av denna databas, finns i *avsnitt 7*.

I *avsnitt 8* behandlar vi frågan om hantering av humanbiologiskt material.

Frågan om vilka uppgifter RMV ska ha möjlighet att hämta in i samband med den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten redovisar vi i *avsnitt 9*.

I *avsnitt 10* behandlar vi frågan om i vilken utsträckning RMV ska utföra uppdrag på begäran av enskilda.

De frågor som gäller sekretess för vissa uppgifter i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten respektive ordning och säkerhet i samband med sådana undersökningar, liksom provtagning i anslutning därtill, behandlar vi i *avsnitt 11*.

Konsekvenserna av våra förslag redovisar vi i *avsnitt 12*.

I *avsnitt 13* finns författningskommentarer till de författningsförslag vi lämnar.

3 Rättsmedicinalverket

3.1 En myndighet med fyra huvudsakliga verksamhetsområden

RMV bildades 1991, som central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, rättsmedicin, rättskemi och rättsgenetik. Samtliga verksamheter tillhörde tidigare Socialstyrelsen. Verksamheterna var tidigare uppdelade i rättsläkarstationer, statens rättspsykiatriska kliniker och stationer samt Statens rättskemiska laboratorium, där även den rättsgenetiska verksamheten ingick. Genom bildandet av RMV slogs dessa verksamheter samman, under en ansvarig myndighet. RMV bedriver verksamhet på sex olika orter runt om i landet, med ett gemensamt huvudkontor, som sköter bl.a. samordning, planering och uppföljning av verksamheten. Verksamheten är indelad i tre avdelningar – avdelningen för rättsgenetik och rättskemi, avdelningen för rättsmedicin och avdelningen för rättspsykiatri. Vid de tre avdelningarna finns ett antal olika enheter. Totalt arbetar ungefär 500 personer vid RMV, varav ca 175 personer inom rättspsykiatri, ca 155 personer inom rättsmedicin och ca 120 personer vid avdelningen för rättsgenetik och rättskemi. Vid huvudkontoret arbetar ungefär 50 personer.

RMV:s verksamhet är således organiserad i tre avdelningar, men består av fyra verksamhetsområden, nämligen rättspsykiatri, rättskemi, rättsmedicin och rättsgenetik. Verkets huvudsakliga roll är att avge sakkunnigutlåtanden till rättsväsendets myndigheter. Främst rör det sig om utredningar i form av analyser och utlåtanden till polis, allmän åklagare och domstol. Utredningarna från RMV är ofta en viktig del i brottsutredningar, vilket ställer höga krav på att verkets analyser och bedömningar vilar på en stabil vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det kan exempelvis vara fråga om utredningar av onaturliga dödsfall eller bedömningar av om en person har begått

ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Verksamheten innefattar också uppdrag som inte har anknytning till brottsbekämpande. Det rör sig bl.a. om uppdrag från Migrationsverket gällande rättsmedicinska åldersbedömningar och från socialnämnderna gällande fastställande av faderskap. Vid RMV bedrivs också utvecklings- och forskningsarbete.

RMV:s uppgifter framgår av myndighetens instruktion. Enligt 1 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket ansvarar RMV för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan statlig myndighet. Av 2 § i instruktionen framgår att RMV särskilt ska ansvara för

1. rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,
2. rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar,
3. verksamhet med utfärdande av sådana intyg som avses i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott,
4. rättsmedicinska åldersbedömningar på uppdrag av domstol, allmän åklagare, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Migrationsverket,
5. rättsmedicinsk medverkan i övrigt på begäran av domstol, allmän åklagare, Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen,
6. rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar,
7. information inom sitt ansvarsområde till andra myndigheter och enskilda,
8. internationellt samarbete inom sitt ansvarsområde,
9. utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheten, och
10. utredningar om risk för återfall i brottslighet enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.

RMV får därutöver (se 3 § i instruktionen) utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det.

3.2 Det rättsmedicinska verksamhetsområdet

RMV:s avdelning för rättsmedicin har enheter på sex olika orter i landet – Umeå, Uppsala, Stockholm, Linköping, Göteborg och Lund. Inom verksamhetsområdet arbetar rättsläkare, rättsmedicinska utredare, assistenter, administratörer och biomedicinska analytiker.

På det rättsmedicinska området utgörs verksamheten av rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar. Varje år genomförs ungefär 5 000 rättsmedicinska obduktioner på uppdrag av polis eller åklagare. Det handlar huvudsakligen om oväntade eller onaturliga dödsfall, exempelvis mord och andra misstankar om brott, självmord och olyckshändelser. Ett bakomliggande syfte med undersökningarna är att fastställa dödsorsak.

Bestämmelser om rättsmedicinska undersökningar finns i lagen (1995:832) om obduktion m.m. (obduktionslagen). Med rättsmedicinsk undersökning avses i lagen rättsmedicinsk obduktion, som innefattar en yttre och en invändig undersökning av den avlidne, eller rättsmedicinsk likbesiktning, varmed avses en yttre undersökning av kroppen efter en avliden. En rättsmedicinsk undersökning av en avliden får (se 13 § obduktionslagen) göras om undersökningen kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott, eller det kan misstänkas ha förekommit fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården. Dessutom får en rättsmedicinsk undersökning (se 14 § obduktionslagen) göras om ett dödsfall kan antas ha orsakats av yttre påverkan och undersökningen behövs för att fastställa dödsorsaken, eller vinna upplysningar av särskild vikt för miljöskydd, arbetarskydd, trafiksäkerhet eller annat liknande intresse. En rättsmedicinsk undersökning får också genomföras om det behövs för att fastställa en avlidens identitet (se 15 § obduktionslagen). Rättsmedicinska obduktioner som genomförs för att identifiera en avliden är oftast den inledande åtgärden i identifieringsarbetet och avgör vilken metod som ska användas i den fortsatta utredningen av den avlidnes identitet (se nedan om tandidentifiering genom rättsodontologernas arbete respektive dna-identifiering på det rättsgenetiska området). Vi återkommer i det följande till det särskilda identifieringsarbete som sker i samband med större katastrofer (DVI-ärenden).

RMV genomför i begränsad utsträckning också s.k. kliniska obduktioner. Sådana obduktioner har ett medicinskt ändamål och avser utredning av ett dödsfall som bedöms ha en sjukdom eller liknande förhållande som orsak. Enligt 6 § obduktionslagen får en klinisk obduktion utföras om det behövs för att fastställa dödsorsaken, vinna viktig kunskap om sjukdom som den avlidne haft eller om verkan av behandling som den avlidne gått igenom. En klinisk obduktion kan också genomföras för att undersöka förekomsten av skador eller sjukliga förändringar i den avlidnes kropp.

Vid RMV:s rättsmedicinska enheter genomförs också undersökningar av levande personer för att dokumentera skador vid våld- och sexualbrott. Undersökningarna kan avse såväl brottsoffer som misstänkta gärningsmän. RMV utfärdar årligen mellan 5 000 och 6 000 rättsintyg som bygger på undersökningar eller handlingar i ett ärende, exempelvis patientjournaler. Rättsintyg ska (se 2 § lagen [2005:225] om rättsintyg i anledning av brott) inhämtas från läkare vid rättsmedicinsk avdelning inom RMV eller läkare som enligt avtal med verket har åtagit sig att utfärda sådana intyg. Intyget avser eventuella skador, sjukdomar och andra förhållanden som bedöms kunna vara av betydelse vid utredningen och används i en brottsutredning eller som bevis i en brottmålsrättegång.

På uppdrag av Migrationsverket utfärdar RMV:s rättsläkare utlåtanden vid rättsmedicinska åldersbedömningar i asylprocesser och i brottmål på uppdrag av huvudsakligen polis eller åklagare. I asylärenden avser uppdraget att bedöma om en person är över eller under 18 år, medan det i en brottsutredning är av intresse om den undersökte bedöms vara över eller under åldersgränserna 15, 18 eller 21 år. Den rättsmedicinska åldersbedömningen för att avgöra om en person är under eller över 18 år bygger på en sammantagen bedömning av en röntgenundersökning av visdomståndet och en magnetkameraundersökning av lårbenets nedre del. Även vid bedömning av om en person är över eller under 15 respektive 21 år används dessa två undersökningar. För att bedöma sannolikheten för var en person befinner sig i förhållande till 21-årsgränsen, görs dessutom en undersökning av nyckelbenen. Bedömningen av 15-årsgränsen kräver i dagsläget ytterligare överväganden när det gäller frågan om metodval.

Den rättsmedicinska verksamheten omfattar dessutom rättsodontologiska undersökningar. Varje år genomförs ungefär 400 rättsodontologiska undersökningar vid RMV, i form av tandidentifier-

ingar, åldersbedömningar utifrån röntgenbilder, Interpol-ärenden, bitmärkesanalyser och traumafall. Identifiering via tänder kan användas när en avlidens persons identitet ska fastställas. Tandvårdens röntgenbilder kan jämföras med nytagna röntgenbilder av den avlidnes tänder och därigenom kan personens identitet fastställas. Av de cirka 400 rättsodontologiska undersökningar som genomförs årligen är ungefär två tredjedelar tandidentifieringar. I samarbete med Polismyndigheten finns ett dataregister över vissa försvunna personer och oidentifierade kroppar. Uppgifterna i det s.k. Försvinnanderegistret bygger bl.a. på en beskrivning och dokumentation av tandstatus.

I samband med rättsmedicinska undersökningar kan vävnad från avlidna personer tas tillvara för transplantation. Det är i huvudsak fråga om hjärtklaffar, hornhinnor, hörselben och hud. Årligen genomförs i Sverige drygt 1 000 vävnadstransplantationer och ungefär en femtedel av all vävnad för transplantation förmedlas av RMV. Vävnadsprover kan därutöver tas tillvara för forsknings- och utbildningsändamål.

På det rättsmedicinska verksamhetsområdet bedrivs omfattande forsknings- och utvecklingsarbete. I den svenska grundutbildningen för läkare medverkar rättsläkare, i syfte att ge en baskunskap i rättsmedicin. Läkare som antas för specialistutbildning i rättsmedicin genomgår utbildning på en eller flera rättsmedicinska avdelningar vid RMV. Utbildningen tar ungefär fem år. En viktig uppgift för RMV:s rättsläkare är att medverka i domstol som sakkunniga i brottmålsprocesser och vid vissa brottsplatsundersökningar.

Vid en större katastrof med flera döda aktiveras något av RMV:s team för Disaster Victim Identification, s.k. DVI-team. Uppgiften för ett sådant team består i att tillsammans med polisens tekniska specialister identifiera de omkomna. I ett DVI-team finns personer specialiserade inom rättsgenetik, rättsmedicin och rättsodontologi. De vanligaste metoderna för identifiering i DVI-ärenden är dna-prov, fingeravtryck och tandidentifiering.

3.3 Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet

Avdelningen för rättspsykiatri finns fördelad till två undersökningsenheter – en i Stockholm och en i Göteborg. Vid dessa enheter arbetar rättspsykiatriker, psykologer, socialutredare och omvårdnadspersonal.

Verksamheten vid enheterna är huvudsakligen av tre slag – rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, utfärdande av läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen) och riskbedömningar enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. RMV:s rättspsykiatriska avdelning genomför därutöver vissa uppdrag för bl.a. barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar, socialnämnder och Kriminalvården.

I brottmål får rätten besluta om rättspsykiatrisk undersökning i syfte att kunna bedöma om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken, eller om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning och i så fall tillståndets betydelse för frågan om påföljdsvalet enligt 30 kap. 6 § brottsbalken (se 1 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning). En rättspsykiatrisk undersökning är en förutsättning för att rätten ska kunna överlämna en dömd person till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Ett beslut om rättspsykiatrisk undersökning får meddelas om den misstänkte har erkänt gärningen eller om det föreligger övertygande bevisning för att han eller hon har begått gärningen (se 2 och 3 §§ lagen om rättspsykiatrisk undersökning).

Ungefär 500 personer genomgår varje år en rättspsykiatrisk undersökning. Knappt hälften av dessa personer överlämnas till rättspsykiatrisk vård. Undersökningen tar, när det gäller en häktad person, fyra veckor att genomföra, medan det för en person som är på fri fot tar sex veckor. Den misstänkte undersöks av ett team bestående av rättspsykiatriker, psykolog, socialutredare och omvårdnadspersonal. Genom samtal, observationer och tester utreds om den misstänkte led av en allvarlig psykiskt störning när brottet begicks och om personen behöver vård. Som grund för det rättspsykiatriska utlåtandet ligger också underlag, t.ex. journaler, inhämtat från bl.a. vårdkontakter eller andra myndigheter.

När det finns skäl till det får rätten (se 7 § personutredningslagen) förordna en läkare att avge läkarintyg om en misstänkt. En förutsättning för detta är att allmänt åtal har väckts, att den misstänkte har erkänt gärningen eller att det annars finns sannolika skäl för misstanken att han eller hon har begått brottet. Varje år genomför RMV ungefär 1 300 § 7-undersökningar. En sådan undersökning, som genomförs av en specialist i psykiatri, tar ungefär en timme och resultatet visar om en större rättspsykiatrisk undersökning bör genomföras. Ungefär 500 av § 7-undersökningarna leder till en rättspsykiatrisk undersökning. Om rätten särskilt anger det i beslutet att inhämta ett § 7-intyg, ska intyget omfatta de medicinska förutsättningarna för att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Vid undersökningen har läkaren tillgång till förundersökningsmaterial och ofta också vissa journaler från sjukvård och socialtjänst.

När en livstidsdömd person har avtjänat tio år av sitt straff kan en ansökan om tidsbestämning av straffet göras enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid. Ett av de underlag som används vid domstolens beslut i frågan är RMV:s bedömning av risken för att den sökande återfaller i brottslighet. En ansökan får inte bifallas utan att en sådan utredning har inhämtats. Riskutredningen genomförs i samarbete mellan rättspsykiatriker, socialutredare och psykolog och tar vanligtvis sex veckor att göra. Utredningen består bl.a. i ingående samtal med den dömda, men även skriftlig information i form av t.ex. journalutdrag.

Vid RMV:s rättspsykiatriska enheter bedrivs också specialiseringsutbildning för läkare. Dessutom bedrivs forskning inom rättspsykiatri. För detta ändamål finns ett rättspsykiatriskt forskningsregister, som regleras genom lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister. Registret får användas för forskning inom rättspsykiatri och för uppföljning, utvärdering eller kvalitetssäkring av RMV:s rättspsykiatriska verksamhet.

3.4 Det rättskemiska verksamhetsområdet

RMV:s rättskemiska laboratorium finns i Linköping, där rättskemin och rättsgenetiken bildar en gemensam avdelning. Vid avdelningen finns en samordningsenhet för rättsgenetik och rättskemi. Inom den

rättskemiska verksamheten arbetar personal med akademisk utbildning i molekylärbiologi, farmakologi, toxikologi och kemi och därutöver finns även biomedicinska analytiker och läkare bland medarbetarna.

På det rättskemiska verksamhetsområdet görs analyser av alkohol, narkotika, läkemedel och gifter i humanbiologiskt material, som t.ex. blod, urin och hår. Varje år genomförs ungefär 700 000 analyser. Bland uppdragsgivarna finns Polismyndigheten, Kriminalvården, Tullverket och Kustbevakningen. Vissa analyser genomförs också på uppdrag av hälso- och sjukvården och huvudmän för missbruks- eller ungdomsvård, exempelvis Statens institutionsstyrelse och socialnämnder. En del av verksamheten består dessutom i att bistå RMV:s rättsmedicinska enheter med olika typer av analyser i samband med rättsmedicinska obduktioner.

Vid misstanke om brott genomförs analyser som spårar och fastställer koncentrationen av alkohol, narkotika, läkemedel eller dopingpreparat. Det rör sig vanligtvis om misstanke om rattfylleri avseende alkohol eller narkotika enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, misstanke om ringa narkotikabrott (genom brukande) enligt narkotikastrafflagen (1968:64) eller analyser som genomförs som ett led i annan brottsutredning, t.ex. enligt 3 kap. brottsbalken om brott mot liv och hälsa.

Vissa uppdrag avser s.k. drogfrihetsanalyser, dvs. syftet med analysen är att undersöka om det i ett prov finns spår av alkohol eller narkotika. Sådana analyser genomförs huvudsakligen på uppdrag av Kriminalvården eller huvudmän för missbruksvård.

Vid rättsmedicinska obduktionsärenden analyseras både blod- och urinprov. I den mån det förekommer spår av alkohol i proverna, är det möjligt att, genom att jämföra alkoholhalten i blod och urin, dra vissa slutsatser om när den avlidne intagit alkoholen. I vissa fall kan även andra analyser vara nödvändiga, exempelvis av ögonkammарväska. Vid rättsmedicinska obduktioner kan analyser dessutom genomföras för att bekräfta eller utesluta förekomst av dödliga nivåer av läkemedel eller narkotika i blodet hos den avlidne.

Experterna vid det rättskemiska laboratoriet bistår också polis och domstolar med att tolka analysresultat, t.ex. i ärenden som handlar om s.k. eftersupning vid trafikbrott, dvs. den misstänkte har gjort invändning om att han eller hon har druckit alkohol efter körningen.

Även på det rättskemiska området bedrivs forskning och utvecklingsarbete, bl.a. för att justera arbetsmetoder och analysutrustning.

3.5 Det rättsgenetiska verksamhetsområdet

RMV:s rättsgenetiska laboratorieenhet finns i Linköping och bildar, som vi nämnt i avsnitt 3.4, en avdelning tillsammans med den rättskemiska laboratorieenheten och samordningsenheten för rättsgenetik och rättskemi. Inom rättsgenetiken arbetar genetiker, molekylärbiologer, biomedicinska analytiker och ingenjörer. Vid enheten genomförs huvudsakligen identifieringsärenden samt faderskaps- och släktskapsutredningar med hjälp av dna-information.

Varje år utreds faderskap i ungefär 2 000 ärenden. Faderskapsutredningar genomförs på uppdrag av socialnämnder, domstol eller enskilda. Analyser för att utreda övrigt släktskap genomförs i många fall på uppdrag av Migrationsverket i återföreningsärenden. Årligen genomförs ungefär 2 000 sådana utredningar för Migrationsverkets räkning. Släktskapsutredningar förekommer också i de fall då det inte är möjligt att göra ett faderskaps- eller moderskapstest eftersom mannen eller kvinnan är avliden eller av annat skäl inte deltar i utredningen.

Som vi tidigare nämnt (se avsnitt 3.2) är rättsgenetiska undersökningar en del i RMV:s arbete med identifiering av avlidna personer. Identifiering med hjälp av dna är, tillsammans med rättsodontologiska undersökningar, den vanligaste metoden vid detta arbete. Efter den inledande rättsmedicinska obduktionen skickas prov till den rättsgenetiska avdelningen för dna-analys. Eftersom det vanligtvis finns en hypotes om vem den avlidne kan vara, tas jämförelseprov från förmodade släktingar. Varje år genomförs drygt 100 dna-utredningar i syfte att identifiera avlidna personer. Experter från den rättsgenetiska verksamheten deltar också i de s.k. DVI-utredningarna (se avsnitt 3.2), dvs. identifieringsarbete vid större katastrofer.

Ytterligare en ärendetyp består i analyser som utförs vid misstanke om plötslig hjärtdöd. RMV:s rättsmedicinska enheter lämnar uppdrag till den rättsgenetiska avdelningen att analysera prover i sådana ärenden, för att undersöka om det finns vissa genetiska varianter som kan kopplas till plötslig hjärtdöd.

RMV:s rättsgenetiska avdelning genomför dessutom vissa analyser på uppdrag av hälso- och sjukvården. Det rör sig bl.a. om uppföljning av benmärgstransplantationer (s.k. chimärärenden) och farmakogenetiska ärenden. Inom farmakogenetik undersöks hur ärftliga skillnader kan påverka effekten av ett läkemedel. Genom farmakogenetiska analyser kan en läkemedelsbehandling anpassas utifrån en enskild patient. Basen för de undersökningar som genomförs är de analysmetoder som ursprungligen utvecklats för faderskapsundersökningar.

För att ta reda på om ett tvillingpar är enäggs- eller tvåäggs-tvillingar kan en s.k. tvillinganalys genomföras. En sådan analys kan initieras från sjukvården, men även från enskilda. Analysen kan ge svar på bl.a. frågeställningar kring sjukdomar med genetisk bakgrund.

På uppdrag av Polismyndigheten eller RMV:s rättsmedicinska enheter utför den rättsgenetiska laboratorieenheten även artbestämningar vid exempelvis jaktbrott. Utifrån ett vävnadsprov kan det fastställas om det kommer från en människa eller ett djur.

För att kvalitetssäkra den rättsgenetiska analysprocessen finns på området en dna-elimineringsdatabas. Databasen innehåller dna-profiler för medarbetare vid RMV och andra yrkeskategorier, som kommer i kontakt med analysprocessen och som kan riskera att kontaminera proverna.

4 Bestämmelser om behandling av personuppgifter

4.1 Inledning

RMV:s verksamhet är av central betydelse för rättsväsendet. För att kunna bedriva denna verksamhet med god kvalitet och inom de tidsramar som krävs, är det nödvändigt med effektiva och ändamålsenliga arbetsformer. Vid RMV behandlas personuppgifter dagligen. All behandling av personuppgifter medför en risk för intrång i den enskildes personliga integritet. Vid RMV hanteras en stor mängd känsliga uppgifter, som kan röra enskildas hälsa och levnadsförhållanden, men även uppgifter om brott. För att skydda enskildas personliga integritet behövs bestämmelser som begränsar hur och på vilket sätt personuppgifter får behandlas. Att de uppgifter som hanteras vid RMV i så stor utsträckning utgörs av särskilt känsliga uppgifter, gör det angeläget med bestämmelser som tydliggör vilken behandling av personuppgifter som är tillåten.

I det följande behandlar vi, som en bakgrund till våra överväganden om hur personuppgiftsbehandlingen vid RMV bör regleras, bestämmelser om skydd av den enskildes personliga integritet och om hur personuppgifter får behandlas. I avsnitt 4.2 beskriver vi grundläggande regleringar om integritetsskydd och i avsnitt 4.3 redogör vi för gällande rätt om personuppgiftsbehandling. EU:s reglering av dataskydd behandlar vi i avsnitt 4.4 och i avsnitt 4.5 lämnar vi en redogörelse för huvuddragen i två viktiga förslag till förändringar av regleringen av personuppgiftsbehandling i svensk rätt.

4.2 Grundläggande bestämmelser om integritetsskydd

I svensk rätt finns ingen allmängiltig definition av begreppet personlig integritet, men det har beskrivits som att kränkningar av den personliga integriteten utgör intrång i den fredade sfär som den enskilde bör vara tillförsäkrad och där intrång bör kunna avvisas. En entydig och allmänt accepterad definition är dock inte heller nödvändig för att kunna bedöma vilka intressen som är så viktiga att skydda att det bör finnas särskilda regler som förhindrar eller begränsar ingrepp i dessa intressen (se prop. 2009/10:80, s. 175).

Genom en reglering i regeringsformen har den personliga integriteten ett grundlagsskydd. Av 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen framgår att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Regleringen omfattar bl.a. uppgifter om namn och andra personliga identifikationsuppgifter, adress, familjeförhållanden och hälsa. Ett led i att erbjuda skydd mot kränkning av den personliga integriteten är att säkerställa att behandlingen av personuppgifter är reglerad.

Bestämmelsen i 2 kap. 6 § regeringsformen kan inte (se 2 kap. 20 § regeringsformen) begränsas annat än genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen av skyddet mot intrång i den personliga integriteten får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningen och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Inte heller får begränsningen göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (se 2 kap. 21 § regeringsformen). En konsekvens av bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen är således att regleringar som innebär en inskränkning av rätten till skydd för den personliga integriteten, måste ske i form av lag.

Även genom offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) säkerställs ett skydd för uppgifter om enskilds personliga förhållanden genom att lagen innehåller ett stort antal bestämmelser som syftar till att skydda den enskildes personliga integritet. Detta gäller bl.a. 21 kap. 7 § OSL, som anger att sekretess gäller för personupp-

gift, om det kan antas att ett utlämnande skulle medföra att uppgiften behandlas i strid med personuppgiftslagen (1998:204, PuL, se vidare i avsnitt 4.3). Bestämmelsen avser att ge ett skydd mot otillåten behandling av personuppgifter och är tillämplig hos alla myndigheter och vid alla utlämnanden som innefattar personuppgifter.

Viktiga bestämmelser om integritetsskydd finns dessutom i s.k. registerförfattningar, vars huvudsakliga syfte är att reglera hanteringen av register eller andra samlingar av personuppgifter vid myndigheter. Registerförfattningarna reglerar myndigheternas behandling av personuppgifter och är utformade för att ge ett integritetsskydd som är anpassat utifrån respektive myndighets hantering av personuppgifter i de fall då det finns behov av att avvika från eller komplettera det integritetsskydd som personuppgiftslagen annars ger. Behovet av särregler i en registerförfattning i förhållande till personuppgiftslagen bör dock avvägas noga (se prop. 1997/98:44, s. 41). Vi återkommer till förutsättningarna för och behovet av en registerförfattning i avsnitt 6.

Förutom de svenska regleringarna i lag och grundlag, finns vissa grundläggande bestämmelser om skydd för enskilda personliga integritet i en del internationella överenskommelser. Förenta Nationernas (FN) allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna antogs 1948 och innehåller i artikel 12 ett skydd för den personliga integriteten. I artikeln anges att ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller angrepp på heder och anseende. Var och en har rätt till skydd i lag mot sådana ingripanden och angrepp. Vidare framgår av artikel 29 i deklarationen att en person endast får utsättas för inskränkningar av de fri- och rättigheter som anges i deklarationen i den mån inskränkningarna har stöd i lag och sker i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhällets rättmätiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd. Motsvarande skydd för den personliga integriteten finns också i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, som antogs 1966. Riktlinjer om datoriserade register med personuppgifter antogs av FN:s generalförsamling 1990. I riktlinjerna anges bl.a. att personuppgifter inte får samlas in eller behandlas i strid med FN:s stadga.

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är

sedan den 1 januari 1995 inkorporerad i svensk rätt och gäller som svensk lag (se lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Svensk lag eller annan föreskrift får inte (se 2 kap. 19 § regeringsformen) meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen. Enligt artikel 8 i konventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Offentlig myndighet får inte inskränka denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Europarådets ministerkommitté antog 1981 en konvention till skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter, den s.k. dataskyddskonventionen. Konventionen syftar till att säkerställa respekten för grundläggande fri- och rättigheter, däribland särskilt den enskildes rätt till personlig integritet i samband med automatiserad behandling av personuppgifter.

En rätt till personlig integritet kommer också till uttryck i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. I stadgan föreskrivs bl.a. var och ens rätt till respekt för privatlivet och familjelivet, till sin bostad och sina kommunikationer (se artikel 7). Dessutom har var och en rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. EU-stadgan föreskriver att personuppgifter ska behandlas lagenligt för bestämda ändamål och på grundval av den berörda personens samtycke eller någon annan legitim och lagenlig grund (se artikel 8).

4.3 Gällande rätt för personuppgiftsbehandling

För att skydda den enskildes personliga integritet, finns ett behov av bestämmelser som begränsar vilka personuppgifter som får behandlas och hur en sådan behandling får gå till. Generella regler för all behandling av personuppgifter finns i personuppgiftslagen. Genom lagen har Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana

uppgifter genomförts i svensk rätt. Direktivet syftar till att garantera en hög och i alla medlemsstater likvärdig skydds nivå när det gäller enskilda personers fri- och rättigheter med avseende på behandling av personuppgifter. Syftet är också att främja ett fritt flöde av personuppgifter mellan medlemsstaterna i EU.

Dataskyddsdirektivet från 1995 gäller inte för behandling av personuppgifter på områden som faller utanför gemenskapsrätten, t.ex. allmän säkerhet, försvar och statens verksamhet på straffrättsens område. En kompletterande rättsakt finns i rådets rambeslut 2008/977/RIF av den 27 november 2008 om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete (dataskyddsrambeslutet). Rambeslutet är tillämpligt på uppgifter som överförs eller görs tillgängliga mellan EU:s medlemsstater och mellan medlemsstater och EU-organ. Däremot gäller dataskyddsrambeslutet inte för nationell personuppgiftsbehandling.

Utgångspunkten för all personuppgiftsbehandling är, som vi nämnt, i svensk rätt personuppgiftslagen. Lagen är generellt tillämplig och gäller både för myndigheter och enskilda som behandlar personuppgifter. Rent privat behandling av personuppgifter är dock undantagen från lagens tillämpningsområde (se 6 § PuL). Syftet med personuppgiftslagen är att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter (se 1 § PuL).

Bestämmelser i personuppgiftslagen är subsidiära i förhållande till annan lag eller förordning. Om det i andra författningar finns bestämmelser som avviker från personuppgiftslagen, ska dessa bestämmelser således tillämpas (se 2 § PuL). Lagen gäller för sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad. Den gäller också för annan personuppgiftsbehandling, om uppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier (se 5 § PuL).

Med personuppgifter avses enligt personuppgiftslagen all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet (se 3 § PuL). Inte endast uppgifter i text omfattas av lagen, utan det kan också röra sig om exempelvis bilder och ljudupptagningar. Med behandling av personuppgifter avses varje åtgärd eller serie av åtgärder som vidtas i fråga om personuppgifter.

Det kan t.ex. gälla insamling, registrering, organisering, lagring, bearbetning, användning eller utlämnande av uppgifter (se 3 § PuL).

Personuppgiftslagen innehåller (se 9 § PuL) grundläggande krav på behandlingen av personuppgifter. Ett sådant krav är att personuppgifter bara får behandlas om det är lagligt och sker på ett korrekt sätt. Uppgifterna får bara samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och får inte behandlas för något ändamål som är oförenligt med det ändamål som de samlades in för. Vidare ställer personuppgiftslagen krav på att de personuppgifter som behandlas är adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen och att inte fler personuppgifter behandlas än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen. Därutöver ska de uppgifter som behandlas vara riktiga och, om det är nödvändigt, aktuella. Alla rimliga åtgärder ska vidtas för att rätta, blockera eller utplåna sådana personuppgifter som är felaktiga eller ofullständiga med hänsyn till ändamålen med behandlingen. Personuppgifter får inte bevaras under en längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen.

Som huvudregel krävs för behandling av personuppgifter att den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen (se 10 § PuL). Även utan den enskildes samtycke får dock personuppgifter behandlas, om behandlingen är nödvändig för att vissa lagstadgade skyldigheter ska kunna fullgöras eller vissa intressen ska kunna skyddas. Dessutom får personuppgifter behandlas om den personuppgiftsansvariges berättigade intresse av en behandling vid en intresseavvägning väger tyngre än den registrerades intresse av skydd för sin personliga integritet.

Känsliga personuppgifter, dvs. uppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening får som huvudregel inte behandlas (se 13 § PuL). Detsamma gäller för behandling av uppgifter som rör hälsa eller sexualliv. Personuppgiftslagen innehåller dock en rad undantag från huvudregeln (se 14–20 §§ PuL). Bland undantagen anges att känsliga personuppgifter får behandlas om den registrerade har lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna. Likaså kan behandling av känsliga personuppgifter vara tillåten om behandlingen av olika anledningar anses nödvändig, exempelvis för vissa hälso- och sjukvårdsändamål.

Av 21 § PuL framgår att det är förbjudet för andra än myndigheter att behandla personuppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden.

Personuppgiftslagen innehåller utöver de bestämmelser som nu framhållits, även bl.a. bestämmelser om i vilka fall information om behandling av personuppgifter ska lämnas till den enskilde (se 23–27 §§), om rättelse (se 28 §), om säkerheten vid behandling (se 30–32 §§), om överföring av personuppgifter till tredje land (se 33–35 §§) och om tillsyn (se 36–41 §§ och 43–47 §§). En behandling av personuppgifter i strid med personuppgiftslagen, kan ge den enskilde rätt till ersättning för skada och kränkning av den personliga integriteten (se 48 §).

4.4 Nya EU-rättsliga instrument om dataskydd

Inom EU pågår en genomgripande reform av de EU-rättsliga reglerna om skydd för personuppgifter. Reformarbetet har även medfört ett omfattande nationellt lagstiftningsarbete (se avsnitt 4.5) på området för behandling av personuppgifter. Det huvudsakliga syftet med de nya EU-rättsliga bestämmelserna är att ytterligare harmonisera och effektivisera skyddet av personuppgifter inom EU i syfte att förbättra den inre marknads funktion och öka enskildas kontroll över sina personuppgifter.

Den 27 april 2016 antog Europaparlamentet och rådet förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), i det följande dataskyddsförordningen. Denna förordning gäller inte för behandlingen av personuppgifter i myndigheters brottsförebyggande eller brottsutredande verksamhet. För den brottsbekämpande sektorn har i stället Europaparlamentet och rådet antagit direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (nedan dataskyddsdirektivet).

Dataskyddsförordningen ska tillämpas med början den 25 maj 2018 och kommer då att vara grunden för generell personuppgiftsbehandling inom EU. Detta innebär bl.a. att personuppgiftslagen måste upphävas och att all lagstiftning om personuppgiftsbehandling behöver ses över och anpassas till de nya EU-rättsliga bestämmelserna (se vidare i avsnitt 4.5). Dataskyddsförordningen är, liksom andra EU-förordningar, direkt tillämplig i varje medlemsstat och i alla delar bindande. Den ska tillämpas av enskilda, domstolar och andra myndigheter.

Dataskyddsförordningen ska tillämpas på sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg samt på annan behandling än automatisk av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register (se artikel 2). Från förordningens tillämpningsområde undantas bl.a. behandling av personuppgifter som utgör ett led i en verksamhet som inte omfattas av unionsrätten, liksom personuppgiftsbehandling av rent privat natur. Inte heller gäller förordningen för behandling av personuppgifter rörande avlidna personer. Det står däremot medlemsstaterna fritt att fastställa sådana bestämmelser gällande avlidna (se skäl 27).

Med personuppgifter avses i dataskyddsförordningen varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person (se artikel 4). Av principerna för behandling av personuppgifter framgår bl.a. (se artikel 5) att uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den enskilde. Personuppgifterna ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Dessutom ska uppgifterna vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas. Vidare ska uppgifterna vara korrekta och om nödvändigt uppdaterade. I förordningen fastslås att behandling av personuppgifter endast är laglig om och i den mån som åtminstone ett av ett antal preciserade villkor är uppfyllt. Ett sådant villkor är att den registrerade har lämnat sitt samtycke till att personuppgifterna behandlas. För behandling av känsliga personuppgifter (i förordningen benämnda särskilda kategorier av personuppgifter, se artikel 9), gäller att behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening och behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv

eller sexuella läggning är förbjuden. Förordningen innehåller omfattande undantag från detta förbud, däribland vid den registrerades samtycke samt för hälso- och sjukvårdsåtgärder.

Likheterna mellan dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet från 1995 (och därigenom personuppgiftslagen) är många. I dataskyddsförordningen har dock den registrerades rättigheter stärkts, för att ge den registrerade ökad kontroll över sina personuppgifter. Detta märks bl.a. i att betydelsen av information till den registrerade har ökat och att rätten för den registrerade att få åtkomst till sina personuppgifter har stärkts.

För personuppgiftsskydd på området för bl.a. brottsbekämpning, lagföring och straffverkställighet gäller, som vi tidigare nämnt, dataskyddsdirektivet. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 6 maj 2018. De bakomliggande tankarna med direktivet är dels att skydda fysiska personers grundläggande fri- och rättigheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter, dels att underlätta det informationsutbyte mellan behöriga myndigheter som är nödvändigt enligt unionsrätt eller nationell rätt. Genom direktivet fastställs bestämmelser om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, inklusive att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten (se artikel 1.1). Direktivet hindrar inte att medlemsstaterna föreskriver strängare skyddsåtgärder när det gäller registrerades rättigheter och friheter.

Tillämpningsområdet för dataskyddsdirektivet består i behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter för de ändamål som anges i artikel 1.1 (se artikel 2). Direktivet ska tillämpas på helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter, men även på behandling av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register.

De grundläggande principerna för behandling av personuppgifter överensstämmer för direktivets del i många avseenden med vad som gäller enligt dataskyddsförordningen. Således ska personuppgifter bl.a. behandlas på ett lagligt och korrekt sätt, samlas in för särskilda, uttryckligt angivna ändamål, vara adekvata, relevanta och inte för omfattande samt vara korrekta och, om nödvändigt, uppdaterade (se artikel 4).

Enligt artikel 6 i dataskyddsdirektivet ska den personuppgiftsansvarige så långt möjligt göra åtskillnad mellan personuppgifter som rör olika kategorier av registrerade, som misstänkta, dömda, brottsoffer och andra som berörs av brott, exempelvis vittnen. Vidare ska så långt möjligt göras åtskillnad mellan personuppgifter som grundar sig på fakta och uppgifter som grundar sig på personliga bedömningar (se artikel 7). En behandling av personuppgifter är (se artikel 8) laglig endast om och i den utsträckning behandlingen är nödvändig för att behöriga myndigheter ska kunna utföra sådana uppgifter som anges i artikel 1.1 och som grundas på unionsrätt eller nationell rätt.

Gränsdragningen mellan dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet framgår bl.a. i direktivets artikel 9. Där anges att personuppgifter som samlats in för något av de i direktivet angivna ändamålen inte får behandlas för något annat ändamål om inte sådan behandling är tillåten enligt unionsrätten eller nationell rätt. När personuppgifter behandlas för andra ändamål ska dataskyddsförordningen tillämpas, om inte behandlingen utförs som ett led i en verksamhet som inte omfattas av unionsrätten. Om de behöriga myndigheterna har andra uppgifter än de som anges i artikel 1.1 ska dataskyddsförordningen tillämpas på behandling för sådana ändamål.

För behandling av känsliga personuppgifter på dataskyddsdirektivets tillämpningsområde, gäller att sådan behandling ska vara tillåten endast om det är absolut nödvändigt och under förutsättning att det finns lämpliga skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter. En förutsättning är också att behandlingen är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, att behandlingen sker för att skydda intressen som är av grundläggande betydelse för den registrerade eller annan fysisk person, eller om behandlingen rör uppgifter som på ett tydligt sätt har offentliggjorts av den registrerade (se artikel 10).

Även dataskyddsdirektivet innehåller, liksom förordningen, bestämmelser om den registrerades rättigheter, däribland rätt till information och rätt till tillgång till personuppgifterna (se artiklarna 12–18).

4.5 Två viktiga lagstiftningsarbeten

Regeringen gav i februari 2016 (dir. 2016:15) en särskild utredare i uppdrag att föreslå de anpassningar och kompletterande författningsbestämmelser på generell nivå som dataskyddsförordningen ger anledning till. Utredningen antog namnet Dataskyddsutredningen och lämnade i maj 2017 sitt betänkande *Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*, SOU 2017:39. I betänkandet föreslås, utöver att personuppgiftslagen och personuppgiftsförordningen (1998:1191) ska upphävas, att en ny lag och förordning med bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen på ett generellt plan ska införas. Sektorsspecifika författningsbestämmelser om behandling av personuppgifter ska enligt förslaget ha företräde framför den nya lagen. Vidare innehåller betänkandet ett förslag att dataskyddsförordningen och den kompletterande nya lag som föreslås, i tillämpliga delar ska gälla även i verksamhet utanför unionsrättens tillämpningsområde och vid Sveriges deltagande i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.

För att genomföra dataskyddsdirektivet gav regeringen i mars 2016 en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2016:21). Utredningen, som antog namnet Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv, lämnade i april 2017 delbetänkandet *Brottsdatalag*, SOU 2017:29 och i oktober 2017 slutbetänkandet *Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning*, SOU 2017:74. I delbetänkandet föreslås att dataskyddsdirektivet i huvudsak ska genomföras genom en ny ramlag, brottsdatalagen. Lagen ska vara generellt tillämplig inom det område som direktivet reglerar och vara subsidiär. I den mån de myndigheter som bedriver verksamhet inom brottsdatalagens tillämpningsområde har särskilda registerförfattningar ska dessa gälla utöver brottsdatalagen. Lagen ska vid behandling av personuppgifter tillämpas av myndigheter som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Dessutom gäller lagen för personuppgiftsbehandling vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. De som har sådana arbetsuppgifter betecknas i brottsdatalagen behöriga myndigheter. Lagen ska även tillämpas av andra aktörer som har fått i uppgift att utöva myndighet för något av de nämnda syftena.

De behöriga myndigheternas personuppgiftsbehandling styrs dock endast av brottsdatalagen när de behandlar personuppgifter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. I övrig verksamhet vid myndigheterna kommer dataskyddsförordningen att vara tillämplig. Det som blir avgörande för om brottsdatalagen är tillämplig, eller om i stället dataskyddsförordningen är tillämplig, är dels om det är en behörig myndighet som behandlar personuppgifterna, dels syftet med behandlingen. Vi återkommer i avsnitt 6.4 till vad denna gränsdragning innebär för RMV:s del. Det närmare innehållet i brottsdatalagen behandlar vi, i den mån detta är relevant för behandlingen av personuppgifter vid RMV, i avsnitt 6.5.

5 Personuppgiftsbehandling vid Rättsmedicinalverket i dag

5.1 Sammanfattning

Vid RMV förekommer en rad olika ärendetyper. Gemensamt för i princip samtliga ärenden är att de innefattar behandling av personuppgifter som i många fall är känsliga ur integritetshänseende, exempelvis om enskilds hälsa eller om misstanke om brott. Uppgifterna kommer från bl.a. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Migrationsverket, men det förekommer också uppgifter från andra myndigheter liksom från enskilda personer. En mängd uppgifter genereras också vid RMV:s utredningsarbete i de olika ärendetyperna.

Merparten av den personuppgiftsbehandling som sker vid RMV regleras av personuppgiftslagens (1998:204, PuL) bestämmelser, men på vissa av myndighetens verksamhetsområden förekommer särskild lagstiftning. Någon särskild lag om behandling av personuppgifter vid RMV finns dock inte.

Ett flertal informationsstöd används för RMV:s ärendehandläggning och den informationshantering som äger rum innefattar uppgifter om både levande och avlidna personer. Inte endast uppgifter om de personer som är föremål för RMV:s undersökningar eller analyser förekommer, utan även uppgifter om anhöriga till dessa personer kan behandlas inom ramen för verkets arbete. Bland de uppgifter som regelmässigt förekommer i samtliga ärendetyper är olika slags uppgifter för att identifiera den person som ärendet gäller, tillsammans med uppgifter om RMV:s utlåtande i ärendet eller analysresultat, i de ärenden där detta är aktuellt.

Efter fullgjort uppdrag redovisas detta till uppdragsgivaren och RMV lämnar därvid i olika omfattning ut personuppgifter till beställaren.

5.2 Inledning

RMV ansvarar enligt 1 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet. En beskrivning av RMV:s verksamhet finns i avsnitt 3. Behandling av personuppgifter förekommer på samtliga verksamhetsområden och för ett flertal olika ändamål. Behandlingen görs huvudsakligen elektroniskt, med hjälp av olika it-stöd. Ur ett effektivitetsperspektiv är sådan behandling av personuppgifter nödvändig för att RMV ska kunna fullgöra sina uppgifter. Det gäller för den interna hantering som sker inom RMV, men också för den hantering av personuppgifter som sker vid RMV:s kontakter med andra myndigheter och andra uppdragsgivare.

De personuppgifter som förekommer vid RMV är i mycket hög grad integritetskänsliga uppgifter gällande levande och avlidna personer. Uppgifterna kommer från bl.a. förundersökningar, läkarjournaler och olika domstolshandlingar och kan exempelvis avse enskildas hälsa eller misstanke om brott. Till stor del kommer uppgifterna från olika myndigheter inom rättsväsendet som RMV arbetar på uppdrag av. Det kan vara Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten, men även Migrationsverket, socialnämnder och Statens institutionsstyrelse lämnar integritetskänsliga uppgifter om bl.a. narkotikaanvändande, hälsa och sjukdomar till RMV.

Många av de myndigheter som lämnar uppgifter till RMV har särskilda lagar om behandling av personuppgifter, s.k. registerförfattningar, som gäller för respektive myndighets personuppgiftsbehandling. Registerförfattningarna reglerar myndigheternas behandling av personuppgifter och är utformade för att ge ett integritetsskydd som är anpassat utifrån myndighetens hantering av personuppgifter i de fall då det finns behov av att avvika från eller komplettera det integritetsskydd som den generellt tillämpliga personuppgiftslagen annars ger.

Någon registerförfattning finns inte för RMV. I huvudsak gäller därför personuppgiftslagen för behandling av personuppgifter vid verket. Det finns däremot särskilda regleringar för vissa specifika verksamheter hos RMV. I rapporten Ett nytt författningsstöd för Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter, m.m. (Ju2013/08833/Å), som enligt våra kommittédirektiv ska beaktas vid våra överväganden i fråga om det bör införas en särskild register-

författning för RMV:s del, finns en översyn av verkets behandling av personuppgifter. RMV gör i rapporten bedömningen att personuppgiftslagen varken är ett tillräckligt eller verksamhetsanpassat författningsstöd för myndighetens personuppgiftsbehandling. Vi behandlar denna fråga i avsnitt 6. I samma avsnitt tar vi ställning till om och i vilken mån den kommande EU-rättsliga reformen på data-skyddsområdet och de inhemska kommande lagstiftningsåtgärderna (se avsnitt 4.5) gör det nödvändigt med särskilda bestämmelser för personuppgiftshantering vid RMV. Som en bakgrund till våra överväganden och förslag i dessa delar, lämnar vi här en beskrivning av vilken behandling av personuppgifter som i dag äger rum vid RMV.

I avsnitt 5.3 redogör vi för personuppgiftsbehandlingen på det rättsmedicinska verksamhetsområdet. Det rättskemiska området hanteras i avsnitt 5.4, medan det rättsgenetiska respektive det rättspsykiatriska behandlas i avsnitt 5.5 och 5.6. Viss annan behandling av personuppgifter, som inte är direkt hänförlig till något av de fyra verksamhetsområdena, redogör vi för i avsnitt 5.7. På respektive område beskriver vi dels vilken behandling av personuppgifter som äger rum, dels i vilken mån det för denna behandling finns annan lagstiftning än personuppgiftslagen som är av betydelse.

5.3 Personuppgiftsbehandling på det rättsmedicinska området

Personuppgiftshanteringen i stort på det rättsmedicinska området

På det rättsmedicinska området utgörs verksamheten främst av obduktioner (både rättsmedicinska och kliniska), rättsmedicinska åldersbedömningar och andra rättsmedicinska eller rättsodontologiska undersökningar. Till området hör dessutom verksamhet med utfärdande av rättsintyg enligt lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott. Vid utfärdande av rättsintyg genomförs undersökningar av levande personer, för att dokumentera skador vid vålds- eller sexualbrott. Sådana undersökningar kan avse såväl brottsoffer som misstänkta gärningsmän. På de rättsmedicinska enheterna består verksamheten också i hantering av humanbiologiskt material (se avsnitt 8.5 när det gäller våra överväganden om hur sådant material bör hanteras vid RMV), för bl.a. transplantationsändamål, men även för forskning. Vid i princip all verksamhet på det rättsmedicinska området

sker någon form av behandling av personuppgifter avseende levande personer eller uppgifter om avlidna.

Det rör sig på det rättsmedicinska området således om ett flertal olika undersökningsformer, vars genomförande aktualiserar olika regelkomplex. Syftet med undersökningarna är ofta att klarlägga dödsorsak och verksamheten består då av undersökningar av avlidna personer.

Vid de rättsmedicinska enheterna används ett flertal informationsstöd för den rättsmedicinska undersökningsverksamheten och ärendehandläggningen. Informationsstöden används av RMV:s anställda läkare, rättsmedicinska assistenter, biomedicinska analytiker, rättsmedicinska utredare, administratörer och läkare som efter särskild överenskommelse med RMV kontrakterats för att skriva rättsintyg. Informationshanteringen innefattar bl.a. uppgifter om avlidna personer som härrör från resultatet av de rättsmedicinska obduktionerna, men det förekommer också uppgifter om levande personer. Så är fallet när det gäller uppgifter om anhöriga till en avliden person, men även då RMV genomför undersökningar i syfte att utfärda rättsintyg eller vid de rättsmedicinska åldersbedömningarna. I sina ärenden registrerar RMV forensiska fynd, provsvar samt rättskemiska, rättsgenetiska och neuropatologiska utlåtanden. Även digitala bilder på levande och avlidna personer registreras och behandlas. En viktig del av verksamheten på det rättsmedicinska området består i att bistå vid identifieringen av en avliden person. Ett av informationsstöden, det s.k. Försvinnanderegistret, innehåller funktioner för att söka efter samt för att identifiera enskilda individer.

Merparten av de uppgifter som registreras i de rättsmedicinska ärendena utgör integritetskänsliga uppgifter om en levande eller avliden person. Det kan röra uppgifter om hälsa, lagöverträdelse, alkohol- eller narkotikamissbruk, smittsam sjukdom eller om en avliden person har varit föremål för vård och behandling i hälso- och sjukvården.

Den rättsmedicinska verksamheten lämnar huvudsakligen ut uppgifter till Polismyndigheten, allmän åklagare, domstol och Migrationsverket. I det följande redogör vi närmare för i huvudsak vilka personuppgifter som behandlas vid de olika undersökningsformer som förekommer på det rättsmedicinska området.

Obduktioner

En undersökningsform av central betydelse på det rättsmedicinska området är obduktioner. Rättsmedicinska obduktioner sker på uppdrag av Polismyndigheten eller allmän åklagare och kliniska obduktioner genomförs på uppdrag av en vårdgivare. Tillämpliga bestämmelser om när en obduktion får genomföras och hur det ska gå till, finns i lagen (1995:832) om obduktion m.m. (obduktionslagen). En klinisk obduktion får utföras om det behövs för att fastställa dödsorsaken, vinna viktig kunskap om sjukdom som den avlidne haft eller om verkan av behandling som den avlidne gått igenom, eller undersöka förekomsten av skador eller sjukliga förändringar i den avlidnes kropp (se 6 § obduktionslagen). En rättsmedicinsk undersökning, varmed avses rättsmedicinsk obduktion eller rättsmedicinsk likbesiktning (se 12 § obduktionslagen), får göras under de förutsättningar som anges i 13–15 §§ obduktionslagen. De situationer som avses är då en sådan undersökning kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott, eller det kan misstänkas ha förekommit fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården. Det kan också vara aktuellt om ett dödsfall kan antas ha orsakats av yttre påverkan och undersökningen behövs för att fastställa dödsorsaken eller vinna upplysningar av särskild vikt för miljöskydd, arbetarskydd, trafiksäkerhet eller annat liknande intresse. En rättsmedicinsk undersökning får också göras för att fastställa en avlidens identitet.

Obduktionslagen innehåller inte några bestämmelser om behandling av personuppgifter. Den personuppgiftsbehandling som sker hos RMV, regleras därför av personuppgiftslagen.

Vid obduktioner registreras en rad olika uppgifter i RMV:s informationsstöd på området. Det rör sig bl.a. om uppgifter om personnummer och namn på den avlidne personen, den avlidnes adress, namn och kontaktuppgifter till handläggande förundersökningsledare, digitala bilder, resultat från provtagning, diagnos, eventuell smittsam sjukdom, rapport och utlåtande över obduktionen. Dessutom förekommer uppgifter om huruvida den avlidne genomgått visst eller vissa ingrepp inom hälso- och sjukvården i nära anslutning till sin död.

En del av de uppgifter som registreras kommer från Polismyndigheten, medan andra uppgifter genereras vid RMV. Det rör sig i princip uteslutande om integritetskänsliga uppgifter.

Rättsodontologiska undersökningar

På det rättsmedicinska området genomförs också rättsodontologiska undersökningar. Dessa undersökningar avser identifiering av avlidna personer, men även åldersbedömningar, tandskadeanalyser och bitmärkesanalyser förekommer.

Vid det rättsodontologiska identifieringsarbetet registreras uppgifter om avlidna personer, om oidentifierade personer och om försvunna personer. Det registreras dessutom digitala bilder, t.ex. tandröntgenbilder från avlidna personer. Uppgifter om försvunna personer kan avse både avlidna och levande personer. När det gäller uppgifter om oidentifierade personer, bevaras dessa uppgifter utan tidsbegränsning i de rättsmedicinska informationsstöden. Om en person, levande eller avliden, som finns registrerad identifieras, tas som regel uppgifter om denna person bort ur systemet.

I ett rättsodontologiskt ärende registreras bl.a. uppgifter om den undersöktes namn, personnummer och adress, digitala röntgenbilder som via Polismyndigheten tagits in från tandvårdsjournaler och tandstatus. Dessutom registreras digitala röntgenbilder tagna på den avlidne i de fall då undersökningen avser en avliden person och uppgift om en identifiering har kunnat göras, i de fall då ärendet avser identifiering.

Transplantationer, forskning och utbildning

Vid RMV:s rättsmedicinska enheter omhändertas vävnader för transplantationsändamål. Denna verksamhet regleras i lagen (1995:831) om transplantation m.m. (transplantationslagen). Omhändertagande av vävnader från en avliden person diarieförs och dokumenteras. Bland de uppgifter som behandlas finns den avlidnes namn och personnummer, vilken vävnad som omhändertas och vävnadens kvalitet samt medicinska uppgifter om den avlidne. Dessutom förekommer en s.k. tillvarataganderapport, som tillsammans med vävnader lämnas till vävnadsinrättningen som genomför transplantationen.

För donationsverksamheten gäller, förutom transplantationslagen som inte innehåller några särskilda bestämmelser om behandling av personuppgifter, Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2009:30) om donation och tillvaratagande av vävnader och celler. Av föreskrifterna framgår vilka uppgifter som ska dokumenteras i samband med en donation. Däribland är uppgift om donatorns identitet, samtycke och information om donatorns hälsa i vissa avseenden. Dokumenterade uppgifter ska (se 7 kap. 6 § i Socialstyrelsens föreskrifter) bevaras i enlighet med patientdatalagens (2008:355) bestämmelser om bevarande av journalhandlingar. Av sistnämnda lag följer att (se 3 kap. 17 §) journalhandlingar ska bevaras minst tio år efter det att den sista uppgiften i journalen fördes in.

För forskningsändamål och för utbildning, främst av nya rättsläkare, men även för andra utbildningsåtgärder, hanteras prover av humanbiologiskt material vid RMV. Bestämmelser om etikprövning av forskning som avser människor och biologiskt material från människor finns i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen). Lagen tillämpas på (se 3 §) forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter enligt 13 § PuL eller personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden enligt 21 § PuL. Etikprövningslagen tillämpas (se 4 §) bl.a. på forskning som innebär ett fysiskt ingrepp på en avliden person. Genom lagen fastställs villkor för när forskning som omfattas av lagen får utföras. Dessutom innehåller etikprövningslagen bestämmelser om utlämnande av personuppgifter. Av 12 § framgår att personuppgifter får lämnas ut för att användas i forskning, om inte något annat följer av regler om sekretess och tystnadsplikt. I den mån forskningen vid RMV omfattas av reglerna om etikprövning, ska således behandlingen av personuppgifter ske i enlighet med etikprövningslagen.

Rättsmedicinska åldersbedömningar

På uppdrag av Migrationsverket genomför RMV rättsmedicinska åldersbedömningar i ärenden gällande ansökan om uppehållstillstånd. Sådana bedömningar görs också, huvudsakligen på uppdrag av Polismyndigheten eller allmän åklagare, i brottsutredningar eller brott-

målsprocesser. I de ärenden som rör asylprocessen består uppdraget i att bedöma om den undersökte personen är över eller under 18 år, medan det i övriga fall är tre åldersgränser som är intressanta – 15, 18 och 21 år. Bedömningen av om en person är över eller under 15, 18 eller 21 år bygger på en sammantagen analys av en röntgenundersökning av visdomständer och en magnetkameraundersökning av lårbenet. När det gäller 21-årsgränsen tillkommer en undersökning av nyckelbenen.

RMV har upphandlat leverantörer som genomför magnetkameraundersökningarna respektive tandröntgenundersökningarna. I ärenden om åldersbedömning förekommer personuppgifter bl.a. i form av namn, kontaktuppgifter, digitala röntgenbilder och s.k. LMA-nummer (enligt lagen [1994:137] om mottagande av asylsökande m.fl.).

Utfärdande av rättsintyg

Rättsmedicinska undersökningar av misstänkta gärningsmän och målsägande genomförs vid RMV i syfte att i rättsintyg dokumentera skador som kan ha uppkommit i samband med brott. Bestämmelser om rättsintyg finns i lagen om rättsintyg i anledning av brott. I ett ärende om rättsintyg förekommer personuppgifter bl.a. i form av den misstänktes eller målsägandens namn, personnummer och adress, bilder (ofta digitala), inhämtad patientjournal och RMV:s yttrande. Några bestämmelser om behandling av personuppgifter finns inte i lagen om rättsintyg i anledning av brott.

5.4 Personuppgiftsbehandling på det rättskemiska området

Personuppgiftsbehandlingen i stort på det rättskemiska området

På det rättskemiska området utförs analyser av humanbiologiskt material, t.ex. blod och urin, för att undersöka förekomsten av alkohol, narkotika, läkemedel och gifter. Uppdragen kommer huvudsakligen från RMV:s rättsmedicinska enheter, Polismyndigheten och Kriminalvården, men även uppdrag från Kustbevakningen och Tullverket förekommer. Vissa analyser utförs dessutom på uppdrag av

hälso- och sjukvården och huvudmän för missbruks- eller ungdomsvård, exempelvis Statens institutionsstyrelse och socialnämnder.

I den rättskemiska verksamheten förekommer behandling av personuppgifter avseende levande personer, men det finns också uppgifter om avlidna personer. Det rör sig bl.a. om uppgifter om namn, personnummer, misstanke om brott och analysresultat. Genom ett it-baserat utrednings- och rapporteringssystem kan RMV och Polismyndigheten kommunicera analysbeställningar och analys svar i elektronisk form. För ärenden som utförs efter uppdrag av Kriminalvården gäller att kommunikationen mellan RMV och Kriminalvården sker elektroniskt.

Flertalet uppgifter i de rättskemiska ärendena är uppgifter som är känsliga ur ett integritetshänseende. Det gäller huvudsakligen uppgifter om hälsa och om lagöverträdelse (se 13 § och 21 § PuL). På det rättskemiska området förekommer behandling av personuppgifter även i system och program som i huvudsak används för att administrera laboratorieverksamheten. Ett sådant exempel är verksamhetens analysinstrument. Instrumenten tar emot instruktioner från de laboratorieadministrativa informationssystemen om vad för slags analyser som ska genomföras och rapporterar tillbaka resultatet av analyserna. Personuppgifterna är då pseudonymiserade. Det rör sig om stora mängder personuppgifter som bevaras på lokala lagringsmedier i instrumenten. Personuppgiftsbehandling sker också vid kommunikationen mellan de olika laboratorieadministrativa informationssystem som används. Stora mängder av data transporteras mellan de olika systemmiljöerna.

Gränserna för vad som utgör en tillåten behandling av personuppgifter på det rättskemiska området har varit föremål för JK:s ställningstagande. I ett beslut från JK (meddelat 2008-06-23, dnr 7692-06-42) har slagits fast att RMV inte får behandla personuppgifter som inte uttryckligen efterfrågats av Polismyndigheten, som var beställare i det aktuella fallet. I ärendet hade en person lämnat ett urinprov, som av Polismyndigheten skickats till RMV för analys av om provet innehöll vissa narkotikaklassade preparat. RMV:s analys visade att det inte fanns några sådana spår, men att det däremot fanns spår av efedrin. Dessa uppgifter lämnades ut till Polismyndigheten. Enligt JK:s beslut var behandlingen av uppgifterna om efedrin inte en nödvändig uppgift med hänsyn till ända-

målet med behandlingen. Den behandling av uppgiften om efedrin som skett, var därför i strid med 9 § f PuL.

Analyser med anledning av brottsmisstanke

På begäran av huvudsakligen Polismyndigheten, Kustbevakningen eller Tullverket analyseras prover som ett led i en utredning avseende misstanke om brott. Det kan gälla misstanke om rattfylleribrott (under påverkan av alkohol eller narkotika) enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott eller misstanke om ringa narkotikabrott genom eget brukande enligt narkotikastrafflagen (1968:64). Vidare kan det avse annan brottsmisstanke, där det bedömts viktigt att utreda om någon inblandad varit påverkad av alkohol eller narkotika, exempelvis vid våldsbrott.

I ärenden som avser rättskemiska analyser med anledning av misstanke om brott registreras bl.a. uppgifter om namn och personnummer på den som analysen avser, brottsrubricering, uppgifter om personens inställning till om han eller hon har använt alkohol eller narkotika, uppgifter om eventuella påverkanssymtom och analysresultat. Fråga är således om uppgifter om både eventuella lagöverträdelser och om den enskildes hälsa.

Analyser i samband med bl.a. rättsmedicinska ärenden och kliniska obduktioner

I samband med rättsmedicinska obduktioner och undersökningar i syfte att lämna rättsintyg analyserar RMV prover av humanbiologiskt material. Sådana analyser görs också i ärenden avseende kliniska obduktioner på uppdrag av hälso- och sjukvården. Dessutom genomförs toxikologiska analyser i ärenden avseende förgiftningar. Merparten av de toxikologiska analyserna utförs på uppdrag av RMV:s rättsmedicinska enheter i samband med en rättsmedicinsk obduktion. Det förekommer också att toxikologiska analyser genomförs på uppdrag av hälso- och sjukvården.

Vid samtliga dessa ärendetyper behandlas personuppgifter beträffande levande personer eller uppgifter om avlidna. Det rör sig om bl.a. uppgifter om namn och personnummer på den som provet härrör från, preliminär dödsorsak då ärendet avser en avliden person,

uppgift om vilket slags humanbiologiskt material som ska analyseras och analysresultat. De personuppgifter som hanteras utgör i mycket hög grad känsliga personuppgifter om enskilds hälsa (se 13 § andra stycket PuL).

Analyser för att undersöka förekomsten av spår av bl.a. alkohol eller narkotika

En kategori av analyser som genomförs vid RMV är s.k. drogfrihetsanalyser. Detta är en relativt okomplicerad analys, som syftar till att undersöka om ett prov innehåller spår av alkohol, narkotika eller någon annan substans. Majoriteten av dessa analyser genomförs på uppdrag av Kriminalvården och avser personer som är intagna i kriminalvårdsanstalt. Drogfrihetsanalyser kan också utföras på begäran av missbruks- eller ungdomsvården, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvården. Gemensamt för ärenden om drogfrihetsanalyser är att den som provet härrör från är i livet.

Även om syftet med undersökningarna i de flesta fall är att undersöka om en person har använt alkohol, narkotika eller någon annan substans, förekommer också ärenden där det bakomliggande syftet med analysen är medicinskt. Det rör sig då vanligtvis om vårdgivare som önskar en analys för att kontrollera att en person som ordinerats ett visst läkemedel får rätt dos av detta. Det förekommer också att prover från hälso- och sjukvården analyseras i syfte att utvärdera om en person har exponerats för gifter. I dessa ärenden finns dock inte någon misstanke om brott.

Behandling av personuppgifter i de ärenden som här är aktuella, innefattar bl.a. uppgifter om namn och personnummer på den person från vilken provet härrör, datum för provtagning, information om eventuell narkotikaklassning och analysresultat.

RMV:s analysresultat i dessa ärenden är att betrakta som en känslig personuppgift, eftersom det gäller uppgift om den enskildes hälsa (se 13 § andra stycket PuL), men potentiellt kan det också vara en uppgift om lagöverträdelse (se 21 § PuL), i den mån analysen visar att det aktuella provet indikerar narkotikaanvändning.

Forskning, utveckling och kvalitetssäkring

Även på det rättskemiska området, liksom på övriga av RMV:s verksamhetsområden, bedrivs forskning. Dessutom genomförs olika åtgärder för att säkerställa kvalitet i verksamheten och vidareutveckla analysmetoder. Vid dessa verksamheter behandlas personuppgifter.

5.5 Personuppgiftsbehandling på det rättsgenetiska området

Personuppgiftsbehandlingen i stort på det rättsgenetiska området

Den rättsgenetiska verksamhetens huvuduppgift är att genom dna-baserade analyser utreda faderskap eller annat släktskap mellan olika individer. Rättsgenetiska analyser används också i identifieringsärenden när andra metoder för att fastställa en avlidens persons identitet inte kan tillämpas. Vidare utförs analyser på uppdrag av hälso- och sjukvården, bl.a. uppföljning av benmärgransplantationer (s.k. chimärärenden) och kontroll av läkemedelsmetabolisering.

RMV:s rättsgenetiska kompetens utnyttjas även vid vissa brottsutredningar. Det kan exempelvis röra sig om dna-analyser för att identifiera omkomna personer vid en misstänkt mordbrand. I det sammanhanget syftar de rättsgenetiska undersökningarna till att säkra bevisning eller tillhandahålla fakta i en förundersökning.

Analysen på det rättsgenetiska området genomförs på begäran av myndigheter, som Migrationsverket, Polismyndigheten, socialnämnder och domstolar. Dessutom utförs analyser för privatpersoners räkning och för olika vårdgivare. RMV:s rättsmedicinska enheter sänder också material för analys till den rättsgenetiska verksamheten.

De undersökningar som genomförs på det rättsgenetiska området innefattar genetisk information. Informationen kan innehålla integritetskänsliga uppgifter, som t.ex. avslöjar biogeografiskt ursprung. Precis som på det rättskemiska området (se avsnitt 5.4), förekommer behandling av personuppgifter i verksamhetens analysinstrument. För att kvalitetssäkra den rättsgenetiska analysprocessen finns på verksamhetsområdet dessutom en dna-elimineringss databas. Databasen innehåller dna-profiler för medarbetare vid RMV och andra yrkeskategorier, exempelvis poliser, som kommer i kontakt med

dna-analysprocessen och riskerar att kontaminera dna-prover. I dag behandlas personuppgifter i elimineringsdatabasen med stöd av de registrerades uttryckliga samtycke. Vi återkommer i avsnitt 7 till frågan hur behandling av personuppgifter som förekommer i elimineringsdatabasen bör ske.

Faderskaps- och andra släktskapsutredningar

Den rättsgenetiska verksamhetens dna-analyser involverar studiet av s.k. alleler, som är en slags ärftlighetsfaktor. Eftersom alleler förekommer i en mängd olika varianter är de intressanta för att spåra biologiska släktskap. Variationerna skiljer sig åt mellan olika populationer av människor. För att med hög grad av säkerhet hävda att en person är biologiskt släkt med en annan person, krävs inte bara en jämförelse mellan dessa båda personers dna-profiler. Den statistiska sannolikheten för analysens slutsats ökar betydligt om dna-profilen dessutom kan jämföras med allelfrekvensen för ett stort antal individer i en population eller befolkningsgrupp. Vid släktskapsanalyser är det nödvändigt med tillgång till allelfrekvensdatabaser och sådana databaser finns därför vid RMV.

De genetiska markörer, eller alleler, som studeras vid den rättsgenetiska verksamhetens faderskaps- eller släktskapsanalyser förekommer bland de delar av dna-kedjan som är, enligt nuvarande kunskap, funktionslösa. Analyserna utgör således genetiska undersökningar av dna som saknar information om genetiska anlag, dvs. det finns inte någon kodning för mänskliga egenskaper i dessa genetiska markörer. Ur ett integritetshänseende kan detta vara betydelsefullt.

Genetiska faderskapsundersökningar dominerar verksamheten på det rättsgenetiska området. Socialnämnderna är de huvudsakliga uppdragsgivarna, men även Migrationsverket står för en relativt stor del av uppdragen. Övriga ärenden kommer från domstolar respektive privatpersoner. Det förekommer i ärendena att det humanbiologiska material som analyseras kommer från en avliden person. I ärenden från privatpersoner krävs samtliga inblandades samtycke till provtagning och analys.

Ett särskilt slags släktskapsundersökning består i analys av fostervatten, för att fastställa faderskap.

Personuppgifter som förekommer i ärenden om faderskap eller annat släktskap, är i hög grad integritetskänsliga. Bland de uppgifter som registreras i ärenden om faderskap eller annat släktskap, finns uppgifter om provgivarens namn och personnummer, uppgift om uppdragsgivaren, samtycke för behandlingen i de fall då detta är relevant och svar på frågeställningen om faderskap eller släktskap.

Ärenden om identifiering

Identiteten för en avliden person kan fastställas genom en rättsgenetisk undersökning. RMV:s rättsgenetiska verksamhet genomför både dna-analyser för identifiering av personer när det rör sig om enstaka dödsfall och när det rör sig om större katastrofutredningar, s.k. DVI-arbete (Disaster Victim Identification). I viss utsträckning bistår RMV dessutom utländska myndigheter vid identifiering av avlidna personer i utlandet.

En annan typ av identifieringsärende består i förväxlingsärenden från hälso- och sjukvården. Det rör sig då huvudsakligen om ärenden som syftar till att utreda eventuella förväxlingar av prov från patienter. Analyserna sker på uppdrag av vårdgivare.

Vid de rättsgenetiska analyser som sker i identifieringssyfte finns behov av s.k. allelfrekvensdatabaser (se avsnittet om faderskaps- och andra släktskapsutredningar för innebörden av detta begrepp).

I identifieringsärenden förekommer uppgifter om bl.a. beställaren, vilken typ av analys som genomförts och vilka slutsatser om den undersöktes identitet som dragits utifrån den rättsgenetiska analysen. För att utgöra referensmaterial vid identifieringsarbetet förekommer också prover av humanbiologiskt material från anhöriga till den person som den avlidne förmodas vara. I hanteringen av sådana prover från anhöriga förekommer personuppgiftsbehandling.

I samband med flodvågskatastrofen i Sydostasien i december 2004 genomförde RMV ett omfattande identifieringsarbete. För arbetet skapades en särskild databas, Tsunamiregistret, som alltjämt finns vid RMV och fortfarande används.

Vissa ärenden på uppdrag av hälso- och sjukvården

På uppdrag av vårdgivare utförs analyser i s.k. chimärärenden, i syfte att följa upp en patient efter en benmärgstransplantation. I dessa ärenden finns känsliga personuppgifter i form av uppgifter om den enskilde patientens hälsotillstånd.

För att utgöra ett underlag för dosering av läkemedel genomförs vidare undersökningar där vissa specifika genetiska anlag som har betydelse för metabolismen analyseras. Tillsammans med kartläggning av andra individrelaterade faktorer som påverkar läkemedelsomsättning kan vårdgivare få ett underlag för fortsatt dosering av ett visst läkemedel.

Ytterligare en ärendetyp med ursprung hos hälso- och sjukvården består i undersökningar i syfte att analysera om det finns bakomliggande genetiska orsaker till inträffad plötslig hjärtdöd. Sådan information kan vara värdefull för efterlevande biologiska släktingar.

Behandling av personuppgifter förekommer i de ärenden som här är aktuella, bl.a. i form av uppgifter om provgivarens namn och personnummer, uppgift om den enskilde genomgått en benmärgstransplantation och RMV:s utlåtande över den rättsgenetiska analysen.

5.6 Personuppgifter på det rättspsykiatriska området

Personuppgiftsbehandlingen i stort på det rättspsykiatriska området

Huvuduppgiften för RMV på det rättspsykiatriska området är att på uppdrag av domstol genomföra en rättspsykiatrisk undersökning av en person som åtalats för brott. Detta sker genom en rättspsykiatrisk undersökning enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning eller genom en undersökning som resulterar i ett s.k. § 7-intyg enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen). På det rättspsykiatriska området genomförs också utredningar om risk för återfall i brottslighet, med stöd av lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. RMV utför därutöver, med stöd av 3 § i myndighetens instruktion, uppdrag för bl.a. barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar, socialnämnder och Kriminalvården.

Den rättspsykiatriska utredningsverksamheten använder förhållandevis få informationsstöd. Främst förekommer det i form av

diarie- och dokumenthanteringssystem. Generellt sett är det uppgifter om bl.a. namn, personnummer, åtal, eventuella tidigare lagöverträdelser och enskilda psykiska hälsa som förekommer. RMV får en stor del av de uppgifter som behandlas från den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården, men även andra myndigheter lämnar uppgifter till verket (se avsnitt 9.5 om våra överväganden kring uppgiftsinhämtning för rättspsykiatriska undersökningar). De handlingar som inhämtas innehåller i stor utsträckning integritetskänsliga uppgifter. Så är också fallet för de uppgifter som genereras inom RMV.

På det rättspsykiatriska området lämnas uppgifter främst till uppdragsgivande domstol, men det förekommer också att information innehållande personuppgifter lämnas bl.a. för att uppfylla viss anmälnings- och uppgiftsskyldighet. RMV har exempelvis skyldighet att till Polismyndigheten anmäla om en person som genomgår rättspsykiatrisk undersökning eller § 7-undersökning bedöms olämplig att inneha skjutvapen (se 6 kap. 6 § andra stycket vapenlagen [1996:67]). För att hantera olika medicinska frågeställningar förekommer det dessutom att RMV lämnar ut personuppgifter i samband med läkarremisser till den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården. Kriminalvårdens transporttjänst får del av de personuppgifter som behövs för att kunna sköta transporter av häktade personer som ska undersökas vid RMV. Om det vid en rättspsykiatrisk undersökning står klart att den misstänkte behöver tas in på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, ska RMV meddela chefsöverläkaren för den psykiatriska vården där den misstänkte är bosatt eller, om den misstänkte saknar stadigvarande bostad, där den misstänkte vistas (se 7 § förordningen [1991:1413] om rättspsykiatrisk undersökning). En sådan underrättelse innefattar utlämnande av personuppgifter till den vårdgivare som avses i den nyssnämnda 7 §.

I det följande redogör vi närmare för i huvudsak vilka personuppgifter som inom RMV behandlas på det rättspsykiatriska området.

Rättspsykiatriska undersökningar och § 7-undersökningar

Vid rättspsykiatriska undersökningar förekommer en omfattande behandling av personuppgifter. I ett undersökningsärende registreras i verksamhetens informationsstöd bl.a. uppgifter om namn och personnummer på den undersökte, tidigare rättspsykiatriska undersökningar eller § 7-intyg i den mån sådana finns, uppgifter från patientjournaler från vårdgivare, uppgifter från andra myndigheter, uppgifter om den enskildes hälsa och psykiska tillstånd, diverse domstolshandlingar, RMV:s delutredningar i ärendet (se avsnitt 9.3.3) och RMV:s utlåtande i ärendet. Vid ärenden som avser § 7-intyg förekommer i princip samma uppgifter som vid rättspsykiatriska undersökningar, bl.a. uppgifter om diagnos och resultat av § 7-undersökningen.

I den rättspsykiatriska utredningsverksamheten används ett antal olika datorprogram för psykologtester. Det rör sig bl.a. om perceptionstester som underlag för ett rättspsykiatriskt utlåtande. Det förekommer också att ljudupptagningar används vid genomförandet av ett av psykologtesterna. Inspelningarna bevaras inte efter det att den utredande psykologen sammanställt testresultatet.

Det förekommer att personer som vistas vid RMV för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning visar sig vara i behov av psykiatrisk eller somatisk vård under vistelsen vid RMV. I sådana situationer får RMV betraktas som vårdgivare och ska då iaktta hälso- och sjukvårdslagens (1982:763) krav på att ge en god och säker vård. I sådan vårdande verksamhet är patientdatalagen tillämplig. Lagen gäller för vårdgivares behandling av personuppgifter. Av 2 kap. 7 § i lagen framgår att en vårdgivare får behandla endast sådana personuppgifter som behövs för de ändamål som anges i 2 kap. 4 § samma lag. Godtagbara ändamål för behandling av personuppgifter är bl.a. om det behövs för administration som rör patienter och som syftar till att ge vård i enskilda fall. Patientdatalagen har varit föremål för utredning med anledning av den EU-rättsliga dataskyddsreformen (se Socialdataskyddsutredningens betänkande *Dataskydd inom Socialdepartementets verksamhetsområde – en anpassning till EU:s dataskyddsförordning*, SOU 2017:66). I undantagsfall kan RMV också bedriva rättspsykiatrisk vård. Så är exempelvis fallet om en person som undersöks vid RMV redan genomgår rättspsykiatrisk vård och har begått brott under pågående verkställighet av rätts-

psykiatrisk vård. Även i dessa fall är patientdatalagen tillämplig för behandling av personuppgifter.

Bedömningar av risk för återfall i brottslighet

Enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid får en person som har dömts till livstids fängelse ansöka om omvandling av sitt livstidsstraff till fängelse på viss tid. En sådan ansökan får också (se 2 § i lagen) göras av Kriminalvården, om det finns särskilda skäl för detta. RMV:s uppgift i sådana ärenden är att genomföra en utredning med utlåtande om risken för att den dömda återfaller i brottslighet (se 10 §). Som underlag för bedömningen inhämtas bl.a. handlingar från Kriminalvården, eventuella tidigare rättspsykiatriska undersökningar eller § 7-intyg, patientjournaler hos vårdgivare och eventuella tidigare utförda riskbedömningar.

Vid genomförandet av riskbedömningen registreras vid RMV bl.a. uppgifter om den undersöktes namn och personnummer, brottmålsdomen varigenom den undersökta dömts till fängelse på livstid, psykologundersökning vid RMV, uppgifter om anhöriga och RMV:s utlåtande om risken för återfall i brottslighet. Några eventuella diagnoser registreras inte i ett ärende om bedömning av återfallsrisken, men kan förekomma i underlaget för bedömningen.

Forskning

På det rättspsykiatriska området bedrivs, liksom är fallet på RMV:s samtliga verksamhetsområden, forskning. Tillämpliga bestämmelser finns i lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister. Av lagen framgår att RMV för de ändamål som preciseras i lagen, med hjälp av automatiserad behandling, får föra ett rättspsykiatriskt forskningsregister (se 1 § i lagen). Registret får (se 3 §) användas för behandling av personuppgifter för forskning inom rättspsykiatrin, om forskningen och behandlingen har godkänts enligt etikprövningslagen, eller för RMV:s uppföljning, utvärdering eller kvalitets-säkring av sin verksamhet inom rättspsykiatrin (utvecklingsarbete). Forskningsregistret får endast innehålla uppgifter om en person för vilken ett rättspsykiatriskt utlåtande enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning eller ett § 7-intyg enligt personutredningslagen har

utfärdats (se 4 § första stycket lagen om rättspsykiatriskt forskningsregister). Motsvarande gäller för personer om vilka det har lämnats ett utlåtande eller intyg enligt äldre lagstiftning. En förutsättning för att personuppgifter ska få föras in i det rättspsykiatriska forskningsregistret är (se 4 § andra stycket), att den person som uppgifterna avser har dömts för brott i det mål där utlåtandet eller intyget inhämtades. Om åtalet ogillats helt, får inga personuppgifter föras in i registret. Vilka uppgifter som får registreras framgår av 5–9 §§ i lagen. Däribland finns uppgifter om namn, personnummer, kön, frihetsberövanden, brottsmisstanke, brottmålsdomen i ansvarsdelen och den utdömda påföljden. Forskningsdatautredningen har i sitt delbetänkande *Personuppgiftsbehandling för forskningsändamål*, SOU 2017:50, föreslagit vissa justeringar i lagen om rättspsykiatriskt forskningsregister, i syfte att anpassa lagen till de nya EU-rättsliga dataskyddsbestämmelserna.

Säkerhetsadministrativa frågor

Utöver behandling av personuppgifter som sker för att genomföra undersökningar på det rättspsykiatriska området, hanteras personuppgifter också i olika säkerhetsadministrativa system. Det kan exempelvis gälla uppgifter om besökare. RMV:s utredningsenheter är underkastade krav enligt Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2006:9) om säkerhet vid sjukvårdsinrättningar som ger psykiatrisk vård samt vid enheter för rättspsykiatrisk undersökning. Som ett led i att upprätthålla säkerheten vid de rättspsykiatriska undersökningseenheterna förekommer sådan kameraövervakning som regleras i kameraövervakningslagen (2013:460). Lagen gäller (se 6 § kameraövervakningslagen) i stället för personuppgiftslagen. Utredningen om kameraövervakning – brottsbekämpning och integritetsskydd har i sitt betänkande *En ny kamerabevakningslag*, SOU 2017:55, föreslagit att kameraövervakningslagen ska upphävas och samtidigt lämnat förslag till en kamerabevakningslag.

5.7 Personuppgiftsbehandling i övrigt

Vid RMV förekommer, utöver vad vi redogjort för när det gäller de fyra verksamhetsområdena (se avsnitt 5.3–5.6), behandling av personuppgifter i olika administrativa system. Det rör sig huvudsakligen om system och program som används för att hantera personalfrågor och olika uppgifter som behövs för ekonomiadministration och andra administrativa frågor, exempelvis inköp av material och hantering av kemikalier som används i verksamheten. Personuppgiftsbehandling förekommer också när det gäller besökare till RMV, liksom för olika frågor som hör samman med säkerhetsadministration.

För att ta fram statistiskt underlag inom RMV sker också behandling av personuppgifter. RMV är, som statlig myndighet, vidare skyldig att följa arkivlagens (1990:782) bestämmelser. Myndighetens arkiv ska (se 3 § arkivlagen) bevaras, hållas ordnat och vårdas för att tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen samt forskningens behov. Även vid åtgärder hänförliga till arkivering av handlingar inom RMV kan det vara aktuellt med behandling av personuppgifter. För personuppgiftsbehandlingen i dessa avseenden gäller personuppgiftslagen.

6 En datalag för Rättsmedicinalverket

6.1 Sammanfattning

I stort sett samtliga ärenden vid RMV innefattar behandling av personuppgifter eller uppgifter om avlidna. Dessa uppgifter är ofta känsliga ur integritetshänseende och kan exempelvis röra enskilds hälsa eller misstanke om brott. Många av de myndigheter som lämnar uppdrag till RMV har s.k. registerförfattningar som reglerar respektive myndighets personuppgiftsbehandling. Någon sådan författning finns inte för RMV.

I syfte att åstadkomma ett starkare integritetsskydd för enskilda, samtidigt som myndighetens behov av en ändamålsenlig reglering av personuppgiftsbehandlingen tillgodoses, bör en författning om behandling av personuppgifter vid RMV införas. Författningen bör ha lagform och heta Rättsmedicinalverkets datalag.

De två nya EU-rättsliga regelkomplexen på dataskyddsområdet kommer att tillämpas parallellt vid RMV. För behandling av personuppgifter vid verket gäller som utgångspunkt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan dataskyddsförordningen. När RMV som behörig myndighet fullgör ett uppdrag i syfte att stödja sådan brottsutredande och liknande verksamhet som avses i direktivet (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF, nedan dataskyddsdirektivet, är i stället brottsdatalagen (2018:000) tillämplig för be-

handlingen av personuppgifter. Syftet med personuppgiftsbehandlingen avgör vilka regler som ska tillämpas. För RMV:s del kommer det, såvitt gäller dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens tillämpningsområde, vanligtvis vara fråga om åtgärder där personuppgiftsbehandlingen sker i syfte att utreda eller lagföra brott eller att verkställa straffrättsliga påföljder.

Den lag vi nu föreslår ska, med några uttryckligt angivna undantag, vara tillämplig på all behandling av personuppgifter vid RMV. Den gäller för behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad, liksom för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i ett register. Lagen gäller i tillämpliga delar även vid behandling av uppgifter om avlidna personer.

Lagen med bestämmelser om behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket gäller utöver brottsdatalagen och i stället för lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, nedan dataskyddslagen. Syftet med lagen är dels att ge RMV möjlighet att behandla personuppgifter på ett ändamålsenligt sätt i myndighetens verksamhet, dels att skydda fysiska personer mot att deras personliga integritet kränks vid sådan behandling.

Bestämmelserna i den föreslagna datalagen är fördelade i tre kapitel, där 1 kap. innehåller allmänna regleringar, 2 kap. innehåller bestämmelser om behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av brottsdatalagen och 3 kap. bestämmelser om personuppgiftsbehandling på dataskyddsförordningens område.

För RMV:s behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens tillämpningsområde innehåller vårt förslag till lag bestämmelser som kompletterar brottsdatalagen. Det rör sig om bestämmelser om de tillåtna rättsliga grunderna för personuppgiftsbehandling, om sökning i personuppgifter och om visst utlämnande av personuppgifter. Dessutom finns bestämmelser om administrativa sanktionsavgifter och skadestånd.

På dataskyddsförordningens område ska vissa bestämmelser i dataskyddslagen vara tillämpliga på personuppgiftsbehandlingen vid RMV. Därutöver innehåller vårt lagförslag bestämmelser om rättslig grund, sökning, tillgången till personuppgifter, dataskyddsombud, utlämnande av personuppgifter och information.

6.2 Inledning

RMV bedriver verksamhet av central betydelse för rättsväsendet. Verket ansvarar för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet och en huvuduppgift för myndigheten är att lämna sakkunnigutlåtanden till rättsväsendets myndigheter. Dessa utlåtanden har ofta stor betydelse för de bedömningar som görs i den dömande verksamheten vid landets domstolar, men även vid andra myndigheters handläggning av ärenden, beslutsfattande och utredningsarbete. Den verksamhet som bedrivs vid RMV är viktig också för aktörer utanför rättsväsendet – både offentliga och privata.

Vid RMV utförs en stor mängd utredningar inom snäva tidsramar. För att kunna bedriva en effektiv verksamhet, med god kvalitet i de utredningar som genomförs och de utlåtanden som lämnas, är det nödvändigt med ändamålsenliga arbetsformer och ett bakomliggande regelverk som i den mån det är möjligt är anpassat utifrån de behov som finns vid verket. I princip all ärendehantering vid RMV inkluderar i något avseende behandling av personuppgifter. Sådan behandling förekommer således inom samtliga av verkets fyra verksamhetsområden och för ett flertal olika ändamål. Vi har i avsnitt 5, som en bakgrund till våra överväganden och förslag i fråga om regleringen av personuppgiftsbehandlingen vid RMV, beskrivit den behandling av personuppgifter som i dag äger rum vid verket. I många fall är de uppgifter som behandlas särskilt känsliga ur integritetshänseende. De bestämmelser som reglerar hur personuppgifter får behandlas vid RMV bör innebära en avvägning mellan verksamhetens intressen och intresset av att upprätthålla ett gott skydd för den enskildes integritet.

I rapporten Ett nytt författningsstöd för Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter, m.m. (Ju2013/08833/Å), har RMV gjort bedömningen att personuppgiftslagen (1998:204), PuL, varken är ett tillräckligt eller ett verksamhetsanpassat författningsstöd för RMV:s personuppgiftsbehandling.

Många myndigheter har s.k. registerförfattningar, dvs. särskilda lagar om behandling av personuppgifter. Författningarna gäller på ett avgränsat område och innehåller bestämmelser om personuppgiftsbehandling, särskilt anpassade efter de behov och särskilda omständigheter som finns på det aktuella området. Genom registerförfattningarna är det möjligt att avvika från eller komplettera det

integritetsskydd som de generellt tillämpliga reglerna i personuppgiftslagen annars ger. Ett flertal av de myndigheter som lämnar uppdrag till RMV, däribland Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten, har registerförfattningar som är tillämpliga för myndigheten eller på det område myndigheten är verksam. För RMV finns det däremot inte någon registerförfattning som är tillämplig på myndighetens verksamhet i stort. För vissa särskilda delar av den personuppgiftsbehandling som äger rum vid verket finns särregler, som exempelvis lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister och patientdatalagen (2008:355). Merparten av RMV:s verksamhet omfattas dock inte av någon registerförfattning.

Enligt RMV:s ovannämnda rapport är ett samlat, ändamålsenligt författningsstöd för behandling av personuppgifter en förutsättning för att verket ska kunna fullgöra sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt. En inledande fråga för oss att ta ställning till är därför om det, för att RMV ska kunna behandla personuppgifter på ett effektivt och rättssäkert sätt samtidigt som enskilda tillförsäkras ett gott skydd för sin personliga integritet, finns ett behov av en särskild reglering av den personuppgiftsbehandling som äger rum vid RMV. I avsnitt 6.3 behandlar vi frågan om det bör införas en registerförfattning för RMV. Hur en sådan författning bör utformas hänger nära samman med frågan om tillämpningen av det nya EU-rättsliga regelverket om dataskydd. Vi behandlar därför EU-reformens betydelse för RMV:s personuppgiftsbehandling i avsnitt 6.4. Därefter följer, i avsnitt 6.5, våra överväganden om hur en dataskyddsreglering för RMV:s del bör se ut. Övervägandena omfattar frågor om bl.a. skyddet för uppgifter om avlidna personer, vilken normgivningsnivå som lämpligen bör användas för personuppgiftsregleringen och frågan om utlämnande av personuppgifter från myndigheten. Vi har i våra överväganden beaktat den ovannämnda rapporten från RMV.

Våra överväganden och förslag i fråga om hur en lag om behandling av personuppgifter för Rättsmedicinalverket bör se ut, innehåller inte en komplett genomgång av dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet i sin helhet, med en redogörelse för vilka rättigheter och skyldigheter RMV och de registrerade har enligt den nya EU-rättsliga dataskyddsregleringen. För en mer allmän genomgång hänvisar vi i stället till Dataskyddsutredningens betänkande *Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*, SOU 2017:39, samt Utredningen om 2016 års data-

skyddsdirektivs delbetänkande *Brottsdatalag*, SOU 2017:29, och slutbetänkande *Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning*, SOU 2017:74. Våra överväganden är begränsade till de frågor där vi ser behovet av särreglering för RMV:s del.

För att säkra kvaliteten vid dna-analyser finns vid RMV en s.k. elimineringsdatabas. Denna databas innehåller dna-profiler för personer som riskerar att kontaminera dna-prover. För Polismyndighetens elimineringsdatabas finns lagen (2014:400) om Polismyndighetens elimineringsdatabas. Frågan om en liknande reglering bör införas för RMV:s del anknyter till de frågor som vi behandlar i detta avsnitt. En redogörelse för RMV:s behov av en lagreglering för elimineringsdatabasen och våra överväganden och förslag i frågan finns i avsnitt 7.

6.3 Behövs det en särskild författning om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket?

6.3.1 Registerlagar innehåller särregler för vissa myndigheter och verksamheter

I svensk rätt finns en etablerad regleringsmodell på området för persondataskydd. Grundläggande regler ges i en generellt tillämplig lag – enligt gällande rätt personuppgiftslagen – och specifika undantag eller andra särbestämmelser tas ofta in i särskilda lagar eller förordningar, som kallas registerförfattningar. Det huvudsakliga syftet med registerförfattningar är att reglera inrättandet och användningen av viktigare register eller andra personuppgiftssamlingar inom den offentliga sektorn.

En bakomliggande tanke med denna modell för att lagstifta kring personuppgiftsbehandling är att de registerförfattningar som tillskapas, ska innehålla bestämmelser som är så pass detaljerade och i så hög grad utformade utifrån de behov som finns på respektive tillämpningsområde, att det inte är möjligt att ersätta dessa särbestämmelser med mer allmänt utformade generella regleringar. Det grundläggande integritetsskyddet finns således i den allmänna lagstiftningen, medan specialbestämmelserna finns i en registerförfattning. En fördel med att särregler som avviker från det generella integritetsskyddet förs in i en särskild författning, är att behovet av att

införa sådana bestämmelser därigenom noga övervägs i den ordning som gäller för författningsgivning (se prop. 1997/98:44, s. 41).

Ett bakomliggande skäl till att införa en registerförfattning på ett visst område kan vara att en sådan författning kan ge ett bättre integritetsskydd för särskilt känsliga register eller andra samlingar av personuppgifter. En registerförfattning kan därutöver vara motiverad när en nödvändig behandling av personuppgifter inte är tillåten enligt personuppgiftslagen. Genom särbestämmelser i en registerförfattning införs då lagstöd för en myndighet att behandla sådana personuppgifter. Ytterligare ett skäl för att införa registerförfattningar kan vara att personuppgiftslagen visserligen reglerar ett visst förhållande, men lagens bestämmelser kan leda till tolkningsproblem. Genom en registerförfattning kan tydligare bestämmelser införas, i stället för de mer allmänt hållna generella bestämmelserna i personuppgiftslagen. En registerförfattning som är anpassad för en viss myndighets verksamhet kan därigenom göra det enklare att få kunskap om vilka regler som avgör vilken behandling av personuppgifter som är tillåten. Detta gäller för såväl rättstillämpare som enskilda personer vars personuppgifter, faktiskt eller potentiellt, behandlas vid myndigheten. Dessutom kan det finnas anledning att införa en registerförfattning som i förhållande till personuppgiftslagen, av integritetsskäl, begränsar möjligheterna till behandling av uppgifter, särskilt när det är fråga om känsliga uppgifter (se SOU 2015:39, s. 72).

Långt ifrån alla myndigheters behandling av personuppgifter regleras dock genom en registerförfattning. Någon klar uppgift om hur stor andel av den offentliga sektorns samlade personuppgiftsbehandling som inte är särreglerad finns inte, men i vart fall kan det konstateras att den personuppgiftsbehandling som inte regleras i någon registerförfattning är omfattande (se SOU 2015:39, s. 93).

Ett flertal av de myndigheter som lämnar uppdrag till RMV har, som vi tidigare nämnt (se avsnitt 6.2), emellertid registerförfattningar som är tillämpliga på respektive myndighets behandling av personuppgifter. Således gäller för Polismyndigheten polisdatalagen (2010:361), för Åklagarmyndigheten åklagardatalagen (2015:433) och för domstolarna domstolsdatalagen (2015:728). För Migrationsverkets vidkommande regleras behandlingen av personuppgifter i utlänningsdatalagen (2016:27) och på socialtjänstområdet, där bl.a. rättsgenetiska ärenden om faderskapsfastställelse och rättskemiska

ärenden om drogfrihetsanalyser kan ha sitt ursprung, gäller lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Systemet med en generellt tillämplig lag om behandling av personuppgifter och särskilda registerförfattningar har i olika sammanhang kritiserats. Kritiken har bl.a. bestått i att de registerförfattningar som finns i många avseenden inte har samordnats med varandra, vilket har resulterat i ett spretigt regelverk, med skiftande lagstiftningsteknik och terminologi som inte är enhetlig. Det finns en risk att sådana brister kan leda till oklarheter vid rättstillämpningen och innebära svårigheter för enskilda eller rättstillämpare att få en överblick över gällande rätt. Sådana svårigheter skulle i sin tur kunna medföra att skyddet för den enskildes personliga integritet kan bli lidande. För en rättstillämpande myndighet är det vid behandling av personuppgifter dessutom nödvändigt att, förutom en eventuell registerlag, beakta bl.a. 2 kap. tryckfrihetsförordningen om allmänna handlingars offentlighet, eventuella sekretessbestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) och viss förvaltningsrättslig lagstiftning (se SOU 2015:39, s. 110 f.).

6.3.2 Det finns ett behov av en särskild reglering av behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket

Vår bedömning: Behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket bör regleras av särskilda bestämmelser, som är avpassade efter verksamheten som bedrivs vid verket. En särskild författning om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket bör därför införas.

Vid RMV behandlas, som vi tidigare framhållit, i stor utsträckning personuppgifter som är särskilt integritetskänsliga. Det har länge varit lagstiftarens ambition att integritetskänslig registerföring ska regleras i lag, främst eftersom det därigenom finns förutsättningar att uppnå en välavvägd reglering som beaktar såväl integritetsintresset som de intressen som talar för en mer vidsträckt möjlighet att behandla personuppgifter. I samma riktning – att det i en särskild författning bör införas bestämmelser om RMV:s behandling av personuppgifter – talar den omständighet att de myndigheter

som lämnar uppdrag till RMV, samtliga har registerförfattningar som reglerar behandlingen av personuppgifter. De personuppgifter som behandlas vid RMV är i stor utsträckning samma uppgifter som behandlas vid de uppdragsgivande myndigheterna. Antingen får RMV del av uppgifterna i samband med att uppdraget lämnas till verket, eller så genereras personuppgiften vid RMV och lämnas ut till uppdragsgivaren i samband med att RMV:s utredningsarbete är färdigt och uppdraget redovisas. Skyddet för behandling av personuppgifter bör inte vara mindre omfattande vid RMV jämfört med vad som gäller vid de uppdragsgivande myndigheterna. Att så inte är fallet kan bäst säkerställas genom en särskild reglering av personuppgiftsbehandlingen vid RMV.

Som vi tidigare har redogjort för (se bl.a. avsnitt 4.4), pågår inom EU en genomgripande reform av de EU-rättsliga reglerna om persondataskydd. Med början i maj 2018 ska dataskyddsförordningen tillämpas. Även dataskyddsdirektivet ska vara genomfört i svensk rätt under maj 2018.

Såväl förordningen som direktivet lämnar visst utrymme för medlemsstaterna att införa bestämmelser som innebär ett starkare integritetsskydd än vad respektive EU-rättsakt innehåller. Av dataskyddsdirektivet framgår att (se bl.a. skäl 15) inget hindrar medlemsstaterna från att föreskriva starkare skyddsåtgärder än de som fastställs i direktivet för skydd av den registrerades rättigheter och friheter med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter. På dataskyddsförordningens område gäller bl.a. att (se artikel 9.4) medlemsstaterna får behålla eller införa ytterligare villkor, även begränsningar, för behandlingen av genetiska eller biometriska uppgifter eller uppgifter om hälsa. De personuppgifter som behandlas vid RMV är i stor utsträckning särskilt integritetskänsliga, och innefattar bl.a. behandling av genetiska uppgifter och uppgifter om hälsa. Det finns mot denna bakgrund anledning att överväga om det för RMV:s del bör införas en särreglering som innebär ett mer vidsträckt skydd för den enskildes personliga integritet när uppgifter om honom eller henne behandlas vid verket. För att RMV ska kunna utföra de uppdrag som myndigheter och andra aktörer lämnar till verket, krävs dock att även mycket integritetskänsliga uppgifter kan behandlas på ett ändamålsenligt sätt. En alltför långtgående begränsning i möjligheten att behandla personuppgifter kan mot en sådan bakgrund vara för ingripande för att kunna tillgodose

de behov av personuppgiftsbehandling som finns från RMV:s sida. Även ur detta perspektiv framstår det som önskvärt att i en särskild författning om personuppgiftsbehandling vid RMV överväga särbestämmelser som innebär en avvägning av den enskildes intresse för integritetsskydd och verkets intresse av ändamålsenliga regler för att kunna bedriva verksamheten på ett effektivt sätt med vidmakthållande av god kvalitet i de utlåtanden som lämnas.

För enskilda registrerade som vill göra gällande sina rättigheter enligt det dataskyddsrättsliga regelverket är det viktigt att de tillämpliga bestämmelserna är så begripliga och överblickbara som möjligt. Även för den rättstillämpande myndigheten och dess tjänstmän är det naturligtvis av stort värde att gällande rätt är så användarvänlig som möjligt, särskilt eftersom detta minskar risken för att personuppgifter behandlas på felaktigt sätt. För RMV:s personuppgiftsbehandling kommer, som vi återkommer till i avsnitt 6.4 och 6.5, dataskyddsförordningen att vara direkt tillämplig. Därutöver är den föreslagna dataskyddslagen tillämplig på myndighetens behandling av personuppgifter. Vid personuppgiftsbehandling som genomförs i vissa preciserade syften, kommer den brottsdatalog som föreslagits för att genomföra dataskyddsdirektivet i stället att vara tillämplig. För viss behandling av personuppgifter ska dock annan särlagstiftning som innehåller bestämmelser om personuppgiftsbehandling tillämpas, som exempelvis patientdatalagen i de fall då RMV är att betrakta som vårdgivare. Genom att införa en särskild författning om behandling av personuppgifter vid RMV är det möjligt att klargöra förhållandet mellan dessa regelverk och därigenom bidra till en enklare rättstillämpning och förbättra enskildas förutsättningar att ta del av gällande rätt på området.

Enligt vår mening talar övervägande skäl således för att det finns ett behov av en särskild författning som reglerar behandlingen av personuppgifter vid RMV. Av skäl som vi utvecklar i avsnitt 6.5.1 bör denna författning ges form av lag.

6.4 Tillämpningen av EU:s dataskyddsrättsliga regelverk på Rättsmedicinalverkets verksamhet

Vår bedömning: Dataskyddsförordningen, med den kompletterande dataskyddslagen, är som utgångspunkt tillämplig på behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket. När Rättsmedicinalverket fullgör ett uppdrag i syfte att stödja sådan brottsutredande och liknande verksamhet som avses i dataskyddsdirektivet är i stället brottsdatalagen tillämplig för verkets behandling av personuppgifter.

6.4.1 Två parallella regelverk

För våra överväganden och förslag om hur en författning som reglerar RMV:s behandling av personuppgifter bör utformas är det av avgörande betydelse hur de nya EU-rättsliga dataskyddsbestämmelserna ska tillämpas på personuppgiftsbehandlingen vid RMV. För behandling av personuppgifter i verksamhet som omfattas av unionsrätten gäller antingen dataskyddsförordningens bestämmelser eller de bestämmelser som införts för att genomföra dataskyddsdirektivet. De båda EU-rättsliga regelverken kan vara tillämpliga parallellt om samma personuppgift behandlas för olika syften inom en verksamhet, men de kan inte tillämpas samtidigt på samma behandling. Det är således nödvändigt för den som behandlar en personuppgift att, för att veta vilket regelverk som styr en viss behandling, ha klart för sig i vilket syfte en viss uppgift behandlas.

6.4.2 Dataskyddsförordningen kompletteras av dataskyddslagen

Dataskyddsförordningen ska tillämpas från och med den 25 maj 2018 och utgör från detta datum den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU (se avsnitt 4.4 för en närmare beskrivning av förordningen och dess innehåll). Förordningen är i alla delar bindande och direkt tillämplig i samtliga medlemsstater. Några åtgärder för att implementera förordningen krävs inte.

Det materiella tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen omfattar sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg samt annan behandling än automatisk av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register (se artikel 2.1). Vissa undantag från tillämpningsområdet görs dock. Exempelvis ska behandling av personuppgifter som utgör ett led i en verksamhet som inte omfattas av unionsrätten inte heller omfattas av förordningens bestämmelser (se artikel 2.2). Dataskyddsutredningen (se nedan) har dock föreslagit att förordningens tillämpningsområde i svensk rätt ska utvidgas till att även omfatta behandling av personuppgifter i verksamhet som inte omfattas av unionsrätten. Ytterligare ett viktigt undantag från dataskyddsförordningens tillämpningsområde, som vi återkommer till i det följande, består dessutom i den personuppgiftsbehandling där i stället dataskyddsdirektivets bestämmelser ska tillämpas.

Även om förordningens direkta tillämplighet innebär att den ska tillämpas precis som om den vore svensk lag, innehåller den en del bestämmelser som ger utrymme för kompletterande regler. Av förordningen framgår bl.a. att (se skäl 10) vad gäller behandlingen av personuppgifter för att fullgöra en rättslig förpliktelse, för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i myndighetsutövning som utförs av den personuppgiftsansvarige, bör medlemsstaterna tillåtas att behålla eller införa nationella bestämmelser för att närmare fastställa hur bestämmelserna i förordningen ska tillämpas. Förordningen ger därigenom medlemsstaterna möjlighet att i sektorsspecifika lagar specificera vissa bestämmelser och utesluter inte att det i den nationella rätten fastställs närmare omständigheter för specifika situationer där uppgifter behandlas. Om förordningen föreskriver förtydliganden eller begränsningar av dess bestämmelser genom medlemsstaternas nationella rätt, kan medlemsstaterna, i den utsträckning det är nödvändigt för samstämmigheten och för att göra de nationella bestämmelserna begripliga för de personer som de tillämpas på, införliva delar av förordningen i nationell rätt (se skäl 8).

Dataskyddsutredningen har haft regeringens uppdrag att föreslå de anpassningar och kompletterande författningsbestämmelser på generell nivå som dataskyddsförordningen ger anledning till (se avsnitt 4.5). Utredningen har lämnat ett förslag till dataskyddslag, med tillhörande förslag till förordning och samtidigt föreslagit att personuppgiftslagen och personuppgiftsförordningen (1998:1191) ska

upphävas. I sitt betänkande *Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning* (SOU 2017:39) har utredningen dessutom föreslagit att dataskyddsförordningens bestämmelser i svensk rätt ska vara tillämpliga även på personuppgiftsbehandling i verksamhet som inte omfattas av unionsrätten, t.ex. i verksamhet som rör nationell säkerhet eller verksamhet som omfattas av EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik.

I dataskyddslagen har samlats de kompletterande bestämmelser till dataskyddsförordningen som behövs och som är av mer generell karaktär, i betydelsen att de rör flertalet myndigheter och andra aktörer. I viss mån gör dataskyddsförordningen, som vi tidigare nämnt, det möjligt för medlemsstaterna att behålla eller införa mer specifika undantag eller kompletteringar till förordningen. För att lämpliga avvägningar ska kunna göras mellan skyddet för den enskildes personliga integritet och behovet av att kunna behandla personuppgifter, krävs överväganden som tar särskild hänsyn till förhållandena i en viss typ av verksamhet. I syfte att göra det möjligt att behålla eller införa särbestämmelser i form av registerförfattningar, föreslår Dataskyddsutredningen därför att dataskyddslagen ska vara subsidiär. Bestämmelser i såväl lagar som förordningar har därigenom företräde framför den generella reglering som dataskyddslagen innebär. Av 3 § dataskyddslagen framgår således att om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som rör behandling av personuppgifter och som avviker från dataskyddslagen, tillämpas den andra bestämmelsen. Principen om unionsrättens företräde innebär dock att en bestämmelse i en registerförfattning får tillämpas endast om den är förenlig med dataskyddsförordningen och avser en fråga som enligt förordningen får särregleras eller specificeras i medlemsstaternas nationella rätt.

Utgångspunkten för behandling av personuppgifter vid RMV är att sådan behandling omfattas av dataskyddsförordningens bestämmelser och kompletteras av dataskyddslagen, med möjlighet att genom en särskild författning om dataskydd vid RMV avvika från dataskyddsförordningens och dataskyddslagens bestämmelser i den mån förordningen medger sådana avvikelser.

För RMV:s del finns emellertid ett mycket viktigt undantag från denna utgångspunkt. I en relativt stor andel av ärendena vid myndigheten kommer det i stället att vara dataskyddsdirektivets bestäm-

melser om behandling av personuppgifter, genomförda i brottsdatalagen, som styr hur personuppgifter får behandlas vid verket.

6.4.3 Brottsdatalagen genomför dataskyddsdirektivet

Dataskyddsdirektivet innehåller (se artikel 1.1) bestämmelser om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, inklusive att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten. Direktivet ska tillämpas på behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter för de ändamål som anges i artikel 1.1 (se artikel 2.1). Det är tillämpligt på behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatiserad väg samt på annan behandling än automatiserad behandling av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register (se artikel 2.2). Direktivet är däremot inte tillämpligt på behandling av personuppgifter som utgör ett led i en verksamhet som inte omfattas av unionsrätten eller som utförs av unionens institutioner, organ och byråer (se artikel 2.3).

Ett bakomliggande syfte med dataskyddsdirektivets bestämmelser är att uppnå effektivitet på det straffrättsliga området, samtidigt som en enhetlig och hög skyddsnivå för fysiska personers personuppgifter ska upprätthållas. Direktivet framhåller att det är av avgörande betydelse för att säkerställa ett effektivt straffrättsligt samarbete och polissamarbete att man kan upprätthålla en enhetlig och hög skyddsnivå för fysiska personers personuppgifter och underlätta utbytet av personuppgifter mellan behöriga myndigheter i medlemsstaterna (se skäl 7).

Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har haft regeringens uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. Direktivet ska enligt utredningens förslag (se delbetänkandet *Brottsdatalag*, SOU 2017:29) genomföras i huvudsak genom brottsdatalagen, som har karaktären av en ramlag. Brottsdatalagen gäller således för (se 1 kap. 2 §) behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Den gäller också för behandling av personupp-

gifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Brottssdatalagen är, liksom dataskyddslagen, subsidiär. I den mån det för en myndighet som bedriver verksamhet inom brottssdatalagens tillämpningsområde finns en registerförfattning med bestämmelser som avviker från brottssdatalagen, ska därför denna registerförfattning tillämpas (se 1 kap. 5 § brottssdatalagen).

Dataskyddsdirektivet hindrar inte, som vi nämnt i avsnitt 6.3.2, medlemsstaterna från att föreskriva starkare skyddsåtgärder än de som fastställs i direktivet för skyddet av den registrerades rättigheter och friheter med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter (se artikel 1.3). Vi återkommer i avsnitt 6.5 till frågan om i vilken utsträckning brottssdatalagen utnyttjar denna möjlighet och i vilken mån registerförfattningen för RMV bör innehålla särbestämmelser i förhållande till brottssdatalagen.

6.4.4 I vilket syfte behandlingen av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket utförs avgör vilket regelverk som ska tillämpas

RMV kommer, liksom flera andra myndigheter som bedriver verksamhet som kan omfattas av dataskyddsdirektivets och brottssdatalagens regelverk, att ställas inför vissa gränsdragningsproblem. Den verksamhet som bedrivs vid RMV omfattar ett flertal olika aktiviteter för vilka det förefaller klart att de som huvudregel inte har något samband med att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Däribland finns exempelvis det rättsgenetiska verksamhetsområdets arbete med släktskaps- eller faderskapsanalyser, tillvaratagandet av vävnader för transplantationsändamål inom det rättsmedicinska verksamhetsområdet och de toxikologiska analyser som på det rättskemiska verksamhetsområdet genomförs på uppdrag av hälso- och sjukvården. För sådan behandling som inte faller inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde, ska dataskyddsförordningen tillämpas.

Vid RMV bedrivs emellertid också verksamhet som kan omfattas av dataskyddsdirektivets, och därigenom brottssdatalagens, tillämpningsområde. Det är en fråga för rättstillämpningen, i det enskilda

fallet den handläggande tjänstemannen, att avgöra vilka regler för dataskydd som ska tillämpas i ett enskilt ärende.

Eftersom dataskyddsförordningen, med några undantag som inte är relevanta i detta sammanhang, är tillämplig på all behandling av personuppgifter som inte omfattas av dataskyddsdirektivets bestämmelser, är det nödvändigt att tydligt avgränsa tillämpningsområdet för brottsdatalagen. Som vi nämnt ovan, är ramlagen tillämplig för behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Den gäller också för behandling av personuppgifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Av central betydelse är således om den myndighet som behandlar personuppgifterna är att betrakta som behörig myndighet och om behandlingen utförs i något eller några av de syften som anges i dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen.

Ramlagen definierar (se 1 kap. 6 §) behörig myndighet som en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder, eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Som behörig myndighet ska också förstås en annan aktör som utövar myndighet för något av de syften som nyss nämnts. Myndigheter som arbetar med bl.a. brottsbekämpande och brottsutredande verksamhet, som exempelvis Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, behöver ibland stöd från myndigheter med annan kompetens än som finns inom den egna verksamheten. Det kan röra sig om medicinsk, psykiatrisk eller viss forensisk kompetens. De myndigheter som har en författningsreglerad skyldighet att biträda behöriga myndigheter med särskild kompetens eller särskilda resurser bör anses som behöriga myndigheter när de utför dessa uppgifter. För behandling av personuppgifter ska i dessa fall brottsdatalagen tillämpas (se SOU 2017:29, s. 183).

RMV ansvarar (se 1 § förordningen [2007:976] med instruktion för Rättsmedicinalverket) för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan statlig myndighet. Verket ska bl.a. (se 2 § i instruktionen) ansvara för rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutrednings-

lagen), rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar, utfärdande av intyg enligt lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott, rättsmedicinsk medverkan på begäran av domstol, allmän åklagare, Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar, rättsmedicinska åldersbedömningar samt utredningar om risk för återfall i brottslighet enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid.

Den verksamhet som bedrivs vid RMV är av central betydelse för den brottsutredande verksamheten vid Polismyndigheten och hos allmän åklagare, men också t.ex. för domstolarnas påföljdsbestämning i mål där fråga är om den tilltalade kan dömas till fängelse eller om påföljden i stället bör vara rättspsykiatrisk vård. RMV:s ställning är unik på det viset att många av de uppgifter som verket svarar för inte kan genomföras av någon annan aktör. Samarbetet med de myndigheter som lämnar uppdrag till RMV är nära. RMV har således en mycket viktig funktion att fylla på det straffrättsliga området, men myndigheten är en självständig aktör och kan inte med självklarhet klassificeras som ett led i en brottsförebyggande, brottsutredande eller brottsbekämpande verksamhet. RMV har en roll av en självständig och oberoende expertmyndighet, fristående från sina uppdragsgivare, samtidigt som myndigheten inte bedriver någon egeninitierad utredningsverksamhet, utan arbetar inom de ramar som uppdragsgivarna sätter upp när de vänder sig till RMV med en begäran.

I RMV:s instruktion finns inget uppdrag att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Vid utförandet av de uppgifter som nyss nämnts kan RMV dock sägas fylla en stödfunktion för den brottsbekämpande eller brottsutredande verksamhet som bedrivs vid främst Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Även när det gäller domstolarnas påföljdsbestämning kan RMV:s verksamhet med att genomföra rättspsykiatriska undersökningar, i den mån detta är aktuellt i ett mål, sägas utgöra en stödfunktion i syfte att lagföra brott. I ärenden vid RMV där det bakomliggande syftet med behandlingen är de ändamål som anges i 1 kap. 2 § brottsdatalagen, att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, är därför data-skyddsdirektivet och brottsdatalagen tillämpliga. Så är även fallet då det bakomliggande syftet är att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, men sådana ärenden förekommer i princip aldrig (se av-

snitt 6.5.5) vid RMV. RMV har möjlighet att genom avtal uppdra åt personer utanför myndigheten att fullgöra uppgifter som åvilar verket. Så kan exempelvis ske när det gäller rättsintyg. Enligt 2 § lagen om rättsintyg i anledning av brott ska rättsintyg inhämtas från läkare vid rättsmedicinsk avdelning inom RMV eller läkare som enligt avtal med verket har åtagit sig att utfärda sådana intyg. I den mån denna möjlighet utnyttjas bör, för den personuppgiftsbehandling som sker vid sådan kontrakterad verksamhet, samma bestämmelser gälla som om RMV utfört uppdraget. Vi instämmer således i den bedömning av vilka bestämmelser som är tillämpliga vid RMV:s behandling av personuppgifter som Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har gjort (se SOU 2017:29, s. 189).

Att RMV, när verket behandlar personuppgifter i något av de syften som omfattas av dataskyddsdirektivet, som utgångspunkt ska tillämpa brottsdatalagen, stämmer väl överens med det bakomliggande syftet med dataskyddsdirektivet (se avsnitt 6.4.3). Genom en sådan tillämpning kan behandlingen av personuppgifter genom hela brottmålsprocessen omfattas av samma regler och samma skyddsnivå kan säkerställas mellan de olika myndigheter som är involverade.

En konsekvens av att det är syftet med behandlingen som avgör vilket regelverk som är tillämpligt för en viss personuppgiftsbehandling vid RMV, är att om detta syfte ändras, ändras också valet av tillämpliga bestämmelser. Som exempel kan nämnas obduktioner som genomförs vid RMV. En obduktion kan vara rättsmedicinsk eller klinisk (se avsnitt 6.4.5). En rättsmedicinsk obduktion kan utföras i bl.a. de fall då det finns en misstanke om att ett dödsfall har samband med ett brott. Behandlingen av personuppgifter i ett sådant rättsmedicinskt obduktionsärende, ska följa dataskyddsdirektivets reglering. Skulle obduktionen visa att den undersökte avlidit av exempelvis sjukdom och det inte längre finns någon misstanke om brott, är syftet med behandlingen av personuppgifter inte längre sådant som avses i dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen. Den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att avsluta ärendet, får göras enligt de bestämmelser som var tillämpliga då ärendet inleddes, dvs. de bestämmelser som har sitt ursprung i dataskyddsdirektivet. Behandlingen av personuppgifter som sker i samband med att RMV lämnar sin rapport till den uppdragsgivande myndigheten är således fortfarande direktivsstyrd. Om däremot ytterligare åtgärder ska vidtas, utöver att avsluta ärendet, ska för en eventuell sådan

fortsatt behandling av personuppgifter i stället dataskyddsförordningen tillämpas. För arkiveringsändamål gäller dataskyddsförordningen.

Även andra myndigheter, förutom RMV, kommer att ställas inför liknande problematik. Så är exempelvis fallet, som Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv framhållit, om Tullverket tar en viss mängd vitt pulver i beslag i tron att det är fråga om narkotika. Om pulvret efter analys visar sig vara något som inte är straffbart att inneha, är brottsdatalagen inte längre tillämplig. Utöver den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att avsluta Tullverkets ärende, får uppgifterna inte längre behandlas i den brottsbekämpande verksamheten (se SOU 2017:29, s. 185).

6.4.5 Några exempel på vilket regelverk som regelmässigt bör tillämpas i vissa ärendetyper

Det rättsmedicinska verksamhetsområdet

På det rättsmedicinska området utgörs verksamheten, som vi tidigare anfört, bl.a. av genomförandet av obduktioner. Rättsmedicinska obduktioner utförs på uppdrag av Polismyndigheten eller allmän åklagare. Vid majoriteten av de rättsmedicinska obduktionerna är syftet med personuppgiftsbehandlingen sådant att det faller inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. En rättsmedicinsk obduktion kan genomföras bl.a. i de fall då det kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott. Det kan också vara aktuellt om det kan misstänkas ha förekommit fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården. Behandling av personuppgifter i samband med sådana obduktioner faller under dataskyddsdirektivets tillämpningsområde.

Rättsmedicinska obduktioner kan också genomföras om ett dödsfall kan antas ha orsakats av yttre påverkan och undersökningen behövs för att fastställa dödsorsaken eller vinna upplysningar av särskild vikt för miljöskydd, arbetarskydd, trafiksäkerhet eller annat liknande intresse. Det bakomliggande syftet med en sådan obduktion varierar. Det kan tänkas att det vid en obduktion som exempelvis genomförs efter dödsfall i trafiken finns misstanke om trafikbrott

eller att det vid en obduktion efter en arbetsplatsolycka finns misstanke om arbetsmiljöbrott. Obduktionen kan då vara ett led i en brottsutredning och syftet med personuppgiftsbehandlingen faller därmed under dataskyddsdirektivets tillämpningsområde och brottsdatalagens bestämmelser aktualiseras.

En rättsmedicinsk undersökning får också göras för att fastställa en avlidens identitet. I de fall då det från början står klart att det inte finns någon brottsmisstanke, som exempelvis var fallet vid RMV:s identifieringsarbete efter flodvågskatastrofen i Sydostasien i december 2004, ska dataskyddsförordningen tillämpas på personuppgiftsbehandlingen. I andra fall, där ett identifieringsärende kan involvera brottsmisstanke, är brottsdatalagen tillämplig.

Kliniska obduktioner utförs på uppdrag av en vårdgivare. En sådan obduktion får bl.a. genomföras om det behövs för att fastställa dödsorsaken eller vinna viktig kunskap om sjukdom som den avlidne haft. Utgångspunkten vid behandling av personuppgifter som sker i ärenden om kliniska obduktioner är att behandlingen inte utförs i något sådant syfte som anges i dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen. Dataskyddsförordningen är då tillämplig. Skulle det vid obduktionen visa sig att det finns anledning att misstänka att det ligger ett brott bakom den avlidnes död, aktualiseras brottsdatalagens bestämmelser. I den mån syftet med RMV:s behandling av personuppgifter då i stället är att utreda brott, är brottsdatalagen tillämplig för den fortsatta behandlingen. Någon retroaktiv tillämpning av brottsdatalagen ska dock inte ske.

Vid RMV genomförs rättsmedicinska åldersbedömningar, till ledning för Migrationsverkets beslut i ärenden gällande ansökan om uppehållstillstånd, där det är av vikt att avgöra om sökanden är över eller under arton år gammal. Sådana ärenden hör regelmässigt till dataskyddsförordningens tillämpningsområde. När det däremot gäller medicinska åldersbedömningar som genomförs inom ramen för en förundersökning eller ett brottmål, styrs personuppgiftsbehandlingen i stället av dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens bestämmelser.

Rättsmedicinska undersökningar av misstänkta gärningsmän och målsägande genomförs vid RMV, som vi tidigare har nämnt, i syfte att i rättsintyg dokumentera skador som kan ha uppkommit i samband med brott. De personuppgifter som behandlas i sådana ären-

den är hänförliga till dataskyddsdirektivets och brottsdatalogens tillämpningsområde.

I den mån rättsodontologiska undersökningar genomförs för identifiering av avlidna personer där det inte finns någon misstanke om brott, är dataskyddsförordningen tillämplig. Inom ramen för en förundersökning kan RMV få i uppdrag att genomföra bitmärkes- eller tandskadeanalyser. I dessa fall är i stället personuppgiftsbehandlingen styrd av dataskyddsdirektivets bestämmelser och ramlagen ska tillämpas.

På det rättsmedicinska verksamhetsområdet omhändertas vävnader för transplantationsändamål. Prover som tagits i samband med rättsmedicinska undersökningar kan också tas tillvara för att användas vid den forskning som bedrivs vid RMV. Det humanbiologiska material som det här är fråga om hanteras således inledningsvis i ett obduktionsärende. Vilka bestämmelser som är tillämpliga på den personuppgiftsbehandling som sker då, avgörs enligt de kriterier som fastställts när det gäller själva obduktionen. Den fortsatta hanteringen av vävnaderna, både när det gäller transplantationer och när det gäller forskning, får enligt vår mening anses vara så pass separerad från det tidigare obduktionsärendet, att den behandling av personuppgifter som därefter sker, inte påverkas av vilka bestämmelser som gällde för behandlingen av personuppgifter vid obduktionen. Syftet med personuppgiftsbehandlingen vid donationsverksamheten och vid forskningen är inte sådant att dataskyddsdirektivet är tillämpligt. I stället ska dataskyddsförordningen tillämpas.

Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet

Inom RMV:s rättspsykiatriska verksamhetsområde genomförs, på uppdrag av domstol, rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. Dessutom genomför RMV undersökningar i syfte att lämna ett s.k. § 7-intyg enligt personutredningslagen. Dessa undersökningar är av stor betydelse när domstol, vid en fällande dom, ska bestämma påföljd för en tilltalad. Syftet med behandlingen av personuppgifter i sådana rättspsykiatriska ärenden är således att lagföra brott. RMV:s personuppgiftsbehandling faller i denna del därför under dataskyddsdirektivets och brottsdatalogens tillämpningsområde.

I ärenden enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid genomför RMV en utredning med utlåtande om risken för att den dömda återfaller i brottslighet. Behandlingen av personuppgifter i sådana ärenden utförs i syfte att bestämma om ett livstidsstraff ska tidsbestämmas och gäller därför verkställighet av en straffrättslig påföljd. Det är således fråga om ett sådant syfte som avses i dataskyddsdirektivet och RMV ska för sådan personuppgiftsbehandling tillämpa brottsdatalagen.

Även på det rättspsykiatriska området bedrivs forskning. Tillämpliga bestämmelser för behandlingen finns i lagen om rättspsykiatriskt forskningsregister. Lagen är föremål för översyn av Forskningsdatautredningen (U 2016:04), som i sitt delbetänkande *Personuppgiftsbehandling för forskningsändamål* (SOU 2017:50) föreslagit vissa förändringar i lagen. Forskningsresultat på det rättspsykiatriska området kan förutsättas vara till nytta vid de utredningsuppdrag som RMV genomför på begäran av domstol, men sambandet mellan forskningen och de utlåtanden RMV lämnar är inte så starkt att även personuppgiftsbehandling som sker för forskningsändamål har samband med lagföring av brott eller verkställighet av straffrättsliga påföljder. RMV:s behandling av personuppgifter i samband med forskning på det rättspsykiatriska området ska därför styras av dataskyddsförordningen.

Det rättskemiska verksamhetsområdet

RMV utför en rad olika analyser av humanbiologiskt material, t.ex. blod och urin, för att undersöka förekomsten av alkohol, narkotika, läkemedel och gifter. Uppdragen på detta område kommer huvudsakligen från verkets rättsmedicinska enheter, Polismyndigheten, Kriminalvården, Kustbevakningen och Tullverket. Analyser genomförs också på uppdrag av hälso- och sjukvården samt från huvudmän för missbruks- eller ungdomsvård.

I ärenden där analyser genomförs som ett led i en utredning avseende misstanke om brott behandlas personuppgifter för sådant syfte som gör dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens bestämmelser tillämpliga. Det kan exempelvis röra s.k. internremisser, då en rättskemisk analys genomförs i samband med en rättsmedicinsk obduktion, eller analyser som görs i samband med att RMV utfärdar

rättsintyg. Vid sådana internremisser bör de bestämmelser för personuppgiftsbehandling som gäller för grundärendet gälla även för de analyser som genomförs inom rättskemin, dvs. i de nu lämnade exemplen faller behandlingen av personuppgifter inom dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens tillämpningsområde. Ytterligare ett exempel på när nyssnämnda regelverk är tillämpligt är då RMV genomför rättskemiska analyser när det t.ex. finns en bakomliggande misstanke om narkotikabrott eller rattfylleribrott. Vid toxikologiska analyser i samband med kliniska obduktioner är presumptionen däremot den motsatta – som huvudregel är dataskyddsförordningen tillämplig.

En kategori av analyser som genomförs inom RMV:s rättskemiska verksamhet är de s.k. drogfrihetsanalyserna (se avsnitt 5.4). Syftet med dessa analyser är att undersöka om ett prov innehåller spår av alkohol, narkotika eller någon annan substans och uppdragsgivare är oftast Kriminalvården, missbruks- eller ungdomsvården, socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. I de fall då ett prov visar sig innehålla spår av narkotika eller någon annan otillåten substans, kan det potentiellt vara fråga om ett brott. Syftet med analysen, och därigenom syftet med behandlingen av personuppgifter i samband därmed, är dock regelmässigt inte, menar vi, att upptäcka brottslig verksamhet eller utreda brott. Vissa gränsdragningsproblem kan uppstå, åtminstone i den inledande fasen efter de nya dataskyddsbestämmelserna trätt i kraft. Som huvudregel bör, enligt vår mening, gälla att i de fall då syftet med drogfrihetsanalysen är närmast av ordningskaraktär, utförs av medicinska skäl eller som ett led i en missbruksvård, ska dataskyddsförordningens bestämmelser tillämpas. Skulle det visa sig att ett analyserat prov innehåller spår av narkotika eller något annat ämne som är förbjudet att bruka, kan det bli ett polisärende med efterföljande förundersökning. Att så potentiellt kan bli fallet, gör dock inte att behandlingen av personuppgifter redan vid den inledande drogfrihetsanalysen ska anses ha brottsutredande syfte.

Huvudregeln bör vara den motsatta i de fall då ett prov analyseras på begäran av Kriminalvården, om provet avser en person som är intagen på kriminalvårdsanstalt eller som på något annat sätt verkställer en straffrättslig påföljd. Provtagningen, som normalt sett inte genomförs av RMV, är ett led i straffverkställigheten och RMV fyller vid analysen av provet från Kriminalvården en sådan stöd-

funktion som vi behandlat i avsnitt 6.4.4. RMV:s behandling av personuppgifter i sådana ärenden om drogfrihetsanalyser faller därför inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde.

Det rättsgenetiska verksamhetsområdet

Den rättsgenetiska verksamhetens huvuduppgift är att genom dna-baserade analyser utreda faderskap eller annat släktskap. En viktig ärendetyp utgörs också av identifieringsärenden. På uppdrag av hälso- och sjukvården genomförs dessutom vissa analyser.

I den mån RMV:s rättsgenetiska kompetens används vid brottsutredningar, exempelvis dna-analyser för identifiering av en avliden person som bragts om livet, där andra metoder för identifiering inte är möjlig, ska personuppgiftsbehandlingen styras av dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens bestämmelser.

Dna-analyser som genomförs inom ramen för en faderskaps- eller släktskapsutredning har sällan ett brottsutredande eller motsvarande syfte. Utgångspunkten är därför att dataskyddsförordningen är tillämplig på RMV:s behandling av personuppgifter i sådana ärenden. Så är också regelmässigt fallet med rättsgenetiska undersökningar som utförs på uppdrag av hälso- och sjukvården.

Personuppgiftsbehandling för i huvudsak administrativa ändamål

Vid RMV förekommer behandling av personuppgifter i olika administrativa system (se avsnitt 5.7). Det gäller främst system och program som används för att hantera personalfrågor, ekonomiadministration och andra administrativa frågor, som t.ex. inköp av material. För behandlingen av personuppgifter som sker i sådana ärenden gäller dataskyddsförordningen.

Behandling av personuppgifter sker vidare i vissa säkerhetsadministrativa system. Det kan exempelvis gälla uppgifter om besökare. Utgångspunkten för behandling av sådana uppgifter är att de faller under dataskyddsförordningens tillämpningsområde. Vid RMV:s utredningsenheter på det rättspsykiatriska verksamhetsområdet förekommer sådan kameraövervakning som regleras i kamerövervakningslagen (2013:460). Lagen har varit föremål för översyn genom *En ny kamerabevakningslag* (SOU 2017:55) och ett förslag till ny

lag har lämnats. RMV:s behandling av personuppgifter i anslutning till kameraövervakning ska ske i enlighet med vad som gäller enligt tillämplig lag för sådan övervakning. Syftet med behandlingen av personuppgifter i RMV:s rättspsykiatriska ärenden är, som vi tidigare konstaterat, att lagföra brott och personuppgiftsbehandlingen omfattas därför av dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens bestämmelser. När det gäller säkerhetsadministrativa frågor, som kameraövervakning eller uppgifter om besökare till de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, är syftet med personuppgiftsbehandling i detta avseende nära kopplat till den rättspsykiatriska utredningsverksamheten och, i förlängningen, domstolens lagföring av brott. För sådan behandling av personuppgifter bör därför brottsdatalagens bestämmelser styra. I den mån personuppgiftsbehandlingen faller inom tillämpningsområdet för särregler i kameraövervakningslagen, eller annan lag som kan komma att ersätta nyssnämnda lag, ska särregleringen gälla inom de ramar som brottsdatalagen ställer upp.

6.5 En lag om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket – våra överväganden och förslag

6.5.1 Lämplig normgivningsnivå och författningens namn

Vårt förslag: Bestämmelserna om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket ska ha form av lag. Lagens namn ska vara Rättsmedicinalverkets datalag.

Författningsstrukturen på området för behandling av personuppgifter kan vara relativt komplicerad och innefatta en lag, en särskild registerlag, en anknytande registerförordning och därtill föreskrifter med detaljregler utfärdade på myndighetsnivå. Efter den EU-rättsliga dataskyddsreformen har trätt i kraft, kommer regelverket dessutom att innehålla en direkt tillämplig EU-förordning som kompletteras av dataskyddslagen och ett EU-direktiv som genomförs av brottsdatalagen.

Det finns anledning att överväga vilken normgivningsnivå som är lämplig för de specialbestämmelser vi föreslår för RMV:s del. Möjligheten att meddela myndighetsspecifika bestämmelser och att

överväga i vilken utsträckning en registerförfattning för RMV bör ha lagform, framhålls särskilt i våra kommittédirektiv. Vid sådana överväganden finns en rad faktorer att beakta.

Detaljeringsgraden i bestämmelser som reglerar personuppgiftsbehandling är ofta hög, vilket kan göra det nödvändigt att ändra bestämmelser relativt ofta. Ju lägre i normhierarkin en bestämmelse är, desto enklare är den regelmässigt att ändra. Denna omständighet talar för att reglerna om dataskydd för personuppgifter som behandlas vid RMV i så stor utsträckning som möjligt bör införas på lägre nivå i normstrukturen än lagform.

Myndighetsregister som innehåller uppgifter om ett stort antal personer eller som har ett särskilt känsligt innehåll, har dock i tidigare lagstiftningsärenden framhållits vara sådana register som ska regleras särskilt i lag. Registerförfattningar som reglerar sådana uppgifter har därför normgivningsmässigt oftast getts lagform. Dessa tidigare överväganden talar således för att även de nu aktuella bestämmelserna om behandling av personuppgifter i RMV:s verksamhet bör ges form av lag (se bl.a. prop. 1990/91:60, s. 50 och prop. 1997/98:44, s. 40 f.).

Ett ytterligare argument som talar i samma riktning, har att göra med Sveriges åtaganden på området för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter, liksom det grundlagsskydd som sådana fri- och rättigheter åtnjuter i 2 kap. regeringsformen. Sedan den 1 januari 1995 gäller, som vi har redogjort för i avsnitt 4.2, den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som svensk lag (se lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Av artikel 8 i konventionen följer att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Artikeln skyddar bl.a. mot felaktig behandling av personuppgifter. Inskränkningar i de rättigheter som konventionen ger, får endast göras med stöd av lag. Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen är enskilda gentemot det allmänna skyddade mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av personliga förhållanden. Av 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen framgår att inskränkningar i detta skydd endast kan göras genom lag och bara för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. De bestäm-

melser om behandling av personuppgifter vid RMV som vi föreslår innebär visserligen snarast att skyddet för den enskilde stärks, inte inskränks, men det rör sig om bestämmelser av sådant slag att det kan vara lämpligt med en reglering i lagform.

De särbestämmelser som i förhållande till personuppgiftslagens generella bestämmelser gäller i stället för eller utöver personuppgiftslagen för de myndigheter som lämnar uppdrag till RMV har, som vi nämnt i avsnitt 6.3.1, normgivningsmässigt getts lagform. Dessa registerförfattningar har varit föremål för översyn med anledning av EU:s dataskyddsreform, främst av Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv, men i några fall även av Socialdataskyddsutredningen. Översynen har inte inneburit något förslag att gällande registerförfattningar inte längre bör ha lagform.

Sammantaget finns, menar vi, goda skäl att reglera särbestämmelserna för personuppgiftsbehandlingen vid RMV i lag.

Lagen bör ha ett så enkelt och tydligt namn som möjligt och namnet bör dessutom inte vara alltför långt. Ett tänkbart alternativ är lagen om personuppgiftsbehandling vid Rättsmedicinalverket. Ett liknande förslag (lag om behandling av personuppgifter i polisens brottsbekämpande verksamhet) har dock kritiserats av Lagrådet som för långt och intetsägande (se prop. 2009/10:85, s. 66). Ett annat alternativ är att i lagens namn använda ordet datalag. Flera olika registerförfattningar som har tillkommit på senare tid innehåller ordet datalag (t.ex. polisdatalagen, åklagardatalagen och domstolsdatalagen). Ett sådant namn anknyter också till namnet på det EU-rättsliga regelverket, där såväl förordningen som direktivet innehåller ordet dataskydd. Att använda datalag i benämningen av lagen stämmer också väl överens med namnet på den föreslagna brottsdatalagen. Mot denna bakgrund bör därför, menar vi, lagen benämnas Rättsmedicinalverkets datalag. Det kan ofta vara en fördel om namnet på en lag har en kortform, som kan underlätta hänvisningar till lagen i både tal och skrift. En tänkbar sådan förkortning för Rättsmedicinalverkets datalag kan vara RDL.

6.5.2 Rättsmedicinalverkets datalag gäller utöver brottsdatalagen och i stället för dataskyddslagen

Vår bedömning: Såväl dataskyddslagen som brottsdatalagen är subsidiära. En ny lag med bestämmelser om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket kan därför gälla i stället för dataskyddslagen och utöver brottsdatalagen.

Reglering av behandling av personuppgifter har i svensk rätt sedan länge skett i form av en generell lag, med särbestämmelser i registerförfattningar. Så är fallet enligt gällande rätt, där 2 § PuL anger att personuppgiftslagen är subsidiär på så sätt att om det i en annan lag eller i en förordning finns bestämmelser som avviker från lagen, ska de bestämmelserna gälla.

Det nya EU-rättsliga regelverket innebär att de generella reglerna för behandling av personuppgifter finns i dataskyddsförordningen. I de fall kompletteringar till eller undantag från dataskyddsförordningen bör göras på mer generell nivå, finns bestämmelserna i dataskyddslagen. Av 1 kap. 3 § i nyssnämnda lag framgår att om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som rör behandling av personuppgifter och som avviker från dataskyddslagen, tillämpas den bestämmelsen. På dataskyddsförordningens område gäller att förordningen är direkt tillämplig och bestämmelserna i dataskyddslagen kompletterar förordningen med tillägg till eller undantag från densamma, i den mån förordningen lämnar utrymme för undantag eller kompletteringar. Särbestämmelser i registerförfattningar kan ges företräde framför de generella kompletteringsbestämmelserna i dataskyddslagen. Sådana särregleringar måste dock vara i överensstämmelse med dataskyddsförordningen. Principen om unionsrättens företräde medför nämligen att en bestämmelse i en registerförfattning får tillämpas endast om den är förenlig med dataskyddsförordningen och avser en fråga som enligt förordningen får regleras på nationell nivå.

Även för brottsdatalagen gäller att (se 1 kap. 5 §) om det i en annan lag eller en förordning finns bestämmelser som avviker från brottsdatalagen, ska de bestämmelserna gälla. Brottsdatalagen är således, precis som dataskyddslagen, subsidiär, men vid rättstillämpningen finns en viktig skillnad mellan de båda lagarna.

Brottsdatalagen innehåller de bestämmelser som genomför dataskyddsdirektivet och inte endast bestämmelser som, i likhet med dataskyddslagen, kompletterar direkt tillämpliga bestämmelser. Utgångspunkten för brottsdatalagen är, vilket ligger väl i linje med lagens karaktär av ramlag, att i princip alla bestämmelser i brottsdatalagen är tillämpliga i den verksamhet som bedrivs av behöriga myndigheter inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. Det är inte möjligt att ha registerförfattningar på området som gäller i stället för brottsdatalagen. Dessa registerförfattningar, som exempelvis polisdatalagen och åklagardatalagen, kommer därför att anpassas till brottsdatalagen på så sätt att de ska gälla utöver ramlagen och bara innehålla de bestämmelser som innebär undantag eller avvikelser från bestämmelser i ramlagen (se SOU 2017:29, s. 140 f.). Särbestämmelser i registerförfattningar får inte strida mot bestämmelserna i dataskyddsdirektivet.

Vid RMV:s behandling av personuppgifter gäller således, som utgångspunkt, dataskyddsförordningen och dataskyddslagen, såvitt gäller områden som inte omfattas av dataskyddsdirektivet. Den lag om behandling av personuppgifter vid RMV som vi nu föreslår, ska gälla i stället för dataskyddslagen. Vissa bestämmelser i dataskyddslagen ska dock tillämpas vid personuppgiftsbehandlingen hos RMV. Vilka bestämmelser detta är, framgår uttryckligen av vårt förslag till lag. Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 6.5.14. För personuppgiftsbehandling i något av de syften som gör att behandlingen faller inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde, ska brottsdatalagen tillämpas. För RMV:s del gäller således på dataskyddsdirektivets område bl.a. brottsdatalagens grundläggande bestämmelser om rättsliga grunder för behandling av personuppgifter, krav på behandlingen, den personuppgiftsansvariges skyldigheter, enskildas rättigheter, tillsyn över personuppgiftsbehandlingen, administrativa sanktionsavgifter, skadestånd och rättsmedel samt överföring till tredjeland och internationella organisationer. Den föreslagna registerlagen för RMV ska därutöver tillämpas, i den mån lagen innehåller bestämmelser som avviker från eller kompletterar brottsdatalagen.

6.5.3 Några utgångspunkter för vårt förslag till lag

Vår bedömning: Bestämmelserna om behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket bör samlas i en lag, som omfattar både den personuppgiftsbehandling som äger rum på dataskyddsförordningens område och den behandling som faller inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde.

Den terminologi som används i lagen, bör så långt det är möjligt stämma överens med de uttryck och begrepp som används i dataskyddsförordningen, dataskyddslagen, dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen.

En sammanhållen lag

Den EU-rättsliga dataskyddsreformen ger upphov till ett regelkomplex som till sin struktur kan uppfattas som relativt komplicerad. Så är särskilt fallet för myndigheter som RMV, där både dataskyddsförordningens och dataskyddsdirektivets bestämmelser kan vara aktuella. För en del av de myndigheter vars verksamhet till stor del faller under direktivets tillämpningsområde, har Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv i sitt slutbetänkande *Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning* (SOU 2017:74) föreslagit att respektive registerförfattning ska delas upp. En lag ska således reglera personuppgiftsbehandlingen på förordningens område och en lag ska innehålla motsvarande bestämmelser på direktivets och brottsdatalagens område. Domstolsdatalagen ska därför delas in i en lag som innehåller bestämmelser hänförliga till brottmålsprocessen (domstolarnas brottsdatalag) och de bestämmelser som gäller tvistemålsprocessen, andra mål och ärenden som inte är brottmål samt domstolarnas administration, ska regleras i domstolsdatalagen.

Vi har övervägt om det förslag till bestämmelser som vi nu lämnar bör vara intagna i *en* lag eller om de föreslagna bestämmelserna i stället bör delas upp i en brottsdatalag för RMV och en datalag för RMV. Enligt vår mening är de särbestämmelser som behövs för RMV:s del till viss del desamma, oavsett om det är fråga om behandling av personuppgifter på förordningens eller på direktivets respektive tillämpningsområde. Detta talar för att det kan vara en fördel med en lag, i stället för två som i så fall delvis hade varit likalydande. De båda

EU-rättsliga dataskyddsregleringarna kommer dock också att kräva överväganden som i viktiga avseenden skiljer sig åt beroende på i vilket syfte personuppgiftsbehandlingen sker. Sådana särregleringar kan lämpligen placeras i ett kapitel för bestämmelser som gäller utöver brottsdatalagen och ett kapitel för bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen och gäller i stället för dataskyddslagen. Registerförfattningen för RMV kan därigenom bestå av *en* lag, inte *två*, med särbestämmelser uppdelade i olika kapitel.

Terminologi

Vid behandling av personuppgifter vid RMV kommer, som vi tidigare konstaterat, dataskyddsförordningen, brottsdatalagen, RMV:s registerförfattning, med komplettering av bestämmelser i dataskyddslagen, att tillämpas. För att underlätta vid rättstillämpningen, är det av stor vikt att de uttryck och begrepp som används i vårt förslag till lag, i så stor utsträckning som möjligt, stämmer väl överens med motsvarande begrepp i övriga regelverk.

Dataskyddsutredningen har, vid utformandet av dataskyddslagen, strävat efter att i möjligaste mån använda termer och uttryck som används i dataskyddsförordningen och annars i unionsrättsliga regelverk (se SOU 2017:39, s. 80). Även Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har använt terminologi som stämmer överens med dataskyddsförordningen, i den mån förordningen och dataskyddsdirektivet innehåller samma eller liknande artiklar och det inte finns sakliga skäl att välja en annan lösning för direktivets del. Vi har i våra överväganden och förslag till lag haft samma strävan. I den mån det är möjligt är den terminologi vi använder i vårt lagförslag, därför i överensstämmelse med dataskyddsförordningen, dataskyddslagen, dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen.

6.5.4 Lagens syfte

Vårt förslag: Syftet med lagen ska vara dels att ge Rättsmedicinalverket möjlighet att behandla personuppgifter på ett ändamålsenligt sätt i myndighetens verksamhet, dels att skydda fysiska personer mot att deras personliga integritet kränks vid sådan behandling.

Syftet med Rättsmedicinalverkets datalag är tudelat och visar den avvägning vi, inom de ramar som de EU-rättsliga dataskyddsbestämmelserna sätter, i våra överväganden gjort mellan RMV:s behov att behandla personuppgifter på ett effektivt, ändamålsenligt och rättssäkert sätt, samtidigt som de personer som berörs av behandlingen ska tillförsäkras ett gott skydd. Att ange lagens syfte kan få relevans i rättstillämpningen genom att ge vägledning för tolkningen av de materiella bestämmelserna i lagen. Dessutom har syftesbestämmelsen betydelse genom att den anger att lagen endast innehåller sådana bestämmelser som är av dataskyddsrättslig karaktär (se SOU 2015:39, s. 220). Lagen bör därför innehålla en syftesbestämmelse.

Dataskyddsförordningens syfte återfinns i artikel 1. Där slås fast att förordningen fastställer bestämmelser om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av personuppgifter. Förordningen ska vidare skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter. Det fria flödet av personuppgifter inom unionen får varken begränsas eller förbjudas av skäl som rör skyddet för fysiska personer med avseende på behandlingen av personuppgifter.

Syftesbestämmelsen i dataskyddsdirektivet är snarlik, men inte helt likalydande. Av artikel 1.2 i direktivet framgår att direktivets syfte är att skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter. Dessutom ska direktivet säkerställa att behöriga myndigheters utbyte av personuppgifter inom unionen, när sådant utbyte krävs enligt unionsrätten eller nationell rätt, varken begränsas eller förbjuds av skäl som rör skyddet för fysiska personer med avseende på behandlingen av personuppgifter. Mot bakgrund av dataskyddsdirektivets syftesbestämmelse, har i brottsdatalagen föreslagits en bestämmelse med innebörd att syftet med lagen är att skydda fysiska personers grundläggande fri- och rättigheter i samband med behandling av personuppgifter och att säkerställa att behöriga myndigheter kan behandla och utbyta personuppgifter med varandra på ett ändamålsenligt sätt (se 1 kap. 1 § första stycket).

Enligt vår bedömning är vårt förslag till reglering av syftet med Rättsmedicinalverkets datalag förenligt med vad som gäller enligt det EU-rättsliga regelverket och de svenska lagarna i anslutning därtill.

6.5.5 Lagens tillämpningsområde

Vårt förslag: Lagen är tillämplig vid behandling av personuppgifter i Rättsmedicinalverkets verksamhet. Den gäller för sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad och för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier.

För den behandling av personuppgifter som Rättsmedicinalverket som behörig myndighet utför i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, ska brottsdatalagen tillämpas.

För sådan behandling av personuppgifter där brottsdatalagen inte är tillämplig, ska dataskyddsförordningen tillämpas. I den utsträckning som särskilt anges i Rättsmedicinalverkets datalag, ska vissa bestämmelser i dataskyddslagen gälla vid den personuppgiftsbehandling som sker vid verket.

Vår bedömning: Behandling av personuppgifter i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet förekommer inte i Rättsmedicinalverkets verksamhet. Lagen bör därför inte innehålla några bestämmelser om personuppgiftsbehandling som sker i sådant syfte.

Lagen är, som utgångspunkt och med de undantag som uttryckligen anges (se avsnitt 6.5.6), tillämplig för all behandling av personuppgifter som äger rum vid RMV. Den gäller för sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad och för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier. Motsvarande bestämmelser i dataskyddsförordningen (se artikel 2.1) och dataskyddsdirektivet (se artikel 2.2) talar om ”register”, i stället för ”en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier”. Någon skillnad i sak innebär de olika uttrycken inte. I förslaget till brottsdatalag (se 1 kap. 3 §) används det senare uttrycket, med motivering att

registerbegreppet sedan personuppgiftslagens tillkomst utmönstrats och att merparten av gällande registerförfattningar inte heller talar om "register". Vi instämmer i den bedömning som gjorts vid förslaget till brottsdatalag och menar därför att ordet register inte bör användas.

Vi har i avsnitt 6.4 redogjort för tillämpningen av de nya EU-rättsliga dataskyddsbestämmelserna, och den kompletterande svenska lagstiftningen, såvitt är relevant för RMV:s behandling av personuppgifter. Särskilt har vi uppehållit oss kring gränsdragningen mellan när en viss behandling av personuppgifter sker inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde och när det i stället är fråga om personuppgiftsbehandling av RMV som behörig myndighet för de syften som anges i dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen. I en del avseenden är regleringen i dataskyddsförordningen i stort sett identisk med dataskyddsdirektivets bestämmelser. De särbestämmelser som aktualiseras i registerförfattningen för RMV är i sådana fall desamma, oberoende av om behandlingen av personuppgifter sker på förordningens tillämpningsområde eller inom direktivets ramar. Oavsett om så är fallet, är det nödvändigt att vid rättstillämpningen klargöra om en behandling av personuppgifter vid RMV sker där verket är att anse som behörig myndighet och syftet är sådant som anges i brottsdatalagen, eller om dataskyddsförordningen är tillämplig. Vårt förslag till lag är nämligen inte heltäckande, utan innehåller endast särbestämmelser i förhållande till dataskyddsförordningen respektive brottsdatalagen. För de aspekter av personuppgiftsbehandlingen som inte regleras av den nu föreslagna lagen, ska således dataskyddsförordningen eller brottsdatalagen tillämpas. Att dataskyddslagen och brottsdatalagen är subsidiära och följderna härav, har vi behandlat i avsnitt 6.5.2.

Brottsdatalagen omfattar, som vi har nämnt, bl.a. personuppgiftsbehandling som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet (se 1 kap. 2 § brottsdatalagen). Det bakomliggande skälet till bestämmelsen i brottsdatalagen är att dataskyddsdirektivets tillämpningsområde inkluderar personuppgiftsbehandling i syfte att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten. I skäl 12 i direktivet anges att polisens och andra brottsbekämpande myndigheters verksamhet främst är inriktad på att förebygga, förhindra, utreda, avslöja och lagföra brott, men att sådan verksamhet också kan innefatta myndighetsutövning

genom vidtagande av tvångsåtgärder vid demonstrationer, större idrottsevenemang och upplopp. Det anges också att verksamheten även omfattar upprätthållande av lag och ordning som en uppgift som anförtros åt polisen eller andra brottsbekämpande myndigheter när det är nödvändigt för att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten och mot i lag skyddade grundläggande allmänna intressen som kan leda till ett brott. Det är framför allt Polismyndigheten som har i uppdrag att skydda allmänheten mot hot mot den allmänna säkerheten (se SOU 2017:29, s. 164 f.). De uppdrag som RMV utför, och den personuppgiftsbehandling som sker inom ramen för dessa uppdrag, sker regelmässigt inte i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Tillämpningsområdet för Rättsmedicinalverkets datalag bör inte vara mer vidsträckt än nödvändigt och inte omfatta fler situationer än som även i praktiken kan uppstå. Lagen bör därför inte innehålla några bestämmelser om behandling av personuppgifter i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

6.5.6 Förhållandet till andra författningar

Vårt förslag: Lagen ska inte tillämpas när personuppgifter behandlas med stöd av lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister, lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, patientdatalagen (2008:355) eller kameraövervakningslagen (2013:460).

Bestämmelser om behandling av personuppgifter finns i lagen om rättspsykiatriskt forskningsregister, lagen om etikprövning av forskning som avser människor, patientdatalagen och kameraövervakningslagen. RMV kan inom ramen för sitt uppdrag utföra åtgärder som omfattas av nämnda lagars tillämpningsområde. När så är fallet, ska dessa lagar tillämpas i stället för den nu föreslagna lagen med bestämmelser om behandling av personuppgifter vid RMV.

6.5.7 Lagen ska i tillämpliga delar även omfatta uppgifter om avlidna personer

Vårt förslag: Lagen bör i tillämpliga delar även gälla uppgifter om avlidna personer.

För behandling av uppgifter om avlidna personer, ska dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen tillämpas, i samma utsträckning som dessa författningar är tillämpliga vid Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter avseende personer som är i livet.

Dataskyddsförordningen gäller inte (se skäl 27) behandling av uppgifter rörande avlidna personer. Medlemsstaterna får dock enligt förordningen fastställa bestämmelser för behandling av uppgifter även rörande avlidna. Dataskyddsdirektivet innehåller inte någon motsvarande reglering. Enligt sin ordalydelse omfattar direktivets definition av personuppgift (se artikel 3.1) även uppgifter om avlidna. Definitionen av vad som utgör en personuppgift är densamma enligt artikel 3.1 i dataskyddsdirektivet som enligt artikel 4.1 i dataskyddsförordningen. Det finns inte några sakliga skäl att i detta avseende göra skillnad mellan de båda regelverken. Om uppgifter om avlidna personer kan få omfattas av skydd enligt nationell rätt när det gäller behandling av personuppgifter på dataskyddsförordningens område, bör detsamma därför gälla på direktivets. Det framstår som ett förbiseende att förordningen potentiellt sett kan erbjuda ett mer vidsträckt skydd än vad direktivet gör. Skyddsintresset för att reglera behandlingen av uppgifter om avlidna är, enligt vår uppfattning, minst lika starkt i de situationer som regleras av dataskyddsdirektivet som i de fall där förordningen är tillämplig. Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv är av samma uppfattning (se SOU 2017:29, s. 152) och förslaget till brottsdatalag definierar därför personuppgift som varje upplysning om en identifierad eller identifierbar fysisk person som är i livet (se 1 kap. 6 §).

Något hinder mot att Rättsmedicinalverkets datalag i tillämpliga delar även ska omfatta uppgifter om avlidna personer finns, enligt vår mening, således inte.

Personuppgiftslagen är (se 3 §) endast tillämplig på fysiska personer som är i livet. Vid lagens tillkomst behandlades frågan om lagen skulle vara tillämplig även på uppgifter om avlidna. Datalagskom-

mittén gjorde bedömningen att tillämpningen av personuppgiftslagen skulle begränsas till att endast avse uppgifter om personer som är i livet. Motiveringen för detta var att bestämmelserna i personuppgiftslagen är så långtgående att de bör reserveras för de fall där behovet av skydd för personlig integritet är som mest uttalat, nämligen när det gäller uppgifter om en levande person som själv kan ha ett eget anspråk på personlig integritet. Kommittén framhöll också att en reglering av skydd för uppgifter om avlidna personer skulle kräva ett antal olika särregler, bl.a. vad gäller den enskildes samtycke. Behovet av skydd beträffande uppgifter om personer som inte är i livet ansåg kommittén inte vara så stort att det motiverade införandet av sådana särregler (se SOU 1997:39, s. 340). I propositionen med förslag till personuppgiftslag gjordes ingen annan bedömning (se prop. 1997/98:44, s. 116).

Även om personuppgiftslagen således inte omfattar uppgifter om avlidna, finns det exempel på författningar där tillämpningsområdet utsträcks till att även omfatta personer som inte längre är i livet. Av 1 kap. 1 § andra stycket patientdatalagen framgår att lagen i tillämpliga delar gäller även uppgifter om avlidna personer. Ett skäl härtill är att det i hälso- och sjukvårdens verksamhet förekommer en mängd uppgifter om avlidna och att sådana uppgifter kan vara integritetskänsliga (prop. 2007/08:126, s. 52). Socialförsäkringsbalkens reglering av personuppgiftsbehandling i 114 kap. gäller också (se 2 §), i tillämpliga delar, uppgifter om avlidna personer. Ett skäl till detta är att det inom den verksamhet som bedrivs av socialförsäkringens administration förekommer en mängd uppgifter som är hänförliga till avlidna (se prop. 2000/01:69, s. 19 f.).

Vid RMV förekommer uppgifter om avlidna personer i relativt stor utsträckning. Det rör sig ofta om uppgifter som är särskilt integritetskänsliga och kan t.ex. involvera personer som utsatts för mycket grov brottslighet. Det förekommer också uppgifter om enskildas psykiska eller fysiska hälsa, vilket kan innefatta information om exempelvis allvarlig sjukdom. För efterlevande kan det vara betydelsefullt att sådana uppgifter omfattas av integritetsskyddande bestämmelser. Det finns också situationer då en uppgift om en avliden person även är en uppgift om en levande person. Så är exempelvis fallet när det gäller uppgifter om en avliden persons arvsanlag. En dna-analys avseende en avliden kan ge upplysningar om den avlidnes nära släktingar. Det innebär att behandling av uppgifter om en av-

liden person samtidigt kan innebära behandling av personuppgifter beträffande en person som är i livet. De uppgifter om avlidna som kan förekomma vid RMV är enligt vår mening regelmässigt så känsliga ur integritetshänseende att det framstår som angeläget att sådana uppgifter kan omfattas av det integritetsskyddande regelverk som vårt förslag till lag utgör. Att lagen, i tillämpliga delar, gäller även uppgifter om avlidna personer bidrar till att upprätthålla den frid som bör tillkomma en avliden person (jfr 5 kap. 4 § brottsbalken). Dessutom är en sådan reglering väl i linje med de bestämmelser i lagen (1995:832) om obduktion m.m., som tillämpas i RMV:s rättsmedicinska verksamhet, och som anger (se 1 § andra stycket) att åtgärder enligt lagen ska fullgöras med respekt för den avlidne.

Eftersom dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen inte omfattar behandling av uppgifter om avlidna personer, bör den lag som vi nu föreslår utsträcka tillämpningsområdet för dessa regelverk när det gäller personuppgiftsbehandling vid RMV. Detta är nödvändigt för att exempelvis bestämmelser om rättslig grund för behandling, den personuppgiftsansvariges skyldigheter och tillsyn ska bli tillämpliga även när det gäller behandling av uppgifter om avlidna personer.

6.5.8 Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig

Vårt förslag: Rättsmedicinalverket ska vara personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför.

*Ett helhetsansvar för personuppgiftsbehandlingen åvilar
Rättsmedicinalverket*

Begreppet personuppgiftsansvar är centralt inom lagstiftningen gällande dataskydd. Skyldigheten att se till att behandling av personuppgifter sker i enlighet med tillämpliga bestämmelser åvilar den som är personuppgiftsansvarig och enskilda ska alltid kunna vända sig till den personuppgiftsansvarige för att göra sina rättigheter gällande.

Dataskyddsförordningen slår fast att (se artikel 4.7) med personuppgiftsansvarig avses en fysisk eller juridisk person, offentlig myn-

dighet, institution eller annat organ som ensamt eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen och medlen för behandlingen av personuppgifter. Om ändamålen och medlen för behandlingen bestäms av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, kan den personuppgiftsansvarige eller de särskilda kriterierna för hur denne ska utses föreskrivas i unionsrätten eller i medlemsstaternas nationella rätt. Förordningen ger således möjlighet att i nationell rätt fastställa personuppgiftsansvaret. Den personuppgiftsansvarige har en rad skyldigheter enligt förordningen. Däribland kan nämnas att den personuppgiftsansvarige ska (se artikel 5.2) se till att behandlingen av personuppgifter sker på ett korrekt och säkert sätt, att oriktiga uppgifter rättas (se artikel 16) och att den registrerade ersätts för skada som en rättsstridig behandling av personuppgifter har inneburit (se artikel 82). Det åligger vidare den personuppgiftsansvarige att (se artikel 24) genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att säkerställa och kunna visa att behandlingen av personuppgifter utförs i enlighet med förordningen.

Även dataskyddsdirektivet innehåller en definition av vad som avses med att någon är personuppgiftsansvarig. Direktivet anger således att (se artikel 3.8) med personuppgiftsansvarig avses en behörig myndighet, som ensam eller tillsammans med andra, bestämmer ändamålen och medlen för behandlingen av personuppgifter. Liksom är fallet enligt dataskyddsförordningen, gäller att om ändamålen och medlen för behandlingen bestäms av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt kan den personuppgiftsansvarige eller de särskilda kriterierna för hur denne ska utses föreskrivas i unionsrätten eller i medlemsstaternas nationella rätt. Således kan, även enligt dataskyddsdirektivet, nationell rätt slå fast vem som är personuppgiftsansvarig. Av förslaget till brottsdatalag framgår att (se 1 kap. 6 §) med personuppgiftsansvarig avses den behöriga myndighet som ensam eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen med och medlen för behandlingen av personuppgifter. Eftersom brottsdatalagen ska vara tillämplig på all behandling av personuppgifter för de syften som anges i lagen, är det inte möjligt att i ramlagen ange vem som är personuppgiftsansvarig för viss behandling.

Registerförfattningar innehåller regelmässigt en reglering av vem som är personuppgiftsansvarig. En sådan bestämmelse är, såvitt gäller myndigheter, av störst vikt när det är fråga om en myndighet som är del av en större myndighetsstruktur, om det finns utrymme för

tvekan kring vilken myndighet som har ansvaret för behandlingen av personuppgifter. Regleringen kan dock ha ett berättigande även i andra fall, som ett pedagogiskt grepp för att förenkla för rättstillämparen och undvika otydligheter. Eftersom båda de EU-rättsliga regelverken gör det möjligt att i nationell författning ange vem som är personuppgiftsansvarig, och det enligt vår mening är viktigt att detta tydligt framgår, bör en bestämmelse införas som anger att RMV är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som verket utför.

Inget behov av ytterligare bestämmelser om personuppgiftsbiträden

Den som är personuppgiftsansvarig är, enligt såväl dataskyddsförordningen som dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen, ansvarig för all behandling av personuppgifter som utförs under den personuppgiftsansvariges ledning eller på dennes vägnar. Detta helhetsansvar innebär således (se skäl 74 i dataskyddsförordningen och skäl 50 i dataskyddsdirektivet) att ansvaret för behandlingen sträcker sig till att även omfatta den personuppgiftsbehandling som utförs av ett personuppgiftsbiträde. Inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde finns dessutom en reglering i 3 kap. 1 § i förslaget till brottsdatalag. Bestämmelsen anger att den personuppgiftsansvarige är ansvarig för all behandling av personuppgifter som utförs under dennes ledning eller på dennes vägnar.

Vid RMV förekommer i ett antal olika delar av verksamheten att personuppgiftsbiträden anlitas. Så är exempelvis fallet när det gäller de rättsmedicinska åldersbedömningar som vi tidigare nämnt (se bl.a. avsnitt 5.3). Fristående leverantörer genomför, efter RMV:s upphandling, de undersökningar som ligger till grund för verkets utlåtande i åldersfrågan. I samband med avtalsslutet har RMV, utöver avtal som reglerar själva uppdraget, också ingått s.k. personuppgiftsbiträdesavtal med dessa leverantörer. Så är fallet även med t.ex. verkets leverantör av it-tjänster.

Att personuppgiftsbiträden och personer som utför arbete under den personuppgiftsansvariges eller personuppgiftsbiträdets överinseende, och som får tillgång till personuppgifter, endast får behandla dessa uppgifter på instruktion från den personuppgiftsansvarige, såvida han eller hon inte är skyldig att göra det enligt unionsrätten

eller medlemsstaternas nationella rätt, framgår av artikel 29 i dataskyddsförordningen. Om en behandling ska genomföras på en personuppgiftsansvarigs vägnar, ska den personuppgiftsansvarige endast anlita personuppgiftsbiträden som ger tillräckliga garantier om att genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder på ett sådant sätt att behandlingen uppfyller kraven i förordningen och säkerställer att den registrerades rättigheter skyddas (se artikel 28.1). Personuppgiftsbitrådets hantering av personuppgifter för den personuppgiftsansvariges räkning, ska regleras genom ett avtal eller annan rättsakt som är bindande för biträdet (se artikel 28.3, som också innehåller närmare föreskrifter om vad ett sådant avtal eller en sådan bindande rättsakt ska reglera).

Motsvarande bestämmelser på dataskyddsdirektivets område finns i bl.a. artikel 23, som anger att medlemsstaterna ska föreskriva att ett personuppgiftsbiträde och personer som utför arbete under den personuppgiftsansvariges eller personuppgiftsbitrådets överinseende, och som får tillgång till personuppgifter, endast får behandla dessa uppgifter enligt instruktion från den personuppgiftsansvarige, såvida han eller hon inte är skyldig att göra det enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt. Likaså finns direktivbestämmelser (se artikel 22) om anlitande av personuppgiftsbiträden och vad som ska gälla för avtal mellan den personuppgiftsansvarige och ett sådant biträde. Förslaget till brottsdatalag innehåller (se 3 kap. 17–20 §§) bestämmelser om personuppgiftsbiträden.

De bestämmelser i dataskyddsförordningen och brottsdatalagen, med kompletterande bestämmelser i förslaget till brottsdataförordning, som reglerar vad som gäller när en personuppgiftsansvarig anlitar ett personuppgiftsbiträde är, enligt vår mening, tillräckliga. Något behov av att i vårt förslag till datalag för personuppgiftsbehandlingen vid RMV införa bestämmelser om personuppgiftsbiträden finns därför inte.

6.5.9 Rättslig grund och särskilda ändamål för behandling av personuppgifter

För att behandling av personuppgifter ska vara laglig krävs en rättslig grund

Den EU-rättsliga dataskyddsregleringen utgår från att varje behandling av personuppgifter måste vila på en rättslig grund för att vara laglig. Personuppgifter får därför endast behandlas under de omständigheter som särskilt anges i tillämpliga regelverk. En grundläggande princip är dessutom att personuppgifter får samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål.

Även enligt nu gällande lagstiftning finns ett krav på att det alltid ska finnas en rättslig grund för behandlingen av personuppgifter. Av 10 § PuL framgår att personuppgifter får behandlas bara om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen eller om behandlingen är nödvändig för vissa särskilt angivna situationer. Däribland anges att behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig skyldighet, att en arbetsuppgift av allmänt intresse ska kunna utföras, eller att den personuppgiftsansvarige ska kunna utföra en arbetsuppgift i samband med myndighetsutövning.

Regleringen på dataskyddsförordningens och dataskyddsdirektivets respektive område skiljer sig i detta avseende åt. Medan dataskyddsförordningen innehåller en uttömmande uppräkningslista av de rättsliga grunderna för behandling enligt förordningen (se artikel 6.1), finns någon sådan uppräkningslista inte i dataskyddsdirektivet. För direktivets del anges i stället förutsättningarna för att en behandling ska vara laglig (se artikel 8.1). Vi behandlar frågan om rättslig grund och ändamål för behandling av personuppgifter för vart och ett av de båda tillämpningsområdena för sig.

Rättslig grund och ändamål för Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens tillämpningsområde

Vårt förslag: Rättsmedicinalverket får behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att myndigheten, i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller fullgöra förpliktel-

ser som följer av internationella åtaganden, ska kunna utföra en arbetsuppgift i sin rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska eller rättsgenetiska verksamhet.

Arbetsuppgiften ska framgå av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt Rättsmedicinalverket att ansvara för en sådan uppgift.

I lagen tas in en upplysning om att förutsättningarna för att behandla personuppgifter för nya ändamål regleras i brottsdatalagen (2018:000).

I dataskyddsdirektivet finns i artikel 8 bestämmelserna om vilken behandling av personuppgifter som är laglig. Personuppgifter får endast behandlas om och i den mån det är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra en arbetsuppgift för de syften som omfattas av direktivet (se artikel 1.1), dvs. i syfte att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, inklusive att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten. Behandlingen ska ske på grundval av unionsrätt eller medlemsstaternas nationella rätt. För att uppfylla detta krav är det således nödvändigt att, i den mån det inte finns tillämpliga unionsrättsliga bestämmelser, i svensk rätt ange ramarna för när behandling av personuppgifter är tillåten.

Av förslaget till brottsdatalag framgår att (se 2 kap. 1 §) personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra en arbetsuppgift i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa en straffrättslig påföljd eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Arbetsuppgiften ska framgå av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt den behöriga myndigheten att ansvara för en sådan uppgift. Personuppgifter får dessutom (se 2 kap. 2 § brottsdatalagen) behandlas om det är nödvändigt för diarieföring, eller om uppgifterna har lämnats till en behörig myndighet i en anmälan, ansökan eller liknande och behandlingen är nödvändig för myndighetens handläggning. Rekviritet att personuppgiftsbehandlingen ska vara *nödvändig* ska tolkas som att det är fråga om något som behövs (se SOU 2017:29, s. 237, med redogörelse för EU-domstolens dom av den 16 december 2008, Huber, C-524/06).

För att RMV ska få behandla en personuppgift inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde krävs således, enligt huvudregeln i 2 kap. 1 § brottsdatalagen, att det är nödvändigt för att RMV som behörig myndighet ska kunna utföra en arbetsuppgift i något av de syften som gör brottsdatalagen tillämplig. De arbetsuppgifter som det är fråga om ska framgå av antingen en bindande unionsrättsakt eller av en svensk författning av visst slag. Den rättsliga grunden för att RMV ska kunna lagligt behandla personuppgifter finns alltså i regleringen av myndighetens arbetsuppgifter. För RMV:s del anges i 2 § i förordningen med instruktion för Rättsmedicinalverket vilka uppgifter verket ansvarar för. Av 3 § i instruktionen framgår dessutom att RMV får utföra även andra uppdrag inom sitt ansvarsområde, om verksamheten i övrigt medger det. Vårt förslag till lag bör innehålla en bestämmelse av innebörd att RMV får behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att verket, i något av de syften som gör brottsdatalagen tillämplig, ska kunna utföra en sådan arbetsuppgift som myndigheten enligt sin instruktion ansvarar för.

Det bakomliggande syftet med RMV:s behandling av personuppgifter varierar, men i merparten av fallen är syftet antingen att utreda eller lagföra brott eller att verkställa en straffrättslig påföljd. Exempelvis är, när det gäller ärenden som utförs på uppdrag av Polismyndigheten eller allmän åklagare, syftet oftast brottsutredande eller för lagförings skull. I de fall då det är fråga om rättspsykiatriska undersökningar eller s.k. § 7-intyg är det bakomliggande syftet lagföring av brott eftersom sådana yttranden från RMV används vid påföljdsbestämningen. När RMV genomför riskbedömningar enligt lagen om omvandling av fängelse på livstid är det bakomliggande syftet i stället verkställighet av en straffrättslig påföljd.

Betydligt mer sällan förekommer behandling av personuppgifter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. RMV:s roll som en myndighet med en stödfunktion för brottsutredande och annan verksamhet (se avsnitt 6.4.4) innebär dock att det inte kan uteslutas att sådana syften med personuppgiftsbehandling kan förekomma inom ramen för de arbetsuppgifter som verket ansvarar för. Enligt vår mening bör därför bestämmelsen om rättslig grund för RMV:s behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens tillämpningsområde innehålla även sådana syften. Däremot finns det inte, som vi har utvecklat i avsnitt 6.5.5, skäl att lagen ska

omfatta även behandling av personuppgifter i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Den rättsliga grunden bör således uttryckas som att personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att RMV, i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, ska kunna utföra en arbetsuppgift i sin rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska eller rättsgenetiska verksamhet. Det förekommer dessutom att RMV har vissa internationella förpliktelser, bl.a. i s.k. DVI-ärenden (se avsnitt 3.2) eller i rättsmedicinska uppdrag med att lämna s.k. second opinion på begäran från utlandet. I likhet med flera andra registerförfattningar på brottsdatalagens område, bör fullgörande av internationella förpliktelser vara en tillåten rättslig grund för RMV:s personuppgiftsbehandling. En upplysning om att de aktuella arbetsuppgifterna ska framgå av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt RMV att ansvara för en sådan arbetsuppgift, bör också tas in i lagen. Primärt framgår dessa arbetsuppgifter av 2 och 3 §§ i RMV:s instruktion. Vi har övervägt att i förslaget till datalag för RMV i större detalj precisera de aktuella arbetsuppgifterna. Även om detta vore en fördel på så vis att det därigenom direkt ur lagtexten skulle vara möjligt att utläsa grunden för en viss personuppgiftsbehandling, skulle en sådan ordning vara mindre lämplig vid ändringar i RMV:s instruktion. Ett bakomliggande skäl till att myndigheters närmare ansvarsområden och arbetsuppgifter vanligtvis inte preciseras i form av lag, är att det är mer ändamålsenligt att ha bestämmelser med högre detaljeringsgrad i en förordning. Ändringar i myndighetsinstruktionen kan ibland behöva göras med kort varsel, vilket för RMV:s del nyligen var fallet när det gäller uppdraget att genomföra rättsmedicinska åldersbedömningar. Om en sådan instruktionsändring skulle göras, finns det en risk att motsvarande författningsändring i datalagen tar längre tid och att det under en tid därför kan komma att saknas rättslig grund för personuppgiftsbehandlingen. Lagen som reglerar RMV:s personuppgiftsbehandling bör mot denna bakgrund därför inte innehålla en uppräkningslista av verkets arbetsuppgifter.

Planering, uppföljning och utvärdering av en verksamhet ska anses vara en integrerad del av själva verksamheten och inte en fristående aktivitet som behöver regleras särskilt i registerförfattningar (se Lag-

rådets yttrande till prop. 2004/05:165, s. 179). Att uppgifter som får användas i verksamheten också får användas för planering m.m. behöver därför inte regleras i vårt förslag till datalag för RMV.

Den omständighet att en viss behandling av personuppgifter är rättsligt grundad innebär inte att vilka personuppgifter som helst får behandlas eller att det får göras på valfritt sätt. Dataskyddsdirektivet ställer upp ett antal principer för personuppgiftsbehandling som, utöver kravet på rättslig grund, ska vara uppfyllda för att behandlingen ska få utföras. Av artikel 4.1 framgår bl.a. att personuppgifter endast får samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. De personuppgifter som behandlas ska dessutom vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de syften för vilka de behandlas.

Sådana grundläggande krav på behandling av personuppgifter genomförs i brottsdatalagen genom 2 kap. 3–8 §§. Därav framgår bl.a. att personuppgifter får behandlas bara för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål (se 2 kap. 3 §). Innan personuppgifter får behandlas för ett nytt ändamål ska det säkerställas att det finns en tillåten rättslig grund för den nya behandlingen och att behandlingen är nödvändig och proportionerlig för det nya ändamålet (se 2 kap. 4 §). I den mån skyldighet att lämna ut uppgifter följer av lag eller förordning behöver någon prövning av om behandlingen är nödvändig och proportionerlig för det nya ändamålet däremot inte göras. En prövning ska dock göras i de fall där utlämnande görs med stöd av 6 kap. 5 § OSL. En behörig myndighet får vidare (se 2 kap. 5 §) behandla personuppgifter för vetenskapliga, statistiska eller historiska ändamål. Personuppgifter ska behandlas författningsenligt och på ett korrekt sätt (se 2 kap. 6 §). De ska vara korrekta och, om det är nödvändigt, uppdaterade (se 2 kap. 7 §). Personuppgifter som behandlas ska dessutom vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen. Fler personuppgifter får inte behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till dessa ändamål (se 2 kap. 8 §).

När det gäller behandling av personuppgifter för ett nytt ändamål, är även brottsdatalagens bestämmelser i 2 kap. 4 och 22 §§ av betydelse. Därav framgår att innan personuppgifter som behandlas med stöd av lagen behandlas för ett ändamål utanför lagens tillämpningsområde, ska det säkerställas att behandlingen är nödvändig och proportionerlig för det ändamålet. I den utsträckning en skyldighet

att lämna ut uppgifter följer av lag eller förordning behöver en sådan prövning däremot inte göras. Det gäller dock inte utlämnande som sker med stöd av 6 kap. 5 § OSL.

De förutsättningar som inom dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens tillämpningsområde gäller för behandling av personuppgifter vid RMV för annat ändamål än det ursprungliga, regleras enligt vår mening tillfyllest av brottsdatalagens bestämmelser. För tydlighets skull bör dock en upplysning tas in i vårt förslag till lag om behandling av personuppgifter vid RMV, av innebörd att förutsättningarna för att behandla personuppgifter för nya ändamål regleras i brottsdatalagen.

Rättslig grund och ändamål för Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter på dataskyddsförordningens tillämpningsområde

Vår bedömning: Den behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde som vid Rättsmedicinalverket är nödvändig, kan ske med stöd av nämnda förordning.

Vårt förslag: Rättsmedicinalverket får, under förutsättning att minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 i dataskyddsförordningen är uppfyllt, behandla personuppgifter i sin rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska och rättsgenetiska verksamhet.

Personuppgifter får även behandlas om det behövs

1. för att fullgöra uppgiftslämnande som sker i överensstämmelse med lag eller förordning, eller
2. för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål i enlighet med artikel 89.1 i dataskyddsförordningen.

Personuppgifter får även behandlas för dessa nyssnämnda ändamål när de vid Rättsmedicinalverket behandlas eller har behandlats med stöd av brottsdatalagen (2018:000) eller Rättsmedicinalverkets datalag.

En upplysning om att personuppgifter enligt artiklarna 5.1 b och 6.4 i dataskyddsförordningen även får behandlas för andra ändamål ska tas in i lagen.

Även dataskyddsförordningen ställer upp krav som måste vara uppfyllda för att behandling av personuppgifter ska vara laglig. Dessa krav framgår huvudsakligen av artikel 6 och stämmer i stora drag överens med vad som i dagsläget gäller enligt 10 § PuL.

Av artikel 6.1 framgår att behandlingen endast är laglig om och i den mån som åtminstone ett av följande villkor är uppfyllt:

- a) Den registrerade har lämnat sitt samtycke till att dennes personuppgifter behandlas för ett eller flera specifika ändamål.
- b) Behandlingen är nödvändig för att fullgöra ett avtal i vilket den registrerade är part eller för att vidta åtgärder på begäran av den registrerade innan ett sådant avtal ingås.
- c) Behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige.
- d) Behandlingen är nödvändig för att skydda intressen som är av grundläggande betydelse för den registrerade eller för en annan fysisk person.
- e) Behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning.
- f) Behandlingen är nödvändig för ändamål som rör den personuppgiftsansvariges eller en tredje parts berättigade intressen, om inte den registrerades intressen eller grundläggande rättigheter och friheter väger tyngre och kräver skydd av personuppgifter, särskilt när den registrerade är ett barn. Detta led får dock inte åberopas till stöd för behandling som utförs av offentliga myndigheter när de fullgör sina uppgifter.

Uppräkningen i artikel 6.1 är uttömmande. Om inget av villkoren är uppfyllt, är behandlingen inte laglig och får därmed inte utföras. De olika villkoren är i viss mån överlappande och flera rättsliga grunder kan vara tillämpliga för en och samma behandling. Behandlingen av en personuppgift kan exempelvis vara laglig eftersom den är nödvändig som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning, men också laglig eftersom den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen.

För att en behandling av personuppgifter ska vara tillåten enligt artikel 6.1 b–f måste den vara nödvändig för att fullgöra, skydda eller utföra den rättsliga grunden. Begreppet nödvändig ska inte heller enligt Dataskyddsutredningens mening (se SOU 2017:39, s. 105 f.), precis som Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv slagit fast, innebära att någonting absolut fordras eller inte kan underlåtas. Det krävs således inte att det är omöjligt att utföra en uppgift utan att behandlingsåtgärden vidtas utan är tillräckligt att en viss behandling bidrar till effektivitetsvinster.

Liksom är fallet på dataskyddsdirektivets område, innebär inte det faktum att det finns en godtagbar rättslig grund för behandlingen att vilka uppgifter som helst får behandlas eller att behandlingen får göras på helt valfritt sätt. I artikel 5 ställs ett antal allmänna principer för behandlingen upp. Däribland kan nämnas att uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade. Uppgifterna ska vidare vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas. De ska vara korrekta och, om nödvändigt, uppdaterade. Alla rimliga åtgärder måste vidtas för att säkerställa att personuppgifter som är felaktiga i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas raderas eller rättas utan dröjsmål. Personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. De får inte senare, vilket vi återkommer till i det följande, behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ursprungliga ändamål. Vidare får personuppgifter inte förvaras under en längre tid än vad som är nödvändigt och måste behandlas på ett sätt som säkerställer lämplig säkerhet. Artiklarna 5 och 6 är grundläggande och kumulativa. Det innebär att någon av de rättsliga grunderna i artikel 6.1 måste vara tillämplig, samtidigt som samtliga principer i artikel 5.1 ska följas.

För RMV:s del är, förutom möjligheten att behandla personuppgifter med stöd av samtycke, de förutsättningar som anges i leden c och e av särskilt intresse, dvs. behandling som är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige och behandling som är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Medlemsstaterna får (se artikel 6.2) fastställa specifika krav för uppgiftsbehandlingen och andra åtgärder för att säkerställa en laglig och rättvis behandling för att efterleva punkterna 6.1 c och 6.1 e. Den grund för behandlingen som

avses i dessa båda punkter ska (se artikel 6.3) fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av. Syftet med behandlingen ska fastställas i den rättsliga grunden eller, i fråga om behandling enligt punkt 6.1 e, vara nödvändigt för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning.

Kravet på att grunden för behandlingen ska fastställas innebär inte (se SOU 2017:39, s. 111 f.) att det krävs en särskild reglering med anledning av dataskyddsförordningens ikraftträdande i maj 2018. Förekomsten av en sådan reglering avgör dock i vilken utsträckning personuppgiftsansvariga kan åberopa de rättsliga grunderna i 6.1 c och 6.1 e till stöd för en behandling av personuppgifter. Kravet på att grunden för behandlingen ska vara fastställd i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten utgör således ett villkor som måste vara uppfyllt för att bestämmelserna i artikel 6.1 c och e ska vara tillämpliga. Rättsliga förpliktelser (6.1 c), uppgifter av allmänt intresse (6.1 e) och myndighetsutövning (6.1 e) som inte är rättsligt förankrade i enlighet med unionsrätten eller nationell rätt, kan därmed inte åberopas som rättsliga grunder för behandling av personuppgifter.

Behandling av personuppgifter enligt artikel 6.1 c är således laglig om behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som är fastställd antingen i enlighet med unionsrätten eller svensk rätt och som åvilar den personuppgiftsansvarige. För artikel 6.1 e gäller att behandling av personuppgifter är laglig om behandlingen är nödvändig för att kunna utföra en uppgift av allmänt intresse som är fastställd i enlighet med unionsrätten eller svensk rätt eller om behandlingen är nödvändig som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning som är fastställd i unionsrätten eller svensk rätt. Av skäl 41 till dataskyddsförordningen framgår kravet att i den mån grunden för behandling fastställs i nationell rätt, måste dessa nationella bestämmelser vara tillräckligt precisa.

Förslaget till dataskyddslag innehåller i 2 kap. bestämmelser om rättslig grund. Den inledande paragrafen (2 kap. 1 §) innehåller en upplysning om att av dataskyddsförordningen framgår att personuppgifter får behandlas endast om minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 i förordningen är uppfyllt. En särbestämmelse angående barns samtycke som rättslig grund finns i 2 kap. 2 § dataskyddslagen. För att tydliggöra tillämpningen av artikel 6.1 c anges i 2 kap.

3 § dataskyddslagen att personuppgifter får behandlas med stöd av nämnda artikel om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som gäller enligt lag eller annan författning, följer av kollektivavtal eller följer av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning.

Även den rättsliga grund för behandling av personuppgifter som anges i artikel 6.1 e har gett upphov till en bestämmelse i dataskyddslagen. Av 2 kap. 4 § framgår att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning. Detsamma gäller om behandlingen är nödvändig som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning.

Dataskyddsförordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna och eftersom de rättsliga grunder som anges i förordningen, som vi tidigare nämnt, är uttömmande, måste den behandling av personuppgifter som sker vid RMV ha stöd i förordningen. RMV:s instruktion innehåller (se 1–3 §§ förordningen med instruktion för Rättsmedicinalverket) en redogörelse för de uppgifter som myndigheten ansvarar för. Instruktionens bestämmelser är enligt vår bedömning tillräckligt precisa för att kunna läggas till grund för en laglig behandling av personuppgifter under de förutsättningar som gäller enligt artikel 6.1 i dataskyddsförordningen. Detta gäller således även, menar vi, 3 § i instruktionen, som anger att RMV får utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Relevant för att avgöra vilka ärendetyper och uppdrag som kan hänföras till 3 § är 1 § i instruktionen, som anger att RMV ansvarar för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan statlig myndighet. De båda nu aktuella bestämmelserna sätter ramarna för vilka uppdrag RMV med stöd av 3 § i instruktionen kan åta sig och bestämmelsen i 3 § är därigenom tillräckligt precis för att kunna utgöra grund för personuppgiftsbehandling i de ärenden som RMV med stöd av nämnda paragraf åtar sig. För ärenden enligt 3 § gäller också i mycket stor utsträckning att den enskilde har samtyckt till behandlingen av personuppgifter, varför det finns stöd för sådan behandling även i artikel 6.1 a i dataskyddsförordningen.

Den rättsliga grund för behandling av personuppgifter som i störst utsträckning kommer att vara aktuell för RMV:s del är, enligt vår bedömning, artikel 6.1 e såvitt gäller att RMV:s behandling av personuppgifter för att fullgöra en uppgift enligt instruktionen, får sägas vara en uppgift av allmänt intresse. I avsaknad av vägledande domar från EU-domstolen kring vad som utgör en uppgift av allmänt intresse förefaller det, enligt Dataskyddsutredningens mening (se SOU 2017:39, s. 124), med hänsyn till svensk förvaltningstradition rimligt att anta att alla uppgifter som utförs av statliga myndigheter i syfte att uppfylla ett uttryckligt uppdrag av riksdag eller regering är av allmänt intresse. Uppgifter som utförs i syfte att utföra ett uttryckligt uppdrag eller till följd av ett åliggande bör anses vara av allmänt intresse, oavsett om de utförs i myndighetens egen regi, av egna anställda eller om de genom utkontraktering utförs av någon annan.

Behandling av personuppgifter vid RMV kan emellertid också ske med stöd av någon av de andra rättsliga grunderna i artikel 6.1. I de fall då RMV genomför utredningar på uppdrag av enskilda fysiska personer, som exempelvis i faderskapsärenden som initierats av de inblandade parterna själva, kan grunden för behandling utgöras av samtycke från de registrerade (se artikel 6.1 a). Likaså kan en personuppgiftsbehandling baseras på att behandlingen är nödvändig för att RMV ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar myndigheten (se artikel 6.1 c). En närmare redogörelse för vad de olika grunderna för behandling innebär, finns i Dataskyddsutredningens betänkande, se SOU 2017:39, s. 108 f.

Gemensamt för bestämmelserna i 2 kap. 1, 3 och 4 §§ dataskyddslagen, är att de föreslås i lagen, trots att någon sådan reglering på generell nivå inte egentligen behövs i svensk rätt. Bestämmelserna motiveras dock av Dataskyddsutredningen med att de tydliggör för rättstillämparen. Av skäl 8 i dataskyddsförordningen framgår att sådana bestämmelser är tillåtna, även om de kan sägas utgöra ett införlivande av en direkt tillämplig förordningsbestämmelse. Vi instämmer i Dataskyddsutredningens bedömning att det finns goda skäl att, i syfte att göra regleringen tydligare, införa de bestämmelser som föreslås i dataskyddslagen. Den lag vi nu föreslår för behandling av personuppgifter vid RMV bör innehålla en hänvisning till dessa bestämmelser.

Av samma skäl, att åstadkomma en lagreglering som är tydlig för tillämparen, bör Rättsmedicinalverkets datalag innehålla en redogörelse för under vilka förutsättningar personuppgifter får behandlas vid verket. Ett skäl för att införa en sådan bestämmelse i 3 kap. i vårt förslag till lag, är också att motsvarande bestämmelse finns i lagförslaget reglering av personuppgiftsbehandling på brottsdatalagens område. Genom en sådan reglering innehåller båda delarna av RMV:s föreslagna datalag – både den som är styrd av dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen å ena sidan och den som är styrd av dataskyddsförordningen å andra sidan – bestämmelser om när personuppgiftsbehandling är tillåten vid RMV. Lagen ska därför innehålla en reglering av att behandling av personuppgifter är tillåten, under förutsättning att minst ett av de villkor som ställs upp i dataskyddsförordningen är uppfyllt, i RMV:s rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska och rättsgenetiska verksamhet. Som vi har redogjort för när det gäller personuppgiftsbehandling inom brottsdatalagens tillämpningsområde och den föreslagna bestämmelsen i 2 kap. i RMV:s datalag, preciseras verksamheten närmare i RMV:s instruktion. Enligt vår mening är en sådan reglering som vi nu föreslår tillåten enligt dataskyddsförordningen (se skäl 8 i förordningen).

När det gäller behandling för andra ändamål än det ursprungliga, framgår av artikel 6.4 i dataskyddsförordningen att om en behandling för andra ändamål än det ändamål för vilket personuppgifterna samlades in inte grundar sig på den registrerades samtycke eller på unionsrätten eller nationell rätt, ska den personuppgiftsansvarige beakta ett antal olika omständigheter för att fastställa om behandlingen för andra ändamål är förenlig med de ursprungliga ändamålen. Bland de omständigheter som ska beaktas är kopplingar mellan de ändamål för vilka personuppgifterna har samlats in och de nya ändamålen, det sammanhang som personuppgifterna har samlats in i, särskilt förhållandet mellan de registrerade och den personuppgiftsansvarige, samt personuppgifternas art, särskilt om det är fråga om känsliga personuppgifter. Bestämmelsen i artikel 6.4 kompletteras av artikel 5.1 b. Sistnämnda artikel anger att, som vi tidigare konstaterat, personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål.

Ytterligare behandling för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål

i enlighet med artikel 89.1 ska inte anses vara oförenlig med de ursprungliga ändamålen. En upplysning härom bör tas in i Rättsmedicinalverkets datalag, liksom en upplysning om vad som enligt nämnda artikel 89.1 i dataskyddsförordningen gäller för behandling för arkivändamål.

Av lag eller förordning kan fastställas en skyldighet att lämna uppgifter. Vårt förslag till lag bör innehålla en upplysning även om detta och om att RMV får behandla personuppgifter för att fullgöra en sådan skyldighet.

Som vi tidigare har redogjort för (se bl.a. avsnitt 6.4.4) kan personuppgifter som inledningsvis behandlats med stöd av brottsdatalagen, i ett senare skede behandlas för ändamål utanför brottsdatalagens tillämpningsområde. Dataskyddsförordningen är tillämplig för sådan personuppgiftsbehandling. I artikel 9 i dataskyddsdirektivet regleras vad som gäller när personuppgifter som behandlas med stöd av direktivet ska behandlas för ändamål utanför direktivets tillämpningsområde. Så kan vara fallet när en behörig myndighet behöver behandla personuppgifter för andra ändamål än de som gör direktivet tillämpligt, men också när sådana myndigheter ska lämna ut uppgifter till andra aktörer, som inte bedriver verksamhet på dataskyddsdirektivets område. Av artikel 9 framgår att personuppgifter som har samlats in för ändamål inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde inte får behandlas för andra ändamål, såvida inte sådan behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt. Behandling för nya ändamål, inom brottsdatalagens tillämpningsområde, får ske endast om behandlingen är nödvändig och proportionerlig för det nya ändamålet (se 2 kap. 4 § brottsdatalagen). För behandling för ändamål utanför brottsdatalagens tillämpningsområde finns i 2 kap. 22 § brottsdatalagen en upplysning att dataskyddsförordningen ska tillämpas. Vår lag bör innehålla en bestämmelse som slår fast att personuppgifter som behandlas eller har behandlats med stöd av brottsdatalagen får behandlas med stöd av dataskyddsförordningen och de bestämmelser i vårt lagförslag som rör personuppgiftsbehandling på förordningens område, i de fall då sådan behandling behövs för att fullgöra uppgiftslämnande enligt lag eller förordning, eller för vissa arkivändamål. Behandling för arkivändamål omfattas av dataskyddsförordningens tillämpningsområde, även vad gäller personuppgifter som har behandlats inom ramen för brottsdatalagen (se 2 kap. 17 § andra stycket brottsdata-

lagen och SOU 2017:29, s. 287). För annan behandling av personuppgifter utanför brottsdatalagens tillämpningsområde, dvs. behandling som inte görs i syfte att fullgöra uppgiftsskyldighet eller för arkiveringsändamål, gäller de grundläggande bestämmelserna om behandling av personuppgifter på dataskyddsförordningens område.

6.5.10 Känsliga personuppgifter

Behandling av känsliga personuppgifter har en särställning

I lagstiftning om behandling av personuppgifter har känsliga personuppgifter regelmässigt en särställning. Enligt personuppgiftslagen utgörs känsliga personuppgifter av (se 13 § PuL) uppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening och uppgifter som rör hälsa eller sexualliv. Huvudregeln är att det inte är tillåtet att behandla känsliga personuppgifter, men från förbudet görs (se 14–19 §§ PuL) undantag. Bland dessa undantag finns att den registrerade har lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen eller att behandlingen under vissa förutsättningar är nödvändig. Känsliga personuppgifter får också under vissa preciserade förhållanden behandlas för hälso- och sjukvårdsändamål. De registerförfattningar som gäller för de myndigheter som är RMV:s huvudsakliga uppdragsgivare, innehåller kompletterande regler om behandling av känsliga personuppgifter.

Såväl dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen som dataskyddsförordningen reglerar behandlingen av känsliga personuppgifter. Behovet av att i den lag vi nu föreslår för personuppgiftsbehandling vid RMV reglera behandlingen av känsliga personuppgifter varierar något mellan de båda regelverkens tillämpningsområden. Vi behandlar därför frågan om känsliga personuppgifter för vart och ett av de båda tillämpningsområdena för sig.

Känsliga personuppgifter på brottsdatalagens område

Vår bedömning: Några särbestämmelser angående Rättsmedicinalverkets behandling av känsliga personuppgifter bör, med undantag för vad som ska gälla för sökning i sådana personuppgifter, inte införas.

Vårt förslag: Sökförbudet i brottsdatalagen som avser känsliga personuppgifter ska inte gälla för Rättsmedicinalverket. I stället ska gälla att det är förbjudet att göra sökningar som grundar sig på ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör sexualliv eller sexuell läggning. Sökningar som rör hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter är tillåtna. Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott, misstanke om brott eller som beskriver en persons utseende. Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet. Förbudet gäller inte heller vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

I dataskyddsdirektivet används begreppet särskilda kategorier av personuppgifter för att beskriva de uppgifter som enligt personuppgiftslagen kallas känsliga personuppgifter. I såväl brottsdatalagen som dataskyddslagen används dock den i svensk rätt inarbetade termen känsliga personuppgifter, eftersom denna term tydligare talar om vad det är för slags uppgifter som avses. Av samma skäl använder vi begreppet känsliga personuppgifter för att beskriva den kategori av uppgifter som det här är fråga om.

För behandling av känsliga personuppgifter ställer dataskyddsdirektivet upp ytterligare villkor, utöver de krav (se avsnitt 6.5.9) som gäller för att behandlingen ska vara laglig. Av artikel 10 i direktivet framgår att behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening, samt behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att unikt identifiera en fysisk person eller uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning endast är tillåten om det är absolut nödvändigt och under förutsättning att det finns lämpliga

skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter. Dessutom krävs det att behandlingen är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, att den utförs för att skydda intressen som är av grundläggande betydelse för den registrerade eller en annan fysisk person, eller att behandlingen rör uppgifter som på ett tydligt sätt har offentliggjorts av den registrerade.

I brottsdatalagen har för behandling av känsliga personuppgifter föreslagits strängare regler än vad dataskyddsdirektivet anger. Således föreskriver 2 kap. 11 § brottsdatalagen att känsliga personuppgifter som huvudregel inte får behandlas. Om andra uppgifter om en person behandlas, får sådana uppgifter dock kompletteras med känsliga personuppgifter när det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. För genetiska uppgifter och biometriska uppgifter innehåller brottsdatalagen specialbestämmelser.

Med genetiska uppgifter avses enligt dataskyddsdirektivet (se artikel 3.12) alla personuppgifter som rör nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken för en fysisk person, vilka ger unik information om denna fysiska persons fysiologi eller hälsa och vilka framför allt härrör från en analys av ett biologiskt prov från den fysiska personen i fråga. Brottsdatalagen innehåller en definition som är i stort sett likalydande. Av denna framgår att (se 1 kap. 6 §) genetiska uppgifter är personuppgifter som rör en persons nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken och som härrör från analys av ett spår av eller ett prov från personen i fråga. Framst rör det sig om information som kan tas fram vid dna-analyser. Behandlingen kan avse genetiska uppgifter från såväl identifierade som oidentifierade personer. Själva dna-profilen är endast en siffer- eller bokstavskombination, vilket innebär att profilen i sig inte är en genetisk uppgift. Den är i stället en biometrisk uppgift.

Biometriska uppgifter är enligt dataskyddsdirektivet (se artikel 3.13) personuppgifter som erhållits genom en särskild teknisk behandling som rör en fysisk persons fysiska, fysiologiska eller beteendemässiga kännetecken och som möjliggör eller bekräftar unik identifiering av denna fysiska person, såsom ansiktsbilder eller fingeravtrycksuppgifter. Brottsdatalagen innehåller motsvarande definition (se 1 kap. 6 §).

Av brottsdatalagen framgår att (se 2 kap. 11 §) biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter får behandlas endast om det är särskilt föreskrivet och det är

absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. Känsliga personuppgifter får vidare (se 2 kap. 13 § brottsdatalagen) behandlas med stöd av 2 kap. 2 §, dvs. om det är nödvändigt för diarieföring eller om uppgifterna har lämnats till en behörig myndighet i en anmälan, ansökan eller liknande och behandlingen är nödvändig för myndighetens handläggning.

Enligt brottsdatalagen får alltså känsliga personuppgifter bara behandlas om uppgifter om personen behandlas av annat skäl och om behandlingen är absolut nödvändig. Denna begränsning är, enligt Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektivs mening, en lämplig skyddsåtgärd för behandlingen. Eftersom genetiska och biometriska uppgifter kan innehålla oidentifierade avtryck eller spår fungerar inte huvudregeln att känsliga personuppgifter endast får behandlas om någon annan uppgift om den aktuella personen också behandlas. Detta är den bakomliggande anledningen till särregleringen för genetiska respektive biometriska uppgifter (se SOU 2017:29, s. 269 f.).

RMV behandlar i stor utsträckning känsliga personuppgifter. En reglering av behandling av känsliga personuppgifter vid RMV kan, med stöd av artikel 1.3 i dataskyddsdirektivet, utformas så att den innebär ett starkare skydd för de registrerade. Förslaget till brottsdatalag innebär en sådan starkare skyddsreglering. En lag om behandling av personuppgifter vid RMV kan, enligt vår bedömning, innehålla bestämmelser som är mer långtgående än brottsdatalagen och således inskränker RMV:s möjlighet att behandla känsliga personuppgifter jämfört med den rätt som brottsdatalagen innehåller. Lagen kan också innehålla en bestämmelse som inte är lika långtgående som brottsdatalagen, så länge en sådan särreglering inte går längre än vad som är tillåtet enligt dataskyddsdirektivet. Den behandling av känsliga personuppgifter som i dag äger rum vid RMV är som regel absolut nödvändig för att RMV ska kunna fullgöra sina uppgifter. Det rör sig framför allt om uppgifter om hälsa (exempelvis i rättsmedicinska ärenden, men även inom rättspsykiatri) och genetiska respektive biometriska uppgifter. Enligt vår bedömning innebär de föreslagna bestämmelserna om behandling av känsliga personuppgifter i brottsdatalagen inte någon förändring i förutsättningarna för RMV att i sin ärendehantering behandla känsliga personuppgifter gentemot vad som gäller i dag. RMV har ett berättigat behov av att behandla känsliga personuppgifter i samma utsträckning som sker i dagsläget. Några särbestämmelser som i förhållande

till brottsdatalagen ger RMV en utökad eller inskränkt möjlighet att, i förhållande till andra behöriga myndigheter som tillämpar brottsdatalagen, behandla känsliga personuppgifter bör därför inte införas.

En fråga gällande känsliga personuppgifter där det enligt vår mening däremot är befogat med särskilda bestämmelser i förhållande till brottsdatalagens huvudregel gäller sökning på känsliga personuppgifter. Att utföra sökningar i syfte att få fram ett personurval grundat på känsliga personuppgifter är enligt brottsdatalagen (se 2 kap. 14 §) förbjudet (om utformningen av bestämmelsen, se SOU 2017:29, s. 272 f.). Sökförbudet kompletteras av en bestämmelse om absolut sekretess för sammanställningar grundade på känsliga personuppgifter. Sekretessbestämmelsen föreslås införas i 35 kap. OSL (se SOU 2017:29, s. 644).

Som vi tidigare har konstaterat, förekommer känsliga personuppgifter i mycket hög utsträckning i RMV:s verksamhet. Någon beräkning av i vilken utsträckning de personuppgifter som behandlas vid verket är känsliga personuppgifter finns inte, men uppskattningsvis utgör känsliga personuppgifter en dominerande del av den totala mängden personuppgifter som behandlas där. En begränsning av hur känsliga personuppgifter får behandlas, exempelvis när det gäller sökning, omfattar därför en mycket stor del av den personuppgiftsmängd som behandlas vid RMV. Sökfunktioner är viktiga för att RMV på ett effektivt sätt ska kunna hitta relevant information som kan vara betydelsefull för verkets möjlighet att fullgöra de uppgifter som åvilar myndigheten. Samtidigt måste de bestämmelser som reglerar sökningar i känsliga personuppgifter utformas på ett sätt så att risken för integritetsintrång är så begränsad som möjligt. En bestämmelse som gör det möjligt för RMV att göra sökningar som avser vissa känsliga personuppgifter, bör därför vara så snävt formulerad som möjligt, men samtidigt tillräckligt vidsträckt för att täcka de behov som finns för att RMV ska kunna arbeta under effektiva former.

Utgångspunkten för regleringen av sökning i känsliga personuppgifter bör vara att sådan sökning inte är tillåten, men att vissa undantag bör göras från sökförbudet. Undantagen bör omfatta sökningar som rör hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter. Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp

bör inte heller omfattas av förbudet. Förbudet bör inte heller gälla vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

Enligt dataskyddsförordningen finns, vilket vi återkommer till i det följande, begränsningar för behandling av uppgifter om lagöverträdelse. Någon sådan begränsning finns inte enligt dataskyddsdirektivet och inte heller i brottsdatalagen. RMV bör ha möjlighet att genomföra sökningar avseende brott eller misstanke om brott. Även om det inom brottsdatalagens tillämpningsområde således inte behövs någon sådan reglering, bör RMV:s datalag slå fast att det är tillåtet att genomföra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. I framför allt identifieringsärenden vid RMV kan det vara nödvändigt med sökningar som gör det möjligt att söka på en persons utseende. En sådan sökning kan exempelvis innefatta uppgift om en persons etniska ursprung. En reglering som gör det möjligt att genomföra en sökning utifrån en persons utseende bör därför införas.

Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har för uppgift i ett sådant personurval som avses i 2 kap. 14 § brottsdatalagen, dvs. bestämmelsen som innebär ett generellt sökförbud i syfte att få fram ett personurval grundat på känsliga personuppgifter, föreslagit en sekretessreglering i offentlighets- och sekretesslagen. Enligt vår bedömning är de sekretessbestämmelser som i dag gäller inom RMV:s verksamhet tillräckliga även för de bestämmelser om sökning i känsliga personuppgifter som vi nu föreslår.

Behandling av känsliga personuppgifter med stöd av dataskyddsförordningen

Vårt förslag: För Rättsmedicinalverkets behandling av känsliga personuppgifter ska dataskyddslagens bestämmelser om sådan behandling gälla, med undantag för vad dataskyddslagen föreskriver om sökningar som avser känsliga personuppgifter. Dessutom ska lagen innehålla en bestämmelse som gör det möjligt för Rättsmedicinalverket att, utöver de möjligheter som ges i dataskyddslagen, behandla känsliga personuppgifter i bild.

För sökning i känsliga personuppgifter gäller att det vid Rättsmedicinalverket är tillåtet att göra sökningar som rör hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person

och genetiska uppgifter. Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott, misstanke om brott eller som beskriver en persons utseende.

I övriga fall är det förbjudet att göra sökningar som grundar sig på känsliga personuppgifter. Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas dock inte av förbudet. Förbudet gäller inte heller vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

Dataskyddsförordningen innehåller i artikel 9 bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter och en kompletterande reglering finns i dataskyddslagen. I förordningens artikel 9.1 stadgas ett förbud mot att behandla särskilda kategorier av personuppgifter. Det gäller uppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening. Även behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning är förbjuden.

Förbudet att behandla känsliga personuppgifter är direkt tillämpligt och gäller i medlemsstaterna utan några vidare åtgärder. Från förordningens förbud finns dock en rad undantag, som gör det möjligt att i vissa fall behandla känsliga personuppgifter. I en del fall kräver dessa undantag nationell lagstiftning. Undantagen är bl.a.:

- den registrerade har uttryckligen lämnat sitt samtycke till behandlingen av personuppgifterna för ett eller flera specifika ändamål, utom då unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt föreskriver att förbudet att behandla personuppgifter inte kan upphävas av den registrerade (artikel 9.2 a),
- behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige eller den registrerade ska kunna fullgöra sina skyldigheter och utöva sina särskilda rättigheter inom arbetsrätten och på områdena social trygghet och socialt skydd, i den omfattning detta är tillåtet enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt eller ett kollektivavtal som antagits med stöd av medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder som säkerställer den registrerades grundläggande rättigheter och intressen fastställs (artikel 9.2 b),

- behandlingen är nödvändig för att skydda den registrerades eller någon annan fysisk persons grundläggande intressen när den registrerade är fysiskt eller rättsligt förhindrad att ge sitt samtycke (artikel 9.2 c),
- behandlingen rör personuppgifter som på ett tydligt sätt har offentliggjorts av den registrerade (artikel 9.2 e),
- behandlingen är nödvändig för att fastställa, göra gällande eller försvara rättsliga anspråk eller som en del av domstolarnas dömande verksamhet (artikel 9.2 f),
- behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen (artikel 9.2 g),
- behandlingen är nödvändig av skäl som hör samman med förebyggande hälso- och sjukvård och yrkesmedicin, bedömningen av en arbetstagares arbetskapacitet, medicinska diagnoser, tillhandahållande av hälso- och sjukvård, behandling, social omsorg eller förvaltning av hälso- och sjukvårdstjänster och social omsorg och av deras system, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt eller enligt avtal med yrkesverksamma på hälsoområdet och under förutsättning att de villkor och skyddsåtgärder som avses i artikel 9.3 är uppfyllda (artikel 9.2 h), och
- behandlingen är nödvändig för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål i enlighet med artikel 89.1, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och skyldigheter (artikel 9.2 j).

Artikel 9.4 stadgar att medlemsstater får behålla eller införa ytterligare villkor, även begränsningar, för behandlingen av genetiska eller biometriska uppgifter eller uppgifter om hälsa.

Dataskyddsförordningen innehåller även en begränsning av möjligheten att behandla personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och överträdelser. Således anges i artikel 10, att behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och överträdelser eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder enligt artikel 6.1 endast får utföras under kontroll av myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Ett fullständigt register över fällande domar i brottmål får endast föras under kontroll av en myndighet. Personuppgifter som rör lagöverträdelser utgör inte känsliga personuppgifter i dataskyddsförordningens mening, men regleringen har så nära samband med vad som gäller för känsliga personuppgifter, att vi behandlar även personuppgifter om lagöverträdelser i detta sammanhang.

Dataskyddsutredningen har i dataskyddslagen föreslagit vissa generella undantag från förbudet att behandla känsliga personuppgifter. Av skäl 10 till dataskyddsförordningen framgår att förordningen ger medlemsstaterna handlingsutrymme att specificera sina bestämmelser, även för behandlingen av känsliga personuppgifter. Förordningen utesluter inte att det i nationell rätt fastställs närmare omständigheter för specifika situationer där uppgifter behandlas, inbegripet mer exakta villkor för laglig behandling av personuppgifter.

Dataskyddslagen innehåller, förutom en upplysningsbestämmelse i 3 kap. 1 §, bestämmelser som innebär undantag från dataskyddsförordningens förbud mot behandling av känsliga personuppgifter. Av 3 kap. 2 § dataskyddslagen framgår att känsliga personuppgifter under vissa förutsättningar får behandlas om det är nödvändigt för att den personuppgiftsansvarige eller den registrerade ska kunna fullgöra sina skyldigheter och utöva sina särskilda rättigheter inom arbetsrätten. Myndigheters behandling av känsliga personuppgifter i vissa fall regleras i 3 kap. 3 och 4 §§. Därav framgår att känsliga personuppgifter, med stöd av artikel 9.2 g i förordningen, får behandlas av en myndighet i följande tre situationer (se 3 kap. 3 §):

1. i löpande text om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för handläggningen av ett ärende,
2. om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag, eller

3. i enstaka fall, om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen och behandlingen inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

Vid behandling som sker enbart med stöd av 3 kap. 3 § får en myndighet inte använda sökbegrepp som avslöjar känsliga personuppgifter (se 3 kap. 4 § dataskyddslagen).

Vidare finns bestämmelser i dataskyddslagens 3 kap. 5 § gällande behandling av känsliga personuppgifter på området för hälso- och sjukvårdsändamål samt social omsorg. Behandling av känsliga personuppgifter för arkivändamål av allmänt intresse regleras i 3 kap. 6 § dataskyddslagen. Sådan behandling får ske om det är nödvändigt för att den personuppgiftsansvarige ska kunna följa föreskrifter om bevarande och vård av arkiv. Med stöd av 3 kap. 7 § dataskyddslagen får känsliga personuppgifter, under vissa förutsättningar, behandlas om behandlingen är nödvändig för statistiska ändamål. Dataskyddslagen innehåller också ett bemyndigande (se 3 kap. 8 §) för regeringen att meddela föreskrifter om ytterligare undantag från förordningens förbud att behandla känsliga personuppgifter.

Personuppgifter som rör lagöverträdelse behandlas i 3 kap. 9–12 §§ dataskyddslagen. Av dessa bestämmelser framgår bl.a. en upplysning om att artikel 10 i dataskyddsförordningen innehåller en rätt för myndigheter att behandla personuppgifter som rör fällande domar i brottmål, lagöverträdelse som innefattar brott eller straffprocessuella tvångsmedel.

För RMV:s del är bestämmelsen i artikel 9.2 a i dataskyddsförordningen att känsliga personuppgifter får behandlas när den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen av betydelse, framför allt när det gäller de ärenden som inom förordningens tillämpningsområde utförs på uppdrag av enskilda, såsom vissa faderskapsärenden, men även t.ex. vissa rättskemiska analyser. Förordningen innehåller, som vi nämnt, en möjlighet att i nationell rätt föreskriva att den registrerade inte kan samtycka till behandling av känsliga personuppgifter. Denna möjlighet bör enligt Dataskyddsutredningens bedömning inte utnyttjas på ett generellt plan och dataskyddslagen innehåller inte någon sådan bestämmelse. Enligt vår mening finns det inte anledning att för RMV:s del införa någon begränsning i den enskildes möjlighet att samtycka till behandling av känsliga person-

uppgifter. Någon särbestämmelse i förhållande till dataskyddslagen föreslår vi därför inte i detta avseende.

I huvudsak bör, menar vi, dataskyddslagens generella bestämmelser om undantag från förbudet att behandla känsliga personuppgifter gälla även för RMV. Verkets behandling av känsliga personuppgifter kommer i stor utsträckning att kunna ske med stöd av artikel 9.2 g i förordningen och 3 kap. 3 § dataskyddslagen. Den närmare innebörden av dessa undantagsregler behandlas av Dataskyddsutredningen, se SOU 2017:39, s. 172 f. Sådan behandling kan i de flesta fall anses vara nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, eftersom det, när det gäller myndigheters behandling av känsliga personuppgifter, måste anses utgöra ett viktigt allmänt intresse att svenska myndigheter kan bedriva den verksamhet som tydligt faller inom ramen för deras uppdrag på ett korrekt, rättssäkert och effektivt sätt (se SOU 2017:39, s. 174). För RMV:s del innebär detta bl.a. att den behandling av känsliga personuppgifter som är nödvändig för att verket ska kunna utföra de uppdrag som särskilt åvilar myndigheten enligt instruktionen är tillåten. Exempelvis kan RMV med stöd av artikel 9.2 g och 2 § i instruktionen för Rättsmedicinalverket behandla känsliga personuppgifter i den utsträckning som krävs för att verket ska kunna utföra de uppdrag som myndigheten enligt punkterna 1–10 särskilt ansvarar för. Vi har i avsnitt 6.5.9 uppehållit oss särskilt kring personuppgiftsbehandling som utförs med grund i 3 § i instruktionen. Den bedömning vi gjort där, gäller även för behandling av känsliga personuppgifter. Mot den bakgrunden får således känsliga personuppgifter behandlas även i ärenden som RMV utför med stöd i 3 §, i den mån behandlingen är nödvändig för att uppdraget ska kunna genomföras. Förutom den direkt tillämpliga möjligheten enligt artikel 9.2 att behandla känsliga personuppgifter, kan RMV dessutom, som vi nämnt ovan, i stor utsträckning grunda behandling av sådana personuppgifter på 3 kap. 3 § dataskyddslagen.

Dataskyddslagens bestämmelser om behandling av känsliga personuppgifter bör i stor utsträckning göras tillämpliga även för sådan personuppgiftsbehandling vid RMV. Undantag bör göras såvitt gäller bemyndigandebestämmelserna i 3 kap. 6 § andra och tredje styckena samt 8 § dataskyddslagen. Vi återkommer i det följande till vad som bör gälla för bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda kompletterande be-

stämmelser till den lag vi nu föreslår (se avsnitt 6.5.12). Ett behov av en särreglering i förhållande till dataskyddslagen finns därutöver när det gäller känsliga personuppgifter i bild. Sådana förekommer i mycket stor utsträckning vid RMV. Som exempel kan nämnas digitala röntgenbilder som används vid rättsmedicinska åldersbedömningar. Sådana bilder kan bl.a. innehålla uppgifter om hälsa. Undantagsbestämmelserna i 3 kap. 3 § dataskyddslagen är, enligt vår bedömning, inte tillräckliga för att möjliggöra behandling av känsliga personuppgifter i bild, eftersom det inte är fråga om behandling i löpande text och det ofta inte heller, som t.ex. är fallet med röntgenbilder i ärenden om rättsmedicinska åldersbedömningar, kan sägas vara enstaka fall. Behandling av känsliga personuppgifter i bild är nödvändig för att RMV ska kunna utföra sitt uppdrag. En bestämmelse som gör det möjligt för RMV att behandla känsliga personuppgifter i bild bör därför införas.

Liksom är fallet vid den personuppgiftsbehandling som vid RMV äger rum på brottsdatalagens tillämpningsområde, är särbestämmelser också motiverade när det gäller möjligheten till sökning.

Dataskyddslagens bestämmelse i 3 kap. 4 § om sök begränsningar är motiverad av dataskyddsförordningens krav på att lämpliga och särskilda åtgärder ska vidtas för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Sök begränsningar är en vanligt förekommande skyddsåtgärd och används i många registerförfattningar. En sökning som rör och sammanställer känsliga personuppgifter är en åtgärd som kan innebära en integritetskränkning och ett sökförbud kan vara ett viktigt och ändamålsenligt sätt att begränsa risken för sådan kränkning. Dataskyddslagen innehåller inte något generellt sökförbud, utan förbudet mot att använda sök begrepp som avser känsliga personuppgifter gäller endast situationer då behandling enbart sker med stöd av 3 kap. 3 § dataskyddslagen, dvs. det generella myndighetsundantaget. Enligt vår mening bör ett förbud mot att vid RMV göra sökningar som grundar sig på känsliga personuppgifter utformas som ett generellt förbud, med de undantag som är nödvändiga för att verket ska kunna fullgöra sina uppgifter. En sådan reglering tar, menar vi, tillvara den enskildes intresse av att begränsa behandlingen av känsliga personuppgifter i så stor utsträckning som möjligt, samtidigt som RMV:s behov av ändamålsenliga bestämmelser tillgodoses. För rättstillämpningen är det självfallet en stor fördel om de bestämmelser som reglerar RMV:s

personuppgiftsbehandling är så likalydande som möjligt för det område som faller under brottsdatalagens bestämmelser och den hantering som är förordningsstyrd. Sökningar som grundar sig på känsliga personuppgifter bör därför vara möjliga i samma utsträckning på respektive område. Vår lag innehåller mot denna bakgrund ett förbud mot att göra sökningar som grundar sig på känsliga personuppgifter. Sökningar som rör hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter är dock tillåtna. Så bör också vara fallet med sökning utifrån uppgifter som beskriver en persons utseende. Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp är också tillåten. Sökning i en viss handling eller i ett visst ärende bör inte heller omfattas av sökförbudet.

När det gäller behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål, lagöverträdelse som innefattar brott eller straffprocessuella tvångsmedel får sådan behandling enligt dataskyddsförordningen, som vi nämnt, genomföras av myndigheter (se artikel 10). Dataskyddsutredningen har, bl.a. i syfte att göra bestämmelsen lättare att tillämpa, föreslagit den tidigare nämnda bestämmelsen i 3 kap. 9 § dataskyddslagen, som slår fast denna rätt. Huruvida även misstanke om brott innefattas i regleringen i artikel 10 i dataskyddsförordningen och 3 kap. 9 § dataskyddslagen är inte helt klarlagt. Dataskyddsutredningen har (se SOU 2017:39, s. 193) slagit fast att i avvaktan på klargörande EU-rättslig praxis, bör misstankar om brott omfattas av regleringen i samma utsträckning som de gör enligt personuppgiftslagen. När det gäller sistnämnda lag, har Högsta förvaltningsdomstolen uttalat att (se HFD 2016 ref. 8) behandling av uppgifter som förekommit i samband med misstänkta brottsliga gärningar, ska ses som en behandling av personuppgifter om lagöverträdelse. Vi har för den behandling av personuppgifter som vid RMV genomförs inom brottsdatalagens tillämpningsområde föreslagit en bestämmelse om att RMV ska kunna göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Enligt vår bedömning bör, om möjligt, bestämmelserna för RMV:s behandling av personuppgifter för respektive delar av det EU-rättsliga regelverket utformas så lika som det är möjligt. En rätt för RMV att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott är i vart fall inte mer vidsträckt än vad motsvarande bestämmelse i dataskyddslagen är. I vårt förslag till lag om behandling av personuppgifter vid RMV bör därför tas in en

bestämmelse om att RMV får göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. En sådan bestämmelse är, enligt vår mening, förenlig med dataskyddsförordningen.

6.5.11 Elektroniskt utlämnande av personuppgifter

Vårt förslag: Personuppgifter får lämnas ut elektroniskt på annat sätt än genom direktåtkomst, om det inte är olämpligt.

Vår bedömning: Några bestämmelser som möjliggör direktåtkomst till personuppgifter vid Rättsmedicinalverket bör inte införas i lagen.

Personuppgifter hanteras vid RMV i stor utsträckning i elektronisk form. I takt med utvecklingen av modern teknik har möjligheten till olika slags elektroniskt utlämnande av personuppgifter ökat och bidragit till effektivitetsvinster vid framför allt myndigheters kommunikation sinsemellan, men också vid myndigheters kontakter med enskilda.

Dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet innehåller inte några bestämmelser om elektroniskt utlämnande av personuppgifter. Det gör inte heller brottsdatalagen eller dataskyddslagen. Något hinder mot sådant utlämnande finns dock inte. Elektroniskt utlämnande av personuppgifter utgör en behandling av uppgifterna. En förutsättning för att ett utlämnande får ske, är således att reglerna om behandling av personuppgifter följs.

Med elektroniskt utlämnande avses såväl s.k. direktåtkomst som annat utlämnande i elektronisk form, t.ex. via e-post, usb-minne eller dvd-skiva. Direktåtkomst innebär att en mottagare har direkt tillgång till någon annans register eller databas och därigenom på egen hand kan ta del av information. Direktåtkomst förekommer vid en del av de myndigheter, bl.a. i rättskedjan, som lämnar uppdrag till RMV. För RMV:s del gäller dock att verket inte gör någon information tillgänglig genom direktåtkomst. Det finns således inte något behov av bestämmelser som möjliggör detta och vårt lagförslag bör därför inte heller innehålla någon sådan regel.

En mycket stor del av det material som RMV behandlar finns i elektroniskt format och personuppgifter lämnas i dag ut elektroniskt

på annat sätt än genom direktåtkomst. Så är exempelvis fallet med olika slags rättskemiska analysvar, men även andra uppdrag redovisas ofta i elektronisk form. Sådan elektronisk kommunikation är regelmässigt kostnadseffektiv, för både avsändare och mottagare, jämfört med att skicka uppgifter med brev. RMV bör även fortsättningsvis kunna lämna ut personuppgifter i elektronisk form. Något hinder mot att så sker finns, som vi tidigare konstaterat, inte i den EU-rättsliga dataskyddsregleringen och inte heller i de svenska författningar som anknyter till de unionsrättsliga bestämmelserna. En fråga att ta ställning till är därför om vårt förslag till lag bör innehålla en bestämmelse om elektroniskt utlämnande och, i så fall, hur en sådan bestämmelse bör utformas.

Vid RMV förekommer i stor utsträckning integritetskänsliga personuppgifter. Elektronisk överföring av sådana uppgifter bör nog övervägas. Riskerna med att överföra uppgifter elektroniskt, vilket bl.a. kan bestå i en ökad fara att uppgifter sprids eller att någon annan än den avsedda mottagaren får del av uppgifterna, måste vägas mot RMV:s och mottagarnas behov av effektiva arbetssätt. Enligt vår mening uppnås en ändamålsenlig avvägning mellan dessa intressen genom en reglering som gör det möjligt för RMV att lämna ut uppgifter elektroniskt, men som samtidigt innehåller en begränsning av när så får ske. Flera av de registerförfattningar som är tillämpliga vid de myndigheter som är RMV:s huvudsakliga uppdragsgivare innehåller, eller föreslås innehålla, en bestämmelse av innebörd att elektroniskt utlämnande får ske, om det inte är olämpligt (se SOU 2017:74). Motsvarande bestämmelse bör införas även för RMV:s del.

Vid lämplighetsbedömningen bör beaktas bl.a. vem mottagaren är och vilken säkerhet personuppgifterna kan antas få hos mottagaren. När det gäller utlämnande till andra myndigheter bör ett utlämnande normalt sett kunna ske. Även utlämnande till enskilda, fysiska eller juridiska personer, ska vara möjligt.

Det har föreslagits att uttrycket utlämnande på medium för automatiserad behandling bör utmönstras och att uttrycket utlämnande i elektronisk form i stället ska användas (se Informationshanteringsutredningens slutbetänkande *Myndighetsdatalag*, SOU 2015:39, s. 442). Ett sådant uttryck kan emellertid missuppfattas, eftersom även direktåtkomst är en form av elektroniskt utlämnande. Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har dock gett uttryck för att ett modernare uttryckssätt är att föredra och att det, eftersom

registerförfattningarna på brottsdatalagens område ses över, är lämpligt att göra en sådan förändring nu. Även i fortsättningen bör dock, menar utredningen, göras tydlig skillnad mellan elektroniskt utlämnande i form av direktåtkomst och elektroniskt utlämnande på annat sätt. Mot den bakgrunden har utredningen föreslagit bestämmelser som anger att personuppgifter får lämnas ut elektroniskt på annat sätt än genom direktåtkomst om det inte är olämpligt (se SOU 2017:74, s. 375). Vårt förslag till datalag för RMV bör använda samma terminologi.

6.5.12 Föreskrifter

Vårt förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om begränsningar av

1. möjligheten att använda vissa uppgifter vid sökning, och
2. möjligheterna att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

På dataskyddsförordningens område kan sådana föreskrifter också meddelas när det gäller tillgången till personuppgifter.

Några av de bestämmelser vi föreslår i Rättsmedicinalverkets datalag kan, med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen, kompletteras av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Det gäller föreskrifter om begränsningar av möjligheten att använda vissa sök-begrepp och av möjligheterna att lämna ut personuppgifter elektro-niskt. För den behandling av personuppgifter vid RMV som styrs av dataskyddsförordningens bestämmelser, kan föreskrifter också meddelas när det gäller tillgången till personuppgifter. Bestämmelser med denna innebörd bör tas in i vårt förslag till lag.

6.5.13 Särskilda bestämmelser för behandling av personuppgifter på brottsdatalagens område

Administrativa sanktionsavgifter

Vårt förslag: Sanktionsavgift får tas ut av Rättsmedicinalverket vid överträdelse av bestämmelserna om tillåtna rättsliga grunder för behandling av personuppgifter eller om sökning. Dessutom får sanktionsavgifter tas ut om Rättsmedicinalverket överträder de föreskrifter om sökning som har meddelats med stöd av Rättsmedicinalverkets datalag.

Sanktionsavgiften ska vara minst 50 000 kronor och högst 20 000 000 kronor.

Bestämmelser om möjligheten att ta ut en administrativ sanktionsavgift vid vissa överträdelser av brottsdatalagen, finns i 6 kap. i nämnda lag. Enligt lagen kan en sanktionsavgift tas ut bl.a. vid överträdelser av bestämmelser om hur personuppgifter får behandlas. Bestämmelserna i vårt förslag till lag om behandling av personuppgifter vid RMV som kompletterar brottsdatalagens reglering av vilken personuppgiftsbehandling som är tillåten bör omfattas av samma sanktionsmöjlighet. Så bör vara fallet för de bestämmelser i vårt lagförslag som, på brottsdatalagens tillämpningsområde, rör tillåtna rättsliga grunder för RMV:s behandling av personuppgifter och vilken sökning i personuppgifter som är tillåten vid verket.

Sanktionsavgiftens storlek bör bestämmas inom samma intervall som gäller för överträdelser av brottsdatalagen (se 6 kap. 3 § andra stycket nyssnämnda lag).

Motsvarande kompletterande bestämmelser för den behandling av personuppgifter som vid RMV genomförs med stöd av dataskyddsförordningen finns i dataskyddslagen, som genom hänvisning (se avsnitt 6.5.14) är tillämpliga vid RMV. Någon ytterligare bestämmelse härom behövs därför inte i vårt lagförslag.

Skadestånd

Vårt förslag: Brottsdatalagens bestämmelse om skyldighet för den personuppgiftsansvarige att ersätta den registrerade för den skada och kränkning av den personliga integriteten som behandling av personuppgifter i strid med brottsdatalagen har orsakat, ska gälla på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med Rättsmedicinalverkets datalag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till denna lag.

Enligt 7 kap. 1 § brottsdatalagen ska den personuppgiftsansvarige ersätta den registrerade för den skada och kränkning av den personliga integriteten som behandling av personuppgifter i strid med brottsdatalagen, eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den, har orsakat. En sådan rätt till skadestånd bör gälla även när personuppgifter har behandlats i strid med den datalag för RMV som vi nu föreslår. Vårt förslag till lag ska därför innehålla en bestämmelse som anger att 7 kap. 1 § brottsdatalagen ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med Rättsmedicinalverkets datalag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till denna lag.

Motsvarande kompletterande bestämmelse om skadestånd finns, på dataskyddsförordningens område, i 8 kap. 1 § dataskyddslagen. Denna bestämmelse är genom hänvisning (se avsnitt 6.5.14) tillämplig vid RMV och någon ytterligare bestämmelse i vårt lagförslag behövs därför inte.

6.5.14 Särskilda bestämmelser för behandling av personuppgifter på dataskyddsförordningens område

Vissa bestämmelser i dataskyddslagen ska tillämpas för personuppgiftsbehandlingen vid Rättsmedicinalverket

Vårt förslag: För behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket ska följande bestämmelser i dataskyddslagen vara tillämpliga:

1. 1 kap. 4 § första stycket om förhållandet till tryck- och yttrandefriheten,

2. 2 kap. 1, 3 och 4 §§ om rättslig grund,
3. 3 kap. 1–3 §§, 5 §, 6 § första stycket och 7 § om känsliga personuppgifter,
4. 3 kap. 11 § om behandling för arkivändamål av personuppgifter som rör lagöverträdelser,
5. 5 kap. 1 § första stycket och 2 § om undantag från rätten till information och tillgång till personuppgifter,
6. 6 kap. 1 §, 2 § första och andra styckena och 3–5 §§ om tillsynsmyndighetens handläggning och beslut,
7. 7 kap. 1, 3 och 4 §§ om administrativa sanktionsavgifter,
8. 8 kap. 1 § om skadestånd, och
9. 8 kap. 2–6 §§ om överklagande.

Vårt förslag till lag gäller, såvitt avser den behandling som äger rum inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde, i stället för dataskyddslagen. Det finns dock anledning att låta en del bestämmelser i dataskyddslagen vara tillämpliga även för behandlingen av personuppgifter vid RMV. Bestämmelser med motsvarande innebörd är antingen inte aktuella på brottsdatalagens område, eller så finns likartade regleringar i brottsdatalagen. I det första fallet krävs enligt vår bedömning inte någon kompletterande bestämmelse för RMV:s del och i det andra fallet gäller brottsdatalagens reglering, eftersom vårt förslag till lag gäller utöver brottsdatalagen.

Av 1 kap. 4 § första stycket dataskyddslagen framgår att bestämmelserna i dataskyddsförordningen och dataskyddslagen inte ska tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. För att inte ge upphov till osäkerhet kring vad som gäller, bör denna bestämmelse göras tillämplig även vid personuppgiftsbehandling vid RMV. Någon motsvarande bestämmelse på brottsdatalagens område behövs enligt Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv inte (se SOU 2017:29, s. 181).

Dataskyddslagens 2 kap. 1, 3 och 4 §§ innehåller bestämmelser om rättslig grund. Vi har i avsnitt 6.5.9 konstaterat att dessa bestämmelser ska gälla även för RMV:s behandling av personuppgifter.

Bestämmelser om känsliga personuppgifter finns i 3 kap. dataskyddslagen. I samma kapitel finns vissa bestämmelser gällande behandling av personuppgifter som rör lagöverträdelser. Vi har i avsnitt 6.5.10 redogjort för att vissa av bestämmelserna i 3 kap. ska vara tillämpliga även vid personuppgiftsbehandlingen vid RMV.

Av 5 kap. 1 § första stycket dataskyddslagen framgår att den registrerades rätt till information och tillgång till personuppgifter enligt artiklarna 13–15 i dataskyddsförordningen inte gäller sådana uppgifter som den personuppgiftsansvarige inte får lämna ut till den registrerade enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning. Dataskyddslagen anger vidare i 2 § samma kapitel att bestämmelser om den registrerades rätt till tillgång till personuppgifter i artikel 15 i dataskyddsförordningen inte gäller personuppgifter i löpande text som inte har fått sin slutliga utformning när begäran gjordes eller som utgör minnesanteckningar eller liknande. Detta gäller dock inte om personuppgifterna har lämnats ut till tredje part, behandlas enbart för arkivändamål av allmänt intresse eller statistiska ändamål, eller har behandlats under längre tid än ett år i löpande text som inte fått sin slutliga utformning. På dataskyddsdirektivets område finns bestämmelser med huvudsakligen motsvarande innehåll i 4 kap. 5–7 §§ brottsdatalagen. Dataskyddslagens bestämmelser bör tillämpas även vid behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde vid RMV.

Bestämmelser om tillsynsmyndighetens handläggning och beslut finns i 6 kap. dataskyddslagen. Av 1 § framgår att de befogenheter som tillsynsmyndigheten har enligt artikel 58.1–3 i dataskyddsförordningen gäller även vid tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i dataskyddslagen och andra författningar som kompletterar dataskyddsförordningen. Artikel 58.1 preciserar tillsynsmyndighetens utredningsbefogenheter, medan artikel 58.2 reglerar vilka korrigerande befogenheter en tillsynsmyndighet ska ha och artikel 58.3 anger att varje tillsynsmyndighet ska ha vissa särskilt preciserade befogenheter att utfärda tillstånd och ge råd. Bestämmelserna i artikel 58 om tillsynsmyndighetens befogenheter gäller endast tillsynen över tillämpningen av förordningens bestämmelser. För att tillsynsmyndigheten ska kunna vidta åtgärder vid sin tillsyn över nationella bestämmelser som kompletterar förordningen krävs en uttrycklig bestämmelse härom. Dataskyddslagens reglering av detta bör ges

tillämpning även för RMV:s del och en hänvisning bör således tas in i vårt förslag till lag om behandling av personuppgifter vid RMV.

Av 6 kap. 2 § första och andra styckena dataskyddslagen framgår vidare att tillsynsmyndigheten under vissa förutsättningar ska ansöka hos allmän förvaltningsdomstol om att en åtgärd enligt artikel 58.2 i dataskyddsförordningen ska vidtas. Motsvarande bestämmelse finns i 5 kap. 15 § brottsdatalagen. Bestämmelsen i 6 kap. 2 § första och andra styckena dataskyddslagen bör gälla även för RMV:s del.

Dataskyddslagen innehåller dessutom i 6 kap. 3–5 §§ vissa bestämmelser om kommunikation, delgivning och besked angående handläggningen av ett klagomål. Även dessa bestämmelser bör vara tillämpliga när det gäller personuppgiftsbehandling vid RMV.

För vissa överträdelser av dataskyddsförordningen gäller att (se artikel 83) tillsynsmyndigheten ska säkerställa att påförande av administrativa sanktionsavgifter i varje enskilt fall sker effektivt, proportionellt och på ett sätt som verkar avskräckande. Av 7 kap. 1 § dataskyddslagen framgår att sanktionsavgift får tas ut av en myndighet vid överträdelser av artikel 83.4, 83.5 och 83.6 i dataskyddsförordningen. Vid överträdelser som avses i artikel 83.4 ska avgiften bestämmas till högst 10 miljoner kr och annars till högst 20 miljoner kr. Sådan sanktionsavgift får inte (se 7 kap. 3 § dataskyddslagen) beslutas, om den som avgiften ska tas ut av inte har fått tillfälle att yttra sig enligt 6 kap. 3 § samma lag inom fem år från den dag då överträdelsern ägde rum. En sanktionsavgift som beslutas enligt dataskyddsförordningen eller enligt dataskyddslagen tillfaller staten (se 7 kap. 4 § dataskyddslagen). De nu aktuella bestämmelserna i dataskyddslagen förefaller väl avpassade även för RMV:s behandling av personuppgifter och bör således gälla även enligt vårt förslag till lag.

Artikel 82 i dataskyddsförordningen ger varje person som har lidit materiell eller immateriell skada till följd av en överträdelse av förordningen rätt till ersättning från den personuppgiftsansvarige eller personuppgiftsbiträdet för den uppkomna skadan. Genom en bestämmelse i 8 kap. 1 § dataskyddslagen görs rätten till ersättning enligt artikel 82 i förordningen tillämplig även vid överträdelser av dataskyddslagen och andra författningar som kompletterar förordningen. Denna bestämmelse i dataskyddslagen bör gälla även för personuppgiftsbehandling vid RMV.

Bestämmelser om vad som gäller för överklagande finns i 8 kap. 2–6 §§ dataskyddslagen. Dessa bestämmelser bör gälla även för

personuppgiftsbehandling vid RMV och en hänvisning till dessa bestämmelser ska därför tas in i vårt förslag till lag.

Tillgången till personuppgifter

Vårt förslag: Tillgången till personuppgifter ska begränsas till det som varje tjänsteman behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Registerförfattningar innehåller regelmässigt en bestämmelse som begränsar medarbetarnas tillgång till personuppgifter. En skyldighet för den personuppgiftsansvarige att se till att tillgången till personuppgifter begränsas till vad varje tjänsteman behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter framgår av 3 kap. 6 § brottsdatalagen. Denna bestämmelse gäller för RMV:s behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens tillämpningsområde.

Dataskyddsförordningen innehåller inte någon uttrycklig sådan bestämmelse. Att tillgången till personuppgifter bör begränsas framgår dock indirekt bl.a. av artikel 25.2 i förordningen, som anger att den personuppgiftsansvarige ska genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att begränsa omfattningen av personuppgiftsbehandling.

RMV behandlar, som vi tidigare nämnt, stora mängder känsliga personuppgifter och det finns en risk att behandling av sådana uppgifter innebär ett intrång i den personliga integriteten. Ett sätt att i så stor utsträckning som möjligt minska denna risk, är att begränsa den krets av personer som har tillgång till personuppgifter. En bestämmelse med innebörd att tillgången till personuppgifter ska begränsas till det som varje tjänsteman behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter ska därför införas. Därigenom åstadkoms för RMV också överensstämmelse mellan vad som gäller för personuppgiftsbehandling på det område där brottsdatalagen är tillämplig och det område där personuppgiftsbehandlingen styrs av dataskyddsförordningen. Närmare riktlinjer för hur tillgången till personuppgifter bör avgränsas kan lämpligen regleras på lägre normgivningsnivå. Vi berör denna fråga i avsnitt 6.5.12.

En anmälningskyldighet för dataskyddsbudet

Vårt förslag: Dataskyddsbudet ska, även på det område som omfattas av dataskyddsförordningens bestämmelser, anmäla till tillsynsmyndigheten om den personuppgiftsansvarige bryter mot bestämmelser för behandling av personuppgifter och rättelse inte vidtas.

Bland den personuppgiftsansvariges skyldigheter finns också ett krav på att utse ett dataskyddsbud, som motsvarar den funktion som enligt gällande svensk rätt fylls av ett personuppgiftsbud. Dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet innehåller inte någon definition av vad som är ett dataskyddsbud. Av förslaget till brottsdatalag framgår dock att (se 1 kap. 6 §) ett dataskyddsbud är en fysisk person som utses av den personuppgiftsansvarige för att självständigt se till att personuppgifter behandlas författningsenligt och på ett korrekt sätt.

Enligt dataskyddsförordningen ska (se artikel 37.1 a) den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet utnämna ett dataskyddsbud bl.a. om behandlingen av personuppgifter genomförs av en myndighet. Motsvarande bestämmelse finns i artikel 32.1 i dataskyddsdirektivet, som anger att medlemsstaterna ska föreskriva att den personuppgiftsansvarige ska utnämna ett dataskyddsbud. Från denna skyldighet får undantas domstolars och andra oberoende rättsliga myndigheters dömande verksamhet. Dataskyddsdirektivet genomförs i denna del av 3 kap. 13 § brottsdatalagen, som anger att den personuppgiftsansvarige ska utse ett eller flera dataskyddsbud och anmäla till tillsynsmyndigheten när dataskyddsbud utses och entledigas. RMV är, med stöd av dessa bestämmelser i förordningen respektive brottsdatalagen, skyldig att utse ett eller flera dataskyddsbud. Något behov av en bestämmelse i vårt förslag till datalag för RMV som föreskriver en skyldighet att utse ett sådant ombud finns således inte.

Dataskyddsbudets uppgifter framgår, såvitt gäller den behandling av personuppgifter som äger rum inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde, av artikel 39. Artikeln innehåller en uppräknning av de uppgifter ett dataskyddsbud minst ska ha och lämnar således möjligheten öppen för medlemsstaterna att föreskriva ytterligare uppgifter för ombudet. Av artikel 38.4 framgår dessutom

att dataskyddsbudet ska vara tillgängligt för registrerade, eftersom nyssnämnda bestämmelse anger att den registrerade får kontakta dataskyddsbudet med avseende på alla frågor som rör behandlingen av dennes personuppgifter och utövandet av dennes rättigheter enligt förordningen.

På dataskyddsdirektivets område finns motsvarande bestämmelser huvudsakligen i artikel 34, som genomförs genom 3 kap. 14 och 15 §§ brottsdatalagen. Dataskyddsbudets uppgifter är i stort desamma inom båda regelkomplexens respektive tillämpningsområde. Brottsdatalagen innehåller dock en skyldighet för dataskyddsbudet att (se 3 kap. 15 §) anmäla till tillsynsmyndigheten om den personuppgiftsansvarige bryter mot bestämmelser för behandling av personuppgifter och rättelse inte vidtas. Denna reglering i brottsdatalagen har inte sitt ursprung i dataskyddsdirektivet, utan har föreslagits av Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv, med motiveringen att det är viktigt att dataskyddsbud uppmärksammar tillsynsmyndigheten på eventuella problem och brister, särskilt om den personuppgiftsansvarige inte rättar sig efter ombudets påpekanden (se SOU 2017:29, s. 348). Dataskyddsbuden bör därför, liksom personuppgiftsbuden har i dag, ha i uppdrag att anmäla eventuella överträdelser till tillsynsmyndigheten. Vi delar således uppfattningen att det är motiverat att dataskyddsbud ska ha en anmälningsskyldighet. Enligt vår mening gör detta behov sig gällande även på den behandling av personuppgifter vid RMV som faller inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde. De personuppgifter som behandlas vid RMV är, som vi tidigare konstaterat, i många fall särskilt integritetskänsliga och det är angeläget att ett dataskyddsbud vid myndigheten även såvitt avser behandling som har sin grund i förordningen, har en skyldighet att vända sig till tillsynsmyndigheten. Därigenom ökar inslaget av kontroll över personuppgiftsbehandlingen vid RMV och möjligheten att upptäcka och åtgärda brister vid behandlingen. På det område som omfattas av brottsdatalagen framgår anmälningsskyldigheten av nämnda lag. Bestämmelsen i vårt förslag till lag om behandling av personuppgifter vid RMV omfattar därför endast sådan behandling som äger rum inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde.

Avgiftsfri information

Vårt förslag: Om någon begär information och uppgifter enligt artikel 15 i dataskyddsförordningen oftare än en gång per år, får Rättsmedicinalverket avslå begäran eller ta ut en rimlig avgift.

Av artikel 15 i dataskyddsförordningen framgår att den registrerade ska ha rätt att av den personuppgiftsansvarige få bekräftelse på huruvida personuppgifter som rör honom eller henne håller på att behandlas och i så fall få tillgång till personuppgifterna och viss närmare preciserad information. Det är, enligt artikel 23 i förordningen, möjligt att i unionsrätten eller i nationell rätt införa bestämmelser som begränsar denna rätt.

På brottsdatalogens område har en motsvarande bestämmelse föreslagits i 4 kap. 12 §. Lagrummet anger att information enligt 3 § i samma kapitel, som i huvudsak motsvarar den information som ska lämnas enligt artikel 15 i förordningen, ska lämnas utan avgift en gång per år. Om någon begär information och uppgifter enligt 3 § oftare än en gång per år, får den personuppgiftsansvarige ta ut en rimlig avgift eller avslå begäran.

Enligt vår mening bör lagen med bestämmelser om behandling av personuppgifter vid RMV innehålla en motsvarande reglering på dataskyddsförordningens område. Om någon oftare än en gång per år begär information enligt artikel 15 i dataskyddsförordningen, får Rättsmedicinalverket avslå begäran eller ta ut en rimlig avgift för att hantera begäran.

Begränsning av rätten till information

Vårt förslag: Bestämmelserna om den registrerades rätt enligt artikel 34 i dataskyddsförordningen att få information om en personuppgiftsincident, gäller inte om Rättsmedicinalverket, enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning, inte får lämna ut uppgifter till den registrerade.

Artikel 34 i dataskyddsförordningen innehåller bestämmelser om en skyldighet för den personuppgiftsansvarige att under vissa förutsättningar informera om en personuppgiftsincident. Denna informationskyldighet får under vissa förutsättningar (se artikel 23) begränsas i nationell rätt.

Av 3 kap. 9–11 §§ brottsdatalagen framgår den personuppgiftsansvariges skyldigheter när det gäller inträffade personuppgiftsincidenter, däribland skyldigheten att lämna viss information till den registrerade. Den personuppgiftsansvarige får underlåta att lämna sådan information i den utsträckning det är särskilt föreskrivet i lag eller annan författning eller annars framgår av beslut som har meddelats med stöd av författning att uppgifter inte får lämnas ut bl.a. av hänsyn till intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

RMV:s skyldighet att informera om en personuppgiftsincident bör, i den mån det är lämpligt, vara så likartad på dataskyddsförordningens och brottsdatalagens respektive tillämpningsområde som möjligt. En bestämmelse som begränsar RMV:s informationsplikt när det gäller personuppgiftsincidenter, bör därför införas.

6.5.15 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vårt förslag: Lagen ska träda i kraft den 25 maj 2018. Bestämmelserna om administrativa sanktionsavgifter och skadestånd ska endast tillämpas på överträdelser eller skada som inträffat efter ikraftträdandet.

Vår bedömning: Om brottsdatalagens ikraftträdande inträffar senare än den 25 maj 2018, bör Rättsmedicinalverkets datalag träda i kraft samma dag som brottsdatalagen.

För personuppgiftsbehandling vid RMV ska såväl dataskyddsförordningen och dataskyddslagen, i vissa delar, som brottsdatalagen tillämpas. Ikraftträdandet av den datalag vi föreslår för RMV är därför avhängigt av vad som gäller för dessa nyssnämnda regelverk. Dataskyddsförordningen ska tillämpas med början den 25 maj 2018 och samma datum har föreslagits för ikraftträdande av dataskydds-

lagen (se SOU 2017:39, s. 340 f.). Dataskyddsdirektivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 6 maj 2018 och brottsdatalagen föreslås träda i kraft den 1 maj 2018 (se SOU 2017:29, s. 655 f.). För de registerförfattningar som gäller på brottsdatalagens område och som omfattats av Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektivs uppdrag, har också föreslagits ikraftträdande den 1 maj 2018. Utredningen har samtidigt framhållit att det finns en risk att all den lagstiftning som ska genomföra dataskyddsdirektivet inte hinner bli klar i tid och att det därför kommer att bli fråga om ett senare ikraftträdande än den 1 maj 2018.

Utformningen av vårt förslag till datalag för RMV bygger på att de EU-rättsliga regelverken är i kraft och tillämpas. Ikraftträdandedatumet för den lag vi nu föreslår kan mot den bakgrunden inte ligga tidigare än att dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen har trätt i kraft. Mot bakgrund av de lagförslag som nu föreligger, bör således ikraftträdandedatum för Rättsmedicinalverkets datalag vara den 25 maj 2018.

Eftersom RMV i dag inte har någon registerförfattning gäller i huvudsak personuppgiftslagens bestämmelser för verkets personuppgiftsbehandling. När dataskyddsförordningen börjar tillämpas kommer i stället förordningen att gälla för den personuppgiftsbehandling som faller inom förordningens tillämpningsområde. Om brottsdatalagen träder i kraft den 1 maj 2018, kommer den, oavhängigt av att vi föreslår ikraftträdande för Rättsmedicinalverkets datalag till den 25 maj 2018, att gälla för sådan personuppgiftsbehandling som omfattas av brottsdatalagens tillämpningsområde. Under tiden den 1 maj 2018 till den 25 maj 2018 kommer då för RMV:s del brottsdatalagen i sin helhet att gälla för personuppgiftsbehandlingen inom lagens tillämpningsområde, utan de kompletterande bestämmelser som Rättsmedicinalverkets datalag innehåller. För sådan personuppgiftsbehandling som faller utanför brottsdatalagens tillämpningsområde, kommer under samma period (dvs. den 1 maj–den 25 maj) personuppgiftslagen att vara tillämplig.

Om ikraftträdandet av brottsdatalagen blir senarelagt och inträffar efter den 25 maj 2018, bör ikraftträdandet för Rättsmedicinalverkets datalag också senareläggas. För tiden efter den 25 maj och till dess att brottsdatalagen träder i kraft kommer RMV att tillämpa dataskyddsförordningen och dataskyddslagen för personuppgiftsbehandling som faller inom förordningens tillämpningsområde. Rätts-

medicinalverkets datalag bör under dessa förutsättningar träda i kraft samma dag som brottsdatalagen.

Vårt förslag till lag innehåller bestämmelser om administrativa sanktionsavgifter och om skadestånd. Överträdelse som har begåtts före lagen träder i kraft, ska bedömas enligt det regelverk som gällde då överträdelsen begicks. Lagens bestämmelser ska således inte ges någon retroaktiv verkan. Samma sak bör gälla för ersättning för uppkommen skada. Skada som har orsakats före lagens ikraftträdande ska därför bedömas enligt de bestämmelser som då gällde.

7 En lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas

7.1 Sammanfattning

Vid RMV:s rättsgenetiska enhet genomförs dna-analyser. Sådana genetiska analyser är normalt sett mycket tillförlitliga, men det finns en risk att dna-prov kontamineras. Resultatet av en dna-analys kan därigenom bli felaktigt eller missvisande. För att upptäcka och utreda kontamineringar för RMV en elimineringsdatabas. Grunden för registrering i databasen är samtycke från de personer vars dna-profiler registreras.

Möjligheten att genom jämförelser med dna-profiler i en elimineringsdatabas upptäcka och utreda kontamineringar är av avgörande betydelse för att RMV:s arbete med dna-analyser ska hålla fullgod kvalitet. Det finns därför ett befogat behov av en elimineringsdatabas vid verket. Den rättsliga grunden för förändret av databasen kan emellertid ifrågasättas. Rättsliga förutsättningar för att RMV ska kunna föra en elimineringsdatabas bör därför införas. Lämplig normgivningsnivå för sådana bestämmelser är lagform.

Lagen bör slå fast att RMV får föra en elimineringsdatabas i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser. För behandlingen av personuppgifter i databasen ska, förutom de bestämmelser om personuppgiftsbehandling som lagen innehåller, Rättsmedicinalverkets datalag gälla. Personuppgiftsbehandlingen av uppgifter i elimineringsdatabasen ska därutöver följa samma bestämmelser som ska gälla för behandlingen av personuppgifter vid verket i stort.

Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen. Databasen får innehålla dna-profiler från personer som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler

där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa. Den får också innehålla dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person. En profil från ett dna-prov som analyserats vid RMV får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen. Jämförelser får också göras mellan dna-profiler som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser och dna-profiler i databasen.

Vissa anställda vid RMV ska vara skyldiga att lämna prov för dna-analys, liksom vissa andra personkategorier. Således ska anställda vid RMV och andra som återkommande kan komma i kontakt med och därigenom riskera att kontaminera material som används vid dna-analys, prover som ska bli föremål för sådan analys eller lokaler där analyser utförs, vara skyldiga att lämna prov för dna-analys. Det samma ska gälla även för andra personer, om de ska få tillträde till en lokal där RMV hanterar eller förvarar dna-prover som ska analyseras. Uppgifter i elimineringsdatabasen får inte behandlas när de inte längre behövs för sitt ändamål.

7.2 Inledning

Den kemiska benämningen på arvsmassan, som är bärare av en människas gener, är deoxyribonukleinsyra, förkortat dna. Genom att analysera dna kan viktig information erhållas. Vid RMV hanteras prover av dna framför allt vid verkets rättsgenetiska enhet. Med hjälp av dna-information genomförs huvudsakligen identifieringar samt faderskaps- och släktskapsutredningar. Genetiska analyser genomförs också i andra ärendetyper vid RMV, som exempelvis vid vissa uppdrag för hälso- och sjukvårdens räkning (se avsnitt 3.5).

Dna-analyser är ofta mycket tillförlitliga, men kompliceras av risken för kontaminering. Detta innebär att dna som ska analyseras sammanblandas med annan dna, från någon som antingen hanterar dna-provet eller vars dna på annat sätt har kommit i kontakt med det dna-prov som ska analyseras. Därigenom kan resultatet av dna-analysen bli felaktigt.

För att kvalitetssäkra dna-analysprocessen finns det vid RMV en elimineringsdatabas. Databasen innehåller dna-profiler för bl.a. medarbetare vid RMV, men även för andra personer som kommer i kontakt med analysprocessen och därigenom kan riskera att kontaminera

proverna. Provtagning till elimineringsdatabasen och hanteringen av de dna-profiler som finns i databasen, baseras i dagsläget på att de personer som lämnat prover till registret har samtyckt till detta. Det kan emellertid ifrågasättas om ett sådant samtycke är tillräckligt för att RMV ska ha fullgott lagstöd att föra elimineringsdatabasen.

Vid Polismyndigheten finns också en elimineringsdatabas, som förs i syfte att stärka kvaliteten i den forensiska verksamheten med dna-analyser. För denna databas med dna-profiler gäller lagen (2014:400) om Polismyndighetens elimineringsdatabas. Vi ska ta ställning till behovet av att författningsreglera även RMV:s elimineringsdatabas.

I avsnitt 7.3 redogör vi närmare för de dna-analyser som genomförs vid RMV och vilken roll risken för kontaminering kan spela där. Vi redovisar också hur RMV:s elimineringsdatabas används i dag. I avsnitt 7.4 konstaterar vi att RMV:s elimineringsdatabas bör författningsregleras. Våra överväganden och förslag till en lag om RMV:s elimineringsdatabas finns i avsnitt 7.5.

7.3 Rättsmedicinalverket har behov av en elimineringsdatabas

7.3.1 Analyser av dna genomförs vid Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska enhet

Dna-teknik har använts i Sverige sedan slutet av 1980-talet. Tekniken har kontinuerligt utvecklats, från att analyser tidigare krävde relativt stora mängder dna, till att det numera kan räcka med endast små mängder. Det kan vara tillräckligt att någon har hållit i eller tagit på ett föremål för att det ska vara möjligt att få fram användbart dna för de undersökningar som är aktuella.

Analyser av dna genomförs, som vi nämnt, vid RMV huvudsakligen för identifiering av avlidna personer samt för faderskaps- och släktskapsanalyser. När det gäller identifiering av avlidna, kan detta ske både i de fall då det finns anledning att misstänka brott och när någon sådan misstanke inte finns. Identifieringsärenden utförs huvudsakligen på uppdrag av Polismyndigheten och dna-proverna som analyseras från den avlidne kommer regelmässigt till den rättsgenetiska enheten från någon av de rättsmedicinska enheterna. Ofta finns en hypotes om vem den avlidne kan vara och jämförelseprov från

förmodade släktingar analyseras då. I de fall då det är fråga om identifieringsarbete efter större katastrofer, genomförs s.k. DVI-utredningar (Disaster Victim Identification, se avsnitt 3.2). I dessa fall hanteras ofta stora mängder dna-prover och dna-information.

Uppdrag om faderskapsutredning härrör från domstol, socialförvaltningar och enskilda. Merparten av utredningarna som rör annat släktskap har sitt ursprung hos Migrationsverket. I dessa ärenden tas inte några prover vid RMV, utan dna-prover skickas till verket från socialförvaltningar eller Migrationsverket. I den mån ett ärende utförs på uppdrag av enskilda personer, hänvisar RMV de inblandade till vårdcentral för att lämna prov där.

Dna-analyser förekommer också, som vi tidigare nämnt (se avsnitt 3.5), på uppdrag av hälso- och sjukvården, som skickar in prover till RMV. Det rör sig då huvudsakligen om uppföljning av benmärgstransplantationer och farmakogenetiska ärenden.

Dna kan också analyseras inom ramen för brottsutredningar. Det gäller då ofta spår från brottsplatser, som analyseras bl.a. i syfte att identifiera en tänkbar gärningsman. Sådana analyser genomförs regelmässigt av Nationellt forensiskt centrum (NFC) vid Polismyndigheten och inte vid RMV.

7.3.2 Det finns en risk att dna-prover kontamineras

En risk vid analys av dna är att det prov som analyseras har kommit i kontakt med annan dna. Eftersom det krävs mycket liten mängd dna för att en analys ska kunna genomföras, har sådana kontamineringar oftast skett utan att de personer som hanterat ett dna-prov har märkt att provet har utsatts för främmande dna. Med kontaminering avses i detta sammanhang, att dna som är föremål för analys vid RMV sammanblandas med annan dna. Sådan dna är ovidkommande för den aktuella analysen, dvs. det är dna som inte ska förekomma i analysprocessen, men kontamineringen har gjort att så trots det är fallet.

Kontamineringen kan ske i samtliga hanteringsled av ett dna-prov från det att ett prov tas, till dess att analysen är genomförd och analyssvaret föreligger. Det kan således ske redan vid provtagningen, som förutom vid RMV:s rättsmedicinska enheter görs vid exempelvis någon av Migrationsverkets mottagningsenheter eller vid ett

socialkontor. Kontamineringen kan också ske när de RMV-medarbetare som utför dna-analyser hanterar prover, eller genom att dna från personer som tillhör andra yrkeskategorier som rör sig i den laboratoriemiljö där analyser genomförs kommer i kontakt med ett dna-prov. Det kan exempelvis röra sig om personal som städar lokalerna, utför reparationer eller av annan anledning besöker laboratoriet. Kontaminering kan också ske genom att det material som används vid provtagning eller analys inte är dna-fritt, utan innehåller dna t.ex. från personer som har tillverkat eller förpackat materialet. Ytor och föremål i RMV:s rättsgenetiska laboratorium kan också bära dna. Dna är mycket tidsbeständigt och risken för kontaminering från dna som finns kvar i den miljö där analyser genomförs är därför inte obetydlig.

Vid analysen av dna-prover som har kontaminerats kan provsvaren vara svårtolkade och ibland missvisande. Om man exempelvis i ett identifieringsärende vid analysen av ett prov enbart får fram en dna-profil som beror på en kontaminering, kan det leda till en felaktig uteslutning. Den avlidne antas då vara den person vars dna-profil föreligger (alltså den profil som kontaminerat provet). Om inte denna dna-profil kan uteslutas genom en sökning i en elimineringsdatabas, riskerar identifieringsarbetet att avstanna. Den avlidne antas vara en person vars dna kontaminerat provet och denne persons profil kommer vid en jämförelse med presumtiva släktingar till en försvunnen person, inte att visa någon överensstämmelse. I ett sådant fall kan den avlidne inte identifieras.

Med hänsyn till de negativa effekter en kontaminering kan få, har RMV inrättat en elimineringsdatabas.

7.3.3 Elimineringsdatabasen i dag

RMV:s elimineringsdatabas fungerar i dag som ett stöd för att öka kvaliteten på de analysresultat som fås vid dna-undersökningar och för att förhindra att felaktiga slutsatser dras av ett analysresultat där kontaminering förekommit.

Databasen innehåller dna-profiler från medarbetare vid RMV, vissa besökare och en del personer som annars vistas i det rättsgenetiska laboratoriet, som exempelvis lokalvårdare. Prover som används för att ta fram dna-profiler till elimineringsdatabasen sparas i fem år.

Elimineringsdatabasen utgör ett dna-register och behandling av uppgifter i databasen är personuppgiftsbehandling. Tillämpliga bestämmelser för sådan behandling finns enligt gällande rätt i personuppgiftslagen (1998:204). Grunden för provtagning och vidare hantering av dna från personer vars uppgifter ingår i databasen är i dagsläget att dessa personer har lämnat sitt samtycke härtill. Frågan om ett sådant samtycke kan utgöra laglig grund för personuppgiftsbehandling har, när det gäller elimineringsdatabasen vid dåvarande Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) varit föremål för Datainspektionens bedömning. I ett tillsynsärende konstaterade Datainspektionen att det föreföll vara så att anställda vid SKL inte hade någon i personuppgiftslagens mening reell valmöjlighet när det gällde frågan om man ville vara registrerad i elimineringsdatabasen eller inte. Anledningen till denna bedömning var att en vägran från en SKL-anställd att lämna sitt dna, torde utgöra en arbetsrättslig saklig grund för uppsägning. Liknande oklarhet kring om det förelåg en reell möjlighet att avböja medverkan i elimineringsdatabasen fanns enligt Datainspektionens mening även för andra medverkande än SKL-anställda. Enligt Datainspektionens bedömning var det vid tiden för tillsynsbeslutet mycket tveksamt om SKL:s elimineringsdatabas var laglig (se Datainspektionens beslut den 28 maj 2012, dnr 514-2012). Sedan Datainspektionens beslut meddelades har, som vi tidigare nämnt, lagstöd för elimineringsdatabasen vid Polismyndigheten tillkommit genom lagen om Polismyndighetens elimineringsdatabas.

Även vid RMV kan det, enligt vår mening, ifrågasättas om en person som tillfrågas om att lämna sin dna till elimineringsdatabasen har en reell möjlighet att säga nej. För besökare till RMV:s rättsgenetiska laboratoriemiljöer är det normalt sett ett villkor för att bli insläppt i lokalerna och även för medarbetare förutsätts att samtycke till provtagning lämnas.

7.4 Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas bör författningsregleras

Vår bedömning: Bestämmelser om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas bör införas i en särskild lag. Vid utformningen av lagen bör särskilt beaktas lagens ändamål, innehållet i databasen, rätten att ta prov och hur uppgifterna i databasen används.

Kontaminerade dna-prover kan, som framgår av avsnitt 7.3.2, leda till felaktiga undersökningsresultat, vilket kan få till följd att oriktiga slutsatser dras av en analys. RMV:s arbete kan avsevärt försvåras, liksom det fortsatta utredningsarbete som bedrivs hos verkets uppdragsgivare.

En elimineringsdatabas är det enda sättet att systematiskt förebygga och upptäcka kontamineringar. Databasen framstår som ett självklart hjälpmedel i RMV:s verksamhet. En motsvarande databas finns, som vi nämnt, vid Polismyndigheten. Denna elimineringsdatabas har författningsreglerats 2014 och det finns, menar vi, inte anledning att se annorlunda på behovet av författningsreglering vid RMV jämfört med motsvarande behov vid Polismyndigheten (se prop. 2013/14:110, s. 454 f. om behovet av att lagreglera Polismyndighetens elimineringsdatabas). Möjligheten att hantera kontamineringar genom en elimineringsdatabas är av avgörande betydelse för att RMV ska kunna få fram så korrekta resultat som möjligt vid de dna-analyser som verket genomför. Det finns därför starka skäl att skapa rättsliga förutsättningar för RMV att föra en sådan databas.

Vi har övervägt att placera bestämmelserna om RMV:s elimineringsdatabas i den datalag för RMV som vi föreslår (se avsnitt 6). RMV:s datalag är emellertid en författning som uteslutande rör personuppgiftsbehandling vid verket och en författningsreglering av elimineringsdatabasen innefattar även andra frågor, som exempelvis möjligheten att kräva att vissa personer ska lämna dna-prov till databasen. Sådana bestämmelser passar, enligt vår mening, inte särskilt väl i en mer renodlad lag om personuppgiftsbehandling. Bestämmelser om RMV:s elimineringsdatabas bör därför finnas i en särskild lag. Att de bestämmelser vi föreslår för personuppgiftsbehandlingen vid RMV, i stor utsträckning ska tillämpas även vid den personuppgiftsbehandling som sker i anslutning till elimineringsdatabasen, behandlar vi i avsnitt 7.5.

En fråga att ta ställning till när det gäller författningsregleringen av RMV:s elimineringsdatabas, är vilken normgivningsnivå som är lämplig. Regleringen av databasen innehåller bestämmelser om insamling av dna-profiler till databasen. Denna insamling måste ske genom provtagning på de personer vilkas dna-profiler ska få behandlas. Dessutom krävs bestämmelser om hur dessa dna-profiler ska få behandlas.

Som vi utvecklar närmare i avsnitt 7.5.6, ska personer vilkas dna riskerar att kontaminera material eller prover vara skyldiga att lämna prov för dna-analys. Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Detta skydd får endast begränsas i lag. En skyldighet att lämna dna-prov utgör ett sådant påtvingat kroppsligt ingrepp som omfattas av skyddet i 2 kap. 6 § regeringsformen (se prop. 2005/06:29, s. 19 f.). Även om det inte är fråga om något fysiskt tvång, får tagandet av ett dna-prov anses påtvingat, om det finns ett krav på att den enskilde ska lämna provet och kravet är förenat med ett hot om vissa följder om provet inte lämnas (se prop. 1993/94:65, s. 111). Offentligt anställda omfattas av skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp i förhållande till sin arbetsgivare. Mot denna bakgrund är det nödvändigt att skyldigheten för vissa personer att genomgå provtagning regleras i lag. Även den fortsatta hanteringen av ett lämnat prov bör regleras i lag eftersom det bör vara möjligt att behandla de framtagna dna-profilerna utan den enskildes samtycke. Denna omständighet utgör således också ett skäl för att lämplig normgivningsnivå för regleringen av RMV:s elimineringsdatabas är lagform.

7.5 En lag om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas – våra överväganden och förslag

7.5.1 Lagens ändamål

Vårt förslag: Rättsmedicinalverket får föra ett register över dna-profiler i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser (elimineringdatabasen). Uppgifter i elimineringdatabasen får endast behandlas för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser.

Syftet med RMV:s elimineringsdatabas är, som vi konstaterat i avsnitt 7.3, att den ska fungera som ett verktyg för att säkerställa att dna-analyser inte blir missvisande på grund av kontamineringar av i och för sig behöriga personer. Uppgifter i databasen måste kunna behandlas för att upptäcka och utreda kontamineringar, så att resultatet av dna-analyser inte påverkas härav och så att RMV:s rutiner

för analyserna och hantering av dna-prover kan utvecklas i riktning mot att minska risken för kontaminering.

RMV genomför dna-analyser både i ärenden där det finns en bakomliggande misstanke om brott och i ärenden där någon sådan misstanke inte föreligger. De fall då det finns en misstanke om brott utgörs huvudsakligen av identifieringsärenden, där den avlidne misstänks ha bragts om livet. Dna-analysen är dock inte brottsutredande på så sätt att den avser dna-spår som analyseras i syfte att hitta en misstänkt gärningsman – sådana spår analyseras vid NFC – utan syftar till att fastställa offrets identitet. Majoriteten av dna-analyserna görs emellertid i ärenden där det inte finns någon brottsmisstanke, som faderskaps- och annan släktskapsanalys. Behovet av att upptäcka och utreda kontamineringsringar är lika stort, oavsett anledning till dna-analysen. Det saknas därför skäl att göra åtskillnad mellan behandling av uppgifter i elimineringsregistret som sker när det finns en misstanke om brott och behandling där sådan misstanke saknas. Däremot bör det av lagen framgå att databasen hör samman med RMV:s rättsgenetiska verksamhet och inte myndighetens verksamhet i stort. I den mån behovet av dna-analyser uppstår inom andra verksamhetsområden än det rättsgenetiska, får ärendet därför internremitteras till den rättsgenetiska enheten. Så sker redan i dag.

7.5.2 Innebörden av vissa uttryck

Vårt förslag: Begreppen dna-analys och dna-profil ska definieras i lagen.

Med dna-analys avses varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra i humant material.

Med dna-profil avses resultatet av en dna-analys som presenteras i form av siffror eller bokstäver.

I lagen används uttrycken dna-analys och dna-profil. Innebörden av dessa uttryck bör definieras, för att undvika missförstånd. Av lagen om Polismyndighetens elimineringsdatabas framgår (se 1 § tredje stycket) att begreppen dna-profil och dna-analys som används i lagen har samma betydelse som i polisdatalagen (2010:361). Även i lagen om RMV:s elimineringsdatabas bör dessa uttryck ha samma betydelse som i polisdatalagen. Definitionen av begreppen bör dock

lämpligen anges i vårt förslag till lag, i stället för genom hänvisning till polisdatalagen. I lagen ska därför slås fast att med dna-analys avses varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra i humant material och att med dna-profil avses resultatet av en dna-analys som presenteras i form av siffror eller bokstäver.

7.5.3 Lagens förhållande till Rättsmedicinalverkets datalag och annan personuppgiftsreglering

Vårt förslag: För behandlingen av personuppgifter i elimineringsdatabasen ska, förutom de bestämmelser om personuppgiftsbehandling som föreslås i lagen om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas, bestämmelserna i Rättsmedicinalverkets datalag gälla. Lagen om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas gäller utöver Rättsmedicinalverkets datalag.

Dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen ska tillämpas för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen på motsvarande sätt som enligt Rättsmedicinalverkets datalag gäller för övrig personuppgiftsbehandling vid myndigheten.

Ett dna-prov är bärare av sådan information att hanteringen av provet gör det nödvändigt att tillämpa bestämmelser om behandling av personuppgifter. Provet är, enligt vår mening, inte i sig en personuppgift. Däremot går det att koppla ett dna-prov till den person som har lämnat provet, vilket gör att hanteringen av provet också innebär en behandling av personuppgifter. Vi behandlar denna fråga utförligare i avsnitt 8.5.2 när det gäller RMV:s hantering av humanbiologiskt material. En dna-profil innehåller sådan information att den kan knytas till en enskild individ och informationen utgör en personuppgift. Behandling av personuppgifter förekommer således dels vid tagande av prov till elimineringsdatabasen, dels vid varje åtgärd som vidtas med de dna-profiler som finns i databasen.

I maj 2018 träder den EU-rättsliga reformen på dataskyddsområdet (se avsnitt 4.4) i kraft. Grunden för generell personuppgiftsbehandling kommer då att vara Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana

uppgifter och om upphävandet av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan dataskyddsförordningen. Bestämmelser som preciserar och utvecklar regleringen i förordningen har föreslagits (se SOU 2017:39) i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen). Dataskyddsförordningen gäller inte för behandling av personuppgifter i myndigheters brottsförebyggande eller brottsutredande verksamhet. För den brottsbekämpande sektorn har i stället Europaparlamentet och rådet antagit direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (dataskyddsdirektivet). För att genomföra direktivet har (se SOU 2017:29) lämnats ett förslag till brottsdatalag (2018:000).

Behandlingen av personuppgifter vid RMV aktualiserar tillämpning av såväl dataskyddsförordningen och dataskyddslagen som brottsdatalagen. I den mån det är fråga om personuppgiftsbehandling som RMV i egenskap av behörig myndighet utför i sådant syfte som avses i brottsdatalagen, är sistnämnda lag tillämplig. För annan personuppgiftsbehandling vid verket gäller dataskyddsförordningens bestämmelser. Vi har i avsnitt 6.5 lämnat ett förslag till datalag för RMV. Vårt lagförslag omfattar all personuppgiftsbehandling vid verket. Den föreslagna datalagen ska gälla utöver brottsdatalagen, för personuppgiftsbehandling som sker inom brottsdatalagens tillämpningsområde, och i stället för dataskyddslagen, för behandling som äger rum inom dataskyddsförordningens ramar. Rättsmedicinalverkets datalag innehåller därutöver särbestämmelser för personuppgiftsbehandlingen på respektive område.

Den föreslagna datalagen för RMV bör, enligt vår mening, tillämpas även för personuppgiftsbehandlingen i elimineringsdatabasen. Datalagens bestämmelser är väl anpassade utifrån RMV:s verksamhet och kan därför lämpligen reglera behandlingen av personuppgifter även i elimineringsdatabasen. Dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen bör tillämpas på samma sätt som enligt Rättsmedicinalverkets datalag ska ske för personuppgiftsbehandlingen i stort vid verket. I några fall är det emellertid nödvändigt med särbestämmelser för elimineringsdatabasen. Vi behandlar dessa bestämmelser i avsnitt 7.5.4–7.5.11.

7.5.4 Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig

Vårt förslag: Rättsmedicinalverket ska vara personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen.

Skyldigheten att se till att behandling av personuppgifter sker i enlighet med tillämpliga bestämmelser åvilar den som är personuppgiftsansvarig. Enskilda ska alltid kunna vända sig till den personuppgiftsansvarige för att göra sina rättigheter gällande. Vi behandlar frågan om personuppgiftsansvar i Rättsmedicinalverkets datalag i avsnitt 6.5.8. Enligt såväl dataskyddsförordningen som dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen är det möjligt att i nationell rätt slå fast vem som är personuppgiftsansvarig. Bestämmelser om vem som är personuppgiftsansvarig har främst ett berättigande i de fall då det finns utrymme för tvekan kring vem som har ansvaret för behandling av personuppgifter. Så är, enligt vår mening, inte fallet när det gäller RMV:s elimineringsdatabas. Trots detta bör, främst som ett pedagogiskt grepp och för att åstadkomma överensstämmelse med motsvarande reglering i Rättsmedicinalverkets datalag, en bestämmelse införas som anger att RMV är personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen.

7.5.5 Elimineringsdatabasens innehåll

Vårt förslag: Elimineringsdatabasen får innehålla dna-profiler från personer som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa.

En dna-profil som registreras i databasen får endast ge information om identitet.

Utöver dna-profiler får elimineringsdatabasen innehålla uppgifter om vem dna-profilen avser.

Elimineringsdatabasen får också innehålla dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person.

Syftet med elimineringsdatabasen är att stärka kvaliteten i den rätts-genetiska verksamheten med dna-analyser genom att kontamineringar kan upptäckas och utredas. För att detta ska vara möjligt är det nödvändigt att elimineringsdatabasen innehåller dna-profiler från personer som riskerar att kontaminera material eller dna-prover. Databasen bör inte ha ett mer omfattande innehåll än som är nödvändigt. För att kunna utreda kontamineringar är det, särskilt för att kunna dra slutsatser om ett eventuellt behov av förändrade rutiner för verksamheten vid RMV som omfattar hantering av dna-prover, betydelsefullt att inte endast kunna se att en kontaminering kommer från en viss dna-profil i elimineringsdatabasen, utan också att kunna identifiera den person som dna-profilen avser. Utöver dna-profiler får databasen därför innehålla uppgifter om vem en viss dna-profil avser. Av integritetsskäl bör endast en begränsad krets av personal vid RMV ha tillgång till uppgifter om vem en viss dna-profil tillhör. Detta kan lämpligen regleras på lägre normgivningsnivå än i lagform, se avsnitt 7.5.10.

RMV:s rättsgenetiska verksamhet genomför, förutom faderskaps- och föräldraundersökningar, olika slags släktskapsundersökningar. Det kan t.ex. röra sig om undersökningar av syskon, kusiner, far- eller morföräldrar. Anledningen till sådana släktskapsanalyser är ofta att en utpekad förälder inte kan delta i undersökningen och att fader- eller föräldraskapet därför testas så att säga indirekt genom andra biologiska släktingar till den utpekade personen. Det kan i dessa ärenden vara nödvändigt att använda analyser som till viss del skiljer sig från standardanalyserna av dna. En metod innebär att dna-analyser genomförs på könskromosomerna, dvs. X- eller Y-kromosomer. En högre informationsgrad kan uppnås genom sådana analyser. Dna-profiler från en analys av X-kromosomalt dna eller Y-kromosomalt dna ger indirekt information om den analyserade individens kön, eftersom förekomsten av en Y-kromosom anger att individen är en man. Sådana analyser är nödvändiga i RMV:s verksamhet och elimineringsdatabasen behöver därför få innehålla dna-profiler även från X- och Y-kromosomanalyser. Den föreslagna bestämmelsen om att dna-profilerna i elimineringsdatabasen får ge information om identitet, gör det möjligt att i databasen också ha dna-profiler från könskromosomanalyser.

Det förekommer att RMV vid dna-analyser påträffar en dna-profil som härrör från en kontaminering, men som inte finns i eli-

mineringsdatabasen. Det är därigenom inte möjligt att hänföra profilen till en identifierad person. I syfte att utveckla och förbättra kvaliteten på dna-analyser är det av stor vikt att sådana dna-profiler får ingå i elimineringsdatabasen. Detta gör sig gällande med särskild styrka i de fall då en sådan oidentifierad dna-profil förekommer i mer än en analys. Det kan då misstänkas att det är fråga om en upprepad kontaminering, t.ex. i ett tidigt leverantörsled. Mot denna bakgrund bör även dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person få ingå i RMV:s elimineringsdatabas.

7.5.6 Provtagning

Vårt förslag: Anställda vid Rättsmedicinalverket och andra som återkommande kan komma i kontakt med och därigenom riskera att kontaminera material som används vid dna-analys, prover som ska bli föremål för sådan analys eller lokaler där analyser utförs, är skyldiga att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen.

Detsamma ska gälla även för andra personer, om de ska få tillträde till en lokal där dna-prover som ska analyseras hanteras eller förvaras.

Ett prov för dna-analys får inte användas för annat ändamål än det som provet togs för och ska förstöras senast sex månader efter det att provet togs.

Prov ska tas i form av salivprov.

För att elimineringsdatabasen ska kunna fylla den funktion som är tänkt, är det nödvändigt att dna-profiler från vissa personkategorier registreras i databasen. Som vi tidigare nämnt (se avsnitt 7.4) anses en skyldighet att lämna dna-prov vara ett sådant påtvingat kroppsligt ingrepp som kräver lagreglering. Av 2 kap. 21 § regeringsformen framgår att begränsningar i grundlagsskyddet mot påtvingade kroppsliga ingrepp får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Sådana inskränkningar i grundlagsskyddet får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. Möjligheten att utsluta kontamineringar är av central betydelse för analysen av dna.

En funktionell elimineringsdatabas måste anses vara ett godtagbart ändamål i regeringsformens mening. Det är dock nödvändigt att inte bestämmelser om skyldighet att lämna prov blir alltför vidsträckta.

I första hand bör skyldigheten att lämna prov till elimineringsdatabasen avse vissa av RMV:s anställda. En möjlighet är att inskränka personalkategorin till personer som arbetar vid RMV:s rättsgenetiska enhet. Dessutom bör även personal vid de rättsmedicinska enheterna omfattas, eftersom många prover som analyseras i det rättsgenetiska laboratoriet har tagits vid en rättsmedicinsk enhet och personalen där därför riskerat att kontaminera prover i samband med provtagning. En avgränsning till viss organisatorisk tillhörighet är dock bekymmersam eftersom RMV:s organisation kan komma att förändras över tid. Dessutom kan personalkategorier inom dessa enheter i så fall omfattas av en skyldighet att lämna prover enbart eftersom de arbetar vid en viss enhet, trots att de inte är en reell kontamineringsrisk.

Skyldigheten att lämna prov bör i stället omfatta de anställda vid RMV som kan komma i kontakt med och därigenom riskera att kontaminera material som används vid analyser, prover som ska analyseras eller lokaler där analyser görs. Denna skyldighet gäller alltså oberoende av vilken organisatorisk tjänsteplacering den anställde har. Den närmare begränsningen av vilka som bör lämna prov för registrering i elimineringsdatabasen bör regleras på lägre normgivningsnivå än lag, se avsnitt 7.5.10.

Även andra personer än anställda riskerar att kontaminera dna-analysprocessen och kan behöva ingå i elimineringsdatabasen för att databasen ska fylla sitt syfte. Det rör sig om personer som av olika anledningar återkommande har tillträde till RMV:s lokaler, som exempelvis lokalvårdare, servicetekniker och hantverkare. Det kan också vara personer som kommer i kontakt med material som används vid dna-analyser, t.ex. anställda hos leverantörer av laboratoriematerial. En skyldighet för även andra än anställda att lämna dna-prov, bör begränsas till enbart personer som verkligen utgör en kontamineringsrisk. Det gäller framför allt personer som regelbundet vistas i lokaler där dna hanteras eller förvaras och personer som arbetar hos materialleverantörer. Även för dessa personalkategorier bör den närmare avgränsningen av personkretsen regleras på lägre normgivningsnivå än lag.

För personer som mer tillfälligt kommer i kontakt med RMV:s lokaler där dna hanteras eller förvaras, bör det finnas en möjlighet att som villkor för tillträde till en lokal kräva att besökaren lämnar dna-prov till elimineringsdatabasen. En förutsättning för detta bör dock vara att personens dna riskerar att kontaminera material eller prover som ska bli föremål för dna-analys.

Provtagning för dna-analys som ska ligga till grund för registrering i elimineringsdatabasen bör tas i form av salivprov. Provet får inte användas för annat ändamål än elimineringsdatabasen och ska förstöras senast sex månader efter provtagningstillfället.

7.5.7 Användning av elimineringsdatabasen

Vårt förslag: En dna-profil från ett dna-prov som analyserats vid Rättsmedicinalverket får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen.

Även dna-profiler som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser i den rättsgenetiska verksamheten får jämföras med dna-profiler i databasen.

En kontaminering kan visa sig i form av en s.k. blandbild, dvs. vid analysen av ett prov får man fram två olika dna-profiler. Genom en jämförelse med dna-profilerna i elimineringsdatabasen kan en eventuell dna-profil som finns i databasen uteslutas.

Det är emellertid inte endast i form av en blandbild som en kontaminering kan visa sig. Den dna-profil som kontaminerat ett prov kan också vara den enda profil man får fram vid analysen. Detta är inte särskilt vanligt förekommande vid RMV, eftersom de flesta prover som analyseras är tagna under sådana förutsättningar att det normalt sett inte finns enbart den kontaminerande dna-profilen i ett dna-prov. Det går dock inte att utesluta att sådana situationer kan inträffa och användningen av elimineringsdatabasen bör därför inte begränsas till att enbart avse kontamineringar som visar sig i form av en blandbild.

Som ett led i att kvalitetssäkra dna-analyser i den rättsgenetiska verksamheten genomför RMV regelmässigt interna kontroller av sina rutiner. En dna-profil som tagits fram i kvalitetssäkrande syfte, ett s.k. kontrollprov, kan t.ex. tillföras i en analysprocess för att kon-

trollera att de rutiner man arbetar efter har avsedd funktion. En dna-profil som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser, måste kunna jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen. En bestämmelse med denna innebörd bör därför införas i lagen.

7.5.8 Längsta tid för behandling

Vårt förslag: Uppgifter i elimineringsdatabasen får inte behandlas när de inte längre behövs för sitt ändamål.

För anställda vid Rättsmedicinalverket ska gälla en längsta tid om två år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde.

Uppgifter som har registrerats i samband med att en person skulle få tillträde till en lokal vid RMV, får inte behandlas längre än ett år efter det att uppgifterna registrerades.

För uppgifter i övrigt gäller att de inte får behandlas längre än ett år efter det att förhållandet som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde.

En skyldighet att lämna dna-prov som används i elimineringsdatabasen kräver att hänsyn tas till att detta kan vara känsligt från ett integritetsperspektiv. Ett sätt att minska intrånget i den personliga integriteten, är att begränsa tiden som en dna-profil får behandlas i elimineringsdatabasen. Lagen bör därför innehålla bestämmelser om hur länge uppgifter i databasen får behandlas. Utgångspunkten ska vara att en dna-profil inte får behandlas när profilen inte längre behövs för syftet att upptäcka och utreda kontamineringar. Så kan vara fallet när en anställd vid RMV byter arbetsuppgifter och inte längre kommer i kontakt med dna-hantering eller när en anställning upphör.

RMV bör fortlöpande följa upp vilka dna-profiler som behöver finnas i elimineringsdatabasen. Det är dock, enligt vår mening, inte tillräckligt med en bestämmelse som anger att uppgifter i databasen inte får behandlas när de inte längre behövs för sitt ändamål. En säkerhetsventil för att förhindra att uppgifter behandlas under längre tid är också nödvändig. Vid bestämningen av hur lång tid uppgifter som längst får behandlas, måste hänsyn å ena sidan tas till RMV:s behov av att använda uppgifter i elimineringsdatabasen och det faktum att dna är mycket tidsbeständigt och kontamineringar därför kan ske

lång tid efter det att dna avsatts. Det är dock å andra sidan också nödvändigt att beakta skyddet för den personliga integriteten i samband med att dna-prov tas, analyseras och registreras. Risken för kontamineringar är större när det gäller anställda vid RMV än för andra personer som mer tillfälligt vistas i lokalerna. För Polismyndighetens elimineringsdatabas gäller att uppgifter som rör anställda inte får behandlas längre än två år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde. Tiden för tillfälliga besökare har satts till ett år efter det att registreringen i databasen gjordes. När det gäller övriga som är skyldiga att lämna prov anger lagen om Polismyndighetens elimineringsdatabas att uppgifter inte får behandlas längre än ett år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde. Dessa tidsgränser framstår som lämpliga och välavvägda även för RMV:s elimineringsdatabas. En bestämmelse av denna innebörd ska därför införas i lagen som reglerar RMV:s elimineringsdatabas.

7.5.9 Skadestånd

Vårt förslag: Bestämmelserna i Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) om skadestånd, med de vidare hänvisningar som görs där, ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den.

Bestämmelser om ersättning för skada och kränkning av den personliga integriteten finns i såväl brottsdatalagen som dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. Den personuppgiftsansvarige ska ersätta den registrerade för den skada och kränkning av den personliga integriteten som behandling av personuppgifter i strid med de nämnda regelverken har orsakat. Detsamma ska gälla för behandling i strid med föreskrifter som har meddelats i anslutning till dessa bestämmelser.

Bestämmelserna i brottsdatalagen och dataskyddslagen är tillämpliga även vid behandling av personuppgifter i strid med Rättsmedicinalverkets datalag (se 2 kap. 8 § och 3 kap. 1 § 8). Samma bestämmelser om skadestånd bör, menar vi, gälla också för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen som sker i strid med den

lag vi nu föreslår för RMV:s elimineringsdatabas. En bestämmelse som innebär att skadeståndsbestämmelserna i RMV:s datalag ska tillämpas även för behandling i strid med lagen om RMV:s elimineringsdatabas, ska därför tas in i lagen. Genom hänvisningen till Rättsmedicinalverkets datalag blir brottsdatalagen och dataskyddslagen tillämpliga på motsvarande sätt som gäller för personuppgiftsbehandlingen i stort vid myndigheten.

7.5.10 Föreskrifter

Vårt förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om vilka personkategorier vid Rättsmedicinalverket och vilka andra personkategorier som är skyldiga att lämna prover för dna-analys till elimineringsdatabasen. Dessa ska gälla för möjligheten att begränsa tillgången till uppgifter i elimineringsdatabasen och förfarandet vid överensstämmelse mellan en dna-profil i elimineringsdatabasen och en annan dna-profil.

Bestämmelserna om vilka kategorier av personal och andra personer som ska vara skyldiga att lämna prov till elimineringsdatabasen kan kräva en kompletterande reglering, som närmare preciserar vilka personal- och personkategorier som skyldigheten ska omfatta. Sådana kompletterande bestämmelser bör lämpligen meddelas på en lägre normgivningsnivå än lag. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela sådana ytterligare föreskrifter. En bestämmelse med denna innebörd bör tas in i vårt förslag till lag.

I elimineringsdatabasen finns dna-profiler och uppgifter om vem en viss dna-profil avser. Av integritetsskäl bör det vara en begränsad krets vid RMV som har tillgång till uppgifter om vem en dna-profil tillhör. Hur denna krets avgränsas, kan lämpligen regleras på lägre normgivningsnivå än lag.

I de fall då användningen av elimineringsdatabasen visar att det finns en överensstämmelse mellan en dna-profil i databasen och en annan dna-profil, bör åtgärder vidtas bl.a. för att utreda kontamineringen och för att förhindra framtida kontamineringar. Hur RMV

bör förfara vid sådana överensstämmelser, kan lämpligen slås fast lägre ned i normhierarkin än genom lag.

7.5.11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vårt förslag: Lagen ska träda i kraft den 25 maj 2018. Bestämmelserna om skadestånd ska endast tillämpas på skada som inträffat efter ikraftträdandet.

Dna-profiler som ingår i den nuvarande elimineringsdatabasen ska kunna registreras i den nya elimineringsdatabasen om den registrerade samtycker till det. De dna-profiler som inte förs över till elimineringsdatabasen ska gallras senast den 1 januari 2019.

Som vi tidigare har redovisat (se avsnitt 7.3) finns vid RMV redan i dag en elimineringsdatabas. Registreringen baseras på samtycke från de personer vars dna-profil finns i databasen. Möjligheten att grunda en laglig behandling av uppgifter i databasen på samtycke kan ifrågasättas (se avsnitt 7.3.3). För personer som tidigare samtyckt till provtagning och vars dna-profiler finns i den befintliga databasen, framstår det dock som praktiskt att inte behöva göra om provtagningen för att dna-profilerna ska kunna registreras i den nya elimineringsdatabasen. Det bör därför finnas en möjlighet för registrerade att samtycka till att befintliga dna-profiler förs över till den nya databasen. Ett sådant samtycke bör lämnas under en viss övergångsperiod. Dna-profiler som inte förs över till den nya databasen ska därefter gallras. En övergångsbestämmelse av denna innebörd bör införas i vårt förslag till lag om RMV:s elimineringsdatabas. Personer som inte lämnar något samtycke, men som samtidigt enligt lagförslaget omfattas av en skyldighet att lämna dna-prov, ska behandlas på samma sätt som om de inte tidigare lämnat något prov.

För behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen ska, förutom de särbestämmelser som förslaget till lag innehåller, Rättsmedicinalverkets datalag tillämpas, liksom dataskyddsförordningen, dataskyddslagen i tillämpliga delar och brottsdatalagen. Ikraftträdandet av den lag om RMV:s elimineringsdatabas som vi nu föreslår är därför avhängigt av vad som gäller för dessa nyssnämnda regelverk. Vi har, när det gäller förslaget till Rättsmedicinalverkets datalag, behandlat denna fråga i avsnitt 6.5.15. Samma överväganden som anges

där, gör sig gällande även i fråga om lagen som reglerar RMV:s elimineringsdatabas. Denna lag kan således träda i kraft först samtidigt som den sista av övriga nyssnämnda regelverk börjar tillämpas. Utifrån de förslag till dataskyddsrättsliga regleringar som nu föreligger, inträffar detta den 25 maj 2018. Vi föreslår därför att lagen om RMV:s elimineringsdatabas bör träda i kraft nyssnämnda datum.

Vårt förslag till lag innehåller bestämmelser om skadestånd. Skada som har inträffat före lagen träder i kraft, ska bedömas enligt de regler som gällde då skadan inträffade. Lagens skadestandsreglering ska således inte ges någon retroaktiv verkan.

7.5.12 Sekretess för uppgifter i elimineringsdatabasen

Vår bedömning: Det behöver inte införas någon särskild bestämmelse om sekretess för uppgifter i Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas.

I elimineringsdatabasen kommer det att registreras uppgifter om enskilda vars dna-profiler ingår i databasen. Det framstår som angeläget att dessa uppgifter kan omfattas av sekretess. För Polismyndighetens elimineringsdatabas finns bestämmelser i 35 kap. 19 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Av nyssnämnda lagrum framgår att sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden om uppgiften förekommer i den elimineringsdatabas som förs enligt lagen om Polismyndighetens elimineringsdatabas eller annars behandlas med stöd av samma lag, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men. I prop. 2016/17:208 har föreslagits att uttrycket skada ska tas bort från bestämmelsen.

I 35 kap. 1 § OSL finns bestämmelser om att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men och uppgiften förekommer i bl.a. register som förs av Polismyndigheten enligt 4 kap. polisdatlagen (2010:361). Ursprungligen var tanken att Polismyndighetens elimineringsdatabas skulle regleras i

polisdatalagen och den hade då omfattats av sekretessbestämmelserna i 35 kap. 1 § OSL. När Polismyndighetens elimineringsdatabas i stället reglerades i en särskild lag, infördes samtidigt sekretessbestämmelsen i 35 kap. 19 a § OSL.

Vi har övervägt frågan om en särskild bestämmelse som reglerar sekretessen för uppgifter i RMV:s elimineringsdatabas bör införas. Av 25 kap. 1 § OSL framgår att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning. Med annan medicinsk verksamhet åsyftas verksamhet som inte primärt har vård- eller behandlingssyfte. I kommentaren till 25 kap. 1 § OSL framhålls särskilt att det exempelvis kan röra sig om "... verksamhet som bedrivs hos Rättsmedicinalverket, som är central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet..." (Lenberg, Geijer och Tansjö, Offentlighets- och sekretesslagen [1 januari 2017, Zeteo], kommentaren till 25 kap. 1 §). Syftet med RMV:s elimineringsdatabas är att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser. Denna verksamhet utgör, enligt vår bedömning, sådan annan medicinsk verksamhet som avses i 25 kap. 1 § OSL. Uppgifter om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden som finns i RMV:s elimineringsdatabas omfattas därigenom av nyssnämnda sekretessbestämmelse. Det finns därför inte något behov av en särskild sekretessreglering som tar sikte enbart på elimineringsdatabasen.

8 Hantering av humanbiologiskt material

8.1 Sammanfattning

Hantering av humanbiologiskt material är mycket betydelsefull för merparten av verksamheten vid RMV. Detta material innehåller ofta känslig information och det bör därför ställas höga krav på hur materialet hanteras. Lagregleringen som finns på området är inte tillräcklig, utan det bör införas en lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV.

Lagen bör omfatta frågor om bevarande, utlämnande och förstöring av prov som utgör humanbiologiskt material. Med humanbiologiskt material avses mänskligt biologiskt material som tagits från en levande eller avliden person eller ett foster.

Humanbiologiskt material bör som huvudregel få hanteras även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen. Vid sådana uppdrag som RMV har åtagit sig som förutsätter den enskildes samtycke, bör däremot hantering av humanbiologiskt material endast få ske om den från vilken provet härrör samtycker till en sådan hantering. Om ett lämnat samtycke återkallas, ska materialet förstöras.

I lagen bör det ges en rätt för RMV att bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten, utbildning i undersökningsverksamheten samt forskning inom myndigheten.

Det är relativt vanligt förekommande att RMV från olika håll får ta emot en begäran om att få ut prover av humanbiologiskt material. I en del fall finns stöd för att bifalla en sådan begäran i annan lagstiftning. Det bör dessutom införas en bestämmelse om i vilka situationer RMV, utöver när det framgår av annan lag, får lämna ut prover av humanbiologiskt material som myndigheten har tagit eller

tagit emot för undersökning och analys. Ett sådant utlämnade av material får förenas med särskilda villkor.

Prover av humanbiologiskt material har olika hållbarhet och behovet av att bevara proverna varierar. Hur länge materialet ska bevaras och vad som ska gälla för förstöring av prover, bör regleras av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

8.2 Inledning

RMV hanterar humanbiologiskt material från både levande och avlidna personer för olika undersökningsändamål. Med humanbiologiskt material avses ben, blod, vävnad, hår, saliv, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler från människokroppen. Hantering av humanbiologiskt material förekommer inom samtliga fyra verksamhetsområden vid RMV. I den brottsutredande verksamheten är hanteringen omfattande, men den förekommer även för ett flertal andra ändamål som exempelvis hälso- och sjukvård, drogkontroller och släktskapsutredningar. Humanbiologiskt material från avlidna omhändertas dessutom för donation, transplantation och andra medicinska ändamål, t.ex. forskning och medicinsk utbildning. Det förekommer också att humanbiologiskt material bevaras för metodutveckling och kvalitetssäkring.

Eftersom hanteringen av humanbiologiskt material är central för stora delar av RMV:s verksamhet, finns det ett stort antal samlingar av prover av sådant material vid myndigheten. Dessa prover innehåller viktig och ofta känslig information om de människor som proverna härrör från. Det ställer stora krav på hanteringen av proverna och de personuppgifter och uppgifter om avlidna som är kopplade till proverna. RMV:s hantering av humanbiologiskt material är till viss del oreglerad och myndigheten har genomfört en intern översyn av hanteringen. Denna översyn har enligt RMV:s mening visat att det finns ett behov av författningsstöd på området.

Hanteringen av humanbiologiskt material är integritetskänslig och vi har därför fått i uppdrag att överväga om den ska författningsregleras i större utsträckning än som är fallet i dag. En utgångspunkt för våra överväganden har varit RMV:s nyssnämnda interna översyn (Översyn av Rättsmedicinalverkets hantering av mänskligt biologiskt material och hemställan om författningsreglering).

I avsnitt 8.3 lämnar vi en redogörelse för vilken hantering av humanbiologiskt material som i dag äger rum vid RMV, däribland ett avsnitt om tider och bakomliggande principer för bevarande av humanbiologiskt material. De bestämmelser som i dag har betydelse för hanteringen av sådant material vid RMV redovisar vi i avsnitt 8.4. Våra överväganden och förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket återfinns i avsnitt 8.5.

8.3 Vilken hantering av humanbiologiskt material äger rum vid Rättsmedicinalverket?

8.3.1 Det rättsmedicinska verksamhetsområdet

Ett flertal olika undersökningsformer är aktuella på det rättsmedicinska verksamhetsområdet (se avsnitt 3.2). Prover av humanbiologiskt material förekommer i varierande grad vid dessa undersökningar.

En stor del av de undersökningar som genomförs på det rättsmedicinska området avser avlidna personer. En primär uppgift för rättsmedicinen är att på uppdrag av polisen eller allmän åklagare undersöka onaturliga dödsfall. En rättsmedicinsk undersökning av en avliden får (se 13 § lagen [1995:832] om obduktion m.m., obduktionslagen) göras om undersökningen kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det inte skäligen kan bortses från möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott, eller det kan misstänkas ha förekommit fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården. Vidare får en rättsmedicinsk undersökning göras (se 14 § obduktionslagen) om ett dödsfall kan antas ha orsakats av yttre påverkan och undersökningen behövs för att fastställa dödsorsaken eller få upplysningar av särskild vikt för miljöskydd, arbetarskydd, trafiksäkerhet eller annat liknande intresse. Dödsfallsutredningar genomförs i stor utsträckning i samarbete med RMV:s rättskemiska enhet. En rättsmedicinsk undersökning får dessutom göras om det behövs för att fastställa en avlidens identitet (se 15 § obduktionslagen). I samtliga ärenden är det fråga om undersökningar som har initierats av någon annan än RMV. Myndigheten bedriver således inte någon egeninitierad rättsmedicinsk utredningsverksamhet.

RMV utför därutöver rättsmedicinska undersökningar av levande personer, som är misstänkta eller målsägande i en utredning om brott. Undersökningarna syftar till att i s.k. rättsintyg, enligt lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott, dokumentera skador som kan ha uppkommit i samband med exempelvis vålds- eller sexualbrott.

Med stöd av 3 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket, som möjliggör för RMV att inom sitt ansvarsområde utföra även andra uppdrag än de som särskilt utgör myndighetens ansvar, förekommer även ytterligare undersökningar. Dessa genererar hantering av humanbiologiskt material. Således genomför en av RMV:s rättsmedicinska enheter kliniska obduktioner (om skillnaden mellan en rättsmedicinsk obduktion och en klinisk obduktion, se avsnitt 8.4) på uppdrag av landsting. RMV gör dessutom kroppsundersökningar enligt en överenskommelse med Nationellt Centrum för Kvinnofrid.

Vid de rättsmedicinska enheterna förekommer även rättsodontologiska undersökningar, dvs. undersökningar av munhåla och tänder, i syfte att fastställa eller utesluta identiteten på avlidna personer. Dessutom tar RMV på det rättsmedicinska området omhand vävnader för donation. Dessa vävnader lämnas ut till olika vävnadsinrättningar och biobanker.

De undersökningar som förekommer på det rättsmedicinska området ger, som vi tidigare nämnt, upphov till en rad olika prover av humanbiologiskt material. Vid en rättsmedicinsk undersökning av en avliden person tas i vissa fall inledningsvis ett s.k. ankomstprov, för att kontrollera om den avlidne bär på smitta av hiv eller hepatit C. Provet analyseras av ett landsting och bevaras inte vid RMV. Därefter tas rutinmässigt prov från ögonvätska, blod och urin. Proverna skickas till RMV:s rättskemiska enhet för en rättskemisk analys. Även hårprov förekommer. Dessutom tas i regel prov från kroppens olika organ för en mikroskopisk undersökning. Antalet prov och från vilka organ dessa prov tas, beror på Polismyndighetens frågeställningar och de rättsmedicinska fynd som görs vid undersökningen. Proven som tas är sockerbitsstora. De prepareras i formalin, snittas i mindre bitar och bäddas in i paraffinklossar. Ur dessa klossar snittas tunna skivor av vävnad som placeras mellan glasskivor för att kunna studeras i mikroskop. Det förekommer dessutom att hela organ avlägsnas från kroppen vid en rättsmedicinsk undersökning.

Som regel ska sådana organ läggas tillbaka i kroppen när obduktionen har slutförts (se 5 § tredje stycket obduktionslagen). Gemensamt för dessa prov är att provtagningen regelmässigt syftar till att fastställa dödsorsak och ibland även dödssätt. Det förekommer att vårdgivare vänder sig till RMV för att få ut provsnitt från paraffinklossar för en klinisk genetisk analys som del i en medicinsk utredning av ärftlig sjukdom hos anhöriga till en avliden. I sådana fall finns ett samtycke från anhöriga till utlämnande. En sådan begäran efterkoms i varierande grad av RMV.

I syfte att säkra spår kan vid rättsmedicinska undersökningar även tas prov på sekret från kroppsöppningar och från nagelskrap. Dessa prover bevaras inte vid RMV utan lämnas till Polismyndigheten (Nationellt forensiskt centrum eller annan avdelning). Det förekommer också att RMV tar egna prov på sekret. Dessa prov, som stryks ut på glas, bevaras vid RMV.

En ytterligare typ av prov som hanteras på det rättsmedicinska området är då skelettstrukturer undersöks. Vid en sådan undersökning kan en skelettdel läggas i värmebad för att frilägga rena benytter, s.k. macerering. Vanligtvis har den avlidnes kropp lämnats ut för begravning innan denna undersökning är klar och skelettstrukturen går därför till destruktion efter undersökningen.

Det förekommer vidare att RMV i samband med dödsfall inom hälso- och sjukvården genomför analyser och då hämtar in humanbiologiskt material i form av blodprov som har tagits av en vårdgivare.

I identifieringsärenden undersöker RMV ibland enstaka kvarlevor från människor, i form av kropps- eller skelettdelar. Om kvarlevorna kan identifieras, lämnas de till polisen. Kan kvarlevorna däremot inte identifieras lämnar en del rättsmedicinska enheter ändå dessa delar till polisen, i polisens egenskap av uppdragsgivare, medan andra enheter bevarar kvarlevorna för polisens räkning.

En typ av prov som RMV tar, på begäran av domstol, socialnämnd, Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, utgörs av blodprov från en avliden som är föremål för en rättsmedicinsk undersökning för att användas vid bestämning av faderskap. Sådana blodprov skickas till den rättsgenetiska enheten och bevaras där i avvaktan på en eventuell analys.

Vid undersökningar enligt lagen om rättsintyg i anledning av brott, tas prov på de personer som undersöks. Vanligtvis rör det sig om

blod- och urinprov samt ibland s.k. topsning. Proverna lämnas till Polismyndigheten.

I identifieringsärenden kan det, vid en rättsodontologisk undersökning, vara nödvändigt att avlägsna en tand från en avliden person. Tanden analyseras och förstörs efter undersökningen.

Slutligen förekommer hantering av prover av humanbiologiskt material för utbildningsändamål vid RMV:s rättsmedicinska enheter. Prov används också för att utvärdera och förbättra undersökningsmetoder och inom forskningen.

8.3.2 Det rättskemiska verksamhetsområdet

Vid RMV:s rättskemiska enhet hanteras humanbiologiskt material i de analyser som görs för att undersöka förekomst av kemiska substanser i materialet. Enheten genomför således rättstoxikologiska undersökningar för att utreda om det i de analyserade proverna finns alkohol, narkotika, läkemedel eller andra gifter. Uppdragen kommer från de rättsmedicinska enheterna inom RMV, Polismyndigheten, Kriminalvården, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Det kan exempelvis röra sig om misstanke om rattfylleribrott eller narkotikabrott genom eget brukande. Analyser kan göras av upp till 350 olika substanser, däribland missbruksdroger, androgena anabola steroider och alkohol.

På uppdrag av Kriminalvården genomförs s.k. drogfrihetsanalyser, dvs. provtagning som syftar till att utreda om en person har använt narkotika eller inte. Sådan eventuell förekomst av narkotika analyseras också på uppdrag av behandlingshem och hälso- och sjukvården. Inom sjukvården finns dessutom ett behov av analyser av intoxicationer. Det förekommer även att RMV i körkortsärenden genomför en analys av drogfrihet. Ytterligare en ärendetyp vid RMV:s rättskemiska enhet är då polisen vid misstanke om våldsbrott eller sexualbrott vänder sig till myndigheten med en begäran om en toxikologisk analys. I dessa senare fall förekommer prov från såväl misstänkta gärningsmän som målsägande.

Det vanligast förekommande provmaterialet i toxikologiska undersökningar är blod, urin och hår. Proverna kan komma från både avlidna personer och levande. För Kriminalvårdens del genomförs drogfrihetsanalyser vanligtvis med hjälp av urinprov och i undan-

tagsfall blodprov. Proverna tas vid Kriminalvården. Samma gäller för analyser som genomförs på uppdrag av behandlingshem och hälso- och sjukvården. För analyser av drogfrihet i körkortsårenden används ofta prover av den enskildes hår. Håret besitter information om narkotikaanvändande långt bakåt i tiden.

I ärenden som rör trafikbrott eller narkotikabrott genom eget brukande består proverna av blod och urin. I samband med misstanke om brott tar polisen blod- eller urinprov och överlämnar dessa till RMV. Vid de polisärenden där det finns en misstanke om vålds- eller sexualbrott analyseras både blod- och urinprov. Analysen syftar till att undersöka förekomsten av alkohol, narkotika, läkemedel och anabola steroider.

Vid undersökningar avseende en avliden person förekommer, utöver undersökningar av blod och urin, analyser av ögonkammар- vätska. Även annat humanbiologiskt material kan analyseras, däribland hela eller delar av organ. Det humanbiologiska materialet kommer i dessa sistnämnda fall från någon av RMV:s rättsmedicinska enheter.

De prover av humanbiologiskt material som hanteras vid den rättskemiska enheten används för den undersökning som har begärts och därutöver i begränsad omfattning för kvalitets- och metodutveckling samt för kvalitetssäkring.

8.3.3 Det rättsgenetiska verksamhetsområdet

På det rättsgenetiska verksamhetsområdet förekommer ett tiotal ärendeslag, där förälder- och faderskapsundersökningar dominerar. En huvuduppgift för RMV:s rättsgenetiska verksamhet är således att genom dna-baserade tester utreda faderskap eller släktskap mellan olika individer. Rättsgenetiska undersökningar genomförs till störst del på uppdrag av Migrationsverket och socialnämnder, men även uppdrag från domstolar, Polismyndigheten och enskilda förekommer.

Rättsgenetiska analyser görs också för att identifiera avlidna personer och i dödsfallsutredningar. Sådana analyser utförs på uppdrag av någon av RMV:s rättsmedicinska enheter.

En del analyser vidtas därutöver på beställning av hälso- och sjukvården. Det rör sig bl.a. om uppföljning av benmärgstransplantationer och kontroll av läkemedelsmetabolisering.

I samtliga de ovan beskrivna ärendetyperna förekommer hantering av humanbiologiskt material. Vid rättsgenetiska undersökningar på uppdrag av domstol, socialnämnd, Migrationsverket eller privatpersoner utgörs det prov av humanbiologiskt material som analyseras ofta av munskrap eller blod från provgivaren. Proven tas i de flesta fall av socialtjänsten, vid en vårdcentral eller genom Migrationsverkets försorg. I privata faderskaps- och släktskapsutredningar hänvisar RMV provgivaren till en vårdcentral för provtagning.

Det förekommer att en rättsgenetisk faderskapsundersökning ska genomföras på en avlidne man. För sådana undersökningar används ibland blodprov från RMV:s rättskemiska eller rättsmedicinska verksamheter. I de fall då det finns prov av humanbiologiskt material från den avlidne i en biobank får RMV, via beställaren, in ett sådant prov för analys. Efter genomförd analys återlämnas provet till biobanken. Utredningen om regleringen av biobanker har i sitt delbetänkande *För dig och för alla*, SOU 2017:40, bedömt att vävnadsprover ur biobanker inte får lämnas ut för utredning om föräldraskap och har inte lämnat något författningsförslag som tillåter detta.

När det gäller identifieringsärenden kommer de prov som den rättsgenetiska enheten hanterar från någon av de rättsmedicinska enheterna inom RMV. Provet består vanligtvis av vävnader från muskler eller ben hos den avlidne. I samma ärende hanteras också referensmaterial från en förmodad anhörig till den avlidne. Sådant material utgörs oftast av munskrapprov. I identifieringsärenden förekommer det också referensmaterial i form av föremål som bär spår av den avlidnes (dvs. den person som polisen misstänker är den avlidne) dna, exempelvis en tandborste. I de fall då anhöriga till en försvunnen person vänder sig till polisen och lämnar ett prov som kan användas för eventuell framtida identifiering, tar RMV:s rättsgenetiska enhet fram en dna-profil. Denna profil lämnas, tillsammans med provet från den anhörige, till polisen. RMV kan inte samla proverna, alternativt dna-profilerna, för framtida identifieringsärenden. Vid RMV:s rättsgenetiska enhet förekommer humanbiologiskt material även i form av enstaka kroppsdelar. Dessa förvaras för identifiering vid enheten.

Ytterligare en typ av hantering av humanbiologiskt material inom rättsgenetiken, som sker på uppdrag av någon av de rättsmedicinska enheterna, gäller ärenden där det föreligger en misstanke om plötslig hjärtdöd. Prover analyseras i dessa ärenden för att undersöka om

det finns vissa genetiska varianter som kan kopplas till sådan hjärt-död.

Från RMV:s rättsmedicinska enheter översänds ibland prov bestående av huvudsakligen ben eller mjuk vävnad, för en rättsgenetisk artbestämning, dvs. en bestämning av om provet kommer från en människa eller från djurriket. Det förekommer också att analyser genomförs, där det visar sig att det undersökta materialet inte är humanbiologiskt men inte heller animaliskt, utan består av något annat, exempelvis plast.

På uppdrag av hälso- och sjukvården hanterar RMV:s rättsgenetiska enhet dessutom prover av humanbiologiskt material i ärenden som rör förväxling av prover tagna inom hälso- och sjukvården. Vidare förekommer fostervattenprover, som analyseras på uppdrag från enskilda, Polismyndigheten och landstingen. Även undersökningar av aborterade foster genomförs. För att undersöka om tvillingar är enäggstvillingar eller inte, genomförs analyser av munskrap eller blodprov. En sådan analys kan ge viktiga svar på frågor kring bl.a. sjukdomar med genetisk bakgrund. Om den ena tvillingen lider av en sjukdom som kan ha genetisk bakgrund, kan risken vara större för en enäggstvilling att drabbas av samma sjukdom än motsvarande risk för en tvåäggstvilling. En analys av tvillingarnas dna ger svar på om de är enägg- eller tvåäggstvillingar. En relativt omfattande ärendetyp, ungefär 500 analyser per år, gäller uppföljning av benmärgstransplantationer. Prover analyseras i syfte att över tid följa utfallet av en genomförd benmärgstransplantation. Via dna-analys studeras andelen patientspecifika respektive donatorspecifika celler i blodet vid olika tidpunkter.

Vid RMV:s rättsgenetiska enhet hanteras humanbiologiskt material slutligen också i den s.k. elimineringsdatabasen. Vissa anställda inom RMV och vissa besökare till myndigheten, som kan komma i kontakt med prover som ska bli föremål för dna-analys eller riskerar att kontaminera lokaler i vilka sådana analyser görs, har lämnat ett prov på sitt dna till elimineringsdatabasen. Därigenom kan eventuella kontaminationer upptäckas och utredas, vilket stärker kvaliteten i de dna-analyser som genomförs inom rättsgenetiken. Det är frivilligt att lämna ett prov till databasen.

8.3.4 Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet

Vid RMV:s rättspsykiatriska enheter hanteras humanbiologiskt material i tre olika typer av situationer. På området genomförs (se 2 § i RMV:s instruktion) rättspsykiatriska undersökningar, undersökningar i syfte att lämna s.k. § 7-intyg enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen) och utredningar om risk för återfall i brottslighet enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Den första situation då prover av humanbiologiskt material aktualiseras är av medicinska skäl och avser tillfällen då en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning under vistelsetiden vid RMV behöver vård. Dessutom förekommer provtagning av utredningsskäl vid rättspsykiatriska undersökningar och slutligen tas prover av ordnings- och säkerhetsskäl.

RMV bedriver som huvudregel inte någon rättspsykiatrisk vård, men det förekommer att de personer som, för att genomgå en undersökning, vistas vid någon av de rättspsykiatriska enheterna under vistelsetiden behöver psykiatrisk eller somatisk vård. I sådana situationer får RMV betraktas som vårdgivare och de prov som eventuellt tas på en enskild i dessa vårdsituationer regleras av hälso- och sjukvårdslagstiftningen.

När det gäller provtagning av utredningsskäl, finns det i RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet ett behov av att ta urin- och blodprov från de personer som undersöks. Syftet är att se om personerna är påverkade av alkohol, narkotika eller en dysfunktionell sköldkörtel. Även hårprov tas, för att kontrollera eventuell narkotikaanvändning. Proven analyseras vid den rättspsykiatriska enheten och vid positivt provsvar sker verifiering vid RMV:s rättskemiska enhet. Sådan provtagning förutsätter, som vi återkommer till i avsnitt 8.4, den enskildes samtycke.

Slutligen har RMV rätt att, av ordnings- och säkerhetsskäl, ta prov (blod- eller urinprov) med tvång på de personer som vistas vid RMV för rättspsykiatriska undersökningar.

8.3.5 Bevarande av prover av humanbiologiskt material

De prover av humanbiologiskt material som förekommer på respektive verksamhetsområde vid RMV bevaras olika länge beroende på ärendetyp och vad det är fråga om för slags prov. De bakomliggan-

de skälen till att en viss bevarandetid tillämpas varierar också. En generell utgångspunkt för hur länge ett prov av humanbiologiskt material sparas vid RMV är de behov och önskemål som finns från RMV:s uppdragstagare.

Rättsmedicin

På det rättsmedicinska området innebär RMV:s rutiner för bevarande av prover att glas innehållande prov bevaras i minst fem år. Paraffinklossar (se avsnitt 8.3.1) med humanbiologiskt material bevaras tills vidare. En anledning till att paraffinklossar har en obegränsad tid för bevarande är att det kan bli aktuellt med förnyade utredningar och analyser för exempelvis olösta brott. Sådana olösta brott kan återupptas för utredning av polisen mycket lång tid efter det att brottet begåtts. För mord och dråp saknas t.ex. preskriptionstid (se 35 kap. 2 § första stycket 1 brottsbalken) och en förnyad rättsmedicinsk undersökning kan vara direkt avgörande för polisens utredning.

Rättskemi

Enligt rådande rutiner på det rättskemiska verksamhetsområdet, bevaras prover av humanbiologiskt material för drogfrihetsanalyser på uppdrag av Kriminalvården i minst tre månader. Kriminalvården har under denna tid hunnit avsluta sitt ärende och det finns därför inte någon anledning för RMV att bevara prover från Kriminalvården längre än så.

Prover för analyser av läkemedel och droger på uppdrag av behandlingshem eller hälso- och sjukvården bevaras i högst två månader. För denna kategori av ärenden gäller att ärendet oftast har avslutats hos RMV:s uppdragsgivare med god marginal inom två månader. Inom hälso- och sjukvården sparas prover avseende analys av läkemedel eller droger som längst i två månader.

När det gäller prover från RMV:s rättsmedicinska enheter, som i ett obduktionsärende översänts för analys vid den rättskemiska enheten, bevaras dessa i upp till ett år. Prover hänförliga till trafik- eller missbruksärenden bevaras också i upp till ett år och samma bevarandetid gäller för prover som analyseras i samband med misstanke

om vålds- eller sexualbrott. Bevarandetiden för dessa ärendekategorier är således längre än för andra typer av toxikologiska analyser vid den rättskemiska enheten. Anledningen är att Polismyndighetens respektive Åklagarmyndighetens utredningstider kan vara relativt långa och att det kan vara nödvändigt med kompletterande analyser av prover, som därför således sparas i upp till ett år.

Rättsgenetik

Vid RMV:s rättsgenetiska enhet förekommer ett flertal olika tider för bevarande. Tiderna skiljer sig åt, fördelat utifrån ärendeslag. Prover från levande bevaras i faderskaps- och släktskapsärenden i minst ett år efter expedierad rapport. Denna tid har RMV fastställt mot bakgrund av att det bedömts vara rimligt för en uppdragsgivare att inom den tiden hinna återkomma med eventuella kompletterande frågeställningar som kräver fler dna-analyser, alternativt krav på återanalys av samma prov. När det i stället gäller prov från avliden i faderskaps- och släktskapsärenden har bevarandetiden bestämts till två år från det att RMV expedierat sin rapport med analys svar. Det bakomliggande skälet till att tiden för bevarande av prover är längre i de ärenden där det förekommer prov från en avliden person, jämfört med faderskaps- och släktskapsärenden då de inblandade personerna alltjämt är i livet, är att det oftast inte är möjligt att ta ett nytt prov från en avliden person.

I identifieringsärenden bevaras prov från avliden i minst två år efter expedierad rapport, under förutsättning att identiteten har kunnat fastställas. Har den avlidnes identitet däremot inte kunnat fastställas bevaras prov från den avlidne tills vidare. Om identiteten senare kan fastställas, bevaras prov från den avlidne i två år efter det att identiteten klarlagts. Skälen bakom tiderna för bevarande är, liksom vid faderskaps- och släktskapsärenden, att det ska vara en rimlig tidsrymd för uppdragsgivaren att återkomma med en begäran om komplettering som kräver fler analyser av det humanbiologiska materialet. I de fall då den avlidnes identitet (ännu) inte gått att fastställa, hålls frågan om vederbörandes identitet öppen till dess att identiteten har kunnat klarläggas, vilket är anledningen till att provet bevaras tills vidare.

I syfte att utgöra referensmaterial i identifieringsärenden tas, som vi nämnt ovan, prov från anhöriga. Sådant referensmaterial bevaras i minst ett år efter expedierad rapport, vilket bedömts vara en rimlig tid för eventuella kompletterande undersökningar.

För ärenden om plötslig hjärtdöd gäller att prov bevaras tills vidare. Det är tänkbart att prov från den som avlidit kan behövas vid senare utökade analyser. Så kan exempelvis vara fallet om den avlidnes nära släktingar begär vidare analyser.

I ärenden beträffande förväxling av prov inom hälso- och sjukvården bevaras prov i minst två år efter expedierad rapport. Även fostervattenprov bevaras i minst två år efter expedierad rapport. I s.k. artbestämningsärenden, där fråga är om det undersökta provet är humanbiologiskt eller kommer från ett djur, bevaras prov i minst ett år efter expedierad rapport om RMV:s analys visat att materialet kommer från en djurart. Skulle det visa sig att det kommer från en människa, bevaras det enligt vad som nyss redovisats om prov i identifieringsärenden. De bakomliggande skälen till de fastställda bevarandetiderna överensstämmer med vad som gäller för faderskaps- och släktskapsärenden respektive identifieringsärenden, dvs. tiden har bedömts vara rimlig för att en beställare ska kunna återkomma med en begäran om kompletteringar.

Prover som används för att ta fram dna-profiler till elimineringsdatabasen sparas i fem år efter det att en persons anställning vid RMV har avslutats. Anledningen till att ett prov sparas även efter det att en dna-profil har tagits fram, är att det, när RMV:s rättsgenetiska enhet byter s.k. markörer, finns ett behov av att ta fram nya dna-profiler, med nya markörer.

Slutligen bevaras prover från sjukvården i farmakogenetiska ärenden respektive i ärenden som rör uppföljning av benmargstransplantationer i minst två månader efter expedierad rapport. Denna tidsrymd är bestämd för att stämma överens med vad som på det rättskemiska verksamhetsområdet gäller för prover som har sitt ursprung inom hälso- och sjukvården.

Rättspsykiatri

De prover som tas på det rättspsykiatriska verksamhetsområdet bevaras inte där, utan går över till den rättskemiska enheten. Där bevaras de aktuella proverna som längst två månader, vilket stämmer överens med den tid för bevarande av prover som hanteras på det rättskemiska verksamhetsområdet.

8.4 Gällande rätt

Som vi inledningsvis konstaterat (se avsnitt 8.2), är RMV:s hantering av humanbiologiskt material till viss del oreglerad. Lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m. (biobankslagen) gäller främst för biobanker som inrättats i yrkesmässigt bedriven hälso- och sjukvårdsverksamhet och är således i de flesta fall inte tillämplig för RMV. Av 1 kap. 1 § biobankslagen följer att lagen reglerar hur humanbiologiskt material, med respekt för den enskilda människans integritet, ska få samlas in, förvaras och användas för vissa ändamål. Lagen skulle i vissa fall kunna vara tillämplig för verksamhet vid RMV. Det gäller främst då RMV genomför kemiska och genetiska analyser av prov på uppdrag av landsting och regioner. I dessa fall destruerar dock RMV proverna efter genomförda analyser och biobankslagen blir därför inte tillämplig. Vid annan uppdragsverksamhet, exempelvis kliniska obduktioner på uppdrag av vårdgivare, kan biobankslagens bestämmelser i undantagsfall aktualiseras för RMV:s del. Bestämmelserna i biobankslagen är (se 1 kap. 4 § biobankslagen), med undantag för vad som i lagen anges i 5 kap. om det s.k. PKU-registret, subsidiära till annan lagstiftning. Således ska bestämmelser i annan lag, som avviker från bestämmelserna i biobankslagen, med det nyssnämnda undantaget för lagens 5 kap., ha företräde framför biobankslagen.

Vid de obduktioner som genomförs vid RMV:s rättsmedicinska enheter ska obduktionslagen tillämpas. Lagen innehåller, som vi har berört i avsnitt 8.3.1, bestämmelser om hur organ och annat material som tas ut ur en kropp för undersökning ska hanteras. Med obduktion avses (se 4 § obduktionslagen) att kroppen efter en avliden öppnas och undersöks invändigt. Obduktionen kan vara klinisk eller rättsmedicinsk. En rättsmedicinsk obduktion ska också innefatta en yttre undersökning av kroppen. Med rättsmedicinsk likbesikt-

ning avses en yttre undersökning av kroppen efter en avliden. Undersökningen kan innefatta blodprovstagning och andra mindre ingrepp. Vid en obduktion får (se 5 § obduktionslagen) organ och annat material tas ut ur kroppen för undersökning, om det behövs för att syftet med obduktionen ska kunna tillgodoses. Biologiskt material ska läggas tillbaka i kroppen när obduktionen har slutförts, om inte syftet med obduktionen kräver att materialet tas till vara för undersökning under en längre tid. Bestämmelser om rättsmedicinsk undersökning av avlidna finns i 12–20 §§ obduktionslagen. Av 12 § framgår att med rättsmedicinsk undersökning avses i lagen rättsmedicinsk obduktion eller rättsmedicinsk likbesiktning. En rättsmedicinsk undersökning ska göras i form av rättsmedicinsk obduktion, om inte ändamålet kan tillgodoses genom rättsmedicinsk likbesiktning. Förutsättningarna för när en rättsmedicinsk undersökning får genomföras anges i 13–15 §§ obduktionslagen. Dessa förutsättningar har vi redogjort för i avsnitt 8.3.1. För kliniska obduktioner finns bestämmelser i 6–11 §§ obduktionslagen. Beslut om en klinisk obduktion fattas av läkare och får utföras om det behövs för att fastställa dödsorsaken, vinna viktig kunskap om sjukdom som den avlidne haft eller om verkan av behandling som den avlidne gått igenom, eller undersöka förekomsten av skador eller sjukliga förändringar i den avlidnes kropp (se 6 § obduktionslagen).

På det rättsmedicinska verksamhetsområdet finns dessutom relevanta bestämmelser i begravningslagen (1990:1144). Lagen innehåller en reglering av dödsbevis, intyg om dödsorsak, gravsättning och kremering.

Med stöd av bestämmelser i lagen (1995:831) om transplantation m.m. (transplantationslagen) omhändertar RMV vävnad som kan komma i fråga för transplantation. Av 1 § transplantationslagen framgår att lagen innehåller bestämmelser om ingrepp för att ta till vara organ eller annat biologiskt material från en levande eller avliden människa för behandling av sjukdom eller kroppsskada hos en annan människa eller för annat medicinskt ändamål. Lagen innehåller också bestämmelser om användning av vävnad från ett aborterat foster och förbud mot vissa förfaranden med biologiskt material. När det gäller biologiskt material från avlidna framgår av 3 § att sådant material avsett för transplantation eller annat medicinskt ändamål får tas från en avliden människa om denne har medgett det eller det på annat sätt kan utredas att åtgärden skulle stå i överensstämmelse

med den avlidnes inställning. I annat fall får biologiskt material tas, om inte den avlidne har skriftligen motsatt sig ett sådant ingrepp eller uttalat sig mot det eller det av annat skäl finns anledning att anta att ingreppet skulle strida mot den avlidnes inställning (se 3 § andra stycket). Är uppgifterna om den avlidnes inställning motstridiga eller finns det annars särskilda skäl mot ingreppet, får detta inte genomföras (se 3 § tredje stycket). Även om biologiskt material får tas enligt 3 § andra stycket, får ingrepp inte göras om någon som stått den avlidne nära motsätter sig det (se 4 § transplantationslagen).

På det rättsmedicinska området är även bestämmelserna i lagen om rättsintyg i anledning av brott relevanta. Ett rättsintyg är ett skriftligt medicinskt utlåtande som inhämtas av Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten i syfte att användas i en brottsutredning eller som bevis i en rättegång i anledning av brott (se 1 § lagen om rättsintyg i anledning av brott). Läkareundersökning i syfte att utfärda ett rättsintyg som avser en målsägande får inte utföras utan målsägandens samtycke. När det gäller kroppsbesiktning, inklusive provtagning och undersökning för rättsintyg, av den som är misstänkt för brott finns bestämmelser i 28 kap. rättegångsbalken (se 4 § lagen om rättsintyg i anledning av brott). Några bestämmelser om hantering av humanbiologiskt material finns inte i nyssnämnda lag.

RMV:s rättskemiska enhet utför, som vi redovisat i avsnitt 8.3.2, analyser bl.a. på uppdrag av polisen, när det finns misstanke om trafik-, narkotika- eller vissa våldsbrott. Sådan provtagning (avseende blod eller urin) är en form av kroppsbesiktning. Bestämmelser härom finns, som vi nyss nämnt, i bl.a. 28 kap. rättegångsbalken. Av 28 kap. 12 § andra stycket rättegångsbalken framgår att med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. För polisens provtagning när det gäller trafik- och narkotikabrott finns dessutom Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om provtagning vid misstanke om bruk av narkotika och drog-rattfylleri (RPSFS 2006:01). Föreskrifterna reglerar den praktiska hanteringen vid provtagningen och anger bl.a. i vilka fall prov ska skickas till RMV:s rättskemiska enhet. Vid enheten genomförs dessutom, som vi tidigare nämnt, analyser på uppdrag av Kriminalvården. Regleringen härom finns i 8 kap. 6 § fängelselagen (2010:610), som anger att en intagen, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, är skyldig att på begäran lämna bl.a. urin-, blod- eller

hårprov för att kontrollera att han eller hon inte är påverkad av alkohol, narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Närmare bestämmelser finns dessutom i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (KVFS 2011:1). Den provtagning som sker i socialtjänstens regi eller vid behandlingshem bygger huvudsakligen på den enskildes samtycke.

På RMV:s rättsgenetiska verksamhetsområde är det faderskaps- och släktskapsärendena som dominerar (se avsnitt 8.3.3). Grundläggande bestämmelser om faderskap till barn finns i föräldrabalken och i anslutning därtill finns bestämmelser dels i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap, dels i förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap. Av nyssnämnda förordning framgår bl.a. (se 1 §) att blodprov ska undersökas genom RMV:s försorg. Förordningen medger också (se 6 §) en rätt för RMV att meddela föreskrifter för verkställighet av 1958 års lag. Således har RMV genom Rättsmedicinalverkets föreskrifter om provtagning vid utredning av faderskap (SOSFS 2013:20) lagt fast förfarandebestämmelser för hanteringen av prov avseende faderskap. I de fall då faderskapsfrågan är föremål för prövning vid domstol får rätten förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper (se 1 § lagen om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap). Ett sådant förordnande kan avse barn, mamma och presumtiv pappa. Vid de faderskaps- och släktskapsutredningar som RMV genomför på uppdrag av privatpersoner förutsätter provtagning däremot samtliga medverkandes samtycke.

Rättsgenetiska undersökningar om släktskap kan också, som vi tidigare nämnt, genomföras på uppdrag av Migrationsverket. Bestämmelser härom finns i 13 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716). Därav framgår att i ärenden om uppehållstillstånd på grund av familjanknytning ska Migrationsverket ge sökanden och den person till vilken anknytning åberopas tillfälle att få en dna-analys utförd när det gäller det biologiska släktskap som åberopas i ansökan. En förutsättning för detta är att övrig utredning om släktskapet inte är tillräcklig för att uppehållstillstånd ska beviljas och att det inte är uppenbart att det åberopade släktskapsförhållandet inte föreligger. En

dna-analys får utföras endast om den som ska undersökas har informerats om syftet med analysen och har gett sitt skriftliga samtycke. Sådana analyser ska, enligt 4 kap. 21 c § utlänningsförordningen (2006:97), utföras av RMV.

På RMV:s rättspsykiatriska verksamhetsområde kan hälso- och sjukvårdslagstiftning i vissa fall vara tillämplig. Så är fallet då en person som vistas vid RMV för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning under vistelsen behöver psykiatrisk eller somatisk vård. För prover som tas av sådana medicinska skäl saknas dock lagstöd att tvångsvis genomföra en provtagning. En förutsättning är således att den undersökte, i enlighet med patientlagens (2014:821) bestämmelser, samtycker till provtagningen. I RMV:s verksamhet på det rättspsykiatriska området finns vidare behov av att ta prover av utredningsskäl. Även sådan provtagning förutsätter den undersöktes samtycke. Vi behandlar frågan om provtagning av utredningsskäl i avsnitt 11.4. Om det däremot finns ordnings- eller säkerhetsskäl för provtagning, finns lagstöd för att ta sådana prover även utan den undersöktes samtycke i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, med vidare hänvisning till häkteslagen (2010:611). Av 5 a § i 1991 års lag framgår således att bl.a. 4 kap. 5 § häkteslagen är tillämplig. Sistnämnda lagrum anger att urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, får tas på en intagen som skäligen kan misstänkas vara påverkad av bl.a. alkohol, narkotika eller något annat berusningsmedel.

För hanteringen av humanbiologiskt material vid RMV kan slutligen, när det gäller RMV:s forskningsverksamhet, bestämmelser i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) bli aktuella. Av lagens 1 § framgår att lagen innehåller bestämmelser om etikprövning av forskning som avser människor och biologiskt material från människor. Etikprövningslagen är bl.a. tillämplig på (se 4 §) forskning som avser studier på biologiskt material som har tagits från en levande människa och kan härledas till denna människa, men även forskning som innebär ett fysiskt ingrepp på en avliden människa omfattas av lagen. Dessutom omfattas forskning som avser studier på biologiskt material som har tagits för medicinskt ändamål från en avliden människa och kan härledas till denna människa. För att sådan forskning som omfattas av etikprövningslagen ska få bedrivas, är det en förutsättning att

forskningen godkänts vid en etikprövning. Lagen innehåller dessutom bl.a. bestämmelser om behandling av personuppgifter och om information och samtycke. I båda de situationer som vi nyss nämnt ska, när biologiskt material kommer från avlidna, bestämmelserna om information och samtycke i transplantationslagen och obduktionslagen tillämpas i stället för etikprövningslagen.

8.5 En lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket – våra överväganden och förslag

8.5.1 Utgångspunkter för våra överväganden

Vår bedömning: Hantering av humanbiologiskt material är av central betydelse för stora delar av verksamheten vid Rättsmedicinalverket. De prover som hanteras innehåller ofta känslig information och hanteringen är därför särskilt integritetskänslig.

Vid en genomgång av gällande rätt står det klart att den lagreglering av Rättsmedicinalverkets hantering av humanbiologiskt material som i dagsläget finns inte är tillräcklig. Mot denna bakgrund bör det införas en lag om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket. Denna lag bör omfatta frågor om bevarande, utlämnande och förstöring av prov som utgör humanbiologiskt material.

En stor del av RMV:s verksamhet består i hantering av prover av humanbiologiskt material. Sådant material förekommer inom samtliga fyra verksamhetsområden och möjligheten för myndigheten att bedriva sin undersökningsverksamhet är till stor del beroende av att det finns goda förutsättningar för att ta emot eller själv ta och sedan analysera prover av humanbiologiskt material. I en mycket stor del av RMV:s ärenden är de bedömningar som görs och de resultat som kan rapporteras till uppdragsgivaren direkt avhängiga av vad som framkommit vid sådana analyser av prover. Det finns också ett intresse från andra aktörer, inte minst inom forskningen, att få ta del av prover från RMV. Samtidigt som det således är av stor vikt att RMV har lagenlig möjlighet att hantera humanbiologiskt material på ett sätt som är ändamålsenligt utifrån verksamhetens behov, inne-

håller de prover som hanteras ofta viktig och känslig information om de personer som proverna kommer från. Den personkrets som berörs kan ibland också omfatta nära anhöriga till de personer som proverna härrör från. Liksom är fallet när det gäller behandling av personuppgifter och uppgifter om avlidna (se avsnitt 6.5) kan hanteringen av humanbiologiskt material ge upphov till information om bl.a. den enskildes hälsa, såsom uppgifter om ärftliga sjukdomar, men också om den enskildes levnadsförhållanden.

Hanteringen av humanbiologiskt material är således särskilt integritetskänslig, vilket medför ett behov av att regleringen som omgärdar sådan hantering är tydlig, noga avvägd och fyller syftet att väga intresset av en ändamålsenligt bedriven verksamhet mot intresset av skydd för den enskildes integritet. Genom tydliga bestämmelser ökar möjligheterna att säkerställa ett integritetsskydd, samtidigt som klara bestämmelser bidrar till att skapa effektiva arbetsformer för RMV.

Den hantering av humanbiologiskt material som äger rum vid RMV är inte oreglerad. Det finns i relativt stor utsträckning bestämmelser som ger lagstöd för den hantering som äger rum vid myndigheten. Till störst del är så fallet när det gäller RMV:s möjlighet att ta eller ta emot prover och analysera dessa. Det finns med andra ord lagstöd för att ett prov av humanbiologiskt material tas eller skickas till RMV och för den hantering som myndigheten gör för att kunna utföra de uppdrag som enligt RMV:s instruktion eller enligt avtal åvilar myndigheten. De bestämmelser som finns är dock inte heltäckande. Enligt vår mening är det främst frågor om bevarande, utlämnande till annan och förstöring av prover som inte längre ska bevaras vid RMV, som inte i tillräckligt stor utsträckning regleras i lag.

Även om det i gällande rätt, som vi nyss konstaterat, i en del avseenden saknas bestämmelser om den närmare hanteringen av humanbiologiskt material vid RMV, så finns i allt väsentligt bestämmelser som ger bakomliggande lagstöd för de ärendetyper som ger upphov till uppdragen som RMV utför. RMV bedriver ingen egeninitierad undersökningsverksamhet och inte heller någon egeninitierad hantering av humanbiologiskt material. Således finns det i exempelvis ärenden om rättsmedicinska obduktioner bestämmelser om förundersökning vid brott, som tillsammans med bestämmelser i främst obduktionslagen och begravningslagen reglerar hur sådana obduktioner ska genomföras. I ärenden om rättsgenetiska analyser finns bestämmelser om fastställande av faderskap till barn och i lagen

(1951:649) om straff för vissa trafikbrott finns bestämmelser som gör det nödvändigt – och möjligt för RMV – att analysera blod- eller andra prover från berörda personer. Denna lagstiftning, tillsammans med annan som vi redovisat i avsnitt 8.4, möjliggör alltså att humanbiologiskt material får hanteras vid RMV. I det avseendet behövs, menar vi, inte några nya lagregler. Inte heller bör de bestämmelser som redan finns sammanföras till ett sammanhållet regelkomplex. I en lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV bör således inte införas bestämmelser t.ex. om när RMV får ta prover vid en obduktion, när ett prov ska skickas från en av RMV:s rättsmedicinska enheter till den rättsgenetiska, för att där fastställa en avlidens identitet, eller när RMV får ta emot ett urinprov i syfte att analysera det för att utröna om det innehåller spår av narkotika.

Den lag vi föreslår innehåller i stället endast de bestämmelser som enligt vår mening saknas för att hanteringen av humanbiologiskt material vid RMV ska ha ett fullgott lagstöd. Som vi kommer att redovisa i det följande är det frågor om utlämnande, bevarande och förstöring av sådant material som bör regleras i en ny lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV.

8.5.2 Lagens tillämpningsområde och vissa definitioner

Vårt förslag: Lagen ska vara tillämplig på Rättsmedicinalverkets samtliga verksamhetsområden och omfatta hantering, varmed avses bevarande, utlämnande och förstöring, av mänskligt biologiskt material som tagits från en levande eller avliden person eller ett foster. I lagen definieras begreppet humanbiologiskt material, liksom vad som avses med hantering av detsamma. Prover som tagits i syfte att ingå i Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas omfattas inte av lagens bestämmelser.

Rättsmedicinalverkets hantering av material som undersöks i syfte att fastställa om det är humanbiologiskt eller inte, omfattas av lagen. Om det slås fast att det undersökta materialet inte är humanbiologiskt, är dock lagen därefter inte tillämplig.

I lagen tas vidare in en anmärkning om att Rättsmedicinalverkets rätt till personuppgiftsbehandling med anledning av hanteringen av humanbiologiskt material framgår av den föreslagna datalagen för Rättsmedicinalverket.

En bestämmelse av grundläggande betydelse för en lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV, är hur den närmare avgränsningen av lagens tillämpningsområde ska regleras. Bestämmelsen är central och bör inleda lagen. Som vi tidigare har konstaterat, hanteras humanbiologiskt material vid samtliga fyra verksamhetsområden inom RMV. Det är endast vid tre av dem, där undantaget är det rättspsykiatriska området, som prover av humanbiologiskt material bevaras. Inom rättspsykiatrin gäller i stället att analyserade prover bevaras vid den rättskemiska enheten (se avsnitt 8.3.5). Enligt vår mening bör dock tillämpningsområdet för den lag om hantering av humanbiologiskt material som vi föreslår vara allmängiltigt och omfatta all sådan hantering som äger rum inom RMV, oavsett på vilket verksamhetsområde hanteringen sker. Förhållandevis ofta hanteras ett prov av humanbiologiskt material också vid mer än en avdelning inom RMV, vilket starkt talar för att samma bestämmelser ska gälla inom hela myndigheten, oavsett verksamhetsområde. Det finns en kategori av prover av humanbiologiskt material som dock bör undantas från lagens tillämpningsområde. RMV:s rättsgenetiska verksamhet har en s.k. elimineringsdatabas, i syfte att upptäcka och utreda kontamineringar av dna-prov. I avsnitt 7 behandlar vi frågan om denna databas. Hanteringen av prover som lämnas för att ingå i elimineringsdatabasen bör, menar vi, regleras i den särskilda lag om RMV:s elimineringsdatabas som vi föreslår. Sådana prover ska därför undantas från tillämpningsområdet för lagen om hantering av humanbiologiskt material vid RMV.

För lagens funktion krävs en definition av de enheter av mänskligt biologiskt material som omfattas av lagen. Vid RMV hanteras prover av mänskligt material som kommer från levande, från avlidna och från foster. Gemensamt för de prover som omfattas av lagens tillämpningsområde är således att de samtliga består av humanbiologiskt material, dvs. material som kommer från människokroppen. Det kan vara fråga om ben, blod, vävnad, hår, saliv, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler från människokroppen. Avgörande för lagens tillämpning är inte, menar vi, att det mänskliga materialet har en viss form. Även om materialet har brutits ned så att det inte längre innehåller hela celler utan snarare delar av celler bör det därför omfattas av lagen. Så länge det är fråga om material som har sitt ursprung i en människokropp – från en levande, avliden eller ett foster – omfattas det av lagens tillämpningsområde. Begreppet humanbiologiskt

material är, enligt vår mening, att föredra framför andra likartade termer såsom exempelvis vävnadsprov. Beteckningen vävnadsprov är inte tillräckligt vidsträckt, eftersom det bl.a. inte innefattar mänskliga vätskor, t.ex. urin, som är ett vanligt förekommande prov för analys vid RMV. Termen humanbiologiskt material är därför att föredra, främst eftersom detta begrepp enligt vår bedömning är heläckande, men också eftersom termen i sig är informativ och anger vad det är fråga om för material, i motsats till begrepp som vävnadsprov eller prov, vilka kräver vidare förklaring.

En viktig distinktion att göra är dock att med humanbiologiskt material avses just material som har sitt ursprung i en mänsklig kropp. Vid RMV hanteras inte endast prover från människokroppen, utan också hela kroppar från avlidna personer, exempelvis för obduktionsändamål eller för identifiering. Begreppet humanbiologiskt material, i den betydelse det har i vårt förslag till lag, omfattar inte sådana kroppar i sin helhet. Kroppen efter en avliden person utgör således inte humanbiologiskt material i lagens mening, medan prov tagna från en sådan kropp däremot gör det.

Som vi har nämnt tidigare, regleras tagandet av prover och genomförandet av analyser av humanbiologiskt material i annan lagstiftning (se avsnitt 8.4 och 8.5.1). Den lagstiftning som föreskriver i vilka situationer, i vilken omfattning och på vilket sätt RMV får ta emot prover för undersökning eller ta egna prover för analys är, enligt vår mening, ändamålsenligt utformad. Däremot saknas i allt väsentligt bestämmelser som reglerar under vilka förutsättningar RMV får bevara prover av humanbiologiskt material, i vilka situationer RMV kan lämna ut sådant material till annan person – fysisk eller juridisk – och vad som ska gälla för förstöring av prover av humanbiologiskt material när det inte längre finns något behov av att bevara proverna. Vårt förslag till lag syftar till att åtgärda denna brist i lagstiftningen. Den hantering av humanbiologiskt material som avses i lagen utgörs således endast av frågor om bevarande, utlämnande och förstöring av prov av sådant material. I lagen bör införas en definition med denna innebörd. Samtidigt bör lagen innehålla en anmärkning om att bestämmelser om när RMV får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material regleras i andra författningar. Helt utan undantag är emellertid inte denna avgränsning av vad som i vårt förslag till lag avses med hantering av humanbiologiskt material. Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 8.5.4.

Vid RMV:s rättsgenetiska enhet förekommer ett speciellt slags (se avsnitt 8.3.3) analys av biologiskt material. Utifrån ett prov, bestående av exempelvis ben, kan RMV genomföra en analys för att utvärdera om materialet kommer från en människa, ett djur eller består av något annat. Sådana analyser genomförs vanligtvis på uppdrag av Polismyndigheten eller någon av RMV:s rättsmedicinska enheter. Själva analysen syftar således till att avgöra om det är fråga om ett humanbiologiskt material eller inte. Fram till dess att det har kunnat uteslutas att provet kommer från en människa bör, menar vi, hanteringen vid RMV utgå från att det är fråga om ett prov av humanbiologiskt material. Först sedan RMV genom sina undersökningar har kunnat klargöra att det inte är fråga om humanbiologiskt material, kan materialet hanteras på annat sätt än som vore det från en människa. Bestämmelserna i vårt förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material bör därför vara tillämpliga i sådana ärenden. Om RMV:s analys visar att det kan uteslutas att materialet kommer från en människokropp, bör lagen därefter inte vara tillämplig.

Det humanbiologiska material som hanteras vid RMV aktualiserar i de fall då det är fråga om prover från en person vars identitet är känd, behandling av personuppgifter. Ett prov av humanbiologiskt material är således bärare av sådan information att det är fråga om personuppgiftsbehandling. Provet av humanbiologiskt material är dock, enligt vår mening, inte i sig en personuppgift (se bl.a. den s.k. Artikel 29-gruppen, som slagit fast att ett vävnadsprov, såsom exempelvis ett blodprov, inte i sig är en personuppgift, men väl bärare av sådana uppgifter, Arbetsgruppen för skydd av personuppgifter, yttrande 4/2007 om begreppet personuppgifter). Däremot går det normalt sett, förutom i de fall då det är fråga om humanbiologiskt material från en individ som inte har kunnat identifieras, att koppla materialet till en person på sådant sätt att hanteringen av proverna också innebär en behandling av personuppgifterna kopplade till proverna. Vi har i avsnitt 6.5 lämnat ett förslag till lag med bestämmelser om personuppgiftsbehandling vid RMV. Vårt lagförslag omfattar all personuppgiftsbehandling vid myndigheten. Några särskilda bestämmelser beträffande personuppgiftsbehandling i anslutning till hantering av humanbiologiskt material behövs, enligt vår mening, inte. Vårt förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV innehåller därför inte några bestämmelser om person-

uppgiftsbehandling. I stället bör en hänvisning till Rättsmedicinalverkets datalag göras.

8.5.3 Den enskildes inställning till hantering av humanbiologiskt material

Vårt förslag: Humanbiologiskt material får hanteras även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen.

Vid sådana uppdrag som Rättsmedicinalverket har åtagit sig utöver sin verksamhet i övrigt, och som förutsätter den enskildes samtycke, får hantering av humanbiologiskt material endast ske om den från vilken provet härrör samtycker till en sådan hantering. Om ett lämnat samtycke återkallas, ska det humanbiologiska materialet förstöras.

Merparten av den hantering av humanbiologiskt material som vidtas vid RMV sker i ärenden som myndigheten enligt sin instruktion särskilt ska ansvara för. RMV ska enligt 2 § i instruktionen bl.a. ansvara för rättspsykiatriska undersökningar i brottmål, läkarintyg som avses i 7 § personutredningslagen, rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar, utfärdande av rättsintyg enligt lagen om rättsintyg i anledning av brott samt rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar. Det åvilar också RMV att bistå bl.a. domstol, allmän åklagare och Polismyndigheten med rättsmedicinsk verksamhet i övrigt. För hanteringen av humanbiologiskt material som äger rum i de ärenden som omfattas av 2 § i instruktionen, finns bakomliggande lagstöd i bl.a. de författningar som vi redogjort för i avsnitt 8.4. Således finns exempelvis bestämmelser i 28 kap. rättegångsbalken om provtagning vid misstanke om brott, i fängelselagen om skyldighet för intagen att lämna vissa prover, i föräldrabalken och lagen om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap när det gäller de ärenden då domstol fastställer faderskap och bestämmelser i häkteslagen som i viss utsträckning är tillämpliga vid genomförandet av rättspsykiatriska undersökningar vid RMV.

Gemensamt för de regleringar som utgör grund för att det tas prover av humanbiologiskt material (antingen av RMV:s uppdragsgivare eller vid RMV), är att det i författningarna slås fast i vilken

utsträckning prover får tas även utan den enskildes samtycke. I många fall aktualiserar hanteringen av humanbiologiskt material information som är särskilt integritetskänslig. Det kan därför inte förutsettas att de enskilda personer som det humanbiologiska materialet härrör från, av fri vilja ska samverka till RMV:s hantering av de aktuella proverna. I de fall då det föreligger misstanke om brott, kan den enskildes incitament att inte medverka till vidare hantering av tagna prover naturligtvis vara särskilt starkt, men även i övrigt kan det finnas skäl för en enskild att motsätta sig sådan hantering. I den mån provtagning har kunnat ske utan den enskildes samtycke, är det mot denna bakgrund rimligt att även RMV:s vidare hantering av prover av humanbiologiskt material får ske utan samtycke från de personer som proverna härrör från. Syftet med den bakomliggande lagstiftning som möjliggör provtagning och analys vore annars svårt att uppnå. En bestämmelse med denna innebörd bör därför, menar vi, tas in i lagen som reglerar hanteringen av humanbiologiskt material vid RMV.

RMV har, utöver de uppgifter myndigheten har enligt 2 § i sin instruktion, möjlighet att åta sig uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Denna möjlighet regleras i 3 § i instruktionen, varav framgår att RMV får utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Vi återkommer i avsnitt 10 till dessa uppdrag och frågan om möjligheten för enskilda och andra aktörer att vända sig till RMV med ett ärende. En gemensam nämnare för uppdragen är att de förutsätter frivilligt medverkande från de personer som är involverade. Således finns exempelvis inte någon möjlighet för en fysisk person som vänder sig direkt till RMV med ett uppdrag om fastställande av faderskap att framtvinga ett prov från en man som kan förmodas vara far till sökanden. I den mån ett ärende bygger på frivilligt deltagande från de personer som är involverade i ärendet genom att lämna prover av humanbiologiskt material, bör också RMV:s fortsatta hantering av provet baseras på den enskildes samtycke. Prover av humanbiologiskt material får därför endast hanteras av RMV om den från vilken provet härrör samtycker till hanteringen. Det är naturligtvis tänkbart att en person lämnar sitt samtycke till hanteringen, men sedan ändrar uppfattning och inte längre vill medverka. I ett sådant fall bör, enligt vår mening, det humanbiologiska material som kommer från den person som återkallat sitt samtycke förstöras vid RMV.

8.5.4 Rättsmedicinalverkets forskning samt kvalitets- och utbildningsarbete

Vårt förslag: I lagen införs en rätt för Rättsmedicinalverket att bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten, utbildning i undersökningsverksamheten samt forskning inom myndigheten.

En utgångspunkt för vårt förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV, är att rätten för RMV att undersöka och analysera prover av sådant material regleras i annan lagstiftning. Vi har därför inskränkt betydelsen av *hantering* till att avse bevarande, utlämnande och förstöring av humanbiologiskt material. Det finns emellertid ett undantag. RMV har uttryckt ett behov av att för vissa särskilda ändamål få använda material som med stöd i annan lagstiftning förekommer vid myndigheten. Det gäller systematisk utvärdering av verksamheten, utveckling och säkring av kvaliteten samt utbildning i den bedrivna undersökningsverksamheten. Dessutom finns ett behov av att inom RMV bedriva forskning som förutsätter hantering av humanbiologiskt material. RMV:s arbete med att utvärdera, utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten är självfallet av stor betydelse för myndighetens möjlighet att fortsatt utföra de uppgifter som åvilar verket, med de höga krav på tillförlitlighet i bedömningar som rättmätigt ställs på RMV. Myndighetens roll som en opartisk, sakkunnig aktör har stor betydelse för domstolars och andra myndigheters rättstillämpande verksamhet. För att skapa goda förutsättningar för RMV:s arbete med dessa frågor, finns därför, menar vi, ett berättigat intresse för myndigheten att få bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvalitet. En bestämmelse med denna innebörd bör därför införas i lagen.

Vid RMV sker en omfattande utbildningsverksamhet. Exempelvis är RMV utbildningsansvarig för specialistläkare i rättsmedicin och i rättspsykiatri, men även en rad andra utbildningsinslag förekommer vid myndigheten. Vid sådan myndighetsintern utbildning är undersökning och analyser av prover av humanbiologiskt material viktiga. Den lag vi nu föreslår bör därför innehålla en möjlighet för

RMV att bevara, undersöka och analysera humanbiologiskt material även för utbildningsändamål.

RMV:s medarbetare bedriver ett omfattande forskningsarbete, i syfte att säkerställa myndighetens möjlighet att lämna rättsäkra utlåtanden som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Forskning inom RMV har bl.a. gett upphov till allt säkrare analysmetoder. Det är, mot denna bakgrund, angeläget att RMV även fortsättningsvis har möjlighet att bedriva forskning som inkluderar hantering av humanbiologiskt material. Enligt vår uppfattning väger de behov av utvärdering, utveckling, kvalitetssäkring och utbildning som finns vid RMV så pass tungt att det uppväger de konsekvenser för den enskilde som en sådan hantering eventuellt kan innebära. När det gäller RMV:s provhantering för forskning som bedrivs vid myndigheten gör hänsyn till den enskildes integritet emellertid att det finns anledning att likställa forskning inom RMV med sådan forskning som bedrivs i liknande frågor utanför myndigheten. För RMV:s rätt att bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för forskningsändamål bör därför, menar vi, ställas krav på att forskningen har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt etikprövningslagen. Därigenom uppnås också en överensstämmelse mellan den reglering som här är aktuell och den vi föreslår när det gäller annan forskning, se avsnitt 8.5.5.

8.5.5 Utlämnande av prover av humanbiologiskt material

Vårt förslag: I lagen införs en reglering av de situationer då Rättsmedicinalverket, förutom då detta framgår av annan lag, får lämna ut prover av humanbiologiskt material som myndigheten har tagit eller tagit emot för undersökning och analys.

Vid sådant utlämnande får Rättsmedicinalverket ställa upp särskilda villkor som ska gälla för mottagaren av ett prov av humanbiologiskt material.

Prover av humanbiologiskt material innehåller, som vi tidigare har konstaterat (se bl.a. avsnitt 8.5.1), information som kan vara särskilt integritetskänslig. Ett utlämnande av sådana prover till annan, utanför RMV, bör därför inte få ske annat än om det finns stöd här för i lag eller annan författning. Det förekommer relativt ofta att

RMV tar emot begäran från olika aktörer som vill ta del av prover av humanbiologiskt material som finns vid myndigheten. De bakomliggande ändamålen för en sådan begäran varierar stort. Det kan exempelvis gälla anhöriga till en avliden person som för begravningsändamål vill få utlämnat material som härrör från den avlidne, men även förfrågningar från t.ex. forskare och från hälso- och sjukvården förekommer. Den lagstiftning som i dag innehåller bestämmelser om när humanbiologiskt material får lämnas ut av RMV, är inte uttömmande. RMV ställs således ibland inför situationer då någon aktör vänt sig till myndigheten med en begäran att få ut visst material, utan att det för den uppkomna situationen finns någon tillämplig bestämmelse som reglerar hur en sådan begäran ska hanteras. Sådana situationer är, särskilt mot bakgrund av att fråga är om material och information som kan ha stor vikt för den enskilde och dennes integritet, inte tillfredsställande. I den mån det inte redan finns tillämplig lagstiftning för när RMV får lämna ut humanbiologiskt material, bör därför, enligt vår mening, en sådan reglering införas.

Ett utlämnande av humanbiologiskt material kan innebära, i de fall då utlämnande begärs av en aktör som inte redan i ett tidigare skede haft tillgång till materialet, dvs. före det att materialet kom till RMV, att materialet får större spridning än annars hade varit fallet. De situationer då RMV ska få lämna ut prover av humanbiologiskt material, bör därför vara sådana att ett utlämnande framstår som så pass angeläget att intresset för ett utlämnande väger tyngre än intresset att hålla nere spridningen av materialet. Vi har identifierat ett antal sådana situationer.

Det första tillfället då RMV bör få lämna ut humanbiologiskt material är vid en extern undersökning på begäran av åklagare eller allmän domstol med anledning av en förundersökning eller ett brottmål. Hänsyn till brottsutredande verksamhet har även enligt annan lagstiftning företräde framför hänsyn till den enskildes integritet. I de fall då den person som ett visst prov härrör från också är den person som misstänks ha utsatts för ett brott, är ett utlämnande av materialet också vanligtvis – dock självfallet inte undantagslöst – i den enskildes intresse.

De prover av humanbiologiskt material som hanteras vid RMV kan vidare vara, som vi nämnt ovan, av intresse för utredningar inom hälso- och sjukvården. Så kan exempelvis vara fallet om en person avlidit av en sjukdom som kan vara ärftlig. Utlämnande av human-

biologiskt material bör mot denna bakgrund få ske till hälso- och sjukvården för en klinisk genetisk undersökning avseende en avliden person som är eller har varit föremål för en rättsmedicinsk undersökning.

Som vi har redogjort för i avsnitt 8.5.4 är det humanbiologiska material som finns vid RMV av stor betydelse ur forskningssynpunkt. Sådant material förekommer inte på samma sätt i andra samlingar av prover från människokroppen. Det finns därför ett intresse från forskare, verksamma även utanför RMV, att få ta del av humanbiologiskt material som bevaras vid RMV. Genom ett villkor att utlämnande för forskning förutsätter att forskningen har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt etikprövningslagen, kan enligt vår mening hänsynen till den enskilde säkerställas.

Det förekommer att RMV får del av mänskligt material från personer som, ofta efter en utredning som lett fram till att personen kunnat identifieras, har sitt ursprung utanför landets gränser. Det kan röra sig om s.k. DVI-fall (se närmare härom i avsnitt 3.2), dvs. Disaster Victim Identification vid större katastrofer med flera döda, men det kan också vara fråga om enstaka, isolerade händelser där en person avlidit. I sådana fall kan en utländsk myndighet vända sig till RMV, med en begäran om utlämnande för gravsättning, identifiering (om detta inte har kunnat göras vid RMV) eller utredning om brott i utlandet. För att RMV ska kunna efterkomma en sådan begäran, bör en bestämmelse om att utlämnande får ske i dessa situationer införas i lagen. I detta sammanhang bör dock framhållas att det som regleras i vårt aktuella förslag till lag endast rör humanbiologiskt material. Av våra överväganden i avsnitt 8.5.2 framgår att med humanbiologiskt material inte avses en människokropp i dess helhet.

Slutligen bör RMV få lämna ut prover av humanbiologiskt material i situationer då det föreligger fara för enskilds liv eller då det annars föreligger allvarlig risk för enskilds hälsa. De tillfällen vi i detta sammanhang har i åtanke är av undantagskaraktär. Kraven för att ett utlämnande ska få göras med stöd av denna bestämmelse bör, menar vi, ställas högt.

När RMV lämnar ut ett prov av humanbiologiskt material upphör myndighetens möjlighet att kontrollera hur detta material framöver hanteras. Det finns emellertid situationer då det är rimligt att RMV kan förena ett utlämnande av ett prov med ett villkor för hur mot-

tagaren ska förfara med provet. Ett sådant villkor kan exempelvis vara att det humanbiologiska materialet inte får lämnas vidare av mottagaren, men skulle också t.ex. kunna gälla hur materialet ska förvaras. De villkor RMV ställer upp får självfallet inte innebära några inskränkningar i mottagarens rätt enligt lag att hantera materialet på visst sätt.

8.5.6 Bevarande och förstöring av prover av humanbiologiskt material

Vårt förslag: Prover som Rättsmedicinalverket har tagit eller tagit emot, ska bevaras vid myndigheten.

Den närmare tiden för hur länge ett prov av humanbiologiskt material ska bevaras, liksom vad som ska gälla för förstöring av materialet, får bestämmas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Vägledande för de närmare föreskrifterna om tiden för bevarande och förstöring av prover ska vara provernas hållbarhet och användbarhet för det eller de ändamål som de hanteras av Rättsmedicinalverket för.

I sin undersökningsverksamhet hanterar RMV prover av humanbiologiskt material i flera olika ärendetyper. Materialet analyseras och hanteras på olika sätt, med olika metoder och för olika ändamål. Humanbiologiskt material kan, som vi tidigare konstaterat, vara mycket olika till sin uppbyggnad och således vara exempelvis både kroppsvätskor, ben eller en bit vävnad från ett av människokroppens inre organ. Behovet av att bevara ett prov av humanbiologiskt material varierar stort beroende på ärendetyp. Detsamma gäller för hållbarheten hos olika prov, där en del prover har i det närmaste obegränsad hållbarhetstid, medan andra är mer flyktiga. De tider för bevarande som i dag tillämpas vid RMV (se avsnitt 8.3.5) illustrerar tydligt detta. Således finns det prover som bevaras för överskådlig framtid, medan andra kasseras kort tid efter analys och rapport till uppdragsgivaren.

De bakomliggande skälen för hur länge ett prov kan och bör bevaras är så pass skilda mellan olika ärendetyper och olika slags humanbiologiskt material, att det inte är möjligt, eller ens önskvärt, med

samma bestämmelser för olika typer av material och olika ärenden. I stället bör den tid ett prov bevaras avgöras av vilken hållbarhet provet har, liksom hur länge det finns ett behov av det utifrån de ändamål som provet hanteras för vid RMV. Sådana mer detaljerade bestämmelser slås, menar vi, bäst fast i nära anslutning till verksamheten. Vårt förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV bör därför innehålla en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela bestämmelser om tiden för bevarande. Av samma skäl bör bestämmelser om hur RMV ska gå till väga vid förstöring av materialet kunna meddelas på lägre normgivningsnivå än genom lag. Enligt vår mening talar den detaljnivå som det är fråga om för sådana bestämmelser som här är aktuella, för att det lämpligen bör överlämnas till RMV att, i den form myndigheten anser bäst, besluta om tider för bevarande och vad som ska gälla vid förstöring av humanbiologiskt material.

8.5.7 Anställdas tillgång till prover av humanbiologiskt material

Vårt förslag: Tillgången till prover av humanbiologiskt material ska begränsas till vad varje tjänsteman vid Rättsmedicinalverket behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Prover av humanbiologiskt material kan, som vi tidigare konstaterat, innehålla uppgifter som är särskilt integritetskänsliga. I syfte att minska den olägenhet som vid hanteringen av sådant material kan uppstå för de personer som proverna härrör från, är det av stor vikt att den personkrets som har tillgång till prover av humanbiologiskt material är så begränsad som möjligt. Lagen bör därför, menar vi, innehålla en bestämmelse som slår fast att tillgången till materialet ska begränsas till vad varje tjänsteman vid RMV behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Liksom är fallet med tiden för bevarande och förstöring av prover, se avsnitt 8.5.6, bör lagen innehålla en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, att meddela närmare föreskrifter när det gäller tillgången till prover.

9 Uppgifter för rättspsykiatriska undersökningar

9.1 Sammanfattning

I RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet är det av stor vikt att myndigheten har ett fullgott underlag för att kunna lämna ett utlåtande till ledning för domstolens påföljdsbestämning. Uppgifter som kan vara betydelsefulla vid utredningarna på det rättspsykiatriska området finns framför allt inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Den person som utredningen avser kan också ha haft kontakt med ett antal myndigheter, som kan ha viktig information att lämna. Främst rör det sig om uppgifter från Migrationsverket, Kriminalvården, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet (Rekryteringsmyndigheten). RMV begär vid genomförandet av undersökningarna därför regelmässigt in uppgifter från hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, liksom från en del av de aktuella myndigheterna.

Lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen) innehåller bestämmelser som gör det möjligt för RMV att få del av uppgifter från offentligt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Med stöd av främst dessa bestämmelser, men även generalklausulen i 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL), får RMV i varierande omfattning även del av uppgifter från några av de aktuella myndigheterna. Uppgiftsinhämtning från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst som drivs av privata utförare förutsätter dock som regel den undersöktes samtycke. Det är vanligt förekommande att den person som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en undersökning enligt 7 § personutredningslagen inte lämnar något sådant samtycke.

Hälso- och sjukvård samt socialtjänstverksamhet bedrivs i ökande omfattning i privat regi, vilket innebär ett ökande behov från RMV:s sida att få del av uppgifter från privata utförare av hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Vid en avvägning mellan å ena sidan intresset av att RMV har ett fullgott underlag för sin bedömning i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och å andra sidan skyddet för den enskildes integritet framkommer ett berättigat behov av en utökad uppgiftsinhämtning för RMV.

Lagen om rättspsykiatrisk undersökning och personutredningslagen bör kompletteras med bestämmelser som innebär att uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen ska lämnas från enskilt bedrivna hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Skyldigheten att lämna uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning, dock inte en § 7-undersökning, ska dessutom utvidgas på så sätt att uppgifter, med vissa begränsningar, ska lämnas från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Migrationsverket och Rekryteringsmyndigheten.

9.2 Inledning

En huvuduppgift för RMV:s rättspsykiatriska avdelning är att på uppdrag av domstol undersöka om en person som misstänks eller är åtalad för ett brott, har begått detta brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller om vederbörande vid domstillfället anses lida av en sådan störning. Denna bedömning är av avgörande betydelse när domstolen ska bestämma påföljden för ett brott. RMV genomför rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning och undersökningar för att utfärda läkarintyg enligt personutredningslagen – s.k. § 7-intyg.

Från rättssäkerhetssynpunkt är det av stor vikt att RMV:s rättspsykiatriska undersökningar och § 7-intyg håller hög kvalitet. En förutsättning för att detta ska kunna åstadkommas är att RMV kan få en samlad uppfattning av den undersöktes tidigare sjukdomsbild. Det är därför nödvändigt för RMV att få tillgång till uppgifter som kan ha betydelse för den rättspsykiatriska undersökningen. Sådana uppgifter kan exempelvis bestå av journalutdrag från den undersöktes tidigare kontakter med öppenvårdspsykiatri eller uppgifter

från kontakter med socialtjänsten. För att göra det möjligt för RMV att få del av nödvändigt underlag finns bestämmelser i lagen om rättspsykiatrisk undersökning (se 14 §) och personutredningslagen (se 8 §), som anger att en viss närmare preciserad verksamhet inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst (se vidare i avsnitt 9.4) ska lämna uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive läkarundersökning för § 7-intyg vid RMV.

De nyssnämnda bestämmelserna omfattar dock inte privata utförare av hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Detta har, enligt RMV, fått oönskade konsekvenser för utredningsverksamheten. Eftersom en allt större del av hälso- och sjukvård samt socialtjänst bedrivs i privat regi, har det i praktiken blivit svårare att få ut relevant dokumentation från privata vårdgivare inom den psykiatriska vården och från privata utförare av socialtjänst. Kvaliteten i underlagen för de rättspsykiatriska undersökningarna har därför, enligt RMV:s uppfattning, försämrats.

Även information om vissa av den undersöktes myndighetskontakter innan gärningen begicks kan, menar RMV, vara mycket betydelsefull för undersökningen. Det kan röra sig om kontakter med t.ex. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Migrationsverket. Vid den rättspsykiatriska undersökningen kan dessa kontakter utgöra viktiga pusselbitar.

Det är av stor vikt att RMV kan få tillgång till de uppgifter som har relevans för myndighetens möjlighet att avge ett rättspsykiatriskt utlåtande av hög kvalitet. Frågor som rör utlämnande av patientuppgifter från hälso- och sjukvården, uppgifter från socialtjänst eller från andra myndigheter väcker emellertid andra frågor, kopplade till skyddet för den enskildes personliga integritet. Tillämplig lagstiftning måste innehålla en avvägning mellan myndighetens möjlighet att få tillgång till uppgifter som bedöms nödvändiga och den enskildes intresse av skydd för den personliga integriteten. Vi har därför fått i uppdrag att se över frågan om vilka uppgifter RMV i sin rättspsykiatriska undersökningsverksamhet behöver ha tillgång till och hur regleringen av en sådan uppgiftsinhämtning bör se ut.

I avsnitt 9.3 lämnar vi en inledande redogörelse för rättspsykiatriska undersökningar och de undersökningar som genomförs i syfte att lämna ett § 7-intyg. Nuvarande regelverk om uppgiftsinhämtning och i vilken utsträckning RMV i dag kan få del av uppgifter behandlar vi i avsnitt 9.4. Våra överväganden och förslag till vilka

uppgifter RMV behöver få tillgång till och hur en reglering av detta bör utformas, återfinns i avsnitt 9.5.

9.3 Genomförande av rättspsykiatriska undersökningar och utfärdande av s.k. § 7-intyg

9.3.1 Undersökningar på uppdrag av domstol

Inom RMV:s rättsmedicinska verksamhetsområde genomförs olika typer av rättspsykiatriska undersökningar på uppdrag av domstol. Det gäller rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning, undersökningar enligt 7 § personutredningslagen och s.k. riskutredningar enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Med stöd av den sistnämnda lagen kan livstidsdömda ansöka om att få sitt straff tidsbestämt. Vid prövningen av en sådan ansökan får rätten (se 10 §) hämta in en utredning med utlåtande om risken för att den dömda återfaller i brottslighet. En sådan utredning genomförs (se 3 § förordningen [2006:1119] om omvandling av fängelse på livstid) av RMV. För att kunna genomföra utredningen får RMV (se 11 § lagen om omvandling av fängelse på livstid) hämta in vissa uppgifter om den dömda som behövs för genomförandet av utredningen. Denna möjlighet omfattar uppgifter från en verksamhet där sekretess annars gäller enligt 25 kap. 1–5 §§, 26 kap. 1 §, 35 kap. 15 § eller 16 § OSL, dvs. dels uppgifter från offentligt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst, dels uppgifter från Kriminalvården och i ärenden om överförande av verkställighet. Gällande bestämmelser om RMV:s möjlighet att få del av uppgifter vid utredningar som rör omvandling av fängelse på livstid, är i stor utsträckning utformade på samma sätt som för övrig utredningsverksamhet på det rättspsykiatriska området. Riskbedömningarna genomförs enligt en liknande modell som för de rättspsykiatriska undersökningarna (se avsnitt 9.3.2). Uppgiftsinhämtning vid utredningar om återfallsrisk för livstidsdömda ingår dock inte i vårt utredningsuppdrag och kommer således inte att behandlas i det följande.

Av avgörande betydelse för domstolars påföljdsbestämning är, som vi tidigare nämnt, den tilltalades psykiska tillstånd. Resultatet av RMV:s rättspsykiatriska undersökningar (både enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning och enligt personutredningslagen) är

därför mycket viktigt för domstolen. Inför våra överväganden om vilket underlag som RMV bör ha tillgång till vid genomförandet av dessa undersökningar, är det nödvändigt med en närmare redogörelse för vad dessa undersökningar består i och hur de genomförs.

9.3.2 Ett underlag för att bestämma påföljd

Av 30 kap. 6 § första stycket brottsbalken framgår att den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning i första hand ska dömas till en annan påföljd än fängelse. Rätten får döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Vid bedömningen av om det finns sådana skäl, ska rätten beakta om brottet har ett högt straffvärde, om den tilltalade saknar eller har ett begränsat behov av psykiatrisk vård, om den tilltalade i anslutning till brottet själv har vållat sitt tillstånd genom rus eller på något annat liknande sätt, samt omständigheterna i övrigt. Enligt andra stycket i samma lagrum får rätten inte döma till fängelse, om den tilltalade till följd av den allvarliga psykiska störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt. Detta gäller dock inte om den tilltalade har vållat sin bristande förmåga genom rus eller på något annat liknande sätt. Den tilltalade ska under vissa förutsättningar (se tredje stycket i aktuellt lagrum) vara fri från påföljd.

Om den som har begått ett brott, för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter, lider av en allvarlig psykisk störning får rätten överlämna honom till rättspsykiatrisk vård (se 31 kap. 3 § första stycket brottsbalken). En förutsättning för detta är att det med hänsyn till den tilltalades psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång. Har brottet begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, får rätten (se andra stycket i samma lagrum) besluta att särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ska äga rum vid vården, om det till följd av den psykiska störningen finns risk för att den tilltalade återfaller i brottslighet som är av allvarligt slag. Om det med hänsyn till den tilltalades tidigare brottslighet eller av andra särskilda skäl är påkallat, får rätten (se tredje stycket) i samband med överlämnande till rätts-

psykiatrisk vård döma till annan påföljd, dock inte fängelse eller överlämnande till annan särskild vård.

Som grund för domstolens val av påföljd ska ligga en undersökning av om den person som ska dömas har begått den aktuella gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning och om personen lider av en sådan störning även vid domstillfället. RMV ansvarar (se 2 § förordningen [2007:976] med instruktion för Rättsmedicinalverket) för rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § personutredningslagen.

9.3.3 Rättspsykiatrisk undersökning

Bestämmelser om rättspsykiatriska undersökningar finns, som vi tidigare nämnt, huvudsakligen i lagen om rättspsykiatrisk undersökning. I brottmål får rätten (se 1 §) besluta om en rättspsykiatrisk undersökning i syfte att kunna bedöma om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken. Beslut om en rättspsykiatrisk undersökning får också fattas i syfte att kunna bedöma om den misstänkte har begått en gärning under påverkan av en allvarlig psykisk störning och i så fall tillståndets betydelse för frågan om påföljdsvalet enligt 30 kap. 6 § brottsbalken.

Den domstol som fattar beslut om en rättspsykiatrisk undersökning ska ange ändamålet med undersökningen i beslutet (se 1 § andra stycket lagen om rättspsykiatrisk undersökning). Om beslutet avser en undersökning för att bedöma om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken, ska det av beslutet framgå om undersökningen ska omfatta förutsättningarna för vård med s.k. särskild utskrivningsprövning. Avser domstolens beslut en undersökning för att bedöma om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning, får rätten besluta att undersökningen också ska omfatta frågan om huruvida den misstänkte till följd av störningen har saknat förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt. En undersökning kan i dessa fall också omfatta frågan om huruvida den misstänkte i anslutning till brottet själv genom rus eller på något annat liknande sätt har vållat det tillstånd som störningen utgörs av.

Ett beslut om rättspsykiatrisk undersökning får (se 2 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning) bara meddelas, om den misstänkte har erkänt gärningen eller om övertygande bevisning har lagts fram om att han eller hon har begått den. Om påföljden för det aktuella brottet bedöms kunna stanna vid böter, får beslut om rättspsykiatrisk undersökning inte meddelas. Ett beslut om att en sådan undersökning ska genomföras ska meddelas så snart som möjligt.

Huvudregeln är att rätten inte får (se 3 § i aktuell lag) överlämna någon till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning utan att en rättspsykiatrisk undersökning har gjorts i målet. Om den misstänkte redan genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och rätten har inhämtat utlåtande från den chefsöverläkare som är ansvarig för vården, behövs dock inte någon rättspsykiatrisk undersökning.

När det däremot gäller rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning får rätten (se 4 §) överlämna någon till sådan vård, om det i målet har gjorts en rättspsykiatrisk undersökning eller har inhämtats ett § 7-intyg som omfattar de medicinska förutsättningarna för att döma till sådan påföljd. Om den misstänkte vårdas enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen om rättspsykiatrisk vård, behöver rätten dock endast hämta in ett utlåtande om de medicinska förutsättningarna för rättspsykiatrisk vård från den chefsöverläkare som är ansvarig för den vård som redan pågår.

De närmare bestämmelserna om utförandet av rättspsykiatriska undersökningar finns i 5–11 §§ lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Av 5 § framgår att rättspsykiatriska undersökningar kan utföras såväl vid inrättningar inom hälso- och sjukvården som vid särskilda undersökningsenheter. Vid en undersökningsenhet inom RMV ska (se 5 a §) vissa närmare preciserade bestämmelser i häkteslagen (2010:611) tillämpas.

En rättspsykiatrisk undersökning ska utföras med största möjliga skyndsamhet (se 6 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning). När den misstänkte är häktad, ska ett utlåtande över undersökningen ges in till domstolen inom fyra veckor från det att beslutet om undersökning kom in till RMV. Om den misstänkte däremot inte är häktad, ska utlåtandet ges in inom sex veckor från motsvarande starttidpunkt. Rätten får medge anstånd, under förutsättning att det finns synnerliga skäl för detta. Ett sådant anstånd beviljas vanligtvis med

två veckor. Endast i undantagsfall medges ytterligare anstånd från domstolarnas sida.

RMV utför ungefär 500 rättspsykiatriska undersökningar per år. Vid genomförandet av en undersökning av någon som är häktad, överförs personen till RMV inom en vecka från det att domstolen fattat beslut om undersökningen (se 8 §). Den misstänkte placeras på en rättspsykiatrisk undersökningsavdelning vid RMV. Ett utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning ska avges av en läkare vid undersökningsenheten eller av någon annan läkare som huvudmannen för enheten utser (se 7 §). Utlåtandet ska innehålla uttalanden i de frågor som anges i domstolens beslut. Vissa närmare bestämmelser om utförandet av rättspsykiatriska undersökningar finns i förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning.

I utredningsarbetet vid RMV deltar en rättspsykiater, en psykolog, en forensisk socialutredare och representanter för vårdpersonalen. Utredningen genomförs med hjälp av bl.a. samtal med den misstänkte, psykologiska tester, kartläggning av levnadsomständigheter och observationer av den undersökte. Som underlag för RMV:s utlåtande över den rättspsykiatriska undersökningen görs i normalfallet fyra olika utredningar – en omvårdnadsutredning, en forensisk socialutredning, en psykologutredning och en medicinsk utredning. Vid samtliga utredningar, med undantag för omvårdnadsutredningen, som innehåller en redogörelse för de observationer som omvårdnadspersonalen har gjort av den misstänkte under undersökningstiden, begär RMV in uppgifter från andra aktörer, exempelvis inom hälso- och sjukvården.

För den forensiska socialutredningen kan uppgiftsinhämtande från olika andra aktörer ha mycket stor betydelse. En viktig fråga i den forensiska socialutredningen, är att bedöma den misstänktes psykosociala funktionsförmåga. Betydelsefull information för att kunna göra en sådan bedömning består i olika myndigheters och andra aktörers beskrivningar av den misstänktes levnadsförhållanden under ett längre tidsperspektiv. RMV:s utredning i denna del innehåller en beskrivning av sociala förhållanden som kan ha påverkat den misstänkte och hans eller hennes psykiska hälsa. Uppväxtmiljö och tidiga upplevelser kan få stor inverkan på en individs utveckling. Mot denna bakgrund undersöks den misstänktes liv från tidig ålder fram till nutid. Vad som beskrivs från olika tidsperioder i den misstänktes liv, och i vilken omfattning detta sker, beror på hur

personens problematik ser ut och vilka diagnostiska frågeställningar som är aktuella. Av mer central betydelse är dock alltid de aktuella förhållandena. I den forensiska socialutredningen ingår frågor som kan hänföras till ett antal områden. Det gäller barndoms- och uppväxtförhållanden, vuxenliv, sociala aspekter på psykiska störningar och kroppsliga sjukdomar, substansbruk, aktuell situation och referenter som lämnar sin respektive syn på den misstänktes situation, funktionsnivå och psykiska hälsa.

En persons psykosociala funktionsförmåga kan beskrivas som personens förmåga att hantera de krav som livet ställer i form av sociala relationer, delaktighet i samhället och vardagliga göromål. Däri ingår bl.a. förmåga till social interaktion liksom att hantera relationer, konflikter, arbete, privatekonomi och fritid.

Även för den medicinska utredning som görs inom ramen för den rättspsykiatriska undersökningen vänder RMV sig till myndigheter och andra aktörer för att få del av underlag. I denna utredning kartläggs den misstänktes bakgrund från ett medicinskt perspektiv, både vad avser psykisk och fysisk hälsa. Den ansvarige rättspsykiatern gör en beskrivning av den misstänktes aktuella psykiska och fysiska tillstånd. Dessutom kartläggs eventuell beroendeproblematik. För att den medicinska utredningen ska bli så komplett som möjligt begär RMV in tillgängliga journaluppgifter från hälso- och sjukvården, både såvitt avser psykiatrikontakter och kontakter avseende fysisk sjukdom. I de fall då den misstänkte inte har varit någon längre tid i Sverige, vänder RMV sig till Migrationsverket för att få del av uppgifter därifrån. För en sådan misstänkt finns ofta inte någon vårdhistorik att tillgå, varför värdefull information i stället kan finnas vid Migrationsverket.

När det gäller den del av den rättspsykiatriska undersökningen som består i en psykologutredning, fokuserar denna på en bedömning av den misstänktes allmänintellektuella och neuropsykologiska funktioner samt hans eller hennes personlighet. I de fall då det kan antas föreligga en intellektuell eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, är det viktigt med bakgrundsinformation som täcker in så stor del av historiken som möjligt. Anledningen till detta är att de nyssnämnda funktionsnedsättningarna är medfödda tillstånd och personens utveckling över tid är därför av central betydelse. Så är även fallet vid personlighetsdiagnostik, där utvecklingen sedan tidig vuxenålder är i fokus. Det kan exempelvis handla om uppgifter från

Migrationsverket angående den misstänktes förhållanden i sitt ursprungsland, eller från Rekryteringsmyndigheten, om den misstänkte har mönstrat och då genomgått en psykologbedömning där.

9.3.4 Läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

För inhämtande av s.k. § 7-intyg gäller, som vi tidigare nämnt, personutredningslagen. Lagen innehåller huvudsakligen bestämmelser om yttranden från Kriminalvården. Av 1 § framgår således att ett sådant yttrande ska inhämtas när det för att avgöra påföljdsfrågan i ett brottmål behövs en särskild utredning om en misstänkts personliga förhållanden eller om åtgärder som kan antas bidra till att den misstänkte avhåller sig från fortsatt brottslighet.

När det finns skäl till det får rätten (se 7 § personutredningslagen) förordna en läkare att avge läkarintyg om en misstänkt. En förutsättning för detta är att allmänt åtal har väckts, eller annars att den misstänkte har erkänt gärningen eller det finns sannolika skäl för misstanken att han eller hon har begått brottet. Om rätten särskilt anger det i förordnandet, ska intyget (som vi har nämnt i avsnitt 9.3.3) omfatta de medicinska förutsättningarna för att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning.

Närmare föreskrifter om utformningen av § 7-intyget finns i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Där framgår bl.a. att (se 13 §) läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen får avges av läkare vid den rättspsykiatriska avdelningen inom RMV eller sådana enheter hos sjukvårdshuvudmän som i enlighet med avtal med staten har åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs, samt av läkare som enligt avtal med RMV har åtagit sig att utfärda sådana intyg.

En § 7-undersökning genomförs ofta som ett första steg, om det finns anledning att undersöka en brottsmisstänkts psykiska tillstånd. I många fall aktualiseras en § 7-undersökning i ett tidigt skede av brottmålsprocessen. Undersökningen består av ett ungefär timslångt samtal mellan undersökningsläkaren, som är specialist i psykiatri, och den misstänkte. Läkaren har regelmässigt tillgång till förundersökningen och ofta begär RMV in journaluppgifter från hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Den genomförda undersökningen utmynnar vanligtvis i antingen en rekommendation till rätten att

genomföra en fullständig rättspsykiatrisk undersökning, eller ett besked om att en sådan undersökning inte är nödvändig. Om rätten särskilt har begärt det, kan intyget, som vi tidigare har nämnt, innehålla en bedömning av om det finns förutsättningar för rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. RMV genomför ungefär 1 300 § 7-undersökningar per år.

9.4 Uppgifter till Rättsmedicinalverket i dag

9.4.1 En lagstadgad skyldighet för vissa aktörer att lämna uppgifter till Rättsmedicinalverket

Vid såväl rättspsykiatriska undersökningar som § 7-undersökningar begär RMV, som vi tidigare nämnt, in uppgifter från olika aktörer. Uppgifterna utgör underlag vid RMV:s bedömning av den undersöktes psykiska tillstånd. Skyldigheten att lämna uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning regleras i 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Motsvarande bestämmelse för § 7-undersökningar finns i 8 § personutredningslagen. Av dessa båda lagrum framgår att från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § OSL ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter om en misstänkt som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive för ett § 7-intyg. Detsamma gäller, såvitt avser rättspsykiatriska undersökningar, uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarutlåtande som avser en misstänkt som vårdas enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård eller lagen om rättspsykiatrisk vård, liksom för ett yttrande av Socialstyrelsen över ett sådant utlåtande.

De sekretessbestämmelser som åsyftas i offentlighets- och sekretesslagen gäller dels sekretess till skydd för enskild i verksamhet som avser hälso- och sjukvård, dels sekretess inom socialtjänst och därmed jämställd verksamhet. Offentlighets- och sekretesslagen reglerar (se 1 kap. 1 §) myndigheters och vissa andra organs handläggning vid registrering, utlämnande och övrig hantering av allmänna handlingar. Dessutom innehåller lagen bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar.

Av 25 kap. 1 § OSL framgår att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra

personliga förhållanden. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar. Sekretess gäller vidare (se 25 kap. 2 § OSL) hos en myndighet som bedriver verksamhet som avses i 1 § i samma kapitel för uppgift om en enskilds personliga förhållanden som, under vissa närmare förutsättningar, gjorts tillgänglig av en annan vårdgivare enligt bestämmelserna i patientdatalagen (2008:355) om sammanhållen journalföring. Dessutom följer av 25 kap. 3 § OSL att sekretess gäller i sådan verksamhet som innefattar omprövning av beslut i eller särskild tillsyn över allmän eller enskild hälso- och sjukvård eller medicinsk verksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd och andra personliga förhållanden.

Sekretess gäller därutöver i s.k. patientnämndsverksamhet, dvs. i ärenden hos en nämnd med uppgift att bedriva patientnämndsverksamhet enligt lagen (1998:1656) om patientnämndsverksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden (se 25 kap. 4 § OSL). I verksamhet som avser omhändertagande av patientjournal inom enskild hälso- och sjukvård för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden gäller sekretess enligt 25 kap. 5 § OSL.

När det gäller sekretess inom socialtjänsten, framgår av 26 kap. 1 § OSL att sekretess där gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden. Med socialtjänst ska förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst, verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke och verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller av Statens institutionsstyrelse. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet och verksamhet hos kommunal invandrarbyrå. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade, ärenden om allmän omvårdnad hos nämnd med uppgift att bedriva patientnämndsverksamhet och verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Från sådan verksamhet som regleras i 25 kap. 1–5 §§ och 26 kap. 1 § OSL ska således, utan hinder av att sekretess annars kan gälla,

sådana uppgifter om en misstänkt lämnas ut som behövs för att RMV ska kunna genomföra en rättspsykiatrisk undersökning eller lämna ett § 7-intyg. Den reglering om uppgiftsinhämtning som finns i lagen om rättspsykiatrisk undersökning och i personutredningslagen omfattar således inte uppgifter om den enskilde som kan finnas hos privata vårdgivare eller privata utförare av socialtjänst. Inte heller omfattas myndigheter som inte bedriver hälso- och sjukvård eller socialtjänst enligt de aktuella bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen av någon uppgiftsskyldighet.

9.4.2 Vilka ytterligare uppgifter efterfrågar Rättsmedicinalverket och i vilken utsträckning får verket del av sådana uppgifter?

Enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst

I samband med att en domstol fattat beslut om en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning, får RMV via domstolen det förundersökningsmaterial som finns tillgängligt, inklusive det underlag i häktningsfrågan som getts in till domstolen i de fall då den misstänkte är häktad. Därutöver begär RMV in uppgifter från offentligt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst, med stöd av de bestämmelser vi redovisat i avsnitt 9.4.1.

RMV vänder sig dessutom regelmässigt till privata vårdgivare och privata vårdhem som bedriver socialtjänstverksamhet (exempelvis behandlingshem) med en begäran om att få del av uppgifter om den person som ska undersökas.

För verksamhet inom privat bedriven hälso- och sjukvård finns relevanta bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. 12 § första stycket patientsäkerhetslagen (2010:659). Av stycket framgår att den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inom den enskilda hälso- och sjukvården inte obehörigen får röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör sådan uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning. Enligt 6 kap. 13 § första stycket patientsäkerhetslagen får den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inom den enskilda hälso- och sjukvården vidare inte obehörigen röja en uppgift från en enskild om någon annan persons hälsotillstånd

eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att det finns en risk för att den som har lämnat uppgiften eller någon närstående till uppgiftslämnaren utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs. Som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör uppgiftsskyldighet enligt lag eller förordning. Även den som inte tillhör hälso- och sjukvårdspersonal, men som till följd av anställning eller uppdrag eller på annan liknande grund deltar eller har deltagit i enskilt bedriven hälso- och sjukvård omfattas av viss tystnadsplikt (se 6 kap. 16 § patientsäkerhetslagen). Av 6 kap. 15 § i samma lag, framgår att utöver vad som annars följer av lag eller förordning är hälso- och sjukvårdspersonalen skyldig att lämna ut bl.a. sådana uppgifter som behövs för en rättsmedicinsk undersökning. Någon uppgiftsskyldighet för rättspsykiatriska undersökningar innehåller patientsäkerhetslagen däremot inte.

Enskilda verksamheter inom socialtjänsten ska tillämpa socialtjänstlagen (2001:453), men bestämmelser finns även i exempelvis lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet enligt socialtjänstlagen eller lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade får inte obehörigen röja vad han eller hon har fått veta om enskildas personliga förhållanden (se 15 kap. 1 § socialtjänstlagen och 29 § LSS).

En begäran från RMV att få del av uppgifter från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst efterkoms i varierande grad, efter det att den privata vårdgivaren eller utföraren av socialtjänst har gjort en prövning av i vilken mån de begärda uppgifterna kan lämnas ut. En del vårdgivare och socialtjänstverksamheter ställer som villkor för att lämna ut uppgifter att den misstänkte har lämnat sitt samtycke till att så sker. Ett sådant samtycke är i flertalet undersökningsärenden svårt att få, eftersom den misstänkte i många fall inte vill medverka till detta. Någon garanti för att RMV får det begärda materialet finns således inte.

Fem olika myndigheter

I ärenden som rör rättspsykiatriska undersökningar, vänder sig RMV vidare till ett antal olika myndigheter för att få del av uppgifter om den person som ska genomgå undersökningen. Så sker däremot

inte vid en § 7-undersökning. De myndigheter som enligt RMV:s mening kan ha betydelsefull information är Migrationsverket, Kriminalvården, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Rekryteringsmyndigheten.

Möjligheterna för RMV att få del av uppgifter från dessa myndigheter varierar. Som huvudregel gäller (se 8 kap. 1 § OSL) sekretess mellan myndigheter. Av 21 kap. 1 § samma lag följer att sekretess under vissa förhållanden gäller till skydd för uppgift om enskilda personliga förhållanden, oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer. Således gäller sekretess för uppgift som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs. Bestämmelsen utgör ett minimiskydd för känsliga uppgifter om hälsa och sexualliv inom hela den offentliga sektorn. Om en uppgift som är sekretessbelagd med tillämpning av 21 kap. 1 § OSL är sekretessbelagd även enligt en annan bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen, ska sekretessbrytande bestämmelser som är tillämpliga på sekretessen enligt en sådan annan paragraf också vara tillämplig på sekretessen enligt 21 kap. 1 § (se 21 kap. 2 § OSL).

Generellt tillämpliga sekretessbrytande bestämmelser finns i 10 kap. OSL. Av 1 § i nämnda kapitel och 12 kap. 2 § samma lag framgår att sekretess till skydd för en enskild som huvudregel inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan enskild eller till en myndighet, om den enskilde samtycker till det. Offentlighets- och sekretesslagen innehåller därutöver en generalklausul (se 10 kap. 27 §), som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Denna regel har dock en rad uttryckligen angivna undantag.

För de myndigheter som RMV anser sig behöva hämta in uppgifter från, finns dessutom vissa särskilda sekretessbestämmelser som är relevanta. Anledningarna till varför RMV bedömer vissa uppgifter som viktiga skiljer sig också åt en del, från myndighet till myndighet.

Migrationsverket

När det gäller Migrationsverket, är behovet av uppgifter därifrån särskilt stort i de fall då den undersökte personen sedan ankomsten till Sverige i princip inte har haft några myndighetskontakter utöver Migrationsverket. Det finns då ofta inte någon information avseende den misstänkte inom hälso- och sjukvården och inte heller inom socialtjänsten. Migrationsverkets utredningar som ligger till grund för myndighetens bedömning av en sökandes ansökan om uppehållstillstånd, är, enligt RMV:s uppfattning, ofta mycket informativa. Således innehåller dessa utredningar i flertalet fall uppgifter om den enskildes tidigare livssituation. Sådana upplysningar är betydelsefulla vid den forensiska socialutredningen (se avsnitt 9.3.3), men även uppgifter om traumatiska upplevelser och andra händelser som är relevanta för de diagnostiska övervägandena är vanligt förekommande. Exempelvis kan uppgifter om svårigheter under skolgången vara av betydelse för bedömningen av om den undersökte har någon intellektuell funktionsnedsättning. Uppgifter om eventuella trauman kan ha betydelse för bedömningen av posttraumatiskt stressyndrom och andra medicinska diagnoser. Sådana uppgifter kan därigenom vara viktiga vid psykologutredningen och den medicinska utredningen (se avsnitt 9.3.3 om de utredningsmoment som ingår i en rättspsykiatrisk undersökning). Migrationsverkets dokumentation kan dessutom innehålla upplysningar om hur den misstänkte har mått och agerat under asylprocessen. Den bild av den misstänkte som går att få genom Migrationsverkets uppgifter är således, enligt RMV:s mening, till stor hjälp för att bedöma personens psykiska hälsa.

För Migrationsverkets del kan ett utlämnande av uppgifter i viss begränsad utsträckning ske med stöd av bestämmelserna i 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning och 8 § personutredningslagen. Det gäller huvudsakligen i den mån det rör uppgifter i Migrationsverkets sociala verksamhet, avseende frågor som mat, boende och kläder för personer som söker uppehållstillstånd i landet. Även uppgifter som rör hälso- och sjukvård kan förekomma. I dessa fall kan uppgifterna således hänföras till 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § OSL och därför lämnas ut till RMV. Merparten av de uppgifter RMV efterfrågar från Migrationsverket hör emellertid inte hit. För övriga uppgifter finns i stället relevanta sekretessbestämmelser bl.a. i 21 kap. 5 § OSL. Enligt den paragrafen gäller sekretess för uppgift som rör

en utlänning, om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller lider annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlänningen och en utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar. I 37 kap. 1 § OSL föreskrivs vidare att sekretess gäller i verksamhet för kontroll över utlänningar och i ärende om svenskt medborgarskap för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. I verksamhet för kontroll över utlänningar gäller sekretess också för uppgift i en anmälan eller utsaga av en enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att den som lämnat uppgiften eller någon närstående till denne utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. För Migrationsverkets del kan dessutom 15 kap. 1 § OSL aktualiseras. Av nyssnämnda lagrum framgår att sekretess gäller för uppgift som rör Sveriges förbindelser med en annan stat eller i övrigt rör annan stat, mellanfolklig organisation, myndighet, medborgare eller juridisk person i annan stat eller statslös, om det kan antas att det stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs.

Från RMV:s sida, vilket har bekräftats vid våra kontakter med Migrationsverket, har framförts att RMV i relativt stor utsträckning i dag får ut sekretessbelagda uppgifter från Migrationsverket. Uppgifter som är sekretessbelagda enligt 15 kap. 1 § eller 21 kap. 5 § OSL lämnas dock som regel inte ut. Den prövning som leder fram till Migrationsverkets beslut om begärda uppgifter kan lämnas ut eller inte, föranleder dock i många fall en relativt stor arbetsinsats och kan vara tidskrävande.

Kriminalvården

Viktigt underlag för RMV vid rättspsykiatriska undersökningar finns inom Kriminalvården. Det kan exempelvis röra sig om daganteckningar, verkställighetsplaneringar, utlåtanden från behandlingsprogramsverksamhet och personutredningar. I sistnämnda utredningar beskrivs den enskildes sociala förhållanden och i daganteckningar och verkställighetsplaneringar finns redogörelser för den enskildes sociala situation, liksom för hur verkställigheten har fungerat. Till-

varon i en kriminalvårdsanstalt är på många sätt speciell. Det gäller framför allt att de intagnas frihet är beskuren på olika vis, men också att det för många är en betydligt mer strukturerad tillvaro jämfört med hur de lever utanför anstalten. En verkställighet av ett fängelsestraff ställer dessutom stora krav på förmågan att fungera i social samvaro med personer som den enskilde inte själv valt att umgås med. Uppgifter om hur en person hanterat sådana situationer är bl.a. betydelsefulla för RMV:s bedömning inom ramen för den rättspsykiatriska undersökningen av den undersöktes anpassningsförmåga.

I den mån uppgifter från Kriminalvården härrör från hälso- och sjukvård eller social verksamhet kan en begäran från RMV om att få del av uppgifter efterkommas med stöd av 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning och, i den mån det är aktuellt, 8 § personutredningslagen. Merparten av de uppgifter hos Kriminalvården som är relevanta för RMV är emellertid inte att hänföra till hälso- och sjukvård eller socialtjänst. Bestämmelser om sekretess vid Kriminalvården finns bl.a. i 35 kap. 15 § OSL. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller inom kriminalvården för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Enligt uppgift från Kriminalvården, vilket har bekräftats av RMV, får RMV i stort sett undantagslöst bifall till en begäran att få uppgifter från Kriminalvården. I den mån uppgifterna är hänförliga till den hälso- och sjukvård som bedrivs i Kriminalvårdens regi, sker ett utlämnande med stöd av 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning, i förening med 25 kap. 1 § OSL. För övriga uppgifter tillämpar Kriminalvården generalklausulen i 10 kap 27 § OSL och en prövning enligt denna bestämmelse leder regelmässigt till att myndigheten kan lämna ut begärda uppgifter till RMV.

Försäkringskassan

Från Försäkringskassan ser RMV bl.a. ett behov av att få del av underlag och utredningar som finns för beslut om aktivitetsstöd, utvecklingsersättning och sjukersättning liksom bedömningar som gjorts av den enskildes arbetsförmåga. Viktigt underlag består också av läkarintyg och externa bedömningar av personens arbetsförmåga.

Av dessa uppgifter kan bl.a. den undersöktes psykosociala funktionsförmåga bedömas.

Bestämmelser om sekretess inom Försäkringskassan finns bl.a. i 28 kap. 1 § OSL. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende enligt viss närmare angiven lagstiftning, däribland lagstiftning om allmän försäkring och om annan ekonomisk förmån för enskild.

Enligt RMV lämnar Försäkringskassan regelmässigt inte ut några uppgifter till RMV vid rättspsykiatriska undersökningar. Detta har medfört att RMV i dagsläget sällan vänder sig till Försäkringskassan med en förfrågan. Försäkringskassan har bekräftat att så är fallet, men samtidigt framhållit att det finns en möjlighet för myndigheten att efter en sekretessprövning lämna ut uppgifter till RMV med stöd av generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. En sådan prövning kan dock naturligtvis också resultera i att Försäkringskassan inte finner stöd för ett utlämnande.

Arbetsförmedlingen

De uppgifter från Arbetsförmedlingen som RMV kan ha behov av vid genomförandet av rättspsykiatriska undersökningar är bl.a. utredningar från Arbetsförmedlingens arbetslivsinriktade rehabiliteringsverksamhet. Det kan röra kontakter med arbetsterapeut, psykolog eller specialkonsulent. Rättspsykiatriska undersökningar innehåller bedömningar av den misstänktes olika förmågor, såsom exempelvis begåvning, och det är då av stort intresse att kunna jämföra med tidigare utredningar, från exempelvis Arbetsförmedlingen. Det är dessutom viktigt för RMV att få veta om den misstänkte har genomgått en psykologutredning tidigare eftersom det kan påverka resultatet av den utredning som RMV genomför. En mycket stor fördel med att få del av material från Arbetsförmedlingen är dessutom att det med sådant material kan finnas en möjlighet att följa den undersöktes resultat över tid. Vid Arbetsförmedlingen kan vidare finnas underlag för lönebidragsbeslut. Sådant underlag kan ge svar på om personen har en sänkt arbetsförmåga, vilket kan ha betydelse för bedömningen av den psykosociala funktionsförmågan,

eftersom arbetsförmåga är en del i denna bedömning. Sådana uppgifter kan också ha betydelse för den medicinska utredningen inom ramen för den rättspsykiatriska undersökningen.

Bestämmelser om sekretess vid Arbetsförmedlingen finns bl.a. i 28 kap. 11 § OSL. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men och uppgiften förekommer i ärende om arbetsförmedling, yrkesvägledning, arbetsvård, antagning till arbetsmarknadsutbildning eller hjälp och stöd vid arbetslöshet eller andra åtgärder i anställningsfrämjande syfte eller för att främja en enskilds anpassning till arbetslivet. Vidare gäller sekretess enligt 28 kap. 12 § samma lag i ärende om arbetsförmedling och ärende enligt lagstiftningen om anställningsfrämjande åtgärder för uppgift om en enskilds affärs- eller driftförhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada.

Liksom är fallet med Försäkringskassan, har RMV under senare år inte begärt ut uppgifter från Arbetsförmedlingen, eftersom Arbetsförmedlingen vid tidigare förfrågningar inte lämnat ut några uppgifter. Arbetsförmedlingen har bekräftat att myndigheten inte fått någon begäran från RMV de senaste åren och framhållit att en del uppgifter som förekommer vid Arbetsförmedlingen faller under verksamhet som är att anse som hälso- och sjukvård. I den mån så är fallet, lämnas uppgifter ut med stöd av 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning i förening med 25 kap. 1–5 §§ OSL, medan en begäran om utlämnande av uppgifter i övrigt hade fått prövas enligt generalklausulen i 10 kap. 27 § i nyssnämnda lag.

Rekryteringsmyndigheten

När det slutligen gäller Rekryteringsmyndigheten, finns där betydelsefullt material i form av de standardiserade bedömningar som gjorts under tiden med allmän värnplikt. Den absoluta merparten av alla artonåriga män genomgick tidigare en mönstring, vari bl.a. ingick en psykologutredning och bedömning av befälslämplighet. Materialet är unikt som jämförelsematerial, eftersom det dels omfattat alla män vid samma tidpunkt i livet, dels har stor betydelse som referensmaterial i det enskilda ärendet, för att kunna bedöma en undersökt

persons eventuella förändring över tid. Vid RMV:s psykologutredning och den medicinska utredningen inom ramen för den rättspsykiatriska undersökningen har sådana uppgifter från Rekryteringsmyndigheten därför stor betydelse. Det kan antas att uppgifter från Rekryteringsmyndigheten ökar i betydelse med återinförandet av allmän värnplikt.

Bestämmelser om sekretess vid Rekryteringsmyndigheten finns i bl.a. 38 kap. 1 § OSL. Av den paragrafen framgår att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende som angår bl.a. utredning om totalförsvarspliktigas personliga förhållanden, inskrivning och krigsplacering av totalförsvarspliktiga, antagning till utbildning vid Försvarsmakten och skyldighet att tjänstgöra med totalförsvarsplikt. RMV får i dag i stor utsträckning bifall till sin begäran att få ut uppgifter från Rekryteringsmyndigheten. Merparten av utlämnandet avser uppgifter från hälsoundersökning och psykologisk intervju i samband med mönstringen och utlämnande har skett med stöd av 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning och 25 kap. 1 § OSL, eftersom Rekryteringsmyndighetens verksamhet i detta avseende är att anse som hälso- och sjukvård (se bl.a. prop. 2007/08:126, s. 50).

9.5 En utökad möjlighet till uppgiftsinhämtning – våra överväganden och förslag

9.5.1 Ett berättigat behov av ytterligare uppgiftsinhämtning

Vårt förslag: Vid en avvägning mellan intresset av att Rättsmedicinalverket i den rättspsykiatriska utredningsverksamheten har ett fullgott underlag för sin bedömning och skyddet för den enskildes personliga integritet, är det rimligt att Rättsmedicinalverket ges ökade möjligheter att inhämta uppgifter jämfört med i dag. Rättsmedicinalverket ska därför kunna få del av ytterligare uppgifter från vissa myndigheter och andra aktörer.

En person som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning ska, som huvudregel med få undantag, inte dömas till fängelse. Frågan om en tilltalad lider av en sådan störning eller inte får mot denna bakgrund mycket stor betydelse för domstolens ställningstagande i påföljdsfrågan och är därigenom också av avsevärd vikt för såväl den tilltalade som för andra personer som på något sätt berörs av en sådan brottmålsdom.

För att utgöra en så bra vägledning för domstolens påföljdsbestämning som möjligt, bör RMV:s utredningar på det rättspsykiatriska området – såväl rättspsykiatriska undersökningar som § 7-intyg – baseras på ett fullödigt underlag, med målsättningen att det ska kunna ge en så komplett bild som möjligt av den undersöktes situation och psykiska tillstånd. Detta underlag bör vara så omfattande att det är tillräckligt för att RMV ska kunna lämna utlåtanden med hög kvalitet, men samtidigt inte mer omfattande än som är nödvändigt i det enskilda fallet.

Att RMV:s utlåtanden håller fullgod kvalitet är i princip en fråga om rättssäkerhet. I dagsläget efterkoms RMV:s framställningar om att få del av uppgifter från andra myndigheter och från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst i varierande grad. När det gäller den privata hälso- och sjukvården samt socialtjänstverksamheten, är ett utlämnande beroende av att den som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller § 7-undersökning lämnar sitt samtycke till att uppgifter lämnas ut. Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 9.5.2. Att omfattningen av RMV:s underlag är beroende av samtycke från den misstänkte, får dock till följd att RMV:s underlag kan variera stort från ett ärende till ett annat. Det finns en risk att ett utlåtande från RMV som baserats på mycket knapphändig bakgrundsinformation inte kan hålla samma kvalitet som ett utlåtande där uppgifter har kunnat hämtas in i betydligt större utsträckning. Detta kan få till följd att domstolens underlag i påföljdsfrågan i vissa fall är bristfälligt, vilket i sin tur kan få oönskade konsekvenser i form av oriktiga avgöranden. I syfte att undvika sådana situationer, bör lagstiftningen göra det möjligt för RMV att få del av det underlag som behövs för att till domstolen kunna lämna rättspsykiatriska undersökningar respektive § 7-intyg av hög kvalitet.

De uppgifter som är aktuella i detta sammanhang är i stor utsträckning känsliga och rör den enskildes personliga förhållanden. Skyddet för den enskildes personliga integritet är därför en central

faktor att överväga i avvägningen mellan intresset av uppgiftsinhämtning och intresset av att minska spridningen av känslig information om enskilda. Skyldigheten för myndigheter och andra aktuella aktörer att lämna uppgifter till RMV bör därför begränsas till att avse uppgifter som behövs för att RMV ska kunna genomföra en rättspsykiatrisk undersökning respektive lämna ett § 7-intyg. Redan i dag finns ett krav att de uppgifter som lämnas från den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården samt socialtjänsten ”behövs” för en rättspsykiatrisk undersökning alternativt en § 7-undersökning. Från RMV:s sida får det således inte vara fråga om en mer slentrianmässig uppgiftsinhämtning. Så är fallet redan enligt nu gällande rätt men även för den utvidgning av skyldighet för vissa myndigheter och andra aktörer att lämna uppgifter som vi nu föreslår. En ytterligare omständighet, som bidrar till att upprätthålla ett skydd för enskildas personliga integritet, är att uppgifter som lämnas till RMV kommer att omfattas av ett starkt sekretesskydd. Sekretess gäller (se 25 kap. 1 § OSL) vid rättspsykiatrisk undersökning för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Den enskildes personliga integritet skyddas också genom det nya EU-rättsliga dataskyddsregelverket, liksom de svenska bestämmelser som föreslagits i anslutning till EU-bestämmelserna, däribland vårt förslag till datalag för RMV (se avsnitt 6.5).

9.5.2 Inhämtande av uppgifter från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst för rättspsykiatriska undersökningar och § 7-intyg är angeläget

Vårt förslag: Det ska vara möjligt för Rättsmedicinalverket att få del av uppgifter från verksamhet inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst som bedrivs i privat regi. Lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. ska kompletteras med bestämmelser som bryter tystnadsplikt och medför en skyldighet att lämna de uppgifter som behövs för att genomföra en rättspsykiatrisk undersökning respektive för att lämna ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen.

Det är vanligt förekommande att de personer som omfattas av RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet har haft tidigare kontakter med hälso- och sjukvården, både inom psykiatrin och inom annan vård, liksom med olika delar av den offentligt bedrivna socialtjänsten. Enligt gällande rätt ska, som vi tidigare har redogjort för, sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive för en § 7-undersökning lämnas ut från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § OSL. Eftersom offentlighets- och sekretesslagen inte gäller för enskilt bedrivna verksamheter, omfattas inte hälso- och sjukvård samt socialtjänstverksamhet som bedrivs i privat regi av denna uppgiftsskyldighet. I takt med att allt större del av hälso- och sjukvården bedrivs av privata aktörer, har RMV:s möjligheter att få del av relevant underlag minskat. Så är fallet även när det gäller privata utförare av socialtjänst. I allt större utsträckning är exempelvis behandlingshem enskilt bedrivna verksamheter, som inte omfattas av sekretessregleringen i 26 kap. 1 § OSL.

Vikten av att RMV:s underlag för rättspsykiatriska undersökningar och § 7-intyg är tillräckligt omfattande för att utlåtandena ska hålla en god kvalitet, har vi framhållit i avsnitt 9.5.1. För de personer som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning framstår det ofta mer eller mindre som en tillfällighet om vederbörande har varit aktuell i offentligt bedrivna verksamheter eller om det har varit fråga om verksamhet i privat regi. Tidigare landstingsdrivna vårdcentraler har exempelvis övergått till att drivas privat och patienterna har fortsatt att gå till samma ställe, men vårdgivaren har formellt varit en annan. Enligt vår mening är behovet av skydd för den enskildes personliga integritet inte i detta sammanhang vare sig större eller mindre beroende på vilken driftsform som en verksamhet har.

En jämförelse kan göras med vad som gäller beträffande rättsintyg för uppgifter från privat hälso- och sjukvård. Av 7 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott framgår bl.a. att från en verksamhet där personalen omfattas av tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen, ska det till RMV utan hinder av tystnadsplikten lämnas ut uppgifter. En förutsättning för detta är att uppgifterna behövs för att utfärda ett rättsintyg och att uppgifterna angår misstanke om viss brottslighet som preciseras närmare i lagen. Enligt vår mening saknas det anledning att se annorlunda på upp-

giftslämnande från enskilt bedriven hälso- och sjukvård såvitt gäller rättsintyg jämfört med när det i stället gäller rättspsykiatriska undersökningar eller § 7-intyg. Behovet av uppgifterna väger, menar vi, i detta sammanhang tyngre än intresset av skydd för den enskildes integritet. Även såvitt avser uppgifter från privata utförare av socialtjänst bör behovet av ett fullgott underlag för RMV:s rättspsykiatriska bedömningar anses väga tyngre än skyddet för den enskilde.

Som vi har konstaterat tidigare (se bl.a. avsnitt 9.5.1) kan den enskildes samtycke till att uppgifter lämnas ut vara tillräckligt för att ge RMV det underlag som behövs för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Enligt uppgift från RMV är det dock i många fall så att den person som ska genomgå en undersökning inte lämnar sitt samtycke till att uppgifter hämtas in. Det är därför inte möjligt att göra ett uppgiftslämnande beroende av den enskildes samtycke.

En reglering bör således införas som gör det möjligt för RMV att inhämta uppgifter från den enskilt bedrivna hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Denna reglering bör tas in i bestämmelserna i 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning och 8 § personutredningslagen. Regleringen bör innebära att det utan hinder av tystnadsplikten enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen eller 29 § LSS ska kunna lämnas ut sådana uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning respektive ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen. När det gäller tystnadsplikt inom den privata hälso- och sjukvården innehåller patientsäkerhetslagen bestämmelser om tystnadsplikt även i 6 kap. 13 och 16 §§. Enligt vår mening bör dock skyldigheten att lämna uppgifter, liksom är fallet enligt lagen om rättsintyg i anledning av brott, endast avse 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen. En anledning till detta är att bestämmelsen om uppgiftslämnande därigenom inte blir mer omfattande än nödvändigt, vilket är ägnat att minska risken för att den enskildes personliga integritet kränks av uppgiftslämnningen. Av samma anledning – att i så stor utsträckning som möjligt vidmakthålla skyddet för den enskildes integritet – ska endast de uppgifter som behövs för undersökningarna lämnas ut. RMV ska således inte, liksom vi framhållit i avsnitt 9.5.1, slentrianmässigt begära in mer omfattande underlag än som behövs.

9.5.3 Uppgiftsinhämtning från fem ytterligare myndigheter vid rättspsykiatriska undersökningar

Vårt förslag: Vid genomförandet av rättspsykiatriska undersökningar kan viktiga uppgifter om den undersökta personen finnas vid Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Migrationsverket och Rekryteringsmyndigheten. Det ska därför vara möjligt för Rättsmedicinalverket att få del av sådana uppgifter. I lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning ska föreskrivas att det från verksamhet där sekretess gäller hos dessa myndigheter enligt vissa särskilt angivna bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen utan hinder av sekretessen ska få lämnas ut sådana uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning.

Vi har i avsnitt 9.4.2 redogjort för vilket material från myndigheter, utöver hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, som RMV ser ett behov av att få uppgifter från. I nyssnämnda avsnitt har vi också redovisat i huvuddrag vilka uppgifter det är fråga om och i vilken utsträckning RMV i dag får del av uppgifter från dessa myndigheter.

I den mån uppgifter vid de aktuella myndigheterna är att hänföra till hälso- och sjukvård eller socialtjänstverksamhet, gäller redan i dag en skyldighet att lämna ut uppgifter. Därutöver finns en möjlighet för myndigheterna att med stöd av generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL lämna ut uppgifter, om det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. En prövning om utlämnande med stöd av generalklausulen kan dock innebära en relativt stor arbetsinsats för utlämnande myndighet och innebära svårigheter vid tillämpningen. I den mån det finns ett berättigat behov av uppgifter från de aktuella myndigheterna bör därför, menar vi, sekretessbrytande bestämmelser införas i lagen om rättspsykiatrisk undersökning.

Inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten förekommer det att Migrationsverket är den enda myndighetskontakt som den person som ska undersökas har haft. Så är särskilt ofta fallet då personen i fråga inte har varit i Sverige någon längre tid. Det finns då t.ex. inte några uppgifter från hälso- och sjukvården om per-

sonen. I sådana fall är uppgifter från Migrationsverket av central betydelse.

En persons kontakter med Kriminalvården kan innehålla viktiga pusselbitar som gör det möjligt för RMV att utreda den enskildes psykiska tillstånd. Exempelvis ställer en verkställighetstid i kriminalvårdsanstalt mycket stora krav på en person och uppgifter om hur personen hanterat en sådan särpräglad miljö kan vara betydelsefull information.

Försäkringskassans underlag för bedömning av exempelvis sjukersättning eller aktivitetsstöd kan ge information angående eventuell psykisk ohälsa. Även för Arbetsförmedlingens del gäller att de utredningar som gjorts inom myndigheten ofta utgör viktig bakgrundsinformation. För Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen gäller, liksom för övriga aktuella myndigheter, att uppgifter därifrån också kan vara betydelsefulla som referensmaterial för eventuella förändringar i den undersökte personens psykiska tillstånd över tid.

Likasa är uppgifter från Rekryteringsmyndigheten viktiga som bakgrundsmaterial men också som underlag för jämförelser över tid.

Som vi tidigare har framhållit är det, inte minst av rättssäkerhetsskäl, nödvändigt att rättspsykiatriska undersökningar kan genomföras på ett sådant sätt att RMV:s utlåtande till domstolarna håller hög kvalitet. Behovet av uppgifter från de myndigheter som nu är aktuella varierar från ärende till ärende. I den mån det finns omfattande underlag från de aktörer som redan i dagsläget är skyldiga att lämna uppgifter är behovet av kompletterande uppgifter självfallet mindre. Så är också, menar vi, fallet om den person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning aktivt medverkar i undersökningen. I den mån det inte finns något underlag att tillgå från hälso- och sjukvården ökar däremot behovet av kompletterande uppgifter. De bakomliggande skäl som talar för att RMV ska ha möjlighet att, vid behov, få del av uppgifter från de nu aktuella myndigheterna, är enligt vår mening så starka att de överväger det intrång i den personliga integriteten som ett sådant uppgiftslämnande kan innebära.

I 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning bör därför införas bestämmelser som innebär att sekretessen som gäller för dessa myndigheter inte ska hindra att uppgifter som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning lämnas ut. Omfattningen av denna skyldighet att lämna uppgifter bör dock inte vara större än nödvändigt. De bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen som inte bör

utgöra hinder mot att uppgifter lämnas från berörda myndigheter till RMV är 28 kap. 1 § (för Försäkringskassan), 28 kap. 11 och 12 §§ (för Arbetsförmedlingen), 35 kap. 15 § (för Kriminalvården), 37 kap. 1 § (för Migrationsverket) och 38 kap. 1 § första stycket 1–3 och 5 (för Rekryteringsmyndigheten). När det gäller den sistnämnda myndigheten, är de uppgifter som RMV efterfrågar i de allra flesta fall hänförliga till hälso- och sjukvårdssekretessen i 25 kap. 1 § OSL. För sådana uppgifter finns, som vi nämnt, redan i dag en sekretessbrytande bestämmelse i 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Uppgifterna från Rekryteringsmyndigheten omfattas dock av ytterligare en primär sekretessbestämmelse, i 38 kap. 1 § OSL. Ett utlämnande av uppgifter till RMV behöver därför prövas inte endast mot 25 kap. 1 § OSL utan också mot 38 kap. 1 § OSL. Det är då nödvändigt att i 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning införa en sekretessbrytande bestämmelse även för sekretessen enligt 38 kap. 1 § OSL. Uppgifterna som RMV begär att få från Rekryteringsmyndigheten skyddas av sekretess i 38 kap. 1 § första stycket 1–3 och 5 OSL och den sekretessbrytande bestämmelsen ska därför begränsas till dessa punkter i aktuellt lagrum.

En konsekvens av att skyldigheten att lämna uppgifter inte bör vara mer omfattande än nödvändigt, är att sekretessen som enligt vissa andra paragrafer i offentlighets- och sekretesslagen gäller hos de aktuella myndigheterna fortfarande kan utgöra hinder mot utlämnande. För Migrationsverkets del innebär detta t.ex. att den s.k. utrikessekretessen enligt 15 kap. 1 § OSL inte bör brytas av uppgiftsskyldighet till RMV. I vissa fall kan det tänkas att generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL kan göra det möjligt att lämna ut uppgifter utöver vad som möjliggörs enligt vårt förslag till ändring av 14 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning, men utrymmet för detta är sannolikt begränsat.

9.5.4 En mer begränsad uppgiftsinhämtning för undersökningar enligt 7 § personutredningslagen än för rättspsykiatriska undersökningar

Vår bedömning: När det gäller Rättsmedicinalverkets inhämtande av uppgifter från andra myndigheter för § 7-undersökningar bör det inte införas någon ytterligare skyldighet för myndigheterna utöver den som gäller i dag att lämna uppgifter till Rättsmedicinalverket.

För att en domstol ska kunna fatta beslut om en rättspsykiatrisk undersökning krävs, som vi tidigare har redogjort för (se avsnitt 9.3.3), antingen att den misstänkte har erkänt gärningen, eller att det föreligger övertygande bevisning för att han eller hon har begått densamma. I de fall då den misstänkte inte har erkänt gärningen, fattas beslut om rättspsykiatrisk undersökning därför inte förrän efter det att huvudförhandlingen i målet har hållits. När det däremot gäller ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen, kan ett sådant intyg inhämtas om den misstänkte har erkänt gärningen eller det annars finns sannolika skäl för misstanken att personen har begått brottet. Eftersom kravet att det ska föreligga sannolika skäl är lägre ställt än kravet på övertygande bevisning, är den bevisning som ditills förebringats i målet ofta mindre omfattande vid ett beslut om § 7-intyg än vid ett beslut om rättspsykiatrisk undersökning. Sannolikheten att den misstänkte inte kommer att dömas för brott, eller åtminstone för ett mycket mindre allvarligt brott än vad misstanken avsåg från början, är alltså större vid en § 7-undersökning än vid en rättspsykiatrisk undersökning där det konstaterats föreligga övertygande bevisning. Detta kan utgöra skäl att vara mer restriktiv med att utöka RMV:s möjlighet att hämta in uppgifter vid § 7-undersökningar jämfört med vid rättspsykiatriska undersökningar.

En § 7-undersökning är också relativt avgränsad i omfattning. Den tid som står till RMV:s förfogande är dessutom begränsad och det är svårt tidsmässigt för RMV att hinna begära in och bearbeta ett alltför omfattande material. Detta utgör också ett skäl att begränsa uppgiftslämnandet för § 7-undersökningar till, förutom det som gäller i dag, enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst.

Ett argument som dock talar i motsatt riktning, är att i vissa fall kan ett § 7-intyg komma att ersätta en rättspsykiatrisk undersök-

ning. Så är bl.a. fallet då domstolen med ett § 7-intyg som underlag dömer till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Ett § 7-intyg fungerar också ofta som vägledning för om en fördjupad undersökning behövs och är därför viktigt för den fortsatta hanteringen av påföljdsfrågan vid domstol. Även detta talar för att underlaget vid ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen inte bör vara mer begränsat än vid en rättspsykiatrisk undersökning.

Enligt vår mening bör intresset av att upprätthålla ett så gott skydd av den enskildes personliga integritet som möjligt väga tyngst i detta sammanhang. De uppgifter som ska lämnas för utfärdande av § 7-intyg bör därför inte vara mer omfattande än nödvändigt. För att uppnå det bakomliggande syftet med § 7-intyg är det, menar vi, tillräckligt att, utöver vad som gäller redan i dag, endast de förändringar vi föreslår för utförare av privat hälso- och sjukvård samt socialtjänst ska tillämpas för § 7-intyg. I lagen om särskild personutredning i brottmål m.m. ska därför inte införas några bestämmelser om uppgiftslämnande från de myndigheter som anges i avsnitt 9.5.3. I den mån dessa myndigheter redan i dag lämnar uppgifter till RMV som är hänförliga till hälso- och sjukvård ska dock ingen förändring göras. Sådana uppgifter ska även i fortsättningen lämnas även vid utfärdande av § 7-intyg.

10 Uppdrag från enskilda

10.1 Sammanfattning

RMV har enligt sin instruktion möjlighet att, utöver de uppdrag som myndigheten ansvarar för, utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde. En förutsättning för detta är att verksamheten i övrigt medger det. Det är således möjligt för RMV att utföra uppdrag på begäran av enskilda. Verket har dock kritiserats för att inte i tillräckligt stor utsträckning utföra sådana uppdrag. Advokatsamfundet har begärt att RMV ska ha en skyldighet att åta sig rättsmedicinska uppdrag från enskilda.

I dag utför RMV i begränsad omfattning uppdrag från enskilda. Det sker främst på det rättsgenetiska området och i princip aldrig på det rättsmedicinska verksamhetsområdet.

Våra överväganden när det gäller RMV:s uppdragsverksamhet är begränsade till detta nyssnämnda verksamhetsområde. Det behov av förändrade bestämmelser som Advokatsamfundet framför allt har gjort gällande, består i att det borde vara möjligt för en misstänkt eller tilltalad att vända sig till RMV med en begäran om undersökning och utlåtande, utan att detta kommer till polisens, åklagarens och domstolens kännedom. Om den enskilde själv inte väljer att åberopa RMV:s yttrande, kommer dessa aktörer heller inte att få veta om att det finns ett utlåtande från RMV.

De bestämmelser som i dag reglerar enskilds möjlighet att, genom polis, åklagare eller domstol, få tillgång till RMV:s sakkunskap är, menar vi, tillräckliga. Det är inte lämpligt med en ordning där enskilda kan vända sig till RMV med hemliga uppdrag. Detta skulle, inte minst, vara oförenligt med RMV:s roll som oberoende expertmyndighet med uppdrag från rättsväsendets aktörer. Några förändrade bestämmelser om RMV:s uppdragsverksamhet föreslår vi därför inte.

10.2 Inledning

RMV ansvarar, enligt 1 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket, för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet, i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan statlig myndighet. Dessa ansvarsuppgifter preciseras närmare i 2 § i instruktionen.

RMV:s huvudsakliga uppgift är att inom de fyra verksamhetsområdena avge sakkunnigutlåtanden till rättsväsendets myndigheter. Utöver denna verksamhet får verket, med stöd av 3 § i instruktionen, utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. Denna bestämmelse gör det möjligt för RMV att åta sig uppdrag från enskilda.

Även om RMV har möjlighet att utföra uppdrag på begäran av enskilda, har det riktats kritik mot att verket inte gör det i tillräcklig utsträckning. Advokatsamfundet har i en skrivelse till Justitiedepartementet (Ju2002/06579/Å) begärt att instruktionen för RMV ska ändras så att den skyldighet som tidigare fanns för rättsläkarstationer att besvara frågor från enskilda (se avsnitt 10.3) införs för RMV. Även Bergwallkommissionen har uppmärksammat denna fråga och ansett att den bör utredas (se SOU 2015:52, s. 647).

I ett yttrande med anledning av Advokatsamfundets skrivelse, har RMV bekräftat att myndigheten som regel saknar möjlighet att i rättsmedicinska ärenden avge utlåtanden på begäran av enskilda.

Mot denna bakgrund har vi fått i uppdrag att utreda och överväga i vilken utsträckning RMV bör bedriva uppdragsverksamhet på begäran av enskilda. En särskild fråga att beakta i sammanhanget är hur behandlingen av personuppgifter ska regleras om RMV åtar sig uppdrag från enskilda.

I avsnitt 10.3 redovisar vi den uppdragsverksamhet som i dag äger rum vid RMV. De synpunkter som har framförts om behovet av en utökad skyldighet för RMV att åta sig uppdrag från enskilda behandlar vi i avsnitt 10.4. Våra överväganden finns i avsnitt 10.5.

10.3 Rättsmedicinalverkets uppdragsverksamhet i dag

10.3.1 Gällande rätt

Som vi nämnt inledningsvis, se avsnitt 10.2, framgår av 3 § i RMV:s instruktion att myndigheten får utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. För sådana uppdrag får RMV ta ut en avgift (se 3 a § i instruktionen). RMV får besluta om avgifternas storlek och disponera intäkterna från dem.

RMV har alltså möjlighet att, utöver den verksamhet som verket enligt 2 § i instruktionen ansvarar för, utföra uppdrag inom samtliga de fyra verksamhetsområdena – rättsmedicin, rättspsykiatri, rättsgenetik och rättskemi. Någon skyldighet för verket att åta sig sådana uppdrag finns däremot inte. Regleringen i RMV:s instruktion kan, såvitt avser det rättsmedicinska området, jämföras med det som tidigare gällde för de s.k. rättsläkarstationerna. De hade (se 1 § i den upphävda förordningen [1988:1238] med instruktion för statens rättsläkarstationer) till huvudsaklig uppgift att utföra rättsmedicinska uppdrag. Av 2 § 6 i instruktionen för rättsläkarstationerna framgick att de var skyldiga att bistå enskilda med intyg eller utlåtanden i rättsmedicinska frågor, om det kunde ske utan att övriga göromål åsidosattes.

10.3.2 I vilken utsträckning utför Rättsmedicinalverket i dag uppdrag på begäran av enskilda?

RMV:s huvudsakliga verksamhet består i uppdrag från rättsväsendets myndigheter (domstol, polis och åklagare), men även Tullverket, Migrationsverket, socialnämnder, huvudmän för offentligt bedriven hälso- och sjukvård samt Statens institutionsstyrelse lämnar uppdrag till RMV. Därutöver utför RMV en del uppdrag på begäran av privata fysiska och juridiska personer.

Det rättsmedicinska verksamhetsområdet

På det rättsmedicinska området dominerar obduktionsärenden, som utförs med stöd av lagen (1995:832) om obduktion m.m. Rättsmedicinska obduktioner utförs på uppdrag av Polismyndigheten eller allmän åklagare, medan kliniska obduktioner genomförs på uppdrag

av sjukvården. Obduktioner kan inte genomföras på begäran av privatperson. Samma sak gäller för den vanligt förekommande ärendetyp vid RMV som gäller utfärdande av rättsintyg. Ett rättsintyg inhämtas av Polismyndigheten eller allmän åklagare. Någon möjlighet för enskild att, med stöd av lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott, begära ett rättsintyg från RMV, finns inte.

Inte heller den rättsmedicinska verksamhet som syftar till att identifiera avlidna genom rättsodontologiska undersökningar eller vävnadshantering för donationsändamål innefattar uppdrag från enskilda.

RMV utför vidare, på uppdrag av Migrationsverket, Polismyndigheten, allmän åklagare eller domstol, rättsmedicinska åldersbedömningar. Initiativet till en sådan bedömning kan visserligen komma från en enskild som vill att det ska göras en utredning av hans eller hennes ålder, men uppdraget att genomföra en utredning för att bedöma ålder, kan inte lämnas från en enskild.

På det rättsmedicinska verksamhetsområdet utförs således regelmässigt inte några uppdrag på begäran av enskilda. Det är däremot vanligt förekommande att RMV:s rättsmedicinska enheter besvarar frågor från offentliga försvarare i brottmål om slutsatser som redovisas i ett utlåtande från RMV. Det förekommer också att RMV genomför kompletteringar av utlåtanden som lämnats. Initiativet till sådana kompletteringar kan ofta komma från en misstänkt eller tilltalads sida, men uppdraget att genomföra en kompletterande utredning lämnas till RMV från polis, åklagare eller domstol.

Det rättspsykiatriska verksamhetsområdet

Verksamheten vid RMV:s rättspsykiatriska avdelning domineras av rättspsykiatriska undersökningar och s.k. § 7-undersökningar enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Dessutom genomförs utredningar om risk för återfall i brottslighet i de fall då en livstidsdömd person har ansökt om omvandling av sitt fängelsestraff till ett tidsbestämt straff. RMV utför endast dessa tre typer av utredningar efter beslut från domstol. En enskild misstänkt, tilltalad eller livstidsdömd som vill få till stånd någon av de aktuella utredningarna, får därför framställa en sådan begäran till domstolen.

RMV:s rättspsykiatriska avdelning genomför därutöver vissa uppdrag för bl.a. barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar, socialnämnder och Kriminalvården. Några uppdrag på begäran av enskilda fysiska personer förekommer inte.

Det rättskemiska verksamhetsområdet

Vid RMV:s rättskemiska enhet genomförs, förutom undersökningar på begäran av verkets rättsmedicinska enheter, rättstoxikologiska undersökningar på uppdrag av Polismyndigheten, Kriminalvården, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Uppdragen från hälso- och sjukvården samt socialtjänsten härrör från såväl privat som offentligt bedriven verksamhet.

Några uppdrag från enskilda fysiska person förekommer inte.

Det rättsgenetiska verksamhetsområdet

Verksamheten vid RMV:s rättsgenetiska enhet består i att genom dna-baserade tester utreda faderskap eller annat släktskap. Uppdragsgivare är Migrationsverket, socialnämnder och domstolar. Även enskilda vänder sig till RMV med ett uppdrag om faderskaps- eller släktskapsanalys. Ungefär fem procent av sådana utredningar utförs på uppdrag av enskilda.

Dessutom genomförs dna-analyser i syfte att identifiera en avliden person. Dessa analysuppdrag kommer från RMV:s rättsmedicinska enheter.

På begäran av sjukvården – både privat och offentligt bedriven – genomförs bl.a. uppföljning av benmärgstransplantationer, farmakogenetiska analyser och tvillinganalyser. Sistnämnda ärendetyp kan också genomföras på uppdrag av enskilda.

RMV:s rättsgenetiska enhet genomför vidare artbestämningsärenden, för att fastställa om ett vävnadsprov kommer från en människa eller ett djur. Sådana ärenden kan, förutom av Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, lämnas till RMV från enskilda.

10.4 Synpunkter om behov av en utökad skyldighet för Rättsmedicinalverket att åta sig uppdrag från enskilda

Advokatsamfundet har, som vi nämnt inledningsvis (se avsnitt 10.2), hos Justitiedepartementet begärt att instruktionen för RMV ska ändras så att den skyldighet som tidigare fanns för rättsläkarstationerna enligt 2 § 6 i rättsläkarstationernas instruktion att besvara frågor också från enskilda, ska gälla för RMV. Enligt Advokatsamfundets mening, är det inte alltid möjligt för offentliga försvarare i brottmål att i tillräckligt stor utsträckning för sin huvudmans räkning få svar från RMV i rättsmedicinska frågor. Den möjlighet som finns att via åklagaren begära utlåtanden från RMV kan inte ersätta en möjlighet för en försvarare att få svar direkt från RMV. Det åligger försvararen att tillvarata huvudmannens rätt och i det syftet verka för sakens riktiga belysning (se 21 kap. 7 § rättegångsbalken). Försvaren bör därför inte via åklagaren initiera utredningsåtgärder som har ett ovisst svar och som därför kan visa sig vara till men för en tilltalad.

RMV har uppgett att verket som huvudregel saknar möjlighet att avge yttranden eller utlåtanden på begäran av enskilda. En anledning härtill är bristande resurser, men även mer principiella invändningar har framförts. Således har RMV ifrågasatt om det är lämpligt att verket medverkar till att information viktig för sakens riktiga belysning kan hindras att komma till åklagarens kännedom. Denna invändning får, enligt vår mening, förstås som att RMV menar att information som framkommit vid verkets undersökning på begäran av enskild och som framgår av RMV:s utlåtande, kan komma att undanhållas från åklagaren om utlåtandet inte är till den tilltalades fördel. Ett sådant utlåtande kommer inte att åberopas i domstol och blir därför inte känt för åklagare eller domstol.

RMV har vidare anfört att rättsläkare vid uppdrag från enskilda är osäkra på om de fått tillgång till allt relevant material i samma utsträckning som då begäran kommer från myndigheter. Dessutom kan det, enligt RMV:s mening, innebära trovärdighetsproblem för verket om två rättsläkare inom myndigheten, som besvarar frågor från olika håll, ställs mot varandra i t.ex. en rättegång.

I betänkandet *Rapport från Bergwallkommissionen*, SOU 2015:52, har kommissionen uppmärksammat att en misstänkt, enligt kom-

missionens mening, saknar tillräckliga möjligheter att på egen hand inhämta ett sakkunnigutlåtande. Mot bakgrund av den betydelse det måste anses ha för den misstänktes möjlighet att lägga fram bevisning till stöd för sin ståndpunkt, ansåg kommissionen att frågan bör utredas.

10.5 Ingen utökad uppdragsverksamhet för Rättsmedicinalverket – våra överväganden

Vår bedömning: Utformningen av gällande bestämmelser om Rättsmedicinalverkets uppdragsverksamhet gentemot enskilda framstår i alla delar som lämplig och välavvägd. Någon skyldighet för Rättsmedicinalverket att åta sig rättsmedicinska uppdrag från enskilda bör därför inte införas.

I vårt utredningsuppdrag ingår att ta ställning till hur RMV bör bedriva sin uppdragsverksamhet. Enligt våra kommittédirektiv är uppdraget i och för sig inte begränsat till att avse endast den rättsmedicinska verksamheten vid RMV, men det är, menar vi, huvudsakligen på det rättsmedicinska området som det finns anledning att fundera på om förutsättningarna för verkets uppdragsverksamhet bör förändras. Den bakomliggande anledningen till vårt uppdrag i denna del, är Advokatsamfundets framställan om att det bör införas bestämmelser som innebär en skyldighet – inte endast möjlighet – för RMV att åta sig uppdrag från enskilda på det rättsmedicinska området. Att denna begäran från Advokatsamfundet lett fram till vårt utredningsuppdrag när det gäller RMV:s uppdragsverksamhet, talar naturligtvis för att det är främst på det rättsmedicinska området som behovet av förändrade bestämmelser bör övervägas.

Det finns ytterligare skäl för att våra överväganden bör begränsas på detta sätt. På det rättspsykiatriska verksamhetsområdet är utrymmet för uppdrag från enskilda starkt begränsat. Rättspsykiatriska undersökningar, § 7-intyg och bedömningar av återfallsrisk för livstidsdömda är ärendetyper vars genomförande är detaljreglerat i lag. Något utrymme för uppdrag från enskilda finns inte på det rättspsykiatriska området. Inte heller på det rättskemiska området har vi identifierat något behov av förändrade bestämmelser för RMV:s uppdragsverksamhet. Verket åtar sig analysuppdrag från behandlings-

hem som bedrivs i privat regi, men i övrigt verkar efterfrågan från enskilda av olika rättstoxikologiska undersökningar starkt begränsad. På det rättsgenetiska området utförs redan i dag faderskaps- och släktskapsanalyser på uppdrag av enskilda. Det förefaller självklart att den andra större ärendetypen vid RMV:s rättsgenetiska enhet – identifiering av avlidna – inte kan utföras på begäran av enskild utan är en polissak. De uppdrag som i dag utförs för hälso- och sjukvårdens räkning, bl.a. farmakogenetiska analyser och analyser om plötslig hjärtdöd, bör inte lämpligen ha en enskild person som beställare. Frågeställningarna som är aktuella kan vara mycket komplexa och svaren kan ha stor inverkan på de individer som undersöks. Analyser kan t.ex. visa att den person som proverna avser har en mycket stor risk att drabbas av mycket svår sjukdom. Sådan information kan inte lämpligen lämnas enbart i form av en rapport om provsvar, utan förutsätter kapacitet att hantera även exempelvis fortsatt vård. Sådan kapacitet finns inte hos RMV, som endast ombesörjer själva analysen och inte eventuell vård av patienter.

Mot denna bakgrund är våra överväganden när det gäller frågan om RMV:s uppdragsverksamhet bör förändras från att innebära en möjlighet för RMV att utföra uppdrag, till en skyldighet att åta sig uppdrag från enskilda begränsad till det rättsmedicinska området.

Från Advokatsamfundets sida har, som vi nämnt, gjorts gällande att möjligheten för en enskild att vända sig till RMV med ett uppdrag, och därigenom dra nytta av RMV:s rättsmedicinska kompetens, är alltför begränsad. Det borde, enligt argumenten som framförts, vara möjligt för en enskild att få till stånd en rättsmedicinsk undersökning och ett rättsmedicinskt utlåtande utan polisens eller åklagarens kännedom.

Det är av grundläggande betydelse från rättssäkerhetssynpunkt att en misstänkt eller tilltalad kan ta tillvara sin rätt och åberopa den bevisning som han eller hon anser nödvändig. I syfte att tillgodose den tilltalades behov, innehåller rättegångsbalken bestämmelser om den misstänktes möjligheter att påverka den utredning som genomförs. Av 23 kap. 4 § rättegångsbalken framgår att en förundersökning ska bedrivas objektivt. Omständigheter och bevis som talar såväl till den misstänktes fördel som till hans eller hennes nackdel ska eftersökas, tas tillvara och beaktas. På begäran av den misstänkte eller försvararen ska ett förhör eller någon annan utredning äga rum, om det kan antas vara av betydelse för förundersökningen (se 23 kap.

18 b § rättegångsbalken). Om den misstänkte inte får gehör för sin begäran, kan rätten pröva frågan (se 23 kap. 19 § rättegångsbalken).

I den mån en rättsmedicinsk utredning har genomförts vid RMV och verket har lämnat ett utlåtande, har en misstänkt eller tilltalad också möjlighet att, vanligtvis genom sin försvarare, vända sig till RMV med eventuella frågor utifrån det lämnade utlåtandet. RMV besvarar frågor utifrån de fynd och slutsatser som redovisats i verkets utlåtande. Om RMV:s utredning, enligt den tilltalades uppfattning, bör kompletteras, kan en sådan begäran framställas till åklagaren eller, om åklagaren inte delar uppfattningen att förundersökningen behöver kompletteras, till rätten. Därutöver finns möjligheten för den tilltalade att vända sig till Socialstyrelsens s.k. Rättsliga råd (Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor). Rättsliga rådet avgör (se 18 § förordningen [2015:284] med instruktion för Socialstyrelsen) rättsmedicinska ärenden och avger utlåtanden t.ex. i frågor om samband mellan våld och uppkommen skada.

En tilltalad som inte har fått gehör för sin begäran om komplettering vid framställning till åklagare eller domstol, har dessutom möjlighet att vända sig till någon privat sakkunnig, t.ex. en läkare.

En misstänkt eller tilltalad har således generellt sett stora möjligheter att få fram och åberopa rättsmedicinsk bevisning i ett mål. Utifrån den aspekten finns därför inte, menar vi, något skäl att införa en skyldighet för RMV att utföra uppdrag på begäran av enskilda.

Från Advokatsamfundets sida har emellertid framförts att det i vissa fall kan vara problematiskt för den misstänktes försvar att behöva vända sig till polis, åklagare eller domstol med ett önskemål om rättsmedicinsk undersökning, oavsett om det avser en komplettering av en undersökning som är genomförd, eller om det avser en ny fråga, som inte tidigare varit aktuell. Det kan också vara aktuellt att begära en s.k. second opinion, dvs. en ny rättsmedicinsk bedömning baserad på samma underlag men genomförd av en annan rättsläkare. Det finns, menar Advokatsamfundet, ett behov av att kunna använda RMV:s kompetens i rättsmedicinska frågor genom att begära en utredning och ett utlåtande som inte kommer till polisens, åklagarens eller domstolens kännedom om inte försvaret väljer att åberopa utlåtandet som bevisning i målet. Den enskilde ska således kunna lämna ett uppdrag till RMV, för vilket det ska gälla sekretess på så sätt att ingen annan än den enskilde ska få veta att uppdraget

har lämnats och inte heller vad RMV i sitt yttrande kommit fram till, om inte den enskilde själv väljer att informera polis, åklagare eller domstol om detta.

Enligt vår mening finns flera principiella tveksamheter med en sådan ordning. RMV är en opartisk expertmyndighet inom svenskt rättsväsende. De utredningar som genomförs och utlåtanden som lämnas, har myndigheten som avsändare. Det är visserligen enskilda rättsläkare som har upprättat utlåtandena, men dessa lämnas i myndighetens namn, inte rättsläkarens. Mot den bakgrunden är det inte, menar vi, möjligt för RMV att lämna en second opinion. Myndigheten som sådan har lämnat det första utlåtandet, och kan inte överpröva sitt eget utlåtande. Däremot kan naturligtvis, som vi redan berört, en komplettering begäras genom åklagaren. En sådan komplettering kan självfallet leda till andra slutsatser än de som ursprungligen dragits.

En möjlighet för en enskild att vända sig till RMV med en begäran om ett yttrande som skulle hemlighållas för polis och åklagare skulle vidare kunna försätta RMV:s rättsläkare i en svår sits. I de fall då uppdraget från den enskilde skulle hamna hos en rättsläkare som tidigare varit involverad i ärendet, skulle denna läkare vara tvungen att hålla isär den information som erhållits vid den första undersökningen och den som kommit fram vid – den hemliga – kompletteringen. Läkaren skulle i en sådan situation ha mer information än åklagaren, vilket kan bli ett bekymmer exempelvis då åklagaren tar kontakt med läkaren, antingen för att läkaren ska höras som sakkunnig i rätten, eller för att åklagaren vill få ett förtydligande i någon fråga. Problemet skulle minska om en begäran från en enskild inte fick behandlas av personal som varit involverad i det ursprungliga ärendet. Inte endast rättsläkare fick i så fall omfattas av detta, utan även andra yrkeskategorier som, beroende på ärendetyp, kommit i kontakt med det ursprungliga ärendet. De rättsmedicinska enheterna är emellertid inte större än att en sådan ordning skulle vara svår att tillämpa i praktiken. RMV:s arbetsorganisation är sådan att det är svårt att vara helt säker på att den rättsläkare som skrivit det första utlåtandet inte också får kännedom om att den tilltalade vänt sig till RMV. Exempelvis skulle rättsläkare i arbetsledande position, som ser huvuddelen av samtliga inkomna ärenden till enheten, vara diskvalificerade från att lämna sakkunnigutlåtanden.

Sammantaget är det, enligt vår mening, inte förenligt med RMV:s roll som oberoende expertmyndighet med uppdrag från, i första hand, rättsväsendets myndigheter, att utföra uppdrag på begäran av enskilda under förutsättning att dessa uppdrag ska hållas hemliga. En misstänkt eller tilltalad har, menar vi, goda förutsättningar att ta tillvara sin rätt med stöd av de bestämmelser som finns i dag. Bestämmelsen i 3 § i RMV:s instruktion om verkets möjlighet att åta sig uppdrag på begäran av enskilda bör därför inte ändras.

11 Tre frågor av betydelse för Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsverksamhet

11.1 Sammanfattning

Tre frågor av betydelse för RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet har under utredningsarbetets gång visat sig angelägna att behandla. Frågorna har sådant nära sammanhang med utredningsuppdraget i övrigt, att de bedöms kunna rymmas inom uppdraget.

I de fall då Socialstyrelsens Rättsliga råd genomför kompletteringar av en rättspsykiatrisk undersökning, och den misstänkte vistas vid en undersökningsenhet vid RMV, ska samma bestämmelser i häkteslagen (2010:611) kunna tillämpas som då RMV genomför rättspsykiatriska undersökningar.

RMV kan ta bl.a. urin- och blodprov på en person som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en s.k. § 7-undersökning, om detta är påkallat av ordnings- och säkerhetsskäl. Sådan provtagning ska, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, få ske även om det behövs för att vid undersökningen kunna bedöma den enskildes psykiatriska eller medicinska tillstånd.

Vissa bestämmelser om sekretess som gäller för Kriminalvården, ska gälla även för RMV. Således ska sekretess gälla inom RMV för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs. Detsamma ska gälla för uppgifter om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet.

11.2 Inledning

På uppdrag av domstol utför RMV rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och s.k. § 7-undersökningar enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen). Undersökningarna genomförs i de allra flesta fall vid RMV:s rättspsykiatriska undersökningsenheter.

Under vårt utredningsuppdrag har tre särskilda frågor med anknytning till RMV:s verksamhet på det rättspsykiatriska området aktualiserats. Enligt vår bedömning är det fråga om närliggande frågor som har sådant samband med de frågeställningar som i övrigt omfattas av vårt uppdrag, att vi har möjlighet att ta upp dessa frågor inom ramen för befintligt kommittédirektiv.

Den första frågan hänger samman med möjligheten för Socialstyrelsen att, under vissa förutsättningar, komplettera en rättspsykiatrisk undersökning. Så kan ske i samband med att Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (det s.k. Rättsliga rådet) yttrar sig över undersökningen. När kompletteringen görs kan den undersökta personen vistas vid någon av RMV:s undersökningsenheter. Vid RMV får under vissa förutsättningar bestämmelser i häkteslagen tillämpas. Så är däremot inte fallet vid de kompletterande undersökningar som Socialstyrelsen genomför. Frågan om möjligheten att, i vissa delar, tillämpa häkteslagen även i dessa situationer, redovisar vi i avsnitt 11.3.

Enligt RMV:s uppfattning finns det ett behov av att, för utredningsändamål, kunna ta vissa prover på personer som är föremål för rättspsykiatriska undersökningar eller § 7-undersökningar. Det rör sig bl.a. om urin- och blodprov, i syfte att bedöma den undersöktes medicinska och psykiatriska tillstånd. Vi behandlar denna fråga i avsnitt 11.4.

Slutligen rör den sista frågan RMV:s rutiner som syftar till att hindra rymning eller fritagning eller som har till syfte att upprätthålla ordning och säkerhet i verksamheten. Sådana rutiner omfattas enligt gällande rätt inte av någon sekretess, vilket enligt RMV:s uppfattning är otillfredsställande. Vi behandlar denna fråga i avsnitt 11.5.

11.3 Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning

11.3.1 Tillämpliga bestämmelser

I brottmål får rätten besluta om rättspsykiatrisk undersökning i syfte att kunna bedöma om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken. Beslut om sådan undersökning får också fattas i syfte att kunna bedöma om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning och i så fall tillståndets betydelse för frågan om påföljdsvalet enligt 30 kap. 6 § brottsbalken (se 1 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning).

Rätten får inte (se 3 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning) bestämma att någon ska överlämnas till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning utan att en rättspsykiatrisk undersökning har gjorts i målet. Om den misstänkte redan genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och rätten har inhämtat utlåtande från den chefsöverläkare som är ansvarig för vården, behövs dock inte någon rättspsykiatrisk undersökning.

Rätten får överlämna någon till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning under förutsättning att det har gjorts en rättspsykiatrisk undersökning eller har inhämtats ett § 7-intyg enligt personutredningslagen, som omfattar de medicinska förutsättningarna för att döma till sådan påföljd. Om en misstänkt vårdas enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, behöver rätten dock endast inhämta utlåtande om de medicinska förutsättningarna från den chefsöverläkare som är ansvarig för vården (se 4 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning).

Rättspsykiatriska undersökningar kan (se 5 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning) utföras såväl vid inrättningar inom hälso- och sjukvården som vid särskilda undersökningsenheter. Vid en undersökningsenhet inom RMV ska vissa närmare preciserade bestämmelser i häkteslagen tillämpas. Detta framgår av 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning.

I de fall då den undersökte är häktad eller annars frihetsberövad när han eller hon tas in på en enhet vid RMV för att genomgå en rättspsykiatrisk undersökning gäller 1 kap. 4–6 §§, 2 kap., 3 kap. och 4 kap. 1–10 §§ häkteslagen. Gäller det däremot en person som inte

är frihetsberövad och som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning vid någon av RMV:s undersökningsenheter, gäller en del av de nyssnämnda bestämmelserna i häkteslagen. Så är fallet med 1 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 11 och 12 §§, 4 kap. 2 §, 3 § 1 och 4, 5–9 §§ och 10 § första stycket 2 häkteslagen. Vid RMV:s undersökningsenhet ska dessutom 4 kap. 11 och 12 §§ samt 8 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen tillämpas.

Bestämmelserna i 1 kap. 4–6 §§ häkteslagen avser utformningen av verkställighet, och anger bl.a. att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av häkteslagen eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. I 2 kap. finns bestämmelser som gäller placering och vissa rättigheter. Däribland finns bl.a. bestämmelser om rätten att placeras i enrum, vistelse med andra, sysselsättning och personliga tillhörigheter. I häkteslagens 3 kap. regleras besök och andra kontakter. I den utsträckning det lämpligen kan ske får en intagen ta emot besök, men besök kan vägras om det kan äventyra säkerheten. Kapitlet innehåller också bestämmelser om bl.a. elektronisk kommunikation och försändelser. I 4 kap. finns bestämmelser om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder. Det gäller bl.a. reglering av möjligheten att kontrollera den intagnes rum och tillhörigheter, kroppsvisitation och kroppsbesiktning, omhändertagande av otillåtna föremål och möjligheten att belägga en intagen med handfängsel. Vissa bestämmelser om bevakningsföretag och väktare finns i 8 kap. häkteslagen. Genom hänvisningen i 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning till de nyssnämnda bestämmelserna i häkteslagen, ska således dessa häkteslagsregleringar gälla när rättspsykiatriska undersökningar genomförs vid någon av RMV:s undersökningsenheter.

När RMV har genomfört en rättspsykiatrisk undersökning, är det möjligt för rätten att inhämta Socialstyrelsens yttrande över utredningen. Av 12 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning framgår således att rätten får inhämta yttrande över sådan utredning som avses i 3 eller 4 § samma lag. Yttrandet lämnas av Rättsliga rådet. Om det behövs, ska Socialstyrelsen komplettera utredningen. En sådan komplettering kan genomföras vid RMV. Ska en rättspsykiatrisk undersökning kompletteras, gäller i tillämpliga delar vad som i 5 §, 6 § första stycket och 8–11 §§ lagen om rättspsykiatrisk undersök-

ning sägs om en sådan undersökning. Någon hänvisning görs inte till den ovannämnda 5 a § och därigenom är inte heller de bestämmelser i häkteslagen som 5 a § hänvisar till tillämpliga vid kompletterande utredningar.

11.3.2 En tillämpning av häkteslagen vid Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning – våra överväganden och förslag

Vårt förslag: Om Socialstyrelsen ska komplettera en rättspsykiatrisk undersökning, ska vissa av häkteslagens bestämmelser tillämpas vid den undersöktes vistelse vid en undersökningsenhet inom Rättsmedicinalverket.

Frågan om ordning och säkerhet vid Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsenheter var föremål för överväganden och lagstiftning så sent som 2014. I lagstiftningsärendet (se prop. 2013/14:222, s. 12 f.) konstaterades att de allra flesta brottsmisstänkta som tas in på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna är häktade och att samma slag av risker och hot mot ordning och säkerhet därför gör sig gällande på RMV:s undersökningsenheter som på häkten. Till det kommer att de brottsmisstänkta som tas in på undersökningsenheterna har konstaterade eller befarade psykiska störningar. Därtill kommer att det, för att den rättspsykiatriska undersökningen ska kunna genomföras, många gånger är nödvändigt att den intagne under vistelsen på undersökningsenheten upphör med läkarordinerad psykofarmaka.

Även beträffande de personer som inte är frihetsberövade är ordnings- och säkerhetsfrågorna viktiga. Den tekniska och personella säkerhetsnivån vid RMV:s undersökningsenheter bedömdes i 2014 års lagstiftningsärende inte vara densamma som på häkten. Eftersom det saknades en tillräcklig rättslig reglering för att upprätthålla en hög säkerhetsnivå vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, infördes regleringen i 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning som vi tidigare redogjort för (se avsnitt 11.3.1). Därigenom har vissa bestämmelser i häkteslagen blivit tillämpliga för en misstänkt vistelse vid en av RMV:s undersökningsenheter.

I de fall då Socialstyrelsen ska komplettera en rättspsykiatrisk undersökning, kan en sådan komplettering genomföras vid RMV. Eftersom bestämmelsen om Socialstyrelsens kompletterande utredning inte omfattar 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning, är de bestämmelser i häkteslagen som var aktuella i 2014 års lagstiftningsärendet emellertid inte tillämpliga vid en sådan komplettering. RMV har därför bedömt att verket av ordnings- och säkerhetsskäl inte har någon möjlighet att ta emot kompletteringsärenden från Socialstyrelsen. Detta är, menar vi, inte en tillfredsställande ordning. Samma behov av att med stöd av häkteslagens bestämmelser kunna upprätthålla ordning och säkerhet vid RMV:s undersökningsenheter, föreligger för de fall då det är fråga om Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning. Rättsliga förutsättningar bör således skapas för att upprätthålla en lika hög säkerhetsnivå vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna då det är fråga om en komplettering som då den rättspsykiatriska undersökningen först genomfördes. Bestämmelsen i 12 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning bör därför kompletteras med en hänvisning till även 5 a § samma lag.

11.4 Provtagning för att bedöma medicinskt eller psykiatriskt tillstånd

11.4.1 Tillämpliga bestämmelser

Vi har i avsnitt 11.3.1 beskrivit förutsättningarna för när en rättspsykiatrisk undersökning kan genomföras. Inom RMV:s rättspsykiatriska verksamhetsområde genomförs också undersökningar som leder fram till s.k. § 7-intyg. Av 7 § personutredningslagen framgår att rätten får, när det finns skäl till det, förordna en läkare att avge läkarintyg om en misstänkt. Om inte allmänt åtal har väckts, får ett sådant beslut fattas endast under förutsättning att den misstänkte har erkänt gärningen eller det annars finns sannolika skäl för misstanken att han eller hon har begått brottet. Om rätten särskilt anger det i förordnandet, ska intyget omfatta de medicinska förutsättningarna för att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Endast en läkare som får avge utlåtande över en rättspsykiatrisk undersökning får lämna ett § 7-

intyg. En misstänkt som inte är häktad är skyldig att inställa sig för läkarundersökning på tid och plats som läkaren bestämmer.

Som vi har redogjort för i avsnitt 11.3.1, är vissa bestämmelser i häkteslagen tillämpliga vid undersökningar som genomförs vid RMV:s rättspsykiatriska enheter. En sådan bestämmelse som enligt 5 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning gäller såväl när det är fråga om en person som är häktad eller annars frihetsberövad som när den undersökte är på fri fot, är 4 kap. 5 § häkteslagen. Av sistnämnda lagrum framgår att vissa prov får tas på en person som är intagen med stöd i häkteslagen. Således får urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en intagen som skäligen kan misstänkas vara påverkad av alkohol, narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Häkteslagens reglering är en skyddsbestämmelse och vid RMV kan provtagning med stöd av bestämmelsen endast ske av ordnings- och säkerhetsskäl, inte av utredningsskäl. Det förekommer dock att RMV tar prov även för att klarlägga den undersöktes medicinska eller psykiatriska tillstånd. En förutsättning för detta är att den enskilde har samtyckt till provtagningen.

11.4.2 En möjlighet för Rättsmedicinalverket att ta prover av utredningsskäl – våra överväganden och förslag

Vårt förslag: Vid en rättspsykiatrisk undersökning eller en läkarundersökning enligt 7 § personutredningslagen får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov, om det behövs för att vid undersökningen kunna bedöma en persons psykiatriska eller medicinska tillstånd.

RMV:s rättspsykiatriska undersökningar och läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen har mycket stor betydelse vid domstolarnas påföljdsbestämning. Domstolen får t.ex. inte överlämna någon till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning utan en rättspsykiatrisk undersökning. Det rättspsykiatriska utlåtandet är i

praktiken i många fall direkt avgörande för om en tilltalad döms till fängelse eller inte (se 30 kap. 6 § brottsbalken). Mot bakgrund av den stora betydelse RMV:s utredningar och yttranden på det rättspsykiatriska området har, är det naturligtvis mycket angeläget att verket har tillgång till nödvändigt underlag för sin bedömning och att det därigenom finns förutsättningar att kunna lämna ett korrekt utlåtande över den enskildes psykiatriska tillstånd.

Denna fråga anknyter till vad vi i avsnitt 9 har behandlat när det gäller RMV:s möjlighet att inhämta uppgifter från dels privat driven hälso- och sjukvård samt socialtjänst, dels vissa myndigheter. Som vi konstaterat i nyssnämnda avsnitt, är det, inte minst av rätts-säkerhetsskäl, nödvändigt att rättspsykiatriska undersökningar kan genomföras på ett sådant sätt att RMV:s utlåtande till domstolarna håller hög kvalitet. Vid undersökningen av den enskilde kan det vara betydelsefullt för den rättspsykiatriska bedömningen att få veta om han eller hon exempelvis varit påverkad av narkotika eller vissa läkemedel. Genom sådan kunskap ökar RMV:s möjlighet att korrekt bedöma en persons medicinska allmäntillstånd eller psykiatriska tillstånd. Ur detta perspektiv vore det därför en fördel om RMV hade möjlighet att även av utredningsskäl, inte endast ordnings- och säkerhetsskäl, ta relevanta prover på den undersökte personen.

Frågan har även tidigare varit aktuell och ett förslag med innebörd att RMV skulle ha möjlighet att ta prover även av utredningsskäl lades fram av Psykiatrilagsutredningen (se *Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd*, SOU 2012:17). Förslaget har inte lett till lagstiftning.

Även om det, utifrån ett perspektiv att RMV:s underlag i rättspsykiatriska frågor bör vara så heltäckande som möjligt, finns skäl att införa bestämmelser som gör det möjligt med provtagning av utredningsskäl, så talar hänsyn till den enskildes personliga integritet i motsatt riktning. Att en person som ska genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller en § 7-undersökning ska underkasta sig provtagning är integritetskänsligt. Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Detta skydd får endast begränsas i lag. Den typ av provtagning som nu är aktuell är att betrakta som kroppsbesiktning. Av 2 kap. 21 § regeringsformen framgår att begränsningar i grundlagsskyddet mot sådana påtvingade kroppsliga ingrepp som en kroppsbesiktning innebär, får göras endast för att tillgodose ända-

mål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Sådana inskränkningar i grundlagsskyddet får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. Det krävs således mycket goda skäl för att införa en möjlighet till provtagning av utredningsskäl.

Resultatet av prover tagna inom ramen för en undersökning vid RMV:s rättspsykiatriska avdelning, kan ge mycket viktig information om den enskilde och därigenom vara oerhört betydelsefullt för domstolarnas rättssäkra avgöranden i påföljdsdelen. Detta intresse måste, menar vi, vara ett godtagbart ändamål i regeringsformens mening. Det bör därför skapas rättsliga förutsättningar för provtagning av den misstänkte vid rättspsykiatriska undersökningar och § 7-undersökningar. När det gäller vilken typ av prover som ska omfattas, bör häkteslagens motsvarande bestämmelse om provtagning av ordnings- och säkerhetsskäl vara vägledande. Det ska således vara möjligt att ta urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov. Provtagningen bör dock endast få ske i de fall då det finns ett konkret behov av detta. Mer slentrianmässiga blodprovs- och andra undersökningar får det således inte vara fråga om. Varje provtagning ska i stället föregås av en bedömning av om det finns ett behov av provet. Vid denna bedömning ska bl.a. beaktas vad som i övrigt är känt om den undersökte och hans eller hennes medicinska bakgrund och hälsa, levnadsomständigheter, samt tidigare och nuvarande psykiatriska tillstånd. Om det finns medicinska eller liknande skäl att avstå från provtagning, får prover inte tas.

Vi har övervägt om möjligheten till provtagning endast bör gälla vid rättspsykiatriska undersökningar och inte vid § 7-undersökningar. Den sistnämnda undersökningen är mycket mindre omfattande än en rättspsykiatrisk undersökning, vilket kan tala för att en så pass integritetskänslig åtgärd som en tvångsvis provtagning kanske inte ska vara möjlig. Resultatet av en § 7-undersökning har dock stor betydelse eftersom det ofta är genom denna som det står klart om en mer ingripande rättspsykiatrisk undersökning är nödvändig. Det är därför betydelsefullt att även § 7-undersökningar grundas på ett fullgott underlag. Vårt förslag till en ökad möjlighet för provtagning omfattar därför också undersökningar som sker i syfte att lämna ett läkarintyg enligt 7 § personutredningslagen.

11.5 Sekretess för vissa uppgifter om ordning och säkerhet, m.m.

11.5.1 Gällande rätt

Som vi har redovisat i avsnitt 11.3 är vissa bestämmelser i häkteslagen tillämpliga vid RMV:s undersökningsenheter när verket genomför rättspsykiatriska undersökningar och § 7-undersökningar. Ett bakomliggande skäl till detta är att det, för att kunna bedriva verksamheten under betryggande former, är nödvändigt med bestämmelser som gör det möjligt för RMV att upprätthålla ordning och säkerhet vid undersökningsenheterna. I samband med att bestämmelserna i häkteslagen gjordes tillämpliga för RMV:s del framhölls i lagstiftningsärendet att det är viktigt med enhetlighet i regelverket för Kriminalvården respektive RMV när det gäller häktade personer (se prop. 2013/14:222, s. 16). Förutsättningarna för att upprätthålla ordning och säkerhet vid RMV:s rättspsykiatriska undersökningsenheter har, enligt uppgift från RMV, förbättrats sedan häkteslagens bestämmelser blev tillämpliga. Vissa skillnader kvarstår dock.

Av 18 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400, OSL) framgår att sekretess gäller för uppgift som lämnar eller kan bidra till upplysning om säkerhets- eller bevakningsåtgärd, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs och åtgärden avser bl.a. byggnader eller andra anläggningar, lokaler eller inventarier. Denna bestämmelse gäller för såväl Kriminalvården som RMV. I 18 kap. 11 § OSL anges vidare att sekretess gäller inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs. Med stöd av bestämmelsen kan sekretess gälla vid Kriminalvården för t.ex. uppgifter om planeringen av transport av en häktad person. Denna bestämmelse är inte tillämplig för RMV:s del.

11.5.2 Förslag till utökning av sekretessen hos Kriminalvården

Sekretessbestämmelserna för Kriminalvårdens verksamhet har varit föremål för överväganden genom *Några frågor om offentlighet och sekretess* (Ds 2016:2). Dessa överväganden har föranlett förslagen i prop. 2016/17:208, med samma titel. Genom nämnda proposition

föreslås att den sekretess som gäller inom Kriminalvården för att hindra rymning eller fritagning, ska utsträckas till att gälla också för uppgifter om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i Kriminalvårdens verksamhet. Sekretessen föreslås gälla om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs. I propositionen föreslås således att bestämmelsen i 18 kap. 11 § OSL ska ändras på så sätt att den sekretess som redan gäller, ska omfatta också uppgift om åtgärd som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten vid Kriminalvården.

Som skäl för förslaget har huvudsakligen angetts att det befintliga sekretesskyddet i 18 kap. 11 § OSL avser uppgifter om åtgärder som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, medan uppgifter som rör åtgärder som har till syfte att upprätthålla säkerheten i en anstalt eller ett häkte inte omfattas av motsvarande sekretesskydd. Bestämmelserna i 18 kap. 8 § OSL har inte bedömts vara tillräckliga.

Behovet av en utökad sekretessbestämmelse vid Kriminalvården motiveras bl.a. med att uppgifter vars syfte är att upprätthålla säkerheten för personer som vistas i anstalt eller häkte utan att avse själva byggnaden eller lokalen enligt nuvarande regler inte omfattas av någon sekretess. Det kan vidare gälla uppgifter om Kriminalvårdens rutiner för olika typer av kontroller vid en anstalt i syfte att förhindra införsel eller bruk av narkotika eller andra otillåtna föremål. Även Kriminalvårdens rutiner vid ordningsstörningar eller andra säkerhetsrutiner saknar sekretesskydd enligt nuvarande 18 kap. 11 § OSL (se prop. 2016/17:208, s. 31 f.).

I samband med förslaget att ändra bestämmelsen i 18 kap. 11 § OSL har också en förändring i 18 kap. 19 § första stycket OSL föreslagits, eftersom den föreslagna justeringen i 11 § i samma kapitel enligt förslaget i propositionen inte bör inskränka meddelarfriheten.

11.5.3 Utökade sekretessbestämmelser – våra överväganden och förslag

Vårt förslag: Sekretess ska gälla inom Rättsmedicinalverket för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Dessutom ska sekretess gälla för uppgifter om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsverksamhet.

Den tystnadsplikt som följer av att sekretess ska gälla för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, inskränker meddelarfriheten.

En viktig utgångspunkt för myndigheters arbete är att det ska finnas goda möjligheter till insyn i verksamheten. Offentlighetsprincipen fungerar som en garant för detta. Inskränkningar däri ska bara göras om det är nödvändigt för att tillgodose viktiga skyddsintressen. En avvägning måste således göras mellan intresset av insyn i RMV:s verksamhet och intresset av att kunna upprätthålla sekretess för uppgifter i verksamheten, i de fall då tillräckligt goda skäl talar för det.

För att RMV ska kunna bedriva sin rättspsykiatriska undersökningsverksamhet under betryggande former krävs att det finns förutsättningar att upprätthålla ordningen och säkerheten vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna. En rimlig utgångspunkt är, menar vi, att RMV:s möjligheter att upprätthålla ordning och säkerhet ska vara jämförbara med vad som gäller för Kriminalvårdens del.

För personer som är frihetsberövade under vistelsetiden hos RMV är jämförelsen med Kriminalvården särskilt relevant. I likhet med Kriminalvården bedriver RMV ett aktivt säkerhetsarbete för att förhindra rymningar och fritagningar. En del i detta arbete består i att ta fram skriftliga rutiner avseende exempelvis hanteringen av besök till de intagna och om hur transporter av de intagna ska genomföras utanför undersökningsenheterna. Om säkerhetsrutiner inte omfattas av sekretess, kan personer som vill rymma alternativt personer som vill bistå någon med en fritagning, anpassa sitt agerande till uppgifter i RMV:s skriftliga rutiner. Detta kan försvåra verkets säkerhetsarbete avsevärt och riskerar också att undergräva syftet med de åtgärder som från Kriminalvårdens sida vidtas i fråga om rymningar och fritagningar. En vistelse vid RMV skulle, om inte sekretessen vid verket är densamma som vid Kriminalvården, kunna vara ett tillfälle för en frihetsberövad person att avvika.

Intresset av att kunna sekretesskydda uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning väger, enligt vår mening, tyngre än insynsintresset. Sekretess ska därför gälla för dessa uppgifter vid RMV, på motsvarande sätt som gäller för Kriminalvården.

När det gäller den föreslagna utvidgningen av sekretesskyddet för uppgift om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i verksamheten gör, menar vi, samma hänsyn sig gällande för RMV:s del som för Kriminalvårdens. Det är angeläget att RMV har möjlighet att förhindra olika slags ordningsstörningar. För att kunna åstadkomma det krävs bl.a. att verket har rutiner för att förhindra införsel eller bruk av narkotika eller införsel av andra otillåtna föremål. Det rör sig huvudsakligen om olika slags interna säkerhetsåtgärder. Inte heller i dessa fall väger, menar vi, insynsintresset tyngre än intresset av att upprätthålla ordningen och säkerheten i verksamheten. Skälen för sekretess väger därför tyngre än intresset av insyn. Sekretess bör därför gälla hos RMV för uppgifter som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i RMV:s rättspsykiatriska verksamhet.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter har ett grundlagsskydd i svensk rätt. Stor återhållsamhet ska iakttas vid lagstiftningsåtgärder som innebär en inskränkning i rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Av de bestämmelser om sekretesskydd för uppgifter vid RMV som vi nu har föreslagit väger intresset av att kunna förhindra rymningar och fritagningar mycket tungt. I det avseendet är det befogat med en inskränkning av meddelarfriheten, medan det motsatta förhållandet gäller för den tystnadsplikt som föreslagits för uppgifter som i övrigt har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i verksamheten. Bestämmelsen i 18 kap. 19 § första stycket OSL bör ändras på så sätt att meddelarfriheten inskränks endast när det gäller tystnadsplikt som följer av att sekretess ska gälla för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning. Ett förslag till sådan ändrad lydelse av 18 kap. 19 § första stycket OSL föreligger redan i prop. 2016/17:208. Vi lämnar därför inte något författningsförslag i denna del.

12 Konsekvenser av förslagen

12.1 Sammanfattning

Våra förslag på det dataskyddsrättsliga området är del av den pågående unionsrättsliga dataskyddsreformen. Konsekvenserna av reformen i sin helhet är inte föremål för vår bedömning.

För RMV kommer våra förslag att kräva vissa utbildningsinsatser. Kostnaderna härför bör rymmas inom befintliga anslag.

Skyddet för enskildas personliga integritet förbättras genom förslagen.

Förutsättningarna för ett välfungerande informationsutbyte mellan RMV och de brottsbekämpande och brottsutredande myndigheter som lämnar uppdrag till verket kan förväntas bli bättre genom de nya dataskyddsbestämmelserna. Detta kan få positiva effekter för det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet.

Några konsekvenser i övrigt förväntas våra förslag inte få.

12.2 Inledning

Av kommittéförordningen (1998:1474) framgår att om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting, ska en finansiering föreslås (se 14 § kommittéförordningen). Vidare ska eventuella konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, för brottsligheten och för det brottsförebyggande arbetet anges. Detsamma gäller förslag som har betydelse för bl.a. sysselsättning, jämställdhet mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen (se 15 § kommittéför-

ordningen). Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska förslagets kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges i betänkandet (se 15 a § kommittéförordningen). Regeringen ska enligt 16 § i aktuell förordning i utredningsuppdraget närmare ange vilka konsekvensbeskrivningar som ska finnas i ett betänkande.

Enligt våra kommittédirektiv ska vi bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för staten, kommuner och landsting och konsekvenserna i övrigt av förslagen. I detta ingår att redovisa förslagets konsekvenser för skyddet av enskildas integritet samt för RMV och andra berörda, bl.a. myndigheter, universitet och högskolor eller andra organisationer där forskning utförs. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för staten, kommuner eller landsting, ska vi föreslå hur de ska finansieras.

Våra förslag består i huvudsak av en datalag för RMV, en lag om RMV:s elimineringsdatabas, en lag om hantering av humanbiologiskt material vid verket, en utökad uppgiftsskyldighet för vissa myndigheter och andra aktörer när det gäller rättspsykiatriska undersökningar och läkarundersökningar enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. och ytterligare förslag på det rättspsykiatriska området. Det gäller frågor i anslutning till Socialstyrelsens komplettering av en rättspsykiatrisk undersökning, provtagning vid rättspsykiatriska undersökningar eller § 7-undersökningar och sekretess för vissa av RMV:s rutiner som syftar till att hindra rymning eller fritagning eller att upprätthålla ordning och säkerhet i verksamheten.

På det dataskyddsrättsliga området hänger våra förslag samman med den EU-rättsliga dataskyddsreformen och förslaget till brottsdatalag som Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv (se SOU 2017:29) lämnat, respektive lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) som Dataskyddsutredningen (se SOU 2017:39) har föreslagit. Konsekvenserna av dessa förslag och av de direkt tillämpliga unionsrättsliga dataskyddsbestämmelserna har därför betydelse för RMV. Vi uppehåller oss något kring detta i avsnitt 12.3.

De konsekvenser som EU:s dataskyddsreform i stort, liksom förslagen från Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv och Dataskyddsutredningen, kan få, är dock inte föremål för vår bedömning. Vår analys utgår från de förslag som vi lämnar. I avsnitten 12.4–12.7 redovisar vi konsekvenserna av dessa förslag. De ekonomiska

konsekvenserna behandlar vi i avsnitt 12.4. Konsekvenser för skyddet av enskildas integritet redogör vi för i avsnitt 12.5, medan vi i avsnitt 12.6 redovisar konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Avslutningsvis innehåller avsnitt 12.7 en bedömning av vilka konsekvenser i övrigt våra förslag kan få.

12.3 Konsekvenser av dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen

De förslag som vi nu lämnar på det dataskyddsrättsliga området innebär att behandling av personuppgifter vid RMV huvudsakligen kommer att ske med tillämpning av dataskyddsförordningen, brottsdatalagen och den föreslagna Rättsmedicinalverkets datalag. Vår analys av konsekvenser begränsar sig, som vi nämnt i avsnitt 12.2, till våra förslag. För RMV:s del kommer dock även konsekvenserna av att dataskyddsförordningen ska tillämpas, liksom av brottsdatalagen och i viss mån dataskyddslagen att vara relevanta. Vi redogör i det följande därför kortfattat för vad Dataskyddsutredningen och Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har konstaterat när det gäller konsekvenser av de förslag respektive utredning har lämnat. Den största förändringen som följer av EU:s dataskyddsreform är, som Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har framhållit, inte respektive utrednings förslag utan det faktum att de som ska tillämpa brottsdatalagen med kompletterande registerförfattningar även i varierande utsträckning ska tillämpa dataskyddsförordningen med kompletterande lagstiftning (se SOU 2017:29, s. 649). Båda regelverken kommer att tillämpas parallellt och tillämparna måste därför behärska dubbla regelverk. RMV är i allra högsta grad en sådan aktör där båda regelkomplex kommer att vara tillämpliga. Vilka de samlade konsekvenserna av EU:s dataskyddsreform kommer att bli har dock, som vi tidigare nämnt, inte vare sig Dataskyddsutredningen eller Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv övervägt.

Dataskyddsutredningen har konstaterat att tillämpningen av EU:s dataskyddsförordning kommer att leda till konsekvenser, både för det allmänna och för enskilda i Sverige. Förordningens bestämmelser kan, menar Dataskyddsutredningen, bl.a. förväntas öka kostnaderna för myndigheter i form av ökad administration och initial anpassning av befintliga it-system. Dessutom kommer det inledningsvis att krävas

ökade utbildningsinsatser och eventuellt även nyrekryteringar. Det har dock inte ankommit på Dataskyddsutredningen att bedöma konsekvenserna av dataskyddsförordningens direkt tillämpliga bestämmelser (se SOU 2017:39, s. 346).

En allmän utgångspunkt för Dataskyddsutredningen har varit att eftersträva lösningar som i möjligaste mån, och i den utsträckning som dataskyddsförordningen tillåter, ansluter till nuvarande bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204) och annan kompletterande lagstiftning. Merparten av de föreslagna bestämmelserna innebär därför inte någon förändring jämfört med nuvarande lagstiftning, vilket begränsar konsekvenserna av förslagen. Dataskyddsutredningens förslag innebär att Riksarkivet, Datainspektionen och de allmänna förvaltningsdomstolarna får något fler arbetsuppgifter, men kostnadsökningarna kommer inte att bli större än att de ryms inom de befintliga anslagen. Några ekonomiska konsekvenser för andra myndigheter av Dataskyddsutredningens förslag förespår utredningen inte. Utredningens förslag förväntas förbättra skyddet för enskildas personliga integritet (se SOU 2017:39, s. 348 f.).

Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har konstaterat att de flesta bestämmelser som föreslås i brottsdatalagen i större eller mindre utsträckning motsvarar reglerna i personuppgiftslagen eller i de behöriga myndigheternas befintliga registerförfattningar. En allmän utgångspunkt har, liksom för Dataskyddsutredningen, varit att i så stor utsträckning som möjligt föreslå bestämmelser som ansluter till nuvarande reglering av personuppgiftsbehandling, vilket gör att förslagen inte beräknas få särskilt långtgående konsekvenser (se SOU 2017:29, s. 647 f.).

För de behöriga myndigheterna kommer dock förslaget till brottsdatalag att kräva utbildning. Kostnaderna för det bör rymmas inom befintliga anslag. De förslag Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv lägger fram innebär inga skyldigheter för myndigheterna att inrätta nya it-system och några kostnader för det bör, enligt utredningens mening, därför inte beräknas med anledning av förslagen. Förslagen förväntas förbättra skyddet för enskildas integritet och ge dem bättre förutsättningar att kunna ta tillvara sina rättigheter. De medför inga ökade kostnader för enskilda. Förbättrat dataskydd ger möjlighet till ökat informationsutbyte mellan brottsbekämpande myndigheter, vilket kan förväntas få positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet (se SOU 2017:29, s. 649 f.).

12.4 Ekonomiska konsekvenser

Vår bedömning: För Rättsmedicinalverket kommer våra förslag att kräva utbildning. Kostnaderna för det bör rymmas inom befintliga anslag.

Våra förslag när det gäller en datalag för RMV, en lag om RMV:s elimineringsdatabas och en lag om hantering av humanbiologiskt material vid verket innebär att helt ny lagstiftning kommer att gälla på de områden som förslagen omfattar. Myndighetens tillämpning av dessa bestämmelser kommer självklart att kräva utbildning av de medarbetare som ska tillämpa reglerna. Även våra förslag i övrigt kan kräva vissa utbildningsinsatser, men behovet där är, enligt vår mening, betydligt mer begränsat.

Ny lagstiftning kräver regelmässigt utbildningsinsatser. Behovet av sådana insatser är i detta fall inte beroende endast av de förslag vi lämnar, utan på den totala reformen på området för persondataskydd. Kostnader för utbildning innefattas normalt av myndigheters anslag och de förslag vi lämnar får därför rymmas inom befintliga kostnadsramar för RMV. Den nya lagstiftning som vi föreslår, och som följer av den direkt tillämpliga dataskyddsförordningen, kommer att kräva nya interna föreskrifter och styrande dokument inom RMV. Att ta fram sådant material får anses ingå i de normala uppgifterna för myndigheter.

Genom våra förslag att införa en datalag för RMV, en lag om RMV:s elimineringsdatabas och en lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV får verket lagstiftning som är direkt anpassad – i den utsträckning sådana anpassningar är möjliga – utifrån verksamheten. Även om införandet av framför allt RMV:s datalag åtminstone inledningsvis kommer att, som vi konstaterat, kräva utbildning och information om de nya bestämmelserna, bör lagstiftningen på sikt vara mer lättillämpad än som är fallet i dag, när det inte finns några bestämmelser som särskilt tar sikte på RMV:s verksamhet. Detta bör vara en fördel för myndigheten. Genom verksamhetsanpassade bestämmelser kan också effektivitetsvinster uppnås. Så är exempelvis fallet med den lag om hantering av humanbiologiskt material som vi föreslår. Genom lagen står det klart hur humanbiologiskt material ska hanteras av RMV, vilket bör förenkla verkets

bedömningar av frågor som har att göra med hanteringen av sådant material.

För de myndigheter som lämnar uppgifter om brottsmisstänkta till RMV:s rättspsykiatriska undersökningsverksamhet innebär våra förslag också förenklingar. Genom våra förslag utökas skyldigheten att lämna uppgifter till RMV. Detta kan möjligen leda till en viss ökad ärendemängd, genom att RMV i större utsträckning begär ut uppgifter, men bedömningen av i vilken utsträckning uppgifter kan lämnas ut förenklas betydligt genom de bestämmelser vi föreslår. Några ekonomiska konsekvenser för utlämnande myndighet bör det således inte bli fråga om.

12.5 Konsekvenser för skyddet av enskildas integritet

Vår bedömning: Förslagen förbättrar skyddet för enskildas personliga integritet.

Ett grundläggande syfte med den EU-rättsliga dataskyddsreformen är att stärka integritetsskyddet för enskilda och ge dem bättre möjligheter att kunna kontrollera hur behandlingen av personuppgifter sker. Förslaget till brottsdatalag respektive till dataskyddslag syftar också, som vi tidigare nämnt, till att stärka den enskildes personliga integritet. Möjligheterna till behandling av personuppgifter utvidgas inte genom de nyssnämnda lagförslagen, utan innebär i stort sett att behandling är möjlig i motsvarande utsträckning som i dag. Våra förslag, i den del de avser det dataskyddsrättsliga området, ligger väl i linje med förslaget till brottsdatalag respektive dataskyddslag. Enligt vår bedömning kommer våra förslag således att gynna tillvaratagandet av enskildas personliga integritet.

Även vårt förslag till lag om hantering av humanbiologiskt material vid RMV tar tillvara den enskildes personliga integritet och bidrar till att begränsa hur sådant integritetskänsligt material får hanteras.

När det gäller våra förslag på det rättspsykiatriska området, innebär den utökade uppgiftsskyldigheten vid rättspsykiatriska undersökningar och § 7-undersökningar att uppgifter om enskilda får en ökad spridning jämfört med vad som är fallet i dag. Detta kan visserligen påverka möjligheten att upprätthålla ett skydd för den enskildes personliga integritet. Vi har behandlat denna fråga i avsnitten 9.5.1–

9.5.4. Integritetskänsliga uppgifter förekommer i stor utsträckning redan i dag vid RMV. Det finns således erfarenhet och rutiner för hur sådana uppgifter ska hanteras inom verket. Konsekvenserna för den enskildes personliga integritet bör mot denna bakgrund vara mycket begränsade.

12.6 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Vår bedömning: Förbättrat dataskydd vid Rättsmedicinalverket kan öka möjligheterna för informationsutbyte mellan verket och de brottsbekämpande och brottsutredande myndigheter som lämnar uppdrag till Rättsmedicinalverket. Detta kan få positiva effekter för det brottsförebyggande och brottsutredande arbetet. Förslagen förväntas inte få några direkta effekter på brottsligheten.

Liksom Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektiv har konstaterat, är den pågående dataskyddsreformen av administrativ karaktär och några direkta effekter på brottsligheten kan inte förväntas (se SOU 2017:29, s. 652). Däremot kan förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan RMV och de brottsbekämpande och brottsutredande myndigheter som lämnar uppdrag till verket få positiva effekter för uppdragsgivarnas verksamhet.

12.7 Konsekvenser i övrigt

Vår bedömning: Förslagen förväntas inte få några andra konsekvenser.

Våra förslag får inte någon betydelse för den kommunala självstyrelsen. Inte heller kommer våra förslag att ha betydelse för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet eller för småföretags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags. Förslagen är könsneutralt utformade och förväntas inte få några konsekvenser för jämställdheten mellan

kvinnor och män. De kommer inte att påverka möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Universitet och högskolor eller andra organisationer där forskning utförs berörs av våra förslag främst när det gäller möjligheterna att från RMV för forskningsändamål få del av uppgifter, statistik eller annat underlag, som humanbiologiskt material. Våra förslag innebär att regelverket som styr i vilken mån RMV kan lämna ut sådant underlag är tydligare och mer anpassat till myndighetens verksamhet än som är fallet i dag, när mer generella bestämmelser i bl.a. personuppgiftslagen styr utlämnande till dessa aktörer. Tydliga regler är en fördel även för forskningsaktörer, som därigenom bör kunna inrätta sin verksamhet utifrån de förutsättningar som finns att få del av underlag från RMV. Våra förslag inskränker inte möjligheten att få del av forskningsunderlag från RMV och några särskilda kostnader för universitet, högskolor eller andra som bedriver forskning innebär förslagen inte heller.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000)

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens syfte

1 § Syftet med denna lag är att ge Rättsmedicinalverket möjlighet att behandla personuppgifter på ett ändamålsenligt sätt i sin verksamhet och att skydda fysiska personer mot att deras personliga integritet kränks vid sådan behandling.

Paragrafen reglerar syftet med lagen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.4.

Syftet med lagen är tudelat. Det ena syftet är att skydda fysiska personer mot att deras personliga integritet kränks vid den behandling av personuppgifter som sker vid RMV. Genom formuleringen klargörs att lagens skyddsobjekt är fysiska personer. Lagen innehåller inte några bestämmelser till skydd för juridiska personer. Att lagens bestämmelser också är tillämpliga på behandling av uppgifter om avlidna personer, framgår av 8 §. Lagens andra syfte är att säkerställa att RMV har möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt behandla personuppgifter i sin verksamhet.

Lagens tillämpningsområde

2 § Denna lag gäller vid behandling av personuppgifter i Rättsmedicinalverkets verksamhet.

Lagen gäller för sådan behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad och för annan behandling av personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier.

Paragrafen innehåller en reglering av lagens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.5.

I paragrafens *första stycke* slås fast att lagen reglerar den behandling av personuppgifter som sker i RMV:s verksamhet. Lagen är allmängiltig och omfattar behandling av personuppgifter vid RMV, oavsett på vilket verksamhetsområde och i vilken ärendetyp behandlingen sker. Viss behandling av personuppgifter vid RMV regleras dock i annan lagstiftning, vilket framgår av 7 §. Lagen innehåller inte någon definition av vad som är en personuppgift. Av 3 och 4 §§ framgår dock att lagen såvitt gäller personuppgiftsbehandling som RMV som behörig myndighet utför i ett visst syfte gäller utöver brottsdatalagen (2018:000), som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (dataskyddsdirektivet). Begreppet personuppgift ska vid sådan behandling ha samma innebörd som enligt brottsdatalagen. Enligt 1 kap. 6 § nyssnämnda lag är en personuppgift varje upplysning om en identifierad eller identifierbar fysisk person som är i livet. Att bestämmelserna i Rättsmedicinalverkets datalag också är tillämpliga på behandling av uppgifter om avlidna personer, framgår av 8 §. För sådan personuppgiftsbehandling där brottsdatalagen inte är tillämplig, gäller Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan kallad dataskyddsförordningen. Förordningen innehåller i artikel 4.1 en definition av vad som utgör en personuppgift. Formuleringen är inte identisk med vad som gäller enligt brottsdatalagen, men innebörden är densamma. Vid tillämpningen av denna lag ska med begreppet personuppgift därför avses samma sak, oavsett om det är fråga om behandling på dataskyddsförordningens område eller på brottsdatalagens område.

Paragrafens *andra stycke* begränsar lagens tillämpningsområde till att avse helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter, men även viss manuell behandling omfattas. Så är fallet för annan behandling än automatiserad av personuppgifter som ingår i

eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier. För automatiserad behandling krävs det inte att de personuppgifter som hanteras är del av något som kan anses utgöra ett register eller att personuppgifterna annars är ordnade på visst sätt. Även behandling av enstaka personuppgifter i löptext omfattas således när det är fråga om automatiserad behandling. Motsatsen gäller för helt manuell behandling. I de fall då det är fråga om helt manuell behandling av personuppgifter som inte ingår i någon samling och inte heller är avsedda att göra det, är lagen inte tillämplig.

Förhållandet till annan reglering om personuppgiftsbehandling

3 § För behandling av personuppgifter som utförs av Rättsmedicinalverket som behörig myndighet i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, gäller brottsdatalagen (2018:000).

Paragrafen anger att för viss behandling av personuppgifter vid RMV gäller brottsdatalagen (2018:000). Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.4 och 6.5.5.

EU:s dataskyddsreform innebär att två nya regelkomplex blir tillämpliga – dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet, som i svensk rätt genomförs genom brottsdatalagen. De båda regelkomplexen ska tillämpas parallellt vid RMV.

När RMV som behörig myndighet behandlar personuppgifter i något av de syften som anges i brottsdatalagen är nyssnämnda lag tillämplig på behandlingen. Begreppet behörig myndighet definieras i 1 kap. 6 § brottsdatalagen som en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder, eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. En behörig myndighet i brottsdatalagens mening kan också vara en annan aktör som utövar myndighet för något av de nyssnämnda syftena. Brottsdatalagens tillämpningsområde behandlas i Utredningen om 2016 års dataskyddsdirektivs delbetänkande *Brottsdatalag*, SOU 2017:29 (se särskilt avsnitt 7.1.1–7.1.5 och kapitel 8).

För att kunna avgöra om en viss behandling av personuppgifter vid RMV ska ske enligt brottsdatalagens bestämmelser eller om data-

skyddsförordningen är tillämplig, är det nödvändigt att veta i vilket syfte en viss uppgift behandlas. RMV är en självständig och oberoende expertmyndighet, som ansvarar för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet. Det finns inte något primärt uppdrag för RMV att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. RMV kan dock sägas fylla en stödfunktion för brottsbekämpande och brottsutredande verksamhet, främst när det gäller uppdrag till verket från Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. När det gäller domstolarnas påföljdsbestämning har RMV en stödfunktion i syfte att lagföra brott, särskilt såvitt avser den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Det förekommer också att RMV behandlar personuppgifter i syfte att utföra utredningar som har betydelse för verkställigheten av straffrättsliga påföljder, exempelvis vid utredningar enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. I förevarande paragraf klargörs att i ärenden vid RMV där det bakomliggande syftet med behandlingen av personuppgifter är att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, gäller brottsdatalagen. Om syftet med behandlingen inte längre är något av de nyssnämnda, är inte brottsdatalagen längre tillämplig. Behandling av personuppgifter som krävs för att avsluta ärendet får dock fortfarande ske med stöd av brottsdatalagen. Exempel på vilket regelverk – dataskyddsförordningen eller brottsdatalagen – som regelmässigt bör tillämpas i vissa ärendetyper vid RMV behandlas i avsnitt 6.4.5.

Dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen omfattar även personuppgiftsbehandling som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. RMV utför regelmässigt inte några uppdrag i sådant syfte och lagen innehåller därför inte några bestämmelser om behandling av personuppgifter i detta syfte. Paragrafen är därmed mindre vidsträckt än 1 kap. 2 § brottsdatalagen.

4 § För behandling av personuppgifter i sådant syfte som anges i 3 §, ska denna lag tillämpas utöver brottsdatalagen (2018:000).

I paragrafen klargörs lagens förhållande till brottsdatalagen (2018:000). Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.2.

Brottsdatalagen innehåller grundläggande bestämmelser som genomför dataskyddsdirektivet och som reglerar hur personuppgifter får behandlas inom direktivets och brottsdatalagens tillämpningsområde. Genom att denna lag gäller utöver brottsdatalagen, är sistnämnda lags bestämmelser om personuppgiftsbehandling på dataskyddsdirektivets område tillämpliga vid RMV. Förevarande lag innehåller därför, när det gäller personuppgiftsbehandling på direktivområdet, endast bestämmelser som innebär preciseringar, undantag eller avvikelser från brottsdatalagen. Bestämmelserna i lagen ska, såvitt avser behandling av personuppgifter på direktivets område, läsas tillsammans med brottsdatalagen och tolkas i ljuset av sistnämnda lag. För RMV:s del gäller således för personuppgiftsbehandling inom brottsdatalagens tillämpningsområde bl.a. brottsdatalagens grundläggande bestämmelser om rättsliga grunder för behandling av personuppgifter, krav på behandlingen, den personuppgiftsansvariges skyldigheter, enskildas rättigheter, tillsyn över personuppgiftsbehandlingen, administrativa sanktionsavgifter, skadestånd och rättsmedel samt överföring till tredjeland och internationella organisationer, med de kompletterande bestämmelser som finns i 1 och 2 kap. i Rättsmedicinalverkets datalag.

5 § För annan behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket än som avses i 3 §, ska Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) tillämpas.

Kompletterande bestämmelser till Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 finns i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Paragrafen anger att, i de fall då brottsdatalagen (2018:000) inte är tillämplig, ska dataskyddsförordningen tillämpas för behandling av personuppgifter vid RMV. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.4 och 6.5.5.

EU:s dataskyddsförordning utgör den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Förordningen är i alla delar bindande och direkt tillämplig. Av artikel 2.2 d i förordningen framgår att förordningen inte ska tillämpas på behandling av personuppgifter som behöriga myndigheter utför i syfte att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, i vilket även ingår att skydda mot samt förebygga och förhindra hot mot den allmänna säkerheten. Dataskyddsförordningen är således inte tillämplig i de fall då brottsdatalagen är tillämplig.

I paragrafens *första stycke* klargörs att i de fall då personuppgiftsbehandlingen vid RMV inte sker med stöd av brottsdatalagen, är dataskyddsförordningen tillämplig. Så är således fallet för personuppgiftsbehandling vid RMV där syftet inte är att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Gränsdragningen mellan när en viss behandling sker i sådant syfte eller inte, utvecklas närmare i avsnitt 6.4.4, med exemplifieringar i avsnitt 6.4.5.

I paragrafens *andra stycke* finns en upplysning om att kompletterande bestämmelser till dataskyddsförordningen finns i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen).

6 § Om inte något annat anges i 3 kap. 1 § gäller denna lag i stället för lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Paragrafen klargör förhållandet till lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen). Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.2.

För RMV:s behandling av personuppgifter som inte omfattas av dataskyddsdirektivet och brottsdatalagen, gäller den direkt tillämpliga dataskyddsförordningen, som kompletteras av dataskyddslagen. Av 1 kap. 3 § dataskyddslagen framgår att om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som rör behandling av personuppgifter och som avviker från dataskyddslagen, tillämpas den bestämmelsen. Dataskyddslagen är således subsidiär och bestämmelserna i förevarande lag har företräde framför de generella kompletteringsbestämmelserna i dataskyddslagen. Vissa bestämmelser i dataskyddslagen är dock tillämpliga vid RMV:s behandling av per-

sonuppgifter. Vilka bestämmelser det rör sig om framgår av 3 kap. 1 §, vilket aktuell paragraf innehåller en upplysning om.

- 7 § Denna lag gäller inte då personuppgifter behandlas med stöd av
1. lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister,
 2. lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor,
 3. patientdatalagen (2008:355), eller
 4. kameraövervakningslagen (2013:460).

Paragrafen klargör lagens förhållande till vissa andra författningar. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.6.

I de fall då personuppgifter behandlas med stöd av lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister, lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, patientdatalagen (2008:355) eller kameraövervakningslagen (2013:460) gäller inte förevarande lag. Så kan, såvitt avser patientdatalagen, exempelvis vara fallet när en person som är intagen vid en rättspsykiatrisk undersökningsenhet vid RMV är i behov av somatisk vård. I sådana situationer får RMV betraktas vara vårdgivare som bedriver hälso- och sjukvård. Tillämpning av kameraövervakningslagen kan aktualiseras vid de rättspsykiatriska undersökningsenheterna, eftersom viss kameraövervakning sker där.

Uppgifter om avlidna

8 § Denna lag gäller i tillämpliga delar även vid behandling av uppgifter om avlidna personer. För Rättsmedicinalverkets behandling av uppgifter om avlidna personer, ska Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679, lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och brottsdatalagen (2018:000) gälla, på samma sätt som enligt denna lag gäller för behandling av personuppgifter avseende personer som är i livet.

I paragrafen slås fast att lagen i tillämpliga delar gäller även vid behandling av uppgifter om avlidna personer och att dataskyddsförordningen, lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) och brottsdatalagen (2018:000) ska gälla för behandling av uppgifter om avlidna, på samma

sätt som gäller för behandling av uppgifter om levande personer. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.7.

Genom bestämmelsen utvidgas skyddet för uppgifter om avlidna vid RMV i förhållande till vad som gäller i dag. Förevarande lag ska, i tillämpliga delar, gälla även vid behandling av uppgifter om avlidna personer. Så ska också vara fallet med dataskyddsförordningen, dataskyddslagen och brottsdatalagen. De bestämmelser som ska tillämpas även för uppgifter om avlidna personer är bestämmelser som avser bl.a. ändamål för behandling, tillåtna rättsliga grunder och grundläggande krav på behandlingen. Däremot är inte bestämmelser som på något sätt kräver den registrerades agerande eller medverkan i övrigt tillämpliga på avlidna personer. Så är exempelvis fallet när det gäller rätten till information, rätten till skadestånd, möjligheten att lämna samtycke till behandling och möjligheten att begära rättelse av registrerade personuppgifter. Någon möjlighet för efterlevande att göra gällande sådana rättigheter finns inte heller.

Personuppgiftsansvar

9 § Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför.

I paragrafen regleras personuppgiftsansvaret. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.8.

RMV är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför och helhetsansvaret för personuppgiftsbehandlingen åvilar verket. Därigenom är RMV ansvarig för att behandlingen av personuppgifter sker i enlighet med tillämpliga bestämmelser.

Lagens uppbyggnad

10 § Bestämmelserna i 1 kap. denna lag gäller för all behandling av personuppgifter vid Rättsmedicinalverket.

För sådan behandling av personuppgifter som utförs av Rättsmedicinalverket inom det område som omfattas av brottsdatalagen (2018:000) gäller, utöver vad som framgår av första stycket, bestämmelserna i 2 kap.

För annan behandling av personuppgifter än som avses i andra stycket gäller, utöver vad som framgår av första stycket, bestämmelserna i 3 kap.

Paragrafen innehåller en beskrivning av lagens innehåll och uppbyggnad.

Av paragrafens *första stycke* framgår att 1 kap. innehåller allmänna bestämmelser, som är tillämpliga oavsett om personuppgiftsbehandlingen vid RMV sker inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde, eller med stöd av brottsdatalagen (2018:000).

Paragrafens *andra stycke* anger att bestämmelser som endast gäller för behandling av personuppgifter på brottsdatalagens område, finns i 2 kap.

I paragrafens *tredje stycke* slås fast att 3 kap. innehåller bestämmelser som är tillämpliga då behandling av personuppgifter sker med stöd av dataskyddsförordningen.

2 kap. Behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av brottsdatalagen

Tillåtna rättsliga grunder för behandling av personuppgifter

1 § Personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att Rättsmedicinalverket, i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden, ska kunna utföra en arbetsuppgift i sin rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska eller rättsgenetiska verksamhet.

Arbetsuppgiften ska framgå av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt Rättsmedicinalverket att ansvara för en sådan uppgift.

Paragrafen reglerar tillsammans med 2 § de tillåtna rättsliga grunderna för RMV:s behandling av personuppgifter på brottsdatalagens (2018:000) tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.9.

Personuppgifter får enligt *första stycket* behandlas om det är nödvändigt för att RMV ska kunna utföra en arbetsuppgift i vissa särskilt angivna syften. För att behandling av personuppgifter ska vara tillåten med stöd av förevarande bestämmelse, krävs således att det bakomliggande syftet med behandlingen är att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden. De syften som anges stämmer överens

med de syften som i 1 kap. 3 § drar upp gränsen för lagens tillämpningsområde och förhållandet mellan de båda regelkomplex – data-skyddsförordningen å ena sidan och brottsdatalagen å andra sidan – som reglerar behandling av personuppgifter vid RMV. Dessutom får personuppgifter behandlas om det är nödvändigt för att RMV ska kunna fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden.

De arbetsuppgifter som avses i paragrafens första stycke motsvarar de ansvarsuppgifter som enligt 2 och 3 §§ förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket särskilt åvilar myndigheten. Vissa av de ansvarsuppgifter som enligt 2 § i instruktionen åvilar RMV förekommer dock inte inom det område som omfattas av brottsdatalagen och omfattas således inte av bestämmelserna i förevarande paragraf. Så är exempelvis fallet då RMV, med stöd av 2 § 4 i instruktionen, genomför rättsmedicinska åldersbedömningar på uppdrag av Migrationsverket. Sådana åldersbedömningar förekommer inte inom brottsdatalagens tillämpningsområde och kan därför inte utgöra rättslig grund för personuppgiftsbehandling i detta sammanhang. Motsatsen gäller för rättsmedicinska åldersbedömningar som på uppdrag av t.ex. domstol eller allmän åklagare genomförs inom ramen för en förundersökning eller en brottmålsprocess.

Enligt paragrafens *andra stycke* ska det vara fråga om en arbetsuppgift som framgår av en bindande unionsrättsakt eller av en lag, en förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen har uppdragit åt RMV att ansvara för en sådan uppgift. Personuppgiftsbehandlingen måste således alltid ha stöd i RMV:s arbetsuppgifter så som de kommer till uttryck i svensk lagstiftning eller i andra för myndighetens verksamhet bindande regleringar av verksamheten.

2 § Förutsättningarna för att behandla personuppgifter, som behandlas med stöd av 1 §, för nya ändamål regleras i 2 kap. 4 och 22 §§ brottsdatalagen (2018:000).

Paragrafen reglerar tillsammans med 1 § de tillåtna rättsliga grunderna för RMV:s behandling av personuppgifter på brottsdatalagens (2018:000) tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.9.

Bestämmelsen i förevarande paragraf innebär en upplysning om att behandling av personuppgifter för nya ändamål regleras i 2 kap. 4 och 22 §§ brottsdatalagen. Förutsättningarna för att personupp-

gifter ska få behandlas för nya ändamål inom brottsdatalagens tillämpningsområde framgår av 2 kap. 4 § brottsdatalagen. Behandling för ändamål utanför brottsdatalagens tillämpningsområde regleras i 2 kap. 22 § i nyssnämnda lag.

Sökning

3 § Sökförbudet i 2 kap. 14 § brottsdatalagen (2018:000) gäller inte vid sökningar som omfattas av bestämmelserna i detta kapitel. I stället gäller vid sökning i personuppgifter bestämmelserna i 4 och 5 §§ och i föreskrifter som meddelats med stöd av denna lag.

Paragrafen reglerar tillsammans med 4 och 5 §§ förutsättningarna för sökning i personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

Den aktuella bestämmelsen innebär att det generella sökförbudet i 2 kap. 14 § brottsdatalagen (2018:000) inte gäller för RMV när myndigheten genomför sökningar inom brottsdatalagens tillämpningsområde. För sådana sökningar gäller i stället de särskilda bestämmelserna om sökning i 4 och 5 §§ och i föreskrifter som har meddelats i anslutning till förevarande lag.

4 § Det är förbjudet att göra sökningar som grundar sig på ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör sexualliv eller sexuell läggning.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Förbudet i första stycket gäller inte vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

Paragrafen reglerar tillsammans med 3 och 5 §§ förutsättningarna för sökning i personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

Genom paragrafens *första stycke* införs ett förbud mot att vid sökningar i personuppgifter inom brottsdatalagens (2018:000) tillämpningsområde använda vissa känsliga personuppgifter. Uppräkningen motsvarar de uppgifter som anges i 2 kap. 11 och 12 §§ brottsdatalagen, men med undantag för de känsliga personuppgifter där det för RMV:s del bedömts nödvändigt att kunna genomföra

sökningar. Känsliga personuppgifter enligt brottsdatalagen är uppgifter om ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller uppgifter som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning. Även biometriska och genetiska uppgifter anses vara känsliga uppgifter. Att det för RMV är tillåtet att utföra sökningar som grundar sig på vissa känsliga personuppgifter framgår av 5 §.

Paragrafens *andra stycke* innehåller undantag från sökförbudet i första stycket. Sökförbudet hindrar inte användningen av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp. Det kan exempelvis röra sig om ärendekoder som används för att klassificera en viss ärendetyp.

Sökförbudet gäller, enligt paragrafens *tredje stycke*, inte heller vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

5 § Sökningar som grundar sig på hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person eller genetiska uppgifter är tillåtna.

Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Sökförbudet i 4 § första stycket hindrar inte att uppgifter som beskriver en persons utseende används vid sökning.

Paragrafen reglerar tillsammans med 3 och 4 §§ förutsättningarna för sökning i personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

I paragrafens *första stycke* klargörs att sökningar som grundar sig på hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter är tillåtna. Sådana sökbegrepp får således användas av RMV. Bestämmelsen innebär inte någon förändring i förhållande till vad som gäller i dag.

Paragrafens *andra stycke* klargör att sökbegrepp som rör brott eller misstanke om brott får användas. Det är exempelvis tillåtet att använda brottsrubriceringar som sökbegrepp. Dessutom innehåller paragrafens *andra stycke* ett undantag från sökförbudet i 4 § såvitt gäller att uppgifter som beskriver en persons utseende får användas vid sökning. Bestämmelsens placering i 2 kap. innebär att undantaget från sökförbudet endast avser personuppgiftsbehandling som sker inom brottsdatalagens (2018:000) tillämpningsområde och inte då dataskyddsförordningen styr RMV:s personuppgiftsbehandling.

Elektroniskt utlämnande av personuppgifter

6 § Personuppgifter får lämnas ut elektroniskt, om det inte är olämpligt. Utlämnande får dock inte ske i form av direktåtkomst.

Paragrafen reglerar i vilka fall personuppgifter får lämnas ut elektroniskt. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.11.

Med elektroniskt utlämnande avses normalt sett såväl s.k. direktåtkomst som utlämnande på medium för automatiserad behandling, varmed avses bl.a. utlämnande på ett usb-minne, genom e-post eller annan elektronisk överföring. Paragrafen möjliggör elektroniskt utlämnande på annat sätt än genom direktåtkomst. Bedömningen av om utlämnandet är olämpligt, ska ske i varje enskilt fall. Vid en sådan prövning har det betydelse vem mottagaren är. Som utgångspunkt är utlämnande till domstol eller annan myndighet tillåten. Vid utlämnande i övrigt är större restriktivitet påkallad och bedömningen bör innefatta en prövning av vilka integritetsrisker ett elektroniskt utlämnande kan innebära. Vid lämplighetsbedömningen ska även beaktas i vilken mån uppgifterna kan överföras på ett säkert sätt ur ett datasäkerhetsperspektiv, bl.a. för att säkerställa att mottagaren är den rätta.

Av 9 § framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om begränsningar av möjligheterna att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

Administrativa sanktionsavgifter

7 § Sanktionsavgift får tas ut av Rättsmedicinalverket vid överträdelse av bestämmelserna i 1 § om tillåtna rättsliga grunder för behandling av personuppgifter eller 3–5 §§ om sökning.

Sanktionsavgift får också tas ut om Rättsmedicinalverket överträder de föreskrifter om sökning som meddelats med stöd av denna lag.

Sanktionsavgiften ska vara lägst 50 000 kronor och högst 20 000 000 kronor.

Paragrafen anger förutsättningarna för att ta ut administrativa sanktionsavgifter av RMV. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.13.

I *första stycket* anges vid vilka överträdelser sanktionsavgift får tas ut av RMV. Tillsynsmyndigheten avgör i det enskilda fallet om sanktionsavgift bör tas ut, vilket framgår av formuleringen att avgift får tas ut. Sanktionsavgift får tas ut om RMV överträder bestämmelserna om tillåtna rättsliga grunder och om sökning. Brottsdatalagens förfaranderegler när det gäller sanktionsavgifter gäller även för överträdelse av denna lag. Bestämmelserna finns i 6 kap. brottsdatalagen (2018:000).

Paragrafens *andra stycke* anger att sanktionsavgift får tas ut av RMV vid överträdelse av föreskrifter om sökning som har meddelats med stöd av denna lag. Rätten att meddela föreskrifter om ytterligare begränsningar av möjligheten att använda uppgifter som anges i 5 § vid sökning i personuppgifter framgår av 9 §.

I *tredje stycket* anges storleken på de sanktionsavgifter som kan komma i fråga.

Skadestånd

8 § Bestämmelsen i 7 kap. 1 § brottsdatalagen (2018:000) om skadestånd ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den.

I paragrafen regleras den enskildes rätt till skadestånd för behandling av personuppgifter i strid med lagen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.13.

Paragrafen hänvisar till 7 kap. 1 § brottsdatalagen (2018:000) och anger att nämnda lagrum ska tillämpas på motsvarande sätt när det har förekommit felaktig behandling av personuppgifter enligt förevarande lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den. För att RMV ska bli skadeståndsskyldig behöver den registrerade bara visa att behandling av den registrerades personuppgifter stått i strid med förevarande lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen och att behandlingen har skadat eller kränkt den registrerade. RMV ska ersätta den registrerade för den skada och kränkning av den personliga integriteten som behandlingen av personuppgifter har orsakat. Med skada avses personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada. Med kränkning avses ideell skada som består i att den enskildes integritet kränkts genom behandlingen. Någon möjlighet till jämkning av skadeståndet finns inte.

Föreskrifter

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om ytterligare begränsningar av

1. möjligheten att använda de uppgifter som anges i 5 § vid sökning i personuppgifter, och

2. möjligheterna enligt 6 § att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

I paragrafen upplyses om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om ytterligare begränsningar av möjligheten att använda de sökbegrepp som anges i 5 § och om möjligheterna att lämna ut personuppgifter elektroniskt. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.12.

3 kap. Behandling av personuppgifter inom det område som omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679

Tillämpliga bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning

1 § För behandling av personuppgifter som vid Rättsmedicinalverket omfattas av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 ska följande bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning gälla:

1. 1 kap. 4 § första stycket om förhållandet till tryck- och yttrandefriheten,

2. 2 kap. 1, 3 och 4 §§ om rättslig grund,

3. 3 kap. 1–3 §§, 5 §, 6 § första stycket och 7 § om känsliga personuppgifter,

4. 3 kap. 11 § om behandling för arkivändamål av personuppgifter som rör lagöverträdelser,

5. 5 kap. 1 § första stycket och 2 § om undantag från rätten till information och tillgång till personuppgifter,

6. 6 kap. 1 §, 2 § första och andra styckena och 3–5 §§ om tillsynsmyndighetens handläggning och beslut,

7. 7 kap. 1, 3 och 4 §§ om administrativa sanktionsavgifter,

8. 8 kap. 1 § om skadestånd, och

9. 8 kap. 2–6 §§ om överklagande.

Paragrafen innehåller hänvisningar till de bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) som ska tillämpas vid RMV:s behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitten 6.5.9, 6.5.10 och 6.5.14.

Förevarande lag gäller enligt 1 kap. 6 § i stället för dataskyddslagen. Genom hänvisningarna i paragrafen är dock vissa närmare angivna bestämmelser i dataskyddslagen tillämpliga även för behandlingen av personuppgifter vid RMV, i den mån det rör sig om personuppgiftsbehandling på dataskyddsförordningens område. Uppräkningen är uttömmande.

I *första punkten* hänvisas till 1 kap. 4 § första stycket dataskyddslagen, där det anges att bestämmelserna i dataskyddsförordningen och i dataskyddslagen inte ska tillämpas i den utsträckning det skulle strida mot bestämmelserna om tryck- och yttrandefrihet i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. Bestämmelsen erinrar således om att tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens bestämmelser om tryck- och yttrandefrihet har företräde framför dataskyddsförordningens och dataskyddslagens bestämmelser. Att bestämmelserna om allmänhetens tillgång till handlingar i 2 kap. tryckfrihetsförordningen har företräde framför dataskyddsförordningens bestämmelser följer av artikel 86 i förordningen.

Genom hänvisningen i *andra punkten* är 2 kap. 1, 3 och 4 §§ dataskyddslagen om rättslig grund tillämpliga vid RMV:s personuppgiftsbehandling. Bestämmelsen i 2 kap. 1 § dataskyddslagen anger att det av dataskyddsförordningen framgår att personuppgifter får behandlas endast om minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 i förordningen är uppfyllt. För RMV:s del finns en precisering av denna bestämmelse i 2 §. Uppräkningen i artikel 6.1 i dataskyddsförordningen är uttömmande. Om ingen av punkterna i artikeln är tillämpliga, är behandlingen inte laglig och får inte utföras. De olika punkterna är i viss mån överlappande och flera punkter kan därför vara tillämpliga samtidigt för en och samma behandling. Av 2 kap. 3 § dataskyddslagen framgår vidare att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som gäller enligt lag eller annan författning, följer av kollektivavtal, eller följer av beslut som har med-

delats med stöd av lag eller annan författning. Vidare följer av 2 kap. 4 § dataskyddslagen att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning, eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning. Sistnämnda paragraf innebär en upplysning om att en uppgift av allmänt intresse liksom myndighetsutövning utgör rättslig grund för behandling av personuppgifter endast om uppgiften eller myndighetsutövningen är fastställd i enlighet med unionsrätten eller den nationella rätten.

I *tredje punkten* hänvisas till 3 kap. 1–3 §§, 5 §, 6 § första stycket och 7 § dataskyddslagen om känsliga personuppgifter. För RMV:s behandling av känsliga personuppgifter ska därigenom dataskyddslagens bestämmelser om sådan behandling gälla, dock med undantag för vad dataskyddslagen föreskriver om myndigheters användning av sökbegrepp som avslöjar känsliga personuppgifter. För sådana sökningar gäller i stället 6 och 7 §§. I 3 kap. 1 § dataskyddslagen klargörs dataskyddslagens förhållande till undantagen från förbudet att behandla känsliga personuppgifter i artikel 9.2 i dataskyddsförordningen. Bestämmelsen i 3 kap. 2 § dataskyddslagen anger när känsliga personuppgifter får behandlas på arbetsrättens område. Av 3 kap. 3 § dataskyddslagen framgår att myndigheter får behandla känsliga personuppgifter i vissa fall. Så är bl.a. fallet om uppgiften förekommer i löpande text och uppgiften har lämnats in av någon utomstående eller om uppgiften är nödvändig för handläggningen av ett ärende. Enligt 3 kap. 5 § dataskyddslagen får känsliga personuppgifter behandlas med stöd av artikel 9.2 h i dataskyddsförordningen, bl.a. om behandlingen är nödvändig av skäl som hör samman med medicinska diagnoser eller tillhandahållande av hälso- och sjukvård. Bestämmelsen anger när känsliga personuppgifter inom social omsorg samt på hälso- och sjukvårdsområdet får behandlas när det inte finns någon sektorsspecifik reglering som tillåter sådan behandling. Behandling av känsliga personuppgifter för arkivändamål av allmänt intresse regleras i 3 kap. 6 § första stycket dataskyddslagen. För statistiska ändamål får känsliga personuppgifter behandlas med stöd av 3 kap. 7 § dataskyddslagen.

Av *fjärde punkten* framgår att behandling av personuppgifter som rör lagöverträdelser är tillåten om behandlingen sker för arkivändamål av allmänt intresse. Detta sker genom hänvisning till 3 kap. 11 § dataskyddslagen.

I *femte punkten* hänvisas till 5 kap. 1 § första stycket och 2 § dataskyddslagen. Därigenom gäller vissa undantag från informationskyldighet för RMV:s del. Den förstnämnda bestämmelsen innebär att sådan sekretess eller tystnadsplikt gentemot den registrerade som har stöd i författning har företräde framför rätten att få information och tillgång till de personuppgifter som behandlas. Den registrerade kan således inte använda dataskyddsförordningen som stöd för att få rätt till information och tillgång till personuppgifter om RMV enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning är förhindrad att lämna ut uppgifterna. I 5 kap. 2 § dataskyddslagen finns undantag från skyldigheten för RMV att på en registrerads begäran lämna s.k. registerutdrag.

Genom hänvisningen i *sjätte punkten* är 6 kap. 1 §, 2 § första och andra styckena och 3–5 §§ dataskyddslagen om tillsynsmyndighetens handläggning och beslut tillämpliga vid RMV.

Hänvisningen i *sjunde punkten* innebär att 7 kap. 1, 3 och 4 §§ dataskyddslagen om administrativa sanktionsavgifter är tillämpliga vid RMV:s personuppgiftsbehandling.

Av *åttonde punkten* framgår att 8 kap. 1 § dataskyddslagen om skadestånd är tillämplig vid RMV. Rätten till ersättning enligt artikel 82 i dataskyddsförordningen gäller därigenom även vid överträdelser av Rättsmedicinalverkets datalag.

Nionde punkten innebär att 8 kap. 2–6 §§ dataskyddslagen om överklagande gäller också för personuppgiftsbehandlingen vid RMV.

Rättslig grund

2 § Personuppgifter får, under förutsättning att minst ett av de villkor som anges i artikel 6.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 är uppfyllt, behandlas i Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska, rättskemiska, rättsmedicinska och rättsgenetiska verksamhet.

Paragrafen reglerar tillsammans med 3 och 4 §§ de tillåtna rättsliga grunderna för RMV:s behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.9.

Av artikel 6.1 i dataskyddsförordningen framgår att behandling av personuppgifter endast är laglig om och i den mån åtminstone ett av de villkor som ställs upp i artikeln är uppfyllt. Uppräkningen i artikel 6.1 i dataskyddsförordningen är uttömmande. Om ingen av punkterna i artikeln är tillämpliga är behandlingen inte laglig och får inte utföras. De olika punkterna är i viss mån överlappande och flera punkter kan därför vara tillämpliga samtidigt för en och samma behandling. Förevarande paragraf kompletterar och preciserar artikel 6.2 i dataskyddsförordningen. Den är tillåten enligt samma artikel.

Paragrafen innehåller en redogörelse för under vilka specifika förutsättningar personuppgifter får behandlas vid RMV. RMV:s verksamhet och ansvarsuppgifter framgår av 2 och 3 §§ förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket. Samtliga de situationer som avses i 2 § i instruktionen är dock inte aktuella på dataskyddsförordningens område. Exempelvis regleras personuppgiftsbehandlingen i ärenden om rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. som utgångspunkt av brottsdatalagen (2018:000) och 2 kap. i Rättsmedicinalverkets datalag. Så är också fallet för verksamhet med utfärdande av sådana intyg som avses i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott. Rättsmedicinska åldersbedömningar på uppdrag av domstol, allmän åklagare, Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen styrs också av brottsdatalagens bestämmelser tillsammans med 2 kap. i Rättsmedicinalverkets datalag.

3 § Personuppgifter som behandlas enligt 2 § får även behandlas om det behövs

1. för att fullgöra uppgiftslämnande som sker i överensstämmelse med lag eller förordning, eller

2. för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål i enlighet med artikel 89.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

Att personuppgifter även får behandlas för andra ändamål framgår av artiklarna 5.1 b och 6.4 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

Paragrafen reglerar tillsammans med 2 och 4 §§ de tillåtna rättsliga grunderna för RMV:s behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.9.

I paragrafens *första stycke* finns en upplysning om att lag eller förordning kan fastställa en skyldighet att lämna uppgifter. RMV får behandla personuppgifter för att fullgöra en sådan uppgiftsskyldighet. Dessutom innehåller förevarande bestämmelse en upplysning om att behandling av personuppgifter för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål i enlighet med artikel 89.1 i dataskyddsförordningen inte ska anses vara oförenlig med de ursprungliga ändamålen med behandlingen.

Paragrafens *andra stycke* upplyser om att personuppgifter även får behandlas för vissa andra ändamål, enligt artiklarna 5.1 b och 6.4 i dataskyddsförordningen.

4 § Personuppgifter får även behandlas för de ändamål som framgår av 3 § första stycket när de vid Rättsmedicinalverket behandlas eller har behandlats med stöd av brottsdatalagen (2018:000) eller 2 kap. denna lag.

Paragrafen reglerar tillsammans med 2 och 3 §§ de tillåtna rättsliga grunderna för RMV:s behandling av personuppgifter inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.9.

Personuppgifter som behandlas eller har behandlats med stöd av brottsdatalagen (2018:000) eller 2 kap. i förevarande lag, får behandlas med stöd av dataskyddsförordningen och 3 kap. i denna lag, i de fall då sådan behandling behövs för att fullgöra uppgiftslämnande enligt lag eller förordning, eller för vissa arkivändamål.

Känsliga personuppgifter

5 § Känsliga personuppgifter i bild får, utöver vad som framgår av 1 § 3, behandlas i Rättsmedicinalverkets verksamhet.

Paragrafen reglerar RMV:s möjlighet att behandla känsliga personuppgifter i bild. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

Känsliga personuppgifter förekommer i mycket stor utsträckning vid RMV. För behandling av känsliga personuppgifter gäller, förutom dataskyddsförordningen, som utgångspunkt bestämmelser i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen), om sådan behandling. Därutöver finns ett behov för RMV att behandla känsliga personuppgifter i bild. Genom förevarande paragraf införs en sådan möjlighet.

Sökning

6 § Vid sökning i personuppgifter är det förbjudet att som sökbegrepp använda uppgifter som avslöjar sådana känsliga personuppgifter som anges i artikel 9.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679.

Användning av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp omfattas inte av förbudet i första stycket.

Förbudet i första stycket gäller inte vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

Paragrafen innehåller tillsammans med 7 § bestämmelser om sökning i personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

Paragrafens *första stycke* innebär att det vid sökning i personuppgifter är förbjudet att som sökbegrepp använda uppgifter som avslöjar sådana känsliga personuppgifter som anges i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen. Känsliga personuppgifter är uppgifter som rör ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller uppgifter om hälsa, sexualliv eller sexuell läggning. Även genetiska uppgifter och biometriska uppgifter utgör känsliga personuppgifter. Dataskyddsförordningen innehåller i artikel 9.1 ett förbud mot att behandla känsliga personuppgifter. Bestämmelsen är direkt tillämplig och gäller i medlemsstaterna utan några vidare åtgärder, men från förbudet finns undantag som gör det möjligt att i vissa fall behandla känsliga personuppgifter. Medlemsstaterna får också behålla eller införa ytterligare villkor, även begränsningar, för behandling av känsliga personuppgifter. Genom bestämmelsen i 1 § är regleringen i lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) av känsliga personuppgifter, såvitt avser 3 kap. 1–3 §§, 5 §, 6 § första stycket och 7 § nyssnämnda lag, tillämpliga vid RMV:s personuppgiftsbehandling enligt förevarande lag. Dataskydds-

lagen innehåller i 3 kap. 4 § ett sökförbud. Detta förbud är däremot inte tillämpligt för RMV:s del. Sökförbudet i aktuell paragrafs första stycke är generellt och mer omfattande än 3 kap. 4 § dataskyddslagen. De undantag från förbudet som är nödvändiga för RMV:s verksamhet framgår av andra och tredje styckena, liksom av 7 §.

Paragrafens *andra stycke* innehåller undantag från sökförbudet i första stycket. Sökförbudet hindrar inte användningen av särskilda beteckningar för identifiering av en viss ärendetyp som sökbegrepp. Det kan exempelvis röra sig om ärendekoder som används för att klassificera en viss ärendetyp.

I paragrafens *tredje stycke* slås fast att sökförbudet inte heller gäller vid sökning i en viss handling eller i ett visst ärende.

7 § Förbudet i 6 § första stycket gäller inte vid Rättsmedicinalverkets sökningar som grundar sig på hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person eller genetiska uppgifter.

Det är också tillåtet att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Sökförbudet i 6 § första stycket hindrar inte att uppgifter som beskriver en persons utseende används vid sökning.

Paragrafen innehåller tillsammans med 6 § bestämmelser om sökning i personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.10.

I paragrafens *första stycke* görs undantag från sökförbudet i 6 § såvitt gäller hälsa, biometriska uppgifter som används för att identifiera en person och genetiska uppgifter. Sådana sökningar får således utföras av RMV. Bestämmelsen innebär inte någon förändring i förhållande till vad som gäller i dag.

Paragrafens *andra stycke* innebär att det är tillåtet att göra sökningar som rör brott eller misstanke om brott. Personuppgifter som rör lagöverträdelser är inte känsliga personuppgifter i dataskyddsförordningens mening. Av artikel 10 i förordningen framgår dock att behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och överträdelser eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder enligt artikel 6.1 endast får utföras under kontroll av myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs. Genom bestämmelsen i förevarande stycke uppfylls kravet i artikel 10 och RMV tillskapas en möjlighet att använda sökbegrepp som avser brott eller misstanke om brott. I aktuellt stycke anges också att sökförbudet i 6 § första stycket inte

hindrar att uppgifter som beskriver en persons utseende används vid sökning. För användning av motsvarande sökbegrepp vid den personuppgiftsbehandling som vid RMV sker inom brottsdatalogens (2018:000) tillämpningsområde, finns bestämmelser i 2 kap. 5 §.

Tillgången till personuppgifter

8 § Tillgången till personuppgifter ska begränsas till det som varje tjänsteman behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Paragrafen reglerar tillgången till personuppgifter inom RMV. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.14.

Paragrafen innebär att RMV är skyldig att se till att anställda och andra som deltar i arbetet vid verket, t.ex. praktikanter eller inhyrd personal, endast ges tillgång till personuppgifter i den utsträckning som krävs för att de ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Bestämmelsen syftar till att begränsa spridningen av särskilt integritetskänslig information, men omfattar all personuppgiftsbehandling vid RMV. För den personuppgiftsbehandling vid verket som sker inom brottsdatalogens (2018:000) tillämpningsområde finns en motsvarande bestämmelse i 3 kap. 6 § nyssnämnda lag. Hur arbetet med att begränsa tillgången till personuppgifter bör bedrivas inom RMV får bl.a. bedömas med utgångspunkt i vilka behov av personuppgiftsbehandling som finns och hur verkets it-system är utformade. Av 13 § framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, kan meddela närmare föreskrifter om tillgången till personuppgifter.

Dataskyddsombud

9 § Om den personuppgiftsansvarige bryter mot bestämmelser för behandling av personuppgifter och rättelse inte vidtas, ska dataskyddsombudet anmäla det till tillsynsmyndigheten.

Paragrafen inför en skyldighet för dataskyddsombud att till tillsynsmyndigheten anmäla brister. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.14.

Dataskyddsförordningen innehåller i artikel 37.1 a en skyldighet för myndigheter att utse ett dataskyddsbud. RMV är således skyldig att utse ett dataskyddsbud. Så är fallet även inom brottsdatalagens (2018:000) tillämpningsområde, vilket framgår av 3 kap. 13 § nyssnämnda lag. Av 3 kap. 15 § brottsdatalagen framgår att ett dataskyddsbud har en skyldighet att till tillsynsmyndigheten anmäla om den personuppgiftsansvarige bryter mot bestämmelser för behandling av personuppgifter och rättelse inte vidtas. Bestämmelsen är mer långtgående än vad dataskyddsdirektivet kräver. Genom förevarande paragraf införs motsvarande anmälningsskyldighet för dataskyddsbudet om RMV vid behandling av personuppgifter med stöd av dataskyddsförordningen bryter mot bestämmelser och inte vidtar rättelse. Dataskyddsbudets skyldigheter är därigenom desamma på respektive område. Om RMV inte följer regelverket för behandling av personuppgifter, ska dataskyddsbudet agera. I första hand bör dataskyddsbudet påpeka det för myndigheten, som ges möjlighet att åtgärda bristen. Om så inte sker, ska bristen anmälas till tillsynsmyndigheten. Dataskyddsbudets skyldighet att agera är lagreglerad och att ett anställt dataskyddsbud gör en anmälan, får inte leda till några arbetsrättsliga konsekvenser.

Elektroniskt utlämnande av personuppgifter

10 § Personuppgifter får lämnas ut elektroniskt, om det inte är olämpligt. Utlämnande får dock inte ske i form av direktåtkomst.

Paragrafen reglerar i vilka fall personuppgifter får lämnas ut elektroniskt. Utredningens överväganden finns avsnitt 6.5.11.

Paragrafens innehåll är identiskt med 2 kap. 6 §. Vad som sägs där, är tillämpligt även för förevarande paragraf.

Avgiftsfri information

11 § Om någon begär information och uppgifter enligt artikel 15 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 oftare än en gång per år, får Rättsmedicinalverket ta ut en rimlig avgift eller avslå begäran.

Paragrafen innebär en begränsning av rätten till avgiftsfri information. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.14.

Den registrerades rätt till viss information framgår av artikel 15 i dataskyddsförordningen. Artikel 23 i förordningen innebär en möjlighet att i nationell rätt införa bestämmelser som begränsar denna rätt. På brottsdatalogens (2018:000) område finns en bestämmelse i 4 kap. 12 § i nyssnämnda lag, som gör det möjligt att ta ut en rimlig avgift eller avslå en begäran om information, om en sådan begäran framställs oftare än en gång per år. Genom förevarande paragraf har RMV motsvarande möjlighet när det gäller information på det område där dataskyddsförordningen styr personuppgiftsbehandlingen.

Utgångspunkten bör vara att RMV i första hand tar ut en avgift och i andra hand avslår begäran om information. Vilken åtgärd som är lämpligast får avgöras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Avgörande vid denna bedömning är bl.a. hur många framställningar om information som personen har gjort under året och hur lång tid som har gått sedan den senaste framställan gjordes. Även omständigheter som hur preciserad eller komplicerad begäran är och vilka skäl som anges för begäran kan vara av betydelse. Om RMV avser att ta ut en avgift, bör verket först meddela den som begärt informationen detta och fråga om vederbörande vidhåller sin begäran. Avgiften ska vara rimlig. Detta innebär att den inte bör överstiga de faktiska administrativa kostnaderna för att lämna ut informationen.

Begränsning av rätten till information

12 § Bestämmelserna om den registrerades rätt enligt artikel 34 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 att få information om en personuppgiftsincident, gäller inte om Rättsmedicinalverket, enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning, inte får lämna ut uppgifter till den registrerade.

Paragrafen reglerar i vilka fall information till registrerade får begränsas. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.14.

Artikel 34 i dataskyddsförordningen innebär en skyldighet för den personuppgiftsansvarige att under vissa förutsättningar informera om en personuppgiftsincident. Informationsskyldigheten kan begränsas med stöd av artikel 23 i förordningen. En begränsning av

informationsskyldigheten gäller enligt 3 kap. 11 § brottsdatalagen (2018:000). Genom förevarande paragraf införs motsvarande begränsning för RMV när det gäller dataskyddsförordningens tillämpningsområde.

RMV får underlåta att informera om en personuppgiftsincident om verket, enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning, inte får lämna ut uppgifter till den registrerade. Bestämmelsen aktualiseras främst då sekretess eller tystnadsplikt enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller. I sådana situationer bör i första hand informationen senareläggas eller begränsas. Om det är absolut nödvändigt, får RMV helt underlåta att informera den registrerade.

Föreskrifter

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om

1. begränsningar av möjligheten att använda de uppgifter som anges i 7 § vid sökning i personuppgifter,
2. tillgången till personuppgifter enligt 8 §, och
3. begränsningar av möjligheterna enligt 10 § att lämna ut personuppgifter elektroniskt.

I paragrafen upplyses om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela närmare föreskrifter om begränsningar av möjligheten att använda de sökbegrepp som anges i 7 §, tillgången till personuppgifter enligt 8 §, och om begränsningar av möjligheterna enligt 10 § att lämna ut personuppgifter elektroniskt. Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.12.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 25 maj 2018.
2. Sanktionsavgift enligt 2 kap. 7 § och 3 kap. 1 § 7 får beslutas endast för överträdelser som har begåtts efter ikraftträdandet.
3. Bestämmelsen om skadestånd i 48 § personuppgiftslagen (1998:204) gäller fortfarande för skada som har orsakats vid behandling av personuppgifter före ikraftträdandet.

Utredningens överväganden finns i avsnitt 6.5.15.

Punkten 1 föreskriver när lagen ska träda i kraft.

Sanktionsavgift får enligt *punkten 2* beslutas endast för överträdelser som har begåtts efter ikraftträdandet. Bestämmelsen slår således fast att sanktionsavgift inte får beslutas för en överträdelse som har begåtts före ikraftträdandet, även om sanktionsavgift skulle betraktas som en mildare åtgärd än ett straff.

Punkten 3 innebär att bestämmelserna om skadestånd i 48 § personuppgiftslagen (1998:204) fortfarande ska gälla för skada som har orsakats vid behandling av personuppgifter inom denna lags tillämpningsområde före ikraftträdandet.

13.2 Förslaget till lag (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas

Lagens ändamål

1 § Rättsmedicinalverket får föra ett register över dna-profiler i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser (elimineringssdatabasen) i enlighet med denna lag.

Uppgifter i elimineringsdatabasen får endast behandlas för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser.

I paragrafen anges att RMV får föra ett register över dna-profiler kallat elimineringsdatabasen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.1.

Av *första stycket* framgår att elimineringsdatabasen förs i syfte att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser. Något krav på att det i ett ärende där uppgifter från elimineringsdatabasen används ska finnas någon misstanke om brott finns inte. Elimineringssdatabasen får dock endast användas i RMV:s rättsgenetiska ärenden. I den mån behovet av dna-analyser och användningen av uppgifter från elimineringsdatabasen uppstår vid andra verksamhetsområden än det rättsgenetiska, får ärendet internremitteras inom RMV. Detta innebär inte någon förändring gentemot vad som gäller i dag.

Paragrafens *andra stycke* anger att uppgifter i elimineringsdatabasen endast får behandlas för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser. Med kontaminering avses här att dna

som ska analyseras har sammanblandats med ovidkommande dna från en annan person. Kontamineringen kan ske på flera olika sätt. Dna kan exempelvis överföras från personer som utför dna-analyser. Vid en sådan analys kan kontaminering också ske om det material som används inte är dna-fritt, utan innehåller dna från t.ex. personer om förpackat materialet. Ytor och föremål i RMV:s rättsgenetiska laboratorium kan också bära dna, från personer som arbetar med dna-analyser, men även från viss annan personal, som exempelvis lokalvårdare. Av 9 § framgår att dna-profiler som analyseras får jämföras med elimineringsdatabasen för att utesluta att provet blivit kontaminerat. Eftersom databasen endast får användas för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser, får uppgifter i databasen inte användas för att utreda brott eller för andra ändamål.

Innebörden av vissa uttryck

2 § I denna lag avses med

dna-analys: varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra i humant material, och

dna-profil: resultatet av en dna-analys som presenteras i form av siffror eller bokstäver.

I paragrafen definieras begreppen dna-analys och dna-profil. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.2.

Begreppen har samma betydelse som i polisdatalagen (2010:361).

Förhållandet till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) och annan personuppgiftsreglering

3 § Denna lag gäller utöver Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och brottsdatalagen (2018:000), ska för Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas tillämpas på motsvarande sätt som enligt Rätts-

medicinalverkets datalag gäller för övrig personuppgiftsbehandling vid myndigheten.

I paragrafen tydliggörs lagens förhållande till Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) och andra bestämmelser som reglerar behandling av personuppgifter. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.3.

Av paragrafens *första stycke* framgår att lagen gäller utöver Rättsmedicinalverkets datalag. Det innebär att Rättsmedicinalverkets datalag gäller för personuppgiftsbehandlingen som sker i anslutning till elimineringsdatabasen.

Behandling av personuppgifter förekommer dels vid tagande av prov till elimineringsdatabasen, dels vid varje åtgärd som vidtas med de dna-profiler som finns i databasen. Paragrafens *andra stycke* slår fast att för personuppgiftsbehandlingen ska dataskyddsförordningen, lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen) och brottsdatalagen (2018:000) tillämpas på samma sätt som enligt Rättsmedicinalverkets datalag gäller för personuppgiftsbehandlingen i stort vid verket. Gränsdragningen mellan när vilket regelkomplex är tillämpligt, behandlas i avsnitt 6.4.

Personuppgiftsansvar

4 § Rättsmedicinalverket är personuppgiftsansvarig för behandling av personuppgifter i elimineringsdatabasen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om personuppgiftsansvar. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.4.

RMV är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som myndigheten utför med uppgifter i elimineringsdatabasen.

Databasens innehåll

5 § Elimineringsdatabasen får innehålla dna-profiler från personer som anges i 6 och 7 §§ och som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa.

En dna-profil som registreras i databasen får endast ge information om identitet. Utöver dna-profiler får elimineringsdatabasen innehålla uppgifter om vem dna-profilen avser.

Databasen får också innehålla dna-profiler som har påträffats vid en dna-analys och som inte kan hänföras till en identifierad person.

I paragrafen regleras innehållet i elimineringsdatabasen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.5.

I *första stycket* anges att elimineringsdatabasen får innehålla dna-profiler från personer som genom att komma i kontakt med material eller prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs riskerar att kontaminera dessa. Av 6 och 7 §§ framgår vilka personer som avses och att dessa är skyldiga att lämna prov till databasen.

Paragrafens *andra stycke* föreskriver att dna-profiler som registreras endast får ge information om identitet, dvs. vem dna-profilen avser. Det är tillåtet att det från dna-profilen går att utläsa om det i profilen ingår X- eller Y-kromosomer, vilket ger information om kön. Vidare framgår att elimineringsdatabasen får innehålla uppgift om vem dna-profilen avser. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd i 12 § meddela föreskrifter bl.a. om vilka som ska ha tillgång till elimineringsdatabasen. Härigenom kan den personkrets som har tillgång till identitetsuppgifterna i elimineringsdatabasen begränsas.

Av *tredje stycket* framgår att elimineringsdatabasen får innehålla dna-profiler som härrör från s.k. okända kontamineringar, dvs. profiler som har påträffats vid en analys och som inte härrör från den person vars dna analyseras och inte heller sedan tidigare finns i elimineringsdatabasen.

Provtagning

6 § Anställda vid Rättsmedicinalverket och andra som återkommande kan komma i kontakt med och därigenom riskerar att kontaminera material som används vid dna-analys, prover som ska bli föremål för dna-analys eller lokaler där sådana analyser utförs, är skyldiga att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Provet tas i form av salivprov.

Paragrafen reglerar, tillsammans med 7 §, vilka personkategorier som är skyldiga att lämna dna-prov till elimineringsdatabasen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.6.

Skyldigheten att lämna prov till elimineringsdatabasen gäller för personer som återkommande riskerar att kontaminera material, prover eller lokaler. Det rör sig i första hand om anställda vid RMV. Skyldigheten att lämna prov gäller dock inte för samtliga av myndighetens anställda utan är begränsad till de personer som kan komma i kontakt med och därigenom riskerar att kontaminera material, prover eller lokaler. Sådana anställda ska lämna prov för registrering i elimineringsdatabasen oavsett vilken befattning inom RMV de har och oberoende av vilken organisatorisk tjänsteplacering de har.

Även andra än anställda vid RMV kan omfattas av en skyldighet att lämna prov till elimineringsdatabasen. Det rör sig exempelvis om lokalvårdare och hantverkare som vistas i RMV:s lokaler. Avgörande för vilka personer som ska ingå i databasen är hur stor risken för kontaminering är. Även tillfälliga besökare kan enligt 7 § vara skyldiga att lämna prov. Av 12 § framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vilka anställda och andra personkategorier som ska ingå i elimineringsdatabasen.

7 § För att få tillträde till en lokal där dna-prover som ska analyseras i Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska verksamhet hanteras eller förvaras, är även den som inte omfattas av 6 § men som riskerar att kontaminera lokalen, prover som ska bli föremål för dna-analys eller material som används för dna-analys skyldig att lämna prov för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Provet tas i form av salivprov.

Paragrafen reglerar, tillsammans med 6 §, vilka personkategorier som är skyldiga att lämna dna-prov till elimineringsdatabasen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.6.

Bestämmelsen innebär att även andra än de som omfattas av 6 § kan vara skyldiga att lämna dna-prov i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Paragrafen tar sikte på personer som mer tillfälligt kommer i kontakt med de lokaler vid RMV där dna-prover hanteras eller förvaras. Det kan exempelvis gälla representanter från myndigheter som ska inspektera lokalerna eller personer som i utbildningssyfte förevisas det rättsgenetiska laboratoriet. RMV

kan som villkor för tillträde till vissa av verkets lokaler besluta att en person ska lämna prov till databasen.

8 § Ett prov för dna-analys som har tagits med stöd av 6 eller 7 § får inte användas för något annat ändamål än det som provet togs för och ska förstöras senast sex månader efter det att provet togs.

Paragrafen reglerar användningen av prov som har tagits för dna-analys i syfte att dna-profilen ska registreras i elimineringsdatabasen. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.6.

Ett prov som har tagits med stöd av 6 eller 7 § får inte användas för något annat ändamål än det som det togs för. Senast sex månader efter det att provet togs ska det förstöras.

Användning av elimineringsdatabasen

9 § En dna-profil från prov som analyseras vid Rättsmedicinalverket, får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen.

En dna-profil som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser i den rättsgenetiska verksamheten får jämföras med dna-profiler i elimineringsdatabasen.

I paragrafen regleras hur uppgifter i elimineringsdatabasen får användas. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.7.

Av paragrafens *första stycke* framgår att jämförelser får göras mellan en dna-profil från prov som är föremål för RMV:s analys och dna-profiler som finns i elimineringsdatabasen. Jämförelsen får endast göras i det syfte som lagens ändamålsbestämmelse slår fast. Uppgifterna i elimineringsdatabasen får således endast användas för att genomföra jämförelser som syftar till att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser. Annan användning av elimineringsdatabasen är inte tillåten.

I *andra stycket* anges att jämförelser får göras mellan en dna-profil som har tagits fram för att kvalitetssäkra dna-analyser och dna-profiler som finns i elimineringsdatabasen. Sådana jämförelser är ett viktigt led i RMV:s kvalitetsarbete. Även för sådana jämförelser gäller att uppgifterna i elimineringsdatabasen endast får användas för det övergripande syftet med lagen, nämligen att stärka kvaliteten i den rättsgenetiska verksamheten med dna-analyser.

Längsta tid för behandling

10 § Uppgifter i elimineringsdatabasen får inte behandlas när de inte längre behövs för att utreda om en persons dna kan ha kontaminerat material, prover eller lokaler.

Uppgifter som rör anställda vid Rättsmedicinalverket får inte behandlas längre än två år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde. Uppgifter som har registrerats med stöd av 7 § får inte behandlas längre än ett år efter det att uppgifterna registrerades.

Uppgifter som rör andra än de som anges i andra stycket får inte behandlas längre än ett år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur länge uppgifter i elimineringsdatabasen får behandlas. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.8.

I paragrafens *första stycke* slås fast att uppgifter i elimineringsdatabasen inte får behandlas när de inte längre behövs för att utreda om en persons dna kan ha kontaminerat material, prover eller lokaler. Uppgifterna ska då gallras. Så kan vara fallet när en anställd byter arbetsuppgifter och inte längre kommer i kontakt med hantering av dna eller när en anställd är tjänstledig under en längre tid för exempelvis studier.

En uttrycklig bortre gräns för hur länge uppgifter som rör anställda får behandlas anges i *andra stycket*. Uppgifter får sparas i två år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde. Anställda kan under lång tid regelbundet ha kommit i kontakt med dna-analyser och kan ha kontaminerat material, prov och lokaler. Uppgifter om anställda får därför sparas i två år. Av samma stycke framgår att, för personer som har lämnat dna-prover enligt 7 §, dvs. tillfälliga besökare, får uppgifterna i elimineringsdatabasen inte behandlas längre än ett år efter det att uppgifterna registrerades.

Paragrafens *tredje stycke* reglerar den längsta tiden för behandling av uppgifter som andra än anställda har lämnat med stöd av 6 §, dvs. personer som utan att vara anställda återkommande riskerar att kontaminera material, prover och lokaler. Det kan exempelvis röra sig om hantverkare eller lokalvårdare. Uppgifter i databasen som rör dessa personer får inte behandlas längre än ett år efter det att det förhållande som grundade skyldigheten att lämna prov upphörde.

Skadestånd

11 § Bestämmelserna i 2 kap. 8 § och 3 kap. 1 § 8 Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) om skadestånd ska tillämpas på motsvarande sätt vid behandling av personuppgifter i strid med denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till den.

I paragrafen föreskrivs att skadeståndsbestämmelserna i Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) ska gälla även vid personuppgiftsbehandling i strid med denna lag. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.9.

Genom bestämmelserna i 2 kap. 8 § och 3 kap. 1 § 8 Rättsmedicinalverkets datalag är skadeståndsbestämmelserna i brottsdatalagen (2018:000) och lagen (2018:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning tillämpliga även vid personuppgiftsbehandling som sker i strid med Rättsmedicinalverkets datalag. Detsamma gäller enligt förevarande paragraf för personuppgiftsbehandling i strid med denna lag. I den mån RMV behandlar personuppgifter i elimineringsdatabasen i strid med lagens bestämmelser, kan myndigheten således bli skadeståndskyldig gentemot en registrerad person som lidit skada av verkets personuppgiftsbehandling.

Rätten till skadestånd omfattar ersättning för den skada och kränkning av den personliga integriteten som behandling av personuppgifter i strid med förevarande lag har orsakat. Detsamma gäller för personuppgiftsbehandling i strid med föreskrifter som har meddelats i anslutning till denna lag. Med skada avses personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada. Med kränkning avses ideell skada som består i att den enskildes integritet kränkts genom behandlingen.

Föreskrifter

12 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om vilka personalkategorier vid Rättsmedicinalverket och vilka andra personkategorier enligt 6 och 7 §§ som är skyldiga att lämna prover för dna-analys till elimineringsdatabasen. Detsamma ska gälla för möjligheten att meddela föreskrifter om tillgången till uppgifter i elimineringsdatabasen och förfarandet vid överensstämmelse mellan en dna-profil i elimineringsdatabasen och en annan dna-profil.

I paragrafen upplyses om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om skyldigheten att lämna prover till elimineringsdatabasen, om tillgången till uppgifter i databasen och förfarandet vid överensstämmelse mellan en dna-profil i elimineringsdatabasen och en annan dna-profil. Utredningens överväganden finns i avsnitt 7.5.10.

13.3 Förslaget till lag (2018:000) om hantering av humanbiologiskt material vid Rättsmedicinalverket

Lagens tillämpningsområde

1 § I denna lag regleras Rättsmedicinalverkets hantering av humanbiologiskt material. Prover av humanbiologiskt material som har tagits i syfte att ingå i Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas omfattas inte av lagen. För hantering av sådana prover gäller i stället lagen (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas.

Med humanbiologiskt material avses mänskligt biologiskt material som tagits från en levande eller avliden person eller ett foster.

Med hantering av humanbiologiskt material avses i denna lag bevarande, utlämnande och förstöring av prov som utgör humanbiologiskt material.

Paragrafen innehåller en reglering av lagens tillämpningsområde. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.2.

I paragrafens *första stycke* slås fast att lagen reglerar RMV:s hantering av humanbiologiskt material. Lagen är allmängiltig och omfattar som huvudregel hanteringen av sådant material i samtliga RMV:s ärenden, oavsett på vilket verksamhetsområde och i vilken ärendetyp hanteringen sker. Ett undantag finns dock. I RMV:s rättsgenetiska verksamhet finns en s.k. elimineringsdatabas, som används för att upptäcka och utreda kontamineringar vid dna-analyser. Prover av humanbiologiskt material som har tagits i syfte att ingå i elimineringsdatabasen omfattas inte av förevarande lag. Bestämmelser om vilka prover som får tas, på vilket sätt, hur de får användas och hur länge proverna ska bevaras finns i stället i lagen (2018:000) om Rättsmedicinalverkets elimineringsdatabas. Utredningens överväganden om sistnämnda lag finns i avsnitt 7.5.

Paragrafens *andra stycke* innehåller en definition av vad som utgör humanbiologiskt material. Med detta begrepp omfattas allt biologiskt material som har sitt ursprung i en människokropp. Det kan vara fråga om ben, blod, vävnad, hår, saliv, magsäcksinnehåll, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler eller delar av celler. Kravet på att det aktuella materialet ska komma från en människokropp innebär att det måste ha sitt ursprung hos en levande eller avliden person eller ett foster. Materialet måste, för att omfattas av lagen, vara biologiskt. I begreppet omfattas därför inte sådant material som kan ha tillförts en människokropp, som exempelvis en pacemaker. I begreppet innefattas inte heller hela kroppar. För att utgöra humanbiologiskt material måste materialet således ha skiljts från kroppen. På vilket sätt detta har skett har dock ingen betydelse för lagens tillämplighet.

Vad som avses med hantering av humanbiologiskt material förklaras i paragrafens *tredje stycke*. I denna lag avses således med hantering av humanbiologiskt material bevarande, utlämnande och förstöring av sådant material. Som framgår av 2 §, finns bestämmelser om när RMV får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material, förutom i lagens 6 §, i annan lagstiftning. Närmare bestämmelser om tider för bevarande, i vilka situationer humanbiologiskt material får lämnas ut och vad som ska gälla för förstöring av prover, finns i lagens 7–9 §§.

2 § Bestämmelser om när Rättsmedicinalverket får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material regleras, förutom i 6 §, också i andra författningar.

Paragrafen innehåller en upplysning om att bestämmelser om när RMV får ta emot, ta, undersöka och analysera prov av humanbiologiskt material finns i annan lagstiftning, men också i lagens 6 §. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.2.

Det huvudsakliga stödet för RMV att genomföra undersökningar och analyser av humanbiologiskt material finns således inte i denna lag utan i andra regleringar. Det kan exempelvis vara fråga om rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsbesiktning (28 kap. rättegångsbalken) eller föräldrabalkens reglering om fastställande av faderskap, jämte tillhörande förfarandebestämmelser i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap och förord-

ningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap. En närmare redogörelse för relevant lagstiftning finns i avsnitt 8.4.

3 § Denna lag är tillämplig även vid Rättsmedicinalverkets hantering av material som undersöks i syfte att fastställa om det är humanbiologiskt eller inte.

Om det fastställs att materialet inte är humanbiologiskt, är denna lag därefter inte tillämplig.

Paragrafen slår fast, i *första stycket*, vad som ska gälla i ärenden, där det inledningsvis inte är klarlagt om det material som undersöks är humanbiologiskt eller inte. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.2.

Utifrån ett prov kan RMV avgöra om det tillhör en människa eller ett djur. Ärenden om artbestämning initieras vanligtvis av Polismyndigheten eller av någon av RMV:s rättsmedicinska enheter. Analysen genomförs vid RMV:s rättsgenetiska enhet. Om materialet visar sig komma från en människa, finns möjlighet att individbestämma den, vilket inte är möjligt med material från djur. Ärenden om artbestämning kan också gälla misstänkt jaktbrott eller misstanke om illegal import av utrotningshotade arter. Om det redan då ett ärende inleds vid RMV står klart att det material som ska undersökas kommer från ett djur, är lagen inte tillämplig. RMV undersöker även prover där det är oklart om materialet är humanbiologiskt eller om det består av något annat, som inte heller är animaliskt, såsom exempelvis plast. Avgörande för tillämpningen av lagen är att det inledningsvis i RMV:s hantering av ett ärende är tänkbart att materialet kan vara humanbiologiskt.

I paragrafens *andra stycke* finns en upplysning om att i de fall då det fastställs att det undersökta materialet inte är humanbiologiskt, är lagen inte tillämplig för den fortsatta hanteringen vid RMV.

4 § Rättsmedicinalverkets rätt till behandling av personuppgifter med anledning av hanteringen av humanbiologiskt material enligt denna lag framgår av Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000).

Paragrafen innehåller en upplysning om att Rättsmedicinalverkets datalag (2018:000) är tillämplig vid den personuppgiftsbehandling och behandling av uppgifter om avlidna som sker med anledning av

hantering av humanbiologiskt material. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.2.

Den enskildes inställning till hantering av humanbiologiskt material

5 § Humanbiologiskt material får, om inte annat följer av andra stycket, hanteras enligt denna lag även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen.

I ärenden då Rättsmedicinalverket utöver sin verksamhet i övrigt har åtagit sig att utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde, får hantering av humanbiologiskt material ske endast om den från vilken provet härrör samtycker till hanteringen. Om ett lämnat samtycke i ett sådant fall återkallas, ska det humanbiologiska material som härrör från den person som återkallat sitt samtycke förstöras.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som ska gälla om den enskilde motsätter sig RMV:s hantering av humanbiologiskt material. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.3.

I paragrafens *första stycke* slås fast att humanbiologiskt material får, om inte annat följer av andra stycket, hanteras enligt lagen även om den enskilde, eller närstående till en avliden, motsätter sig hanteringen.

I paragrafens *andra stycke* regleras vad som ska gälla för samtycke till hantering av humanbiologiskt material i ärenden som RMV har åtagit sig utöver sin verksamhet i övrigt och där RMV:s uppdrag är beroende av den enskildes frivilliga medverkan. I sådana ärenden krävs att den person från vilken ett prov av humanbiologiskt material härrör, samtycker till RMV:s hantering av provet. Genom att frivilligt lämna ett prov av humanbiologiskt material får vederbörande anses ha samtyckt till hanteringen vid RMV. Ett lämnat samtycke kan emellertid återkallas när som helst under hanteringen vid RMV. Det humanbiologiska materialet ska då förstöras. Det närmare tillvägagångssättet vid förstöring av prover, regleras i lagens 9 §. För omyndiga personers möjlighet att samtycka gäller vad som i övrigt är föreskrivet om hur dessa personer företräds. Med närstående ska i detta sammanhang förstås en person inom familjen eller bland de närmaste anhöriga. Vägledning för vem som är att anse som närstående till en avliden, kan fås i lagen (1995:831) om transplantation

m.m. För hantering av humanbiologiskt material från ett foster, ska, i den mån det är aktuellt med samtycke till RMV:s hantering, vad som sägs om enskild gälla för den kvinna som bär eller har burit fostret. Har kvinnan avlidit, gäller vad som nu har nämnts, i stället hennes närstående.

Rättsmedicinalverkets forskning samt kvalitets- och utbildningsarbete

6 § Rättsmedicinalverket får, utöver den rätt till hantering som framgår av 2 §, bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material för systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten, utbildning i undersökningsverksamheten samt forskning inom Rättsmedicinalverket under förutsättning att forskningen har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

Paragrafen reglerar en rätt för RMV att för vissa specifika ändamål bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.4.

RMV:s rätt att undersöka och analysera prover regleras i huvudsak, vilket framgår av lagens 2 §, i annan lagstiftning. För vissa särskilda ändamål inom RMV saknas emellertid sådan författningsreglering, vilket är det bakomliggande skälet till förevarande paragraf. Uppräkningen av för vilka ändamål RMV, utöver vad som framgår av annan lagstiftning och lagens 2 §, får bevara, undersöka och analysera prover av humanbiologiskt material är uttömmande.

Utlämnande av prover av humanbiologiskt material

7 § Prover som Rättsmedicinalverket har tagit eller tagit emot för undersökning och analys får endast lämnas ut om det följer av annan lag eller är tillåtet enligt andra stycket.

Prover får lämnas ut av Rättsmedicinalverket för

1. en extern undersökning på begäran av åklagare eller allmän domstol med anledning av en förundersökning eller ett brottmål,
2. en klinisk genetisk undersökning inom hälso- och sjukvården avseende en avliden person som är eller har varit föremål för en rättsmedicinsk undersökning,

3. forskning som har prövats och godkänts av en etikprövningsnämnd enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor,
4. gravsättning, identifiering eller utredning om brott, på begäran av utländsk myndighet, eller
5. att det föreligger fara för enskilds liv eller att det annars föreligger allvarlig risk för enskilds hälsa.

Paragrafen innehåller en uppräkningslista av de situationer då RMV, förutom när det framgår av annan lag, får lämna ut prover av humanbiologiskt material som RMV har tagit eller tagit emot för undersökning och analys. Bestämmelsen är fakultativ. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.5.

I paragrafens *första stycke* konstateras att RMV får lämna ut prover endast om det följer av annan lag eller är tillåtet enligt paragrafens andra stycke.

I paragrafens *andra stycke* finns en uppräkningslista av de situationer då RMV får bifalla en begäran om utlämnande av humanbiologiskt material. *Första punkten* reglerar situationer då åklagare eller allmän domstol vill genomföra en extern undersökning av ett prov som bevaras vid RMV. Så kan exempelvis vara fallet om expertis utomlands ska anlitas eller då det är aktuellt med en s.k. second opinion, utanför RMV. Ett utlämnande med stöd av *andra punkten* kan aktualiseras om en avlidna person visat sig vara bärare av en genetisk sjukdom som lett till dödsfallet. En klinisk genetisk undersökning inom hälso- och sjukvården kan då genomföras, i syfte att ge svar på om anhöriga också är bärare av samma genetiska sjukdom. Utlämnande enligt denna punkt får endast ske till hälso- och sjukvården. Intresset för forskare utanför RMV att få del av humanbiologiskt material som bevaras vid myndigheten är stort. Genom kravet i *tredje punkten* att utlämnande för forskningsändamål endast får ske efter etikprövning, upprätthålls ett skydd för den enskildes integritet. Regleringen i *fjärde punkten* gör det möjligt för RMV att tillmötesgå en begäran från utländsk myndighet om utlämnande av humanbiologiskt material för gravsättning, identifiering eller utredning om brott. Bestämmelsen i *femte punkten* är av undantagskaraktär. Den kan exempelvis tillämpas då fråga är om mycket allvarliga sjukdomar eller vid arbetsmiljörelaterade risker. Ett exempel på den sistnämnda situationen kan vara vid en obduktion av avlidna vid radioaktiva olyckor. Humanbiologiskt material som är radioaktivt

kan då behöva lämnas ut till särskilda laboratorier med anpassad skyddsutrustning.

8 § Rättsmedicinalverket får, när prover av humanbiologiskt material lämnas ut, ställa upp särskilda villkor för vad som ska gälla vid hanteringen av materialet hos mottagaren.

Paragrafen innehåller en bestämmelse med innebörd att när RMV lämnar ut prover av humanbiologiskt material, får myndigheten ställa upp särskilda villkor för vad som ska gälla vid hanteringen hos mottagaren. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.5.

Bestämmelsen gör det möjligt för RMV att ställa upp villkor om hur mottagaren ska handskas med det utlämnade materialet, såsom exempelvis att det ska förvaras i kyla, men också ett krav att mottagaren inte får lämna provet vidare. Bestämmelsen är motiverad av att spridningen av prover inte bör vara större än nödvändigt. De villkor som ställs bör vara sakligt motiverade. En mottagares rätt enligt annan lagstiftning att hantera ett prov av humanbiologiskt material, kan inte inskränkas genom villkor från RMV.

Bevarande och förstöring av prover

9 § Prover, som Rättsmedicinalverket har tagit eller tagit emot, ska bevaras hos Rättsmedicinalverket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om tiden för bevarande och förstöring av prover.

Vid utformningen av närmare föreskrifter om tiden för bevarande och förstöring av prover ska provernans hållbarhet och användbarhet för det eller de ändamål de hanteras inom Rättsmedicinalverket vara vägledande.

Paragrafen reglerar hur prover av humanbiologiskt material ska bevaras och därefter förstöras vid RMV. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.6.

I paragrafens *första stycke* slås fast huvudregeln för RMV:s hantering av humanbiologiskt material, nämligen att materialet ska bevaras vid myndigheten till dess att det särskilt har föreskrivits att det ska förstöras.

Paragrafens *andra stycke* innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om hur länge ett prov ska bevaras och hur RMV ska gå till väga vid förstöring av prover. Detaljnivån av sådana regleringar är, särskilt mot bakgrund av att humanbiologiskt material innefattar ett vidsträckt urval av prover och ärendetyper, mycket hög och fastslås bäst på lägre normgivningsnivå än i lag.

I paragrafens *tredje stycke* lämnas vägledning för utformningen av de närmare bestämmelserna om tider för bevarande och förstöring av prover.

Tillgång till prover

10 § Tillgången till prover ska begränsas till vad varje tjänsteman vid Rättsmedicinalverket behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om tillgången till prover.

Paragrafen innehåller en bestämmelse som reglerar tillgången till prover av humanbiologiskt material. Utredningens överväganden finns i avsnitt 8.5.7.

I paragrafens *första stycke* slås fast att tillgången till prover av humanbiologiskt material för RMV:s tjänstemän är begränsad till vad var och en behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. I en tjänstemans arbetsuppgifter ska också anses ingå forskning som en sådan tjänsteman bedriver, liksom arbete med systematisk utvärdering, utveckling och säkring av kvaliteten samt utbildning i undersökningsverksamheten. En förutsättning för vederbörandes rätt till hantering av materialet är dock i dessa fall att villkoren enligt lagens 6 § är uppfyllda.

Paragrafens *andra stycke* upplyser om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela närmare föreskrifter om tillgången till prover av humanbiologiskt material.

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning

5 b § Urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning om det behövs för att vid undersökningen kunna bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd.

Paragrafen är ny och innebär en möjlighet att av utredningsskäl ta vissa prover på en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning. Utredningens överväganden finns i avsnitt 11.4.2.

Genom bestämmelsen införs en möjlighet att, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, ta urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov på en person som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning. Syftet med bestämmelsen är att förbättra förutsättningarna för RMV att vid en rättspsykiatrisk undersökning korrekt bedöma den undersöktes medicinska och psykiatriska tillstånd. Provtagningen är en kroppsbesiktning och får endast genomföras om det behövs för att vid en rättspsykiatrisk undersökning bedöma den undersöktes psykiatriska eller medicinska tillstånd. Genom kravet att provtagningen ska behövas för RMV:s bedömning, ska förstås att mer slentrianmässiga blodprovs- och andra undersökningar inte får göras. Bedömningen av om det finns ett behov av provtagning får göras i det enskilda fallet. Vid en sådan bedömning ska bl.a. beaktas vad som i övrigt är känt om den undersökte och hans eller hennes medicinska bakgrund och hälsa, levnadsomständigheter samt tidigare och nuvarande psykiatriska tillstånd. Om det finns medicinska eller liknande, exempelvis psykiatriska, skäl att avstå från provtagning, får prover inte tas.

12 § Rätten får inhämta yttrande av Socialstyrelsen över sådan utredning som avses i 3 eller 4 §.

Om det behövs, ska styrelsen komplettera utredningen. Ska en rättspsykiatrisk undersökning kompletteras, gäller i tillämpliga delar vad som sägs i 5 §, 5 a §, 6 § första stycket och 8–11 §§ om en sådan undersökning. Styrelsen får uppdra åt en viss läkare att utföra kompletteringen.

Paragrafen innehåller en hänvisning till vilka bestämmelser som gäller vid Socialstyrelsens komplettering av rättspsykiatriska undersökningar. Utredningens överväganden finns i avsnitt 11.3.2.

Första stycket är oförändrat.

I *andra stycket* införs en hänvisning till 5 a §. Därigenom är de bestämmelser i häkteslagen (2010:611) som anges i 5 a § tillämpliga även när Socialstyrelsen kompletterar en utredning enligt 3 eller 4 §.

14 § Från en verksamhet där sekretess gäller enligt *följande bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)* ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning:

1. 25 kap. 1–5 §§,
2. 26 kap. 1 §,
3. 28 kap. 1 § hos Försäkringskassan,
4. 28 kap. 11 eller 12 § hos Arbetsförmedlingen,
5. 35 kap. 15 § hos Kriminalvården,
6. 37 kap. 1 § hos Migrationsverket, eller
7. 38 kap. 1 § första stycket 1–3 och 5 hos Totalförsvarets rekryteringsmyndighet.

Från en verksamhet där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av tystnadsplikten lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning.

Uppgifter om den misstänkte från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen eller där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen ska utan hinder av sekretessen eller tystnadsplikten lämnas ut om det behövs för ett läkarutlåtande som anges i 4 § andra stycket liksom för ett yttrande av Socialstyrelsen över ett sådant utlåtande eller sådant läkarintyg som anges i 4 § första stycket.

Paragrafen anger de situationer då uppgifter, utan hinder av sekretess eller tystnadsplikt, ska lämnas ut om det behövs för en rättspsykiatrisk undersökning. Utredningens överväganden finns i avsnitt 9.5.

Paragrafens *första stycke* har kompletterats med en skyldighet för en rad olika myndigheter att utan hinder av sekretess lämna ut sådana uppgifter om en misstänkt som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning. Bestämmelsen innebar tidigare att sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning skulle lämnas ut från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen

(2009:400). Sådan skyldighet att lämna uppgifter införs för Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Kriminalvården, Migrationsverket och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet. Skyldigheten att lämna uppgifter omfattar endast uppgifter där sekretess gäller enligt de bestämmelser som preciseras i förevarande stycke. En prövning enligt 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen kan medföra att även andra uppgifter från de aktuella myndigheterna kan lämnas ut. Kravet att de uppgifter som lämnas ut ska behövas för en rättspsykiatrisk undersökning, medför att RMV inte slentrianmässigt ska begära ut uppgifter. Normalt sett bör den utlämnande myndigheten godta RMV:s bedömning att begärda uppgifter behövs för undersökningen.

Paragrafens *andra stycke* är nytt och innebär att från en verksamhet där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av tystnadsplikten lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning. Genom bestämmelsen kan uppgifter från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst lämnas ut.

Paragrafens *tredje stycke* är delvis nytt. Delar av stycket utgjorde tidigare del av paragrafens första stycke. Tidigare innehöll paragrafen en reglering av att uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarutlåtande som anges i 4 § andra stycket och för ett yttrande av Socialstyrelsen över ett sådant utlåtande eller sådant läkarintyg som anges i 4 § första stycket, skulle lämnas ut utan hinder av sekretess enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen. Paragrafen kompletteras nu på så sätt att uppgifter om den misstänkte dessutom ska lämnas ut utan hinder av tystnadsplikt enligt 29 § LSS, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen.

13.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

7 a § Urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov får, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, tas på en person som genomgår en läkarundersökning enligt 7 § om det behövs för att i läkarintyg enligt samma bestämmelse kunna bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd.

Paragrafen är ny och innebär en möjlighet att av utredningsskäl ta vissa prover på en person som genomgår en läkarundersökning enligt 7 §. Utredningens överväganden finns i avsnitt 11.4.2.

Genom bestämmelsen införs en möjlighet att, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, ta urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov på en person som genomgår en läkarundersökning enligt 7 §. Syftet med bestämmelsen är att förbättra förutsättningarna att vid en sådan undersökning korrekt bedöma den undersöktes medicinska och psykiatriska tillstånd. Provtagningen är en kroppsbesiktning och får endast genomföras om det behövs för att vid undersökningen bedöma personens psykiatriska eller medicinska tillstånd. Genom kravet att provtagningen ska behövas för bedömningen, ska förstås att mer slentrianmässiga blodprovs- och andra undersökningar inte får göras. Bedömningen av om det finns ett behov av provtagning får göras i det enskilda fallet. Vid en sådan bedömning ska bl.a. beaktas vad som i övrigt är känt om den undersökte och hans eller hennes medicinska bakgrund och hälsa, levnadsomständigheter samt tidigare och nuvarande psykiatriska tillstånd. Om det finns medicinska eller liknande, exempelvis psykiatriska, skäl att avstå från provtagning, får prover inte tas.

8 § Från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av sekretessen eller tystnadsplikten lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarintyg enligt 7 §.

Paragrafen anger de situationer då uppgifter, utan hinder av sekretess eller tystnadsplikt, ska lämnas ut om det behövs för ett läkarintyg enligt 7 §. Utredningens överväganden finns i avsnitt 9.5.

Bestämmelsen innebar tidigare att sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarintyg enligt 7 § skulle lämnas ut från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Paragrafen kompletteras nu med ett tillägg att från en verksamhet där tystnadsplikt gäller enligt 29 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) ska det utan hinder av tystnadsplikten lämnas ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för ett läkarintyg enligt 7 §. Genom bestämmelsen kan uppgifter från enskilt bedriven hälso- och sjukvård samt socialtjänst lämnas ut till RMV. Kravet att de uppgifter som lämnas ut ska behövas för läkarintyget, medför att RMV inte slentrianmässigt ska begära ut uppgifter. Normalt sett bör dock RMV:s bedömning att begärda uppgifter behövs för undersökningen godtas.

13.6 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

18 kap.

11 § Sekretess gäller, utöver vad som följer av 1–3 och 8–10 §§, inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården och *Rättsmedicinalverket* för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Sekretess gäller därutöver inom Kriminalvården och inom *Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska undersökningsverksamhet* för uppgift om åtgärd som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i myndighetens verksamhet, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs.

Paragrafen reglerar sekretess i syfte att hindra rymning eller fritagning samt i syfte att upprätthålla ordning och säkerhet. Utredningens överväganden finns i avsnitt 11.5.

I paragrafens *första stycke* har regleringen som anger att sekretess gäller, utöver vad som följer av 1–3 och 8–10 §§, inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården för uppgift om åtgärd som har till syfte att hindra rymning eller fritagning, om det kan antas att syftet med åtgärden motverkas om uppgiften röjs, utökats till att också avse RMV.

Paragrafens *andra stycke* utgår från föreslagen lydelse i prop. 2016/17:208 *Några frågor om offentlighet och sekretess*. Genom bestämmelsen omfattas uppgifter vid RMV om åtgärder som har till syfte att upprätthålla ordningen och säkerheten i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten av sekretess. RMV:s förutsättningar att förhindra olika slags ordningsstörningar förbättras därigenom. De åtgärder som åsyftas kan exempelvis bestå i RMV:s rutiner för att förhindra införsel eller bruk av narkotika eller införsel av otillåtna föremål. Huvudsakligen rör det sig om olika slags interna säkerhetsåtgärder.

Kommittédirektiv 2016:75

Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet

Beslut vid regeringssammanträde den 1 september 2016

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå hur regelverket för Rättsmedicinalverket (RMV) ska anpassas så att verksamheten kan bedrivas med effektiva arbetsformer och stor hänsyn tagen till människors integritet. Utredaren ska bl.a.

- ta ställning till möjligheten och behovet av att införa en särskild personuppgiftsreglering för RMV,
- beakta enskildas behov av skydd för sin integritet,
- se över hur uppgifter kan inhämtas och hanteras i den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten,
- analysera hur regleringen av myndighetens hantering av humanbiologiskt material bör se ut, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2017.

Rättsmedicinalverkets verksamhet

Enligt 1 § förordningen (2007:976) med instruktion för Rättsmedicinalverket ansvarar RMV för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet. Myndighetens huvuduppgift

är att inom dessa verksamhetsområden avge sakkunnigutlåtanden till rättsväsendets myndigheter. RMV ska också svara för information till andra myndigheter och till enskilda. Myndigheten bidrar vidare till brotts- och olycksförebyggande insatser, bedriver utvecklingsarbete, ger stöd åt forskning av betydelse för verksamheten och medverkar vid vävnadsdonationer. Myndigheten ansvarar också för specialistutbildning av rättsläkare och rättspsykiatrer. Verksamheten bedrivs på ett flertal orter i landet.

Rättspsykiatrisk verksamhet

De rättspsykiatriska avdelningarnas huvuduppgift är att på uppdrag av domstol undersöka om en person har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Denna bedömning har stor betydelse när domstolen ska bestämma påföljder för brott. Undersökningarna används för att utfärda läkarintyg (s.k. § 7-intyg enligt lagen [1991:2041] om särskild personundersökning i brottmål, m.m.) och rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. Av dem som genomgår en sådan undersökning är flertalet häktade och därmed intagna på undersökningsenheten den tid undersökningen pågår. De rättspsykiatriska avdelningarna utför även riskutredningar när det gäller personer som har dömts till fängelse på livstid och som ansökt om omvandling av straffet till ett tidsbestämt straff.

Rättskemisk verksamhet

Vid den rättskemiska avdelningen utförs analyser på uppdrag av myndigheter inom rättsväsendet. Det rör sig om analyser av bl.a. blod och urin för att hitta eventuella spår av alkohol, narkotika, läkemedel och gifter. Olika former av analyser av narkotika åt Polismyndigheten och Kriminalvården är vanligast. Rättskemiska analyser görs även i samband med obduktioner. Hälso- och sjukvården och socialtjänsten anlitar också avdelningen för olika utredningar.

Rättsmedicinsk verksamhet

Rättsmedicin handlar ofta om att klarlägga dödsorsak. Den mest omfattande verksamheten vid de rättsmedicinska avdelningarna är undersökningar av avlidna på uppdrag av Polismyndigheten eller åklagare. De rättsmedicinska avdelningarna utför även undersökningar av levande personer för att dokumentera skador vid vålds- och sexualbrott. De undersöker såväl brottsoffer som gärningsmän för att i rättsintyg dokumentera och bedöma skador. Vid de rättsmedicinska avdelningarna bedrivs också rättsodontologisk verksamhet, bl.a. identifieringar, åldersbedömningar och tandskadeanalyser. Inom RMV pågår dessutom omfattande forskning och utveckling inom rättsmedicin.

Rättsgenetisk verksamhet

Den rättsgenetiska avdelningens huvuduppgift är att utföra blodundersökningar i faderskapsärenden och släktutredningar på begäran av myndigheter, framför allt Migrationsverket, och privatpersoner. Avdelningens kompetens inom dna-analys används också i identifieringsärenden när andra metoder för att fastställa en avliden persons identitet inte kan tillämpas. Forskning bedrivs för att finna nya sätt att använda genetisk information i rättsliga frågor.

Uppdraget om bättre förutsättningar för en ändamålsenlig verksamhet som samtidigt skyddar enskildas integritet

RMV bedriver verksamhet av central betydelse för rättsväsendet. En stor mängd utredningar utförs inom snäva tidsramar. Myndigheten behöver därför verktyg för att bedriva en effektiv och ändamålsenlig verksamhet. Eftersom både myndigheter och enskilda ska kunna förlita sig på RMV:s utredningar, ställs det höga krav på kvalitet i dessa. Samtidigt är myndighetens verksamhet mycket integritetskänslig. Den kan röra känsliga uppgifter om enskildas hälsa, sexualliv och levnadsförhållanden och om brott. Särskilt fokus måste därför läggas på att garantera att enskildas integritet skyddas i verksamheten.

Grundläggande bestämmelser till skydd för den personliga integriteten finns i regeringsformen (RF). Enligt 2 kap. 6 § RF är var och

en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Skyddet preciseras bl.a. i personuppgiftslagen (1998:204), som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter i svensk rätt. Lagen gäller om det inte finns någon särreglering.

Det pågår ett omfattande reformarbete både nationellt och inom Europeiska unionen (EU) när det gäller att reglera behandlingen av personuppgifter. En närmare beskrivning av relevanta konventioner, rättsakter, den svenska lagstiftningen och det pågående reformarbetet inom EU och Europarådet finns i Informationshanteringsutredningens slutbetänkande Myndighetsdatalag (SOU 2015:39 avsnitten 3 och 4).

Den 27 april 2016 antog Europaparlamentet och rådet förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan kallad dataskyddsförordningen. När den träder i kraft kommer dataskyddsförordningen att vara grunden för generell personuppgiftsbehandling inom EU. Det innebär bl.a. att personuppgiftslagen måste upphävas. Dataskyddsförordningen lämnar visst utrymme för kompletterande nationella bestämmelser med ytterligare krav eller undantag i en rad frågor. En särskild utredare har fått i uppdrag att säkerställa att det finns en ändamålsenlig och välbalanserad kompletterande nationell reglering om personuppgiftsbehandling när förordningen börjar tillämpas (dir. 2016:15).

Dataskyddsförordningen omfattar inte behandling av personuppgifter i myndigheters brottsförebyggande och brottsutredande verksamhet. Det som i stället ska gälla på det området är Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF. En särskild utredare har fått i uppdrag att föreslå hur direktivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2016:21).

Behövs det en särskild reglering av personuppgiftsbehandling vid RMV?

RMV behandlar personuppgifter inom alla sina verksamhetsområden och för ett flertal olika ändamål. Personuppgifterna hanteras huvudsakligen elektroniskt inom ramen för olika it-stöd. Elektronisk informationshantering är ur ett effektivitetsperspektiv nödvändig för att RMV ska kunna fullgöra sina uppgifter. Det gäller såväl för den interna hanteringen inom myndigheten som för den hantering som sker mellan RMV och andra myndigheter eller aktörer t.ex. inom ramen för arbetet med att digitalt sammanlänka rättskedjan och som RMV bedriver tillsammans med övriga myndigheter i rättsväsendet. De personuppgifter som behandlas i verksamheten är i stor utsträckning särskilt integritetskänsliga. Det kan vara fråga om uppgifter ur t.ex. förundersökningar, patientjournaler och belastningsregister som kan innehålla en mängd integritetskänsliga uppgifter om enskildas hälsa och om brott. Uppgifterna kommer till stor del från myndigheter inom rättsväsendet som RMV arbetar på uppdrag av, främst Polismyndigheten, åklagare eller domstolar. Även andra uppdragsgivare, som Migrationsverket, socialnämnder och Statens institutionsstyrelse, lämnar ut integritetskänsliga personuppgifter om droger, hälsa och sjukdomar till RMV. Många av dessa uppdragsgivare har särskilda lagar om behandling av personuppgifter, s.k. registerlagar.

Någon registerlag för RMV finns inte. Personuppgiftslagen är därför tillämplig på RMV:s behandling av personuppgifter. Däremot finns det särskilda regleringar för vissa specifika verksamheter hos myndigheten. Inom den rättspsykiatriska utredningsverksamheten är lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister tillämplig i forskningsverksamheten och patientdatalagen (2008:355) i den sjukvårdande verksamheten.

I rapporten Ett nytt författningsstöd för Rättsmedicinalverkets behandling av personuppgifter, m.m. (Ju2013/8833/Å; i fortsättningen kallad RMV:s rapport) redovisar RMV en översyn av myndighetens behandling av personuppgifter. RMV gör bedömningen att personuppgiftslagen varken är ett tillräckligt eller verklighetsanpassat författningsstöd för myndighetens personuppgiftsbehandling. De särskilda registerlagar som är tillämpliga är inte heller tillräckliga. Enligt RMV är ett samlat, ändamålsenligt författningsstöd

för behandling av personuppgifter en förutsättning för att myndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt.

Med hänsyn till den stora mängd integritetskänsliga personuppgifter som RMV behandlar i sin verksamhet, finns det skäl att överväga behovet av en särskild reglering för behandling av personuppgifter inom myndigheten. En sådan utredning bör ta sin utgångspunkt i den översyn som RMV har gjort. Målsättningen ska vara att ge RMV möjlighet att behandla personuppgifter på ett effektivt, ändamålsenligt och rättssäkert sätt, samtidigt som man tillförsäkrar ett gott skydd för dem som berörs av behandlingen. En särskild fråga när det gäller RMV:s verksamhet är om det behövs ett starkare skydd för uppgifter om avlidna. Vidare bör regleringen vara så teknikneutral och flexibel som möjligt. Det är också nödvändigt att utredaren nog följer utvecklingen när det gäller regleringen av myndigheters personuppgiftsbehandling och anpassar sina förslag till kommande reglering på området.

En reglering för behandling av personuppgifter inom RMV bör – om en särskild lag föreslås – beakta behovet av reglering inom alla myndighetens verksamhetsområden och göra det möjligt att meddela myndighetsspecifika bestämmelser. En viktig fråga är om det behövs en författningsreglering av myndighetens elimineringsregister, mot bakgrund av att det införts en sådan när det gäller Polismyndighetens elimineringsdatabas. Elimineringsregistret används för att säkra kvaliteten vid dnaanalyser. Utöver frågan om det behövs en särskild registerlag bör utredaren ta ställning till om och i så fall vilka föreskrifter om RMV:s personuppgiftsbehandling som kan meddelas på lägre normgivningsnivå.

Utredaren ska därför

- identifiera de integritetsintressen och övriga intressen som har betydelse för RMV:s personuppgiftsbehandling och behandling av uppgifter om avlidna personer,
- med beaktande av RMV:s rapport analysera möjligheten och behovet av att införa en särskild registerlagstiftning och i vilken utsträckning den bör ha lagform,
- uppmärksamma frågor om bl.a. bevarande, gallring och utlämnande av personuppgifter och uppgifter om avlidna personer,

- ta ställning till behovet av att författningsreglera RMV:s elimineringsregister, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar.

Hur ska hanteringen av humanbiologiskt material vara reglerad?

RMV hanterar humanbiologiskt material från både levande och avlidna för olika undersökningsändamål. Med humanbiologiskt material (eller vävnad) avses ben, blod, hår, saliv, tänder, urin, dna och andra samlingar av celler från människokroppen. Vävnadshantering förekommer inom myndighetens alla verksamhetsgrenar. I den brottsutredande verksamheten är vävnadshanteringen omfattande, men den förekommer även för ett flertal andra ändamål som hälso- och sjukvård, drogkontroller och släktskapsutredningar. Vävnad från avlidna omhändertas dessutom för donation, transplantation och andra medicinska ändamål, t.ex. medicinsk utbildning. Det förekommer vidare att vävnad bevaras för forskning, metodutveckling och kvalitetssäkring.

Vävnadshanteringen är central för stora delar av RMV:s verksamhet. Vid myndigheten finns det därför ett stort antal samlingar av vävnadsprover som innehåller viktig och många gånger känslig information om de människor som proverna härrör från. Det ställer stora krav på hanteringen av vävnadsproverna och de personuppgifter och uppgifter om avlidna som är kopplade till dessa.

RMV:s vävnadshantering är till viss del oreglerad. Lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m. gäller främst för biobanker som inrättats i yrkesmässigt bedriven hälso- och sjukvårdsverksamhet. Det finns viss annan reglering som har betydelse för vävnadshanteringen vid RMV, t.ex. personuppgiftslagen, lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, lagen (1995:832) om obduktion m.m. och lagen (1995:831) om transplantation m.m.

RMV har i olika sammanhang påpekat behovet av en tydligare reglering när det gäller myndighetens vävnadshantering (se bl.a. RMV:s remissyttrande över betänkandet En ny biobankslag, SOU 2010:81). I början av 2014 inledde RMV en intern översyn av vävnadshanteringen inom myndigheten.

Eftersom vävnadshanteringen är integritetskänslig bör det övervägas om den ska regleras i större utsträckning än i dag. En utredning av RMV:s vävnadshantering bör också ta sin utgångspunkt i myndighetens översyn. Utredaren bör även följa det fortsatta lagstiftningsarbetet när det gäller biobanksverksamhet. För att kunna fylla sitt syfte innehåller en samling vävnadsprover många gånger känsliga uppgifter kopplade till dessa. Vävnadshanteringen aktualiserar därför frågor om såväl behandlingen av personuppgifter som sekretess.

Utredaren ska därför

- med beaktande av RMV:s översyn av myndighetens vävnadshantering analysera vilken hantering som bör vara tillåten,
- identifiera de integritets- och sekretessintressen som har betydelse för vävnadshanteringen och ta ställning till hur verksamhetsbehovet ska avvägas mot behovet av skydd för enskildas integritet och deras personliga förhållanden,
- överväga i vilken utsträckning vävnad som hanteras inom RMV:s verksamhet ska bevaras, lämnas ut och förstöras, särskilt mot bakgrund av behovet av kvalitetssäkring, utvecklingsarbete och stöd åt forskning, och
- föreslå en ändamålsenlig reglering av vävnadshanteringen.

Vilka uppgifter behövs för rättspsykiatriska undersökningar?

Det är avgörande för valet av påföljd i ett brottmål att en misstänkt anses ha begått en gärning under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller att han eller hon vid domstillfället anses lida av en sådan. Från rättssäkerhetssynpunkt är det därför nödvändigt att RMV:s rättspsykiatriska undersökningar håller hög kvalitet. En förutsättning för det är att myndigheten kan få en samlad uppfattning om den undersöktes tidigare sjukdomsbild. RMV behöver därför kunna få tillgång till uppgifter som kan ha betydelse för den rättspsykiatriska undersökningen. Det kan exempelvis vara fråga om den misstänktes tidigare kontakter med öppenspsykiatri eller socialtjänsten. I 14 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning föreskrivs därför att en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

ändå, trots sekretessen, ska lämna ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning. De huvudmän som bedriver hälso- och sjukvård eller verksamhet inom socialtjänsten i privat regi omfattas emellertid inte av uppgiftsskyldigheten.

Att privata utförare inom hälso- och sjukvård och socialtjänst inte omfattas av skyldigheten att lämna ut sådana uppgifter om den misstänkte som behövs för en rättspsykiatrisk undersökning har enligt RMV fått oönskade konsekvenser för myndighetens utredningsverksamhet. Det har i praktiken blivit allt svårare att få ut relevant dokumentation från vårdgivare inom den psykiatriska vården och utförare av socialtjänst. Kvaliteten i underlagen för de rättspsykiatriska undersökningarna har därför försämrats.

Enligt RMV kan det också vara av stor betydelse för undersökningen att få tillgång till information om den undersöktes myndighetskontakter innan gärningen begicks. Kontakter med t.ex. Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan kan vara viktiga pusselbitar i den rättspsykiatriska undersökningen.

Det är av avgörande betydelse att RMV kan få tillgång till sådana uppgifter som har relevans för myndighetens möjlighet att avge ett rättspsykiatriskt utlåtande av hög kvalitet. Frågor om utlämnande av patientuppgifter från hälso- och sjukvård, socialtjänst eller andra myndigheter väcker emellertid andra frågor som är kopplade till skyddet av enskildas integritet.

Utredaren ska därför

- kartlägga myndighetens möjligheter att få tillgång till uppgifter i sin rättspsykiatriska undersökningsverksamhet,
- identifiera och ta ställning till vilka uppgifter som myndigheten behöver ha tillgång till för att de rättspsykiatriska utlåtandena ska hålla tillräckligt hög kvalitet,
- ta ställning till hur intresset av uppgiftsinhämtning ska avvägas mot intresset av skydd för den personliga integriteten, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar.

I vilken utsträckning bör RMV utföra uppdrag på begäran av enskilda?

Utöver sitt huvuduppdrag åt domstolar och brottsbekämpande myndigheter får myndigheten enligt 3 § instruktionen utföra uppdrag inom sitt ansvarsområde om verksamheten i övrigt medger det. För uppdragen får myndigheten ta ut avgifter.

RMV har alltså möjlighet att utföra rättsmedicinska uppdrag på begäran av enskilda. Denna reglering kan jämföras med det som tidigare gällde för de s.k. rättsläkarstationerna. De var skyldiga att bistå enskilda med intyg eller utlåtanden i rättsmedicinska frågor, om det kunde ske utan att övriga göromål åsidosattes (2 § 6 i den upphävda förordningen [1988:1238] med instruktion för statens rättsläkarstationer).

Även om RMV har möjlighet att utföra uppdrag på begäran av enskilda, har det riktats kritik mot att myndigheten inte gör det i tillräcklig omfattning. Advokatsamfundet har i en skrivelse till Justitiedepartementet begärt att instruktionen för RMV ändras så att den skyldighet som tidigare fanns för rättsläkarstationerna att besvara ställda frågor från enskilda införs för RMV (Ju2002/6579/Å). Bakgrunden har uppgetts vara RMV:s ovilja att tillmötesgå förfrågningar från försvarare i brottmål.

I ett yttrande med anledning av Advokatsamfundets skrivelse har RMV bekräftat att myndigheten som huvudregel saknar möjlighet att besvara frågor från enskilda. Skälen till det är framför allt att rättsläkare är osäkra på om de vid förfrågningar från enskilda får tillgång till allt relevant material i samma utsträckning som då begäran kommer från myndigheter och att det kan innebära trovärdighetsproblem för myndigheten om två rättsläkare inom myndigheten – som besvarar frågor från olika håll – ställs mot varandra i t.ex. en rättegång.

Även Bergwallkommissionen har uppmärksammat denna fråga och ansett att den bör utredas (SOU 2015:52, s. 647).

Det finns mot den bakgrunden anledning att överväga i vilken utsträckning RMV bör bedriva uppdragsverksamhet i rättsmedicinska frågor på begäran av enskilda. Verksamheten vid RMV har likheter med den som bedrivs vid Nationellt forensiskt centrum (NFC) vid Polismyndigheten. Vid NFC utförs viss uppdragsverksamhet på begäran av privatpersoner och företag. Eftersom NFC

sannolikt hanterar en liknande problematik som den RMV har gett uttryck för, bör utredaren studera hur uppdragsverksamheten bedrivs där. En särskild fråga i sammanhanget är hur behandlingen av personuppgifter ska regleras om uppdragsverksamhet bedrivs på begäran av enskilda. Den frågan har lösts genom en särskild förordning för personuppgiftsbehandlingen vid NFC (SFS 2015:476).

Utredaren ska därför

- kartlägga hur och i vilken utsträckning RMV utför rättsmedicinska uppdrag på begäran av enskilda,
- analysera och ta ställning till hur myndigheten ska bedriva sin uppdragsverksamhet,
- uppmärksamma de frågor om personuppgiftsbehandling och sekretess som aktualiseras i uppdragsverksamheten, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen för staten, kommuner och landsting och konsekvenserna i övrigt av förslagen. I detta ingår att redovisa förslagets konsekvenser för skyddet för enskildas integritet samt för RMV och andra berörda, bl.a. myndigheter, universitet och högskolor eller andra organisationer där forskning utförs. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för staten, kommuner eller landsting, ska utredaren föreslå hur de ska finansieras.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska rådgöra med och inhämta upplysningar från RMV, Datainspektionen, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten och vid behov rådgöra med andra myndigheter och organisationer som kan vara berörda av de olika sakfrågorna. Utredaren ska också hålla sig informerad om och beakta både det europeiska reformarbetet och det pågående arbetet med ändringar i den svenska lagstiftningen när det gäller behandlingen av personuppgifter med anledning av data-skyddsreformen. Utredaren ska vidare följa det fortsatta arbetet

med utredningarna om en ändamålsenlig reglering för biobanker (dir. 2016:41) och personuppgiftsbehandling för forskningsändamål (dir. 2016:65).

Utredaren får ta upp sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas, under förutsättning att uppdraget ändå bedöms kunna redovisas i tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2017.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2017

Kronologisk förteckning

1. För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. N.
2. Kraftsamling för framtidens energi. M.
3. Karens för statsråd och statssekreterare. Fi.
4. För en god och jämlik hälsa. En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket. S.
5. Svensk social trygghet i en globaliserad värld. Del 1 och 2. S.
6. Se barnet! Ju.
7. Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål. Ju.
8. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2017. Kärnavfallet – en fråga i ständig förändring. M.
9. Det handlar om oss. – unga som varken arbetar eller studerar. U.
10. Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning. U.
11. Vägs katt. Volym 1 och 2. Fi.
12. Att ta emot människor på flykt. Sverige hösten 2015. Ju.
13. Finansiering av infrastruktur med privat kapital? Fi.
14. Migrationsärenden vid utlandsmyndigheterna. Ju.
15. Kvalitet och säkerhet på apoteksmarknaden. S.
16. Sverige i Afghanistan 2002–2014. UD.
17. Om oskuldspresumtionen och rätten att närvara vid rättegången. Genomförande av EU:s oskuldspresumtionsdirektiv. Ju.
18. En nationell strategi för validering. U.
19. Uppdrag: Samverkan. Steg på vägen mot fördjupad lokal samverkan för unga arbetslösa. A.
20. Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning. U.
21. Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer. Del 1 och 2. S.
22. Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi. M.
23. digitalforvaltning.nu. Fi.
24. Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön? A.
25. Samlad kunskap – stärkt handläggning. S.
26. Delningsekonomi. På användarnas villkor. Fi.
27. Vissa frågor inom fastighets- och stämpelskatteområdet. Fi.
28. Ett nationellt centrum för kunskap om och utvärdering av arbetsmiljö. A.
29. Brottstatalag. Ju.
30. En omreglerad spelmarknad. Del 1 och 2. Fi.
31. Stärkt konsumentskydd på bostadsrättsmarknaden. Ju.
32. Substitution i Centrum – stärkt konkurrenskraft med kemikaliesmarta lösningar. M.
33. Stärkt ställning för hyresgäster. Ju.
34. Ekologisk kompensation – Åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samtidigt som behovet av markexploatering tillgodoses. M.
35. Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet. U.
36. Informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster. Ju.
37. Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra. Ju.

38. Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning. Fi.
39. Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. Ju.
40. För dig och för alla. S.
41. Meddelarskyddslagen – fler verksamheter med stärkt meddelarskydd. Ju.
42. Vem har ansvaret? M.
43. På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen. S.
44. Entreprenad, fjärrundervisning och distansundervisning. U.
45. Ny lag om företagsshemligheter. Ju.
46. Stärkt ordning och säkerhet i domstol. Ju.
47. Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa. Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. S.
48. Kunskapsbaserad och jämlik vård. Företsättningar för en lärande hälso- och sjukvård. S.
49. EU:s dataskyddsförordning och utbildningsområdet. U.
50. Personuppgiftsbehandling för forskningsändamål. U.
51. Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola. U.
52. Så stärker vi den personliga integriteten. Ju.
53. God och nära vård. En gemensam färdplan och målbild. S.
54. Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet. U.
55. En ny kamerabevakningslag. Ju.
56. Jakten på den perfekta ersättningsmodellen. Vad händer med medarbetarnas handlingsutrymme? Fi.
57. Lag om flygpassageraruppgifter i brottsbekämpningen. Ju.
58. Amerikansk inresekontroll vid utresa från Sverige – så kan avtalen genomföras. Ju.
59. Reglering av alkoglass m.fl. produkter. S.
60. Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik. Ku.
61. Villkorlig frigivning – förstärkta åtgärder mot återfall i brott. Ju.
62. Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2016. M.
63. Miljötillsyn och sanktioner – en tillsyn präglad av ansvar, respekt och enkelhet. M.
64. Detaljplanekravet. N.
65. Hyran vid nyproduktion – en utvärdering och utveckling av modellen med presumtionshyra. Ju.
66. Dataskydd inom Socialdepartementets verksamhetsområde – en anpassning till EU:s dataskyddsförordning. S.
67. Våldsbejakande extremism. En forskarantologi. Ku.
68. Barnets rättigheter i ett straffrättsligt förfarande m.m. Genomförande av EU:s barnrättsdirektiv och två andra straffprocessuella frågor. Ju.
69. Marknadskontrollmyndigheter – befogenheter och sanktionsmöjligheter. UD.
70. Förstärkt skydd för uppgifter av betydelse för ett internationellt samarbete för fred och säkerhet som Sverige deltar i. Ju.
71. Bostäder på statens mark – en möjlighet? N.
72. Genomförande av vissa straffrättsliga åtaganden för att förhindra och bekämpa terrorism. Ju.
73. En gemensam bild av bostadsbyggnadsbehovet. N.
74. Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning. Ju.
75. Datalagring – brottsbekämpning och integritet. Ju.
76. Enhetliga priser på receptbelagda läkemedel. S.
77. En generell rätt till kommunal avtalssamverkan. Fi.

78. En sammanhållen budgetprocess. Fi.
79. Finansiering av public service – för ökad stabilitet, legitimitet och stärkt oberoende. Ku.
80. Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet. Ju.

Statens offentliga utredningar 2017

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- Uppdrag: Samverkan. Steg på vägen mot fördjupad lokal samverkan för unga arbetslösa. [19]
- Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön? [24]
- Ett nationellt centrum för kunskap om och utvärdering av arbetsmiljö. [28]

Finansdepartementet

- Karens för statsråd och statssekreterare. [3]
- Vägs katt. Volym 1 och 2. [11]
- Finansiering av infrastruktur med privat kapital? [13]
- digitalforvaltning.nu. [23]
- Delningsekonomi. På användarnas villkor. [26]
- Vissa frågor inom fastighets- och stämpel-skatteområdet. [27]
- En omreglerad spelmarknad. Del 1 och 2. [30]
- Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning. [38]
- Jakten på den perfekta ersättningsmodellen. Vad händer med medarbetarnas handlingsutrymme? [56]
- En generell rätt till kommunal avtalsamverkan. [77]
- En sammanhållen budgetprocess. [78]

Justitiedepartementet

- Se barnet! [6]
- Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål. [7]
- Att ta emot människor på flykt. Sverige hösten 2015. [12]
- Migrationsärenden vid utlandsmyndigheterna. [14]

- Om oskuldspresumtionen och rätten att närvara vid rättegången. Genomförande av EU:s oskuldspresumtionsdirektiv. [17]
- Brottsdatalog. [29]
- Stärkt konsumentskydd på bostadsrättsmarknaden. [31]
- Stärkt ställning för hyresgäster. [33]
- Informations säkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster. [36]
- Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra. [37]
- Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. [39]
- Meddelarskyddslagen – fler verksamheter med stärkt meddelarskydd. [41]
- Ny lag om företagsshemligheter. [45]
- Stärkt ordning och säkerhet i domstol. [46]
- Så stärker vi den personliga integriteten. [52]
- En ny kamerabevakningslag. [55]
- Lag om flygpasageraruppgifter i brottsbekämpningen. [57]
- Amerikansk inresekontroll vid utresa från Sverige – så kan avtalen genomföras. [58]
- Villkorlig frigivning – förstärkta åtgärder mot återfall i brott. [61]
- Hyran vid nyproduktion – en utvärdering och utveckling av modellen med presumtionshyra. [65]
- Barnets rättigheter i ett straffrättsligt förfarande m.m. Genomförande av EU:s barnrättsdirektiv och två andra straffprocessuella frågor. [68]
- Förstärkt skydd för uppgifter av betydelse för ett internationellt samarbete för fred och säkerhet som Sverige deltar i. [70]
- Genomförande av vissa straffrättsliga åtaganden för att förhindra och bekämpa terrorism. [72]

Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning. [74]
Datalagring – brottsbekämpning och integritet. [75]
Stärkt integritet i Rättsmedicinalverkets verksamhet. [80]

Kulturdepartementet

Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik. [60]
Våldsbejakande extremism.
En forskarantologi. [67]
Finansiering av public service – för ökad stabilitet, legitimitet och stärkt oberoende. [79]

Miljö- och energidepartementet

Kraftsamling för framtidens energi. [2]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2017.
Kärnavfallet – en fråga i ständigt förändring. [8]
Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi. [22]
Substitution i Centrum
– stärkt konkurrenskraft med kemikaliesmarta lösningar. [32]
Ekologisk kompensation – Åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samtidigt som behovet av markexploatering tillgodoses. [34]
Vem har ansvaret? [42]
Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2016. [62]
Miljötillsyn och sanktioner
– en tillsyn präglad av ansvar, respekt och enkelhet. [63]

Näringsdepartementet

För Sveriges landsbygger
– en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. [1]
Detaljplanekravet. [64]
Bostäder på statens mark
– en möjlighet? [71]
En gemensam bild av bostadsbyggnadsbehovet. [73]

Socialdepartementet

För en god och jämlik hälsa.
En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket. [4]
Svensk social trygghet i en globaliserad värld. Del 1 och 2. [5]
Kvalitet och säkerhet
på apoteksmarknaden. [15]
Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer. Del 1 och 2. [21]
Samlad kunskap – stärkt handläggning. [25]
För dig och för alla. [40]
På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen. [43]
Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa.
Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa. [47]
Kunskapsbaserad och jämlik vård.
Förutsättningar för en lärande hälso- och sjukvård. [48]
God och nära vård. En gemensam färdplan och målbild. [53]
Reglering av alkoglass m.fl. produkter. [59]
Dataskydd inom Socialdepartementets verksamhetsområde – en anpassning till EU:s dataskyddsförordning. [66]
Enhetliga priser på receptbelagda läkemedel. [76]

Utbildningsdepartementet

Det handlar om oss.
– unga som varken arbetar eller studerar. [9]
Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning. [10]
En nationell strategi för validering [18]
Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning. [20]
Samling för skolan.
Nationell strategi för kunskap och likvärdighet. [35]
Entreprenad, fjärrundervisning och distansundervisning. [44]
EU:s dataskyddsförordning och utbildningsområdet. [49]

Personuppgiftsbehandling
för forskningsändamål. [50]

Utbildning, undervisning och ledning
– reformvård till stöd för en bättre
skola. [51]

Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet
till gymnasiet. [54]

Utrikesdepartementet

Sverige i Afghanistan 2002–2014. [16]

Marknadskontrollmyndigheter
– befogenheter och
sanktionsmöjligheter. [69]